

סדר מצוה יומית מצות המלך

הנקרא סמ"ה - והוא סדר מצות היום
מיוסד ללמוד מצוה אחת בכל יום
מתקנה חד מבעלי התוספות
רבינו יצחק מקורביל בעל הסמ"ק ז"ל

סדר הלימוד לחודשי

ניסן-אייר

תשפ"ד

מאת כ"ק מרן אדמו"ר
הגה"ק בעל משנה הלכות
מאונגוואר זצוקללה"ה

תפלה קצרה לפני לימוד המצוות

מאת כ"ק מרן ארמו"ר הגה"ק זצוקלה"ה

רבוּן העוֹלָמִים מִלְךְ עֲלִיּוֹן אֲדוֹן הַכֹּל אֵב
תְּרַחֲמֵם וְהַסְלִיחוֹת מוֹדִים אֲנַחְנוּ לְךָ ה'
אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּקִדָּה וְהַשְׁתַּחֲוִיָּה עַל
אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בָנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְהַבְדַּלְתָּנוּ מִן
הַתּוֹעִים וְקִרְבָּתְנוּ לְעַבְדְּךָ וְנָתַתָּ לָנוּ תוֹרַת
אֱמֶת חֲקִים וּמִשְׁפָּטִים יְשָׁרִים וְחַיֵּי עוֹלָם נִמְעָת
בְּתוֹכָנוּ וְשִׂמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ עָלֵינוּ קְרָאתָ:

אָנָּה מִלְךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים פָּתַח לָבֵנוּ בְּתוֹרַתְךָ
וְאַחֲרֵי מִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוּף נִפְשֵׁנוּ וּמִבְּיַנְתְּךָ
תְּבַיְנֵנוּ לְהִבִּין וְלְהַשְׁפִּיל לְשִׁמְעָה לְלִמּוּד וּלְלִמּוּד
לְשִׁמּוּר וְלַעֲשׂוֹת וְלִקְוֵם אֶת כָּל דְּבָרֵי תִלְמוּד
תוֹרַתְךָ וּמִצְוֹתֶיךָ בְּאַהֲבָה לְכוּן לְאַמְתָּה וְלְהִבִּין
עִמְקֵי סוּדוֹתֶיךָ, וְתִצְלָנוּ מִכָּל שְׁגִיאוֹהָ וְטָעוֹת,
וְתִשִּׁים בְּלָבֵנוּ אֶהְבְּתְךָ וְיִרְאַתְךָ כֹּל יְמֵי חַיֵּינוּ וְכוּף
אֶת יַצְרָנוּ לְהַשְׁתַּעֲבֵד לְךָ וְתַתְּנֵנוּ לְחֵן לְחֶסֶד
וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל רוֹאֵנוּ, וְשִׁירָאוּ
מִעֲלוֹתֵינוּ וְלֹא חֶסְרוֹנוֹתֵינוּ, וְכֵן אֲנַחְנוּ מֵהֵם,
וְתִגְבִּיֵה קִרְנֵנוּ לְמַעַלָּה, וְתִצְלָנוּ מִכָּפַי כָּל אוֹיֵב,
וְכָל חַחוּשָׁבִים עָלֵינוּ רָעָה מִהֲרָה הַפֵּר עֲצָתָם
וְקַלְקַל מַחֲשַׁבְתָּם וְעֲשֵׂה עִמָּנוּ לְטוֹבָה אוֹת:

וְהֲרַנֵּי בּוֹלֵל עֲצָמוּ בְשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל בְּלִמּוּד
הַמִּצְוֹת וְהַלְכוּתֵיהֶם שְׂאֵנִי לִוְדֵי הַיּוֹם
וּבְכָל יוֹם, וְלֵאמֹר כָּל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל הַקְדוֹשִׁים
וְלֵאמֹר בְּהֵם בְּכֹל וּפְרָט, וְיִהְיֶה לְלִמּוּד זֶה עוֹלָה
לְפָנֶיךָ אֲבִינוּ מִלְּפָנֵינוּ כְּאֵלֹהֵי קִימַתִּי כָּל מִצְוֹת הַמִּלְךְ
חֲקִיו וּמִשְׁפָּטָיו וְגוֹרוֹתָיו וְנִשְׁלָמָה פְּרִים שְׂפִתֵינוּ,
וְזִכּוֹת מוֹשֶׁה רַבֵּינוּ ע"ה עֲבַד נֶאֱמָן אֲשֶׁר עַל יְדוֹ
נָתַתָּ אֵלֶּה הַמִּצְוֹת יַעֲמֵד לָנוּ וְלְכָל יִשְׂרָאֵל וְנִהְיֶה
אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ וְצִאֲצֵאֵי אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵי עִמָּךְ
בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׂמִיךְ וְלִוְדֵי תוֹרַתְךָ
לְשִׁמּוּחַ, וְתִמְהַר וְתַחֲיֵשׁ לְגִאֲלָנוּ עַל יְדֵי מוֹשִׁיחַ
צְדִקְנוּ וְתִבְנֶה בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ וְשֵׁם נִעֲבָדְךָ בְּרָאָה
כִּימֵי עוֹלָם וּבְשָׁנִים קִדְמִנִיּוֹת:

(אהרן הללמוד יאמר גם ברוך אלהינו שבראנו לעבודו וכו').

בהוצאת מכון

"משנת הלכות גדולות"

להוצאת ספרי

כ"ק מרן ארמו"ר הגה"ק זצוקלה"ה

בנשיאות כ"ק טרנן הארמוריים שליט"א

כל הזכויות שמורות

קרית אונוואר, רמת

ת.ד. 23451

ירושלים - 9123401

02-5869097

1578 53rd Street

Brooklyn, N.Y. 11219

U.S.A.

(718) 851-0806

הוצאה לאור:

02-5869097

דבר המערכת

ברוב חסדים ובשבח ובהודי' להשי"ת שזכינו ויצא לאור מהדורה חדשה ומאירת עינים לספר המצוות מהגה"ק רבינו בעל משנה הלכות מאונגוואר וצוקללה"ה, ה"ה ספר מצות המלך עם פירוש משנה הלכות.

והנה זכו אלפי מאחב"י ללמוד וללמד ולסיים (כמה פעמים) את תרי"ג מצוות ע"פ הסדר בספר מצות המלך, והעידו על עצמם לומדים רבים שכאשר השקיעו כמה דקות ביום ללמוד את ה'מצוה היומית', אותו היום היה נשגב מאד הן מבחינה רוחנית והן מבחינה גשמית.

ב"ה כבר יצא לאור קונטרס חודשי הזו מהמהדורה החדשה במשך כל מחזור ל"ז ללימוד המצוות, למען זיכוי הרבים להגדיל תורה ולהאדירה, כפי שהותקן והוסכם ע"י גדולי הרבנים והאדמו"רים מדור הקודם - בוני ורועי כלל ישראל אחרי החורבן, כמובא בהסכמת הספר.

ובס"ד עכשיו לרגל התחלת מחזור ל"ח ללימוד המצוות יש להשיג את הספר כולו 'מצות המלך' מהדורה חדשה בחניות הספרים או ע"י המכון.

בברכת התורה

מכון משנה הלכות

חודשי ניסן-אייר נתנדב ע"י

הרוצה בעילום שמו

לעילוי נשמת

אמו מרת שרה בת ר' מנשה ע"ה

לשמוע שיעור יומי בסדר המצוות

קול אונגוואר:

718-255-9118, 2, 1

להשיג בכל חודש את הקונטרס:

לקבלת הקונטרס ב'אימייל'

נא לשלוח אימייל ל:

MitzvaYomis@gmail.com

לקבלת הקונטרס ב'פאסט'

(דואר במחיר מחל)

929.387.0384

קריאת גדולי וצדיקי הדור זצוק"ל להצטרף ללימוד ה'מצוה היומית' התפרסם לקראת הופעת 'מצות המלך' - מהדורת תשכ"ג

רצוי עד כמה שאפשר שכל אחד מישראל ישתתף ללמוד את המצוה בציבור כפי שהודע בלוח "מצוה יומית" וגדולה מצוה דרבים. ובזכות לימוד וקיום המצוות נזכה לגאולה שלימה במהרה, בברכת כתיבה וחתימה טובה לכל ישראל.

יעקב יוסף טווערסקי
כ"ק אדמו"ר מסקווידא (זצוק"ל)

יעקב קמינצקי
ר"מ מתיבתא תורה ודעת (זצוק"ל)

יצחק הוטנר
ר"מ מתיבתא חיים בערלין (זצוק"ל)

לוי יצחק גרינוואלד
גאב"ד צעהלים (זצוק"ל)

משה פיינשטיין
ראש ישיבת תפארת ירושלים (זצוק"ל)

מרדכי שלמה פריעדמאן
כ"ק אדמו"ר מבויאן (זצוק"ל)

מרדכי שלום יוסף פריעדמאן
כ"ק אדמו"ר מסדיגורא (זצוק"ל)

שלמה הלברשטאם
כ"ק אדמו"ר מכאבוב (זצוק"ל)

שמואל בלאאמוה"ג מוהרש"ב
גאב"ד מאטרסדארף (זצוק"ל)

נודע כי כ"ק אדמו"ר מגור
ה'לב שמחה' זצוקל"ה
קבע שיעור לימוד יומי בספר 'מצות המלך'.

אברהם יפהן
ר"מ בית יוסף נאוואהרדק (זצוק"ל)

אברהם יהושע העשל
כ"ק אדמו"ר מוקאשיניץ (זצוק"ל)

אברהם קלמנוביץ
ראש ישיבת מיר (זצוק"ל)

אהרן קאטלר
ראש ישיבת בית מדרש גבוה לעקוואד (זצוק"ל)

אליעזר זוסיא פורטיגאל
כ"ק אדמו"ר מסקולען (זצוק"ל)

גדליה שאר
ר"מ במתיבתא תורה ודעת (זצוק"ל)

יוסף אליהו בר' אליעזר הענקין
מנהל עזרת תורה (זצוק"ל)

יוסף ברויער מפפד"מ
רב ור"מ דקהל עדת ישרון (זצוק"ל)

יוסף גרינוואלד
כ"ק אדמו"ר מפאפא (זצוק"ל)

מנחם מנדל שניאורסאהן
כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש (זצוק"ל)

מבוא הספר וקריאות הקודש במלואם נדפסו בסוף חלק ב'.

לוח מצוה יומית - חודש ניסן

יום רביעי: ט"ז ניסן	מצוה שצדח. מצות מעשר ראשון
יום חמישי: י"ז ניסן	מצוה שצו. מצות תרומת מעשר
ערב שבת: י"ח ניסן	מצוה שצז. מצות פרה אדומה
שבת קודש: י"ט ניסן	מצוה שצח. דיני טומאת מת
יום ראשון - אחרי: כ' ניסן	מצוה שצט. טומאת מי נדה
יום שני: כ"א ניסן	מצוה ת. דיני נחלות
יום שלישי: כ"ב ניסן	מצוה תא. מצות קרבן תמיד
יום רביעי: כ"ג ניסן	מצוה תב. קרבן מוסף שבת
יום חמישי: כ"ד ניסן	מצוה תג. קרבן מוסף ראש חודש
ערב שבת: כ"ה ניסן	מצוה תד. מוסף חג השבועות
שבת קודש: כ"ו ניסן	מצוה תה. מצות שופר בר"ה
יום ראשון - קדושים: כ"ז ניסן	מצוה תו. דין הפרת נדרים
יום שני: כ"ח ניסן	מצוה תז. לא יחל דברו
יום שלישי: כ"ט ניסן	מצוה תח. לתת ערים ללויים
יום רביעי: ל' ניסן	מצוה תט. לא להרוג רוצח בלי דין

יום שלישי - תזריע: א' ניסן	מצוה שפ. מצות פסח שני
יום רביעי: ב' ניסן	מצוה שפא. אכילת פסח שני
יום חמישי: ג' ניסן	מצוה שפב. שלא להותיר מבשרו
ערב שבת: ד' ניסן	מצוה שפג. ועצם לא תשברו בו
שבת קודש: ה' ניסן	מצוה שפד. מצות תקיעה בחצוצרות
יום ראשון - מצורע: ו' ניסן	מצוה שפה. מצות הפרשת חלה
יום שני: ז' ניסן	מצוה שפז. מצות ציצית
יום שלישי: ח' ניסן	מצוה שפז. לא תתורו אחרי לבבכם
יום רביעי: ט' ניסן	מצוה שפח. מצות שמירה במקדש
יום חמישי: י' ניסן	מצוה שפט. שלא להחליף העבודות
ערב שבת: י"א ניסן	מצוה שצ. שלא יעבוד זר במקדש
שבת קודש: י"ב ניסן	מצוה שצא. לא לבטל שמירת המקדש
יום ראשון - שבת חוה"מ: י"ג ניסן	מצוה שצב. פדיון בכור אדם
יום שני: י"ד ניסן	מצוה שצג. בכור טהורה לא יפדה
יום שלישי: ט"ו ניסן	מצוה שצד. עבודת הלויים במקדש

לוח מצוה יומית – חודש אייר

ערב שבת:	ט"ז אייר
מצוה תכה.	להחרים ז' עממים
שבת קודש:	י"ז אייר
מצוה תכו.	שלא לרחם על ע"א
יום ראשון – בחקותי:	י"ח אייר
מצוה תכו.	שלא להתחתן במ
יום שני:	י"ט אייר
מצוה תכח.	איסור הנאה מע"ז
יום שלישי:	כ' אייר
מצוה תכט.	איסור הנאה מתקרובת ע"ז
יום רביעי:	כ"א אייר
מצוה תל.	מצות ברכת המזון
יום חמישי:	כ"ב אייר
מצוה תלא.	לאהוב את הגרים
ערב שבת:	כ"ג אייר
מצוה תלב.	לירא מהקב"ה
שבת קודש:	כ"ד אייר
מצוה תלג.	להתפלל בכל יום
יום ראשון – במדבר:	כ"ה אייר
מצוה תלד.	להדבק ביודעי התורה
יום שני:	כ"ו אייר
מצוה תלה.	ובשמו תשבע
יום שלישי:	כ"ז אייר
מצוה תלו.	לאבד ע"ז ומשמשיה
יום רביעי:	כ"ח אייר
מצוה תלז.	לא תעשון כן לה'
יום חמישי:	כ"ט אייר
מצוה תלח.	להביא הנדרים ברגל

יום חמישי:	א' אייר
מצוה תי.	מצות ערי מקלט
ערב שבת:	ב' אייר
מצוה תיא.	אין העד דיין בנפשות
שבת קודש:	ג' אייר
מצוה תיב.	לא ליקח כופר מרוצח
יום ראשון – אמור:	ד' אייר
מצוה תיג.	לא ליקח כופר מהגולה
יום שני:	ה' אייר
מצוה תיד.	לא למנות דיין עם הארץ
יום שלישי:	ו' אייר
מצוה תטו.	שלא יירא הדיין בדין
יום רביעי:	ז' אייר
מצוה תטז.	לא תתאוה בית רעך
יום חמישי:	ח' אייר
מצוה תיז.	להאמין שהשי"ת אחד
ערב שבת:	ט' אייר
מצוה תיח.	מצות אהבת השם
שבת קודש:	י' אייר
מצוה תיט.	ללמוד תורה וללמדה
יום ראשון – בהר:	י"א אייר
מצוה תכ.	ק"ש ב' פעמים ביום
יום שני:	י"ב אייר
מצוה תכא.	להניח תפילין של יד
יום שלישי:	י"ג אייר
מצוה תכב.	הנחת תפילין של ראש
יום רביעי:	י"ד אייר
מצוה תכג.	לקבוע מזוזה בפתח
יום חמישי:	ט"ו אייר
מצוה תכד.	שלא לנסות נביא אמת

אוֹתָהּ בְּכַתֵּף וְלֹא בְּעַגְלָה עַל גְּבִי בְּהֵמָה אוֹ בְּאֶפֶן אַחֲרֵי, וְהָיָה הָאָרוֹן נוֹשֵׂא אֶת נוֹשְׂאָיו, כְּמוֹ שֶׁהִנְשָׂמָה אֵינָה מִן הַמִּדָּה נֶשֶׁל הַגּוֹף וּבָנָם הִיא נִקְשָׁרֶת כַּח הַשְּׂכָלִי בְּכַח הַחֲמָרִי, וְהִנְשָׂמָה נוֹשֵׂא אֶת נוֹשְׂאָהּ, וְלֹא הַנֶּפֶשׁ אֵין חַיּוֹת בְּגוֹף, וְאֵף עַל פִּי כֵן הַגּוֹף נוֹשֵׂא הַנֶּפֶשׁ (הַנִּשְׂמָה), כְּשֶׁאֲדָם הוֹלֵךְ מִמְּקוֹם לְמְקוֹם גַּם נִפְשׁוֹ נֶעֱתַקֶּת עִמוֹ, בֵּן הַמִּצְוָה בְּאָרוֹן לְנִשְׂאוֹ בְּכַתֵּף וְאִסוּר לְנִשְׂאוֹ עַל הָעַגְלָה אוֹ בְּבֵהֵמָה, לְהִיּוֹת כִּי הַנוֹשֵׂא לְנֶפֶשׁ הַשְּׂכָלִי הוּא הַחֲמָר הָאָדָם וְלֹא הַחֲמָר הַבְּהֵמָה אוֹ הָעַגְלָה (תּוֹרַת הָעוֹלָה (לְרַמ"א) ח"א פכ"ה).

סוטה ט. מנחות צח: רמב"ם הל' כ"י המקדש פ"ב, ספר המצוות מצות עשה ט"ד, סמ"ג עשין קפ"ח.

פְּרֻשֵׁת בְּהֵעֲלִתָּךְ יֵשׁ בָּהּ ה' מִצְוֹת עֲשֵׂה וּב' לְאִוִּין

מִצְוָה שֵׁפ

פֶּסַח שְׁנִי (מִצְוֹת עֲשֵׂה ק"ג)

צְוָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְכֹל מִי שֶׁלֹּא יִכַּל לַעֲשׂוֹת פֶּסַח רִאשׁוֹן בְּזִמְנוֹ כְּגוֹן מַחֲמַת טְמֵאָה אוֹ שֶׁהָיָה בְּדֶרֶךְ רְחוּקָה, שֶׁיַּעֲשֶׂה פֶּסַח בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר

משנה הלכות

יהי רצון שיתגלה לנו במהרה עם משיח צדקינו.

להוציא ספר תורה לקראת מלכים. וכתב החינוך דלהוציא ספר תורה נגד מלך אין צריך כהנים או לויים, אלא כל בני ישראל ישאו, ואם יבחרו מהם מדרך כבוד תבוא עליהם ברכה, ונראה עכ"פ דסבירא ליה דהוה מצוה להוציא ספר תורה נגד מלך.

שפ) גדרי המצוה. קיום המצוה. נפש מישראל שהיה טמא או בדרך

המצוה לדורות ככהנים או לויים. ודע דהרמב"ם^ה כתב דמצוה זו במדבר היתה על הלויים, אבל לאחר כן לדורות נשתנה ונתנה לכהנים. אבל הרמב"ן ודעימיה כתבו חלילה לנו שנאמר שנשתנה שום מצוה בתורה שיהיו נפסלים הלויים ממשא הארון לעולם, אלא כהנים ולויים בכלל המצוה, והסכימו עמו האחרונים ז"ל, ועיין לעיל מצוה צ"ו. ונוהג בזמן שישראל על אדמתן והארון בינינו. ובעוונותינו הרבים אין לנו לא מלך ולא ארון לשאת.

בְּאִיר, וְהוּא נִקְרָא פֶּסַח שְׁנִי, שְׁנֵאמַר (במדבר מ, יא) 'בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ יַעֲשׂוּ אֹתוֹ' וְגו'.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שֶׁבְּאַרְנוּ בְּפֶסַח רֵאשׁוֹן. וּכְכֹר בְּאֵר הַבַּעַל הַגָּדָה בְּזֶה 'פֶּסַח זֶה שְׂאֵנוּ אוֹכְלִין עַל שׁוּם מָה, עַל שׁוּם שֶׁפֶּסַח עַל בְּתִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּנִגְפוּ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת בְּתִינוּ הַצִּיל', וְזֶה זִכָּר לְגַם שֶׁפֶּסַח עַל בְּתִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְעַל יְדוּ נִזְכָּר כָּל הַנְּסִים וְהַנִּפְלְאוֹת שֶׁעָשָׂה עִמָּנוּ וְשֵׁנוּי הַמַּבְעַע בְּעֶשֶׂר מִכּוֹת לְמִצְרַיִם וְלִלְיָהּ בַּיּוֹם יֵאִיר לְיִשְׂרָאֵל. וְלִפִּי שְׂלֵא עָשָׂה זִכָּר לְכָל אֵלֹו בְּפֶסַח רֵאשׁוֹן, וְאִפְלוּ בְּזֶדוֹן לְבוֹ וְכָל שֶׁפֶן בְּאַנְס, וּבְעֵבוֹר חֹמֶר הַמִּצְוָה

משנה הלכות

בעל שתי ראיות ביום שהוא ערב פסח אם טבלו שוחטים וזורקין עליהם והם אוכלין בערב ואינם נדחין לפסח שני^ז. ובטומאת מת ביום השביעי שלו נחלקו רמב"ם והראב"ד^ז אי דוחין אותו לשני. מי ששחטו עליו הפסח בחשבו שמותר לאכול בערב ונדוע אחר כך שנטמא קודם בטומאת התהום, או שנטמא אחר כך, כבר נפטר ואין צריך שני^{טו}. טמאים שהיו יכולים להפטר בראשון בערב פסח ולא תיקנו הוי כמזידים בראשון^{טז}. היו אנוסים, כגון שלא היה להם מקוה הוה ליה אונס.

קטן שנתגדל. קטן שהגדיל או גר שנתגייר בין שני פסחים חייבים לעשות פסח שני, וקטן שעשה פסח בראשון ונתגדל בין ראשון לשני נפטר בראשון ולא צריך שני^י.

עשיית קרבן פסח שני. מן שחיטת הפסח וכל ענינו כמעשהו בראשון כך

רחוקה בי"ד בניסן בין הערבים, או שוגג או אונס, ואפילו מזיד, ולא עשה הפסח בראשון, יעשה פסח בי"ד באייר והוא נקרא פסח שני^י. ודוקא יחיד נדחה ואין ציבור נדחין, לפיכך רוב הציבור שהיו טמאים בראשון עושין אותו בטומאה^י.

חיוב כרת. דעת הרמב"ם^ט דאם היה שוגג או אונס בראשון והזיד בשני חייב כרת והראב"ד פליג עליו. הזיד בשניהם חייב כרת לדברי הכל, הזיד בראשון אף דשגג או נאנס בשני חייב כרת, דעיקר חיוב על הראשון^י. נשים ועבדים מחלוקת אי חייבים בשני^{יא}, ומיהו אפילו נשים שהזידו בראשון ועשו בשני נפטרו מכרת^{יב}.

הטמאים שנדחים לפסח שני. טמאים שנדחים היינו שלא היו יכולים לאכול בערב, אבל טמא שרץ ונבילה או זב

שפ ז. רמב"ם ה' קרבן פסח פ"ה ה"א-ב. ח. שם פ"ז ה"א. ט. שם פ"ה ה"ב. י. שם. יא. עיין רמב"ם שם ה"ח, ובכסף משנה ולחם משנה שם. ומנחת חינוך. יב. מנחת חינוך. יג. רמב"ם שם פ"ו ה"א וה"ג. יד. שם ה"ב. טו. שם ה"ב (ועיין שם פ"ה ה"א שהכל תלוי בזמן שחיטה). טז. שם פ"ה ה"ד. יז. שם ה"ז, ועיין בכסף משנה שם. ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ג סי' ר"ל.

שְׁהִיָּא מְצוֹת עֵשֶׂה שְׁיִישׁ בְּהַ כְּרַת, עַל בֵּן נִתְּנָה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְתַשְׁלוּמִין
 לְרַב רַחֲמֵי לְזִכּוֹת בְּהַ כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְשֵׁלָא יַעֲנֵשׁ כְּרַת עָלֶיהָ חֵם וְחִלְיָה
 (עיין חינוך. ועיין עיר מקלט (לידא) מצוה שעו). וְעַל דְּרִיךְ הָרָמֵז בָּא לְרָמֵז לְמִי שֶׁהוּא
 'טָמֵא' מְלַכְלֵךְ בַּחֲטָאִים, וְ'בְּדִרְךְ רַחוּקָה' שֶׁהוּא רַחוּק מְדַרְכֵי ה', כִּי לֹא
 דִּרְכֵי ה' דִּרְכֵי יוֹיָה, אִם יָשׁוּב וְיִטְהַר עֲצָמוּ בְּמִים קְדוּשִׁים יִרְחַמְהוּ ה' וְיַעֲשֶׂה
 אוֹתוֹ אֲדָם שְׁנֵי וְנִהְפֵּךְ לְהִיּוֹת כְּאִישׁ אַחֵר.

פסחים צב: רמב"ם ה' קרבן פסח פ"ה-ו, ספר המצוות מצות עשה נ"ז-נח ולא תעשה קי"ט,
 סמ"ג עשין רכ"ד רכ"ז לאוין שנ"ז שנ"ט.

מצוה שפא

פֶּסַח שְׁנֵי נֹאכַל עַל מְצוֹת וּמְרוֹרִים (מצות עשה קנ"א)

צְנוּתָה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאָכַל בְּשֵׁר פֶּסַח שְׁנֵי בְּזִמְנוֹ עַל מְצוֹת וּמְרוֹרִים,
 שְׁנַאָמַר (במדבר ט, יא) 'עַל מְצוֹת וּמְרוֹרִים יֹאכְלֵהוּ'.

משנה הלכות

להיות שמורה משעת קצירה, ומרור כשר
 לפסח^א, הכלל כל דיני מצוה שיוצאין בראשון
 יוצאין בשני^ב. אין לו מצה ומרור יוצא בפסח
 לחוד, דמצה ומרור למצוה ולא לעכב.^ג
 ואכילת הפסח שיעורו בכזית ככל אכילת
 שבתורה^ד. ומרור עיין באורח חיים^ה שאין
 יוצאין רק בה' מינים.

דינים שבין פסח ראשון לשני. ויש דינים
 מחולקים בין ראשון לשני כמו שאמרו
 רז"ל (פסחים צה). מה בין ראשון לשני,
 הראשון אסור בכל יראה ובל ימצא, והשני

מעשהו בשני^ט, בא מן הכבשים, ומן העזים,
 זכר תמים בן שנה, ושוחטו בין הערבים^ב,
 ומיהו אין צריך ביקור ד' ימים, ואין צריך ג'
 כיתות לשחיתות^{כא}, ואינו דוחה טומאה^{כב}
 (ועיין לקמן מצוה שפא). ונוהגת מצוה זו
 בזמן הבית בזכרים בתור חיוב, ובנקבות
 ברשות. והוא אחת מב' מצות עשה שבתורה
 שחיביבן עליה כרת^{כג}.

שפא) גדרי המצוה. פסח שני נאכל בליל
 ט"ו אייר על מצות ומרורים,
 וכל הסדר הכל כפסח ראשון, והמצה צריכה

יח. עיין שלה"ק פר' בהעלותך תורה אור. יט. תוס' מנחות מט. ד"ה תלמוד לומר. ועיין במשנה למלך שם פ"א
 ה"ד. ועיין רמב"ם שם פ"י הט"ו. כ. רמב"ם שם פ"א ה"א. כא. מנחת חינוך ע"פ פסחים צו. ותוס' שם צה.
 ד"ה מה. כב. רמב"ם שם פ"י הט"ו. כג. שם הל' שגגות פ"א ה"ב. שפא) א. חינוך ומנחת חינוך. ב. רמב"ם
 הל' קרבן פסח פ"י הט"ו. ג. שם פ"ח ה"ב. ד. עיין שם פ"ב ה"ג. ה. ס' תע"ג במג"א ס"ק ט"ו.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. בָּא לְהוֹדִיעֵנוּ דֵּהֶפְסַח נֶאֱכַל כְּדָרְךָ שֶׁנֶּאֱכַל הָרֵאשׁוֹן,
וְלֹא יִחְשַׁב הָאָדָם מֵאַחַר שֶׁכִּבֵּר אָכַל מִצָּה וּמְרוֹר בְּחַג פֶּסַח
הָרֵאשׁוֹן וְלֹא חִסֵּר רַק הֶפְסַח, אֲזִי מָה שֶׁחָסַר בְּרֵאשׁוֹן יִשְׁלִים וְיִצְטָרֵף, בָּא
הַצּוּוֵי מְפָרֵשׁ דֵּהֶמִּצְוֹה לְאֶכְלֵם שְׁלֹשֶׁתָם יַחַד בֵּין בְּרֵאשׁוֹן וּבֵין בְּשֵׁנִי. וְאַף
שָׂרָאָה גַם אֲכִילַת שְׁלֹשֶׁתָן יַחַד בְּאַחֲרִים אֵינּוּ דוֹמָה לְעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה בְּעֶצְמוֹ,
כִּי יַעֲמֵד תָּמִיד לְזִכְרוֹן בֵּין עֵינָיו, וְיֵאֱכְלוּ הַטְּלָה שֶׁהוּא אֱלֹהֵי מִצְרַיִם עַל
מִצְוֹת וּמְרוֹרִים, שֶׁכֵּן הַמִּצְוִיִּים הָעוֹבְדִים לַטְּלָה הֵאֱכִילוּ אֶת אֲבוֹתֵינוּ
מְרִיבוֹת וּמְדַנְּיִים עַל מִצְוֹת וּמְרוֹרִים (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) מצוה קמט).

מראה מקומות עיין מצוה ש"פ.

משנה הלכות

חוקת הפסח יעשו אותו' (במדבר שם יב)
במצות שבגופו הכתוב מדבר, מצות שעל
גופו מנין תלמוד לומר (שם, יא) 'על מצות
ומרורים יאכלוהו', נמצא דדרשו 'מצות
ומרורים' בעי כפסח ראשון, והתם פשוט
דבלי חמץ, מלבד שהחמץ מבטל טעם מצה
ומרור ופסח בפיו.

שאר דינים שביניהם. פסח ראשון אין
מוציאין ממנו חוץ לחבורה, ומביאין
עמו חגיגה, ואפשר שיבוא בטומאה כגון ברוב
ציבור טמאין, פסח שני מוציאין אותו חוץ
מבית אכילתו, כלומר לא לאכלו חוץ מבית
אכילתו אלא צריך להחזירו לחבורתו ולאכול,
אלא שפסח ראשון כיון שיצא חוץ נפסל ולא
פסח שני' ואין מביאין עמו חגיגה, ואינו בא
בטומאה לעולם^ז. ונוהג בזמן הבית במי שלא
עשה פסח בראשון.

חמץ ומצה עמו בבית, ראשון נוהג שבעה,
והשני אינו נוהג אלא יום אחד, ואין שם יום
טוב ואינו אסור במלאכה, הראשון טעון הלל
באכילתו והשני אין טעון הלל באכילתו, וזה
וזה טעונין הלל בעשייתו, ושניהם נאכלים
צלי, ושניהם דוחין את השבת^ז.

חמץ ומצה עמו בבית. ופשוט דמה שאמרו
בשני חמץ ומצה עמו בבית, כלומר
שאין מחויב לבדוק חמץ ולהוציא מביתו
אבל אסור באכילתו יחדיו, וכן כתב רש"י
(במדבר ט, י) ש'אין איסור חמץ אלא עמו
באכילתו', ובמנחת חינוך תמה מנא ליה
לרש"י הא, ופשיטא ליה דאפילו לאכול חמץ
מותר עם הפסח עיין שם, ולפי עניות דעתי
פשוט מדכתיב 'חמץ ומצה עמו בבית'
משמע דדוקא בבית, אמנם לא עמו באכילה,
גם ממה שדרשו חז"ל (פסחים צה.) 'ככל

ז. רמב"ם שם פ"י הט"ו. ז. עיין בצל"ח פסחים צה. הובא במנחת חינוך. ח. שם.

מצוה שפב

שְׁלֹא לְהוֹתִיר מִבְּשַׂר פֶּסַח שְׁנִי (לא תעשה רל"א)

הַזֹּהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לְהוֹתִיר מִבְּשַׂר פֶּסַח שְׁנִי לְמַחֲרָתוֹ, שְׁנֵאמַר (במדבר ט, יב) 'לֹא יִשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר'.

מִשְׂרְשֵׁי תַּמְצוֹת. עֵינֵי לְעֵיל מְצוּה ח'. וּלְפִי שְׁנֵשְׁתַּנָּה פֶּסַח שְׁנִי בְּכַמָּה דְבָרִים מִבְּרֵאשׁוֹן, שְׁבִשְׁנֵי חֲמִיץ וּמִצָּה עִמּוֹ בְּבֵית^א, וְאִינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא יוֹם אֶחָד, וְאִינוֹ אֶסוּר בְּמִלְאכָה, וְאִין טְעוֹן הִלָּל בְּאֶכִילָתוֹ רַק בְּעִשְׂתּוֹ, וְאִינוֹ יוֹם טוֹב, לֹא נֹאמַר הוֹאִיל וְנִדְחָה מִכָּל אֵלוֹ נִדְחוּ גַם חֲמֻרוֹתָיו שְׁלֹא לְהוֹתִיר מִמֶּנּוּ, כֹּא הָאֲזַהְרָה בְּפִרוּשׁ ד' לֹא יִשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר' כִּי פֶּסַח הוּא כָּל מִשְׁפָּטוֹ. וְאֶסוּר לְהִשְׁאִיר מִמֶּנּוּ כִּי אִין דְּרִךְ מְלָכִים לְהִשְׁאִיר מִיּוֹם

משנה הלכות

מי עובר. והלאו זה מוטל על כל בני חבורה דהם כולם מזההים לאכלו^א. ואין עוברין עליו אלא פעם אחת בבקר הראשון שניתותר ואחר כך אינו עובר עוד^ב.

נשים. נשים אף דהוי בשני רשות, מכל מקום אם עשו פסח שני נראה פשוט דעוברות בלאו זה מאחר שעשו הפסח אף שהם רשות, אלא דבעיקר דין גוהר לנשים אי עוברים בו האריך המנחת חינוך (במצוה ח) כיון דהוה לאו שאין בו מעשה, וכבר עמד על מדוכה זו בפרי מגדים (פתיחה לאורח חיים) לפי מה דמבואר בקידושין (לה). ד'כל מצוות לא תעשה נשים חייבות', ואמרינן 'מנא הני

שפב) גדרי הלאו. המותר מבשר פסח שני עד הבוקר ולא אכלו עובר בלאו^א ואין לוקין עליו, ואפילו במזיד והתרו אותו אין לוקין עליו כיון דניתק לעשה, והגותר ממנו באש תשרי^ב, גם אין לוקין עליו כי הוה ליה לאו שאין בו מעשה^ג. ונסתפקו האחרונים אם הותר פחות מכזית אי עובר^ד. ואינו עובר רק אם הניח דברים הראויים לאכילה, אבל אם הניח דברים שאינם ראויין לאכילה, אפילו רק מכח איסור דרבנן שעלייהו כגון שמנו של גיד או גידי צוואר אף שהם בשר, אינו עובר עליהם^ה. גידין שסופן להקשות אינו עובר עליהן, וגידין הרכין שנמנין עליהם בפסח עובר עליהם^ו.

שפב) א. עיין פסחים צה. **ב.** רמב"ם הל' קרבן פסח פ"י ה"א והט"ו. **ג.** שם ה"א. ובהל' פסולי המוקדשין פ"ח ה"ט. **ד.** כסף משנה ומשנה למלך בהל' פסולי המוקדשין שם. **ה.** עיין מנחת חינוך מצוה ח. **ו.** מנחת חינוך שם. ועיין רמב"ם הל' קרבן פסח פ"י ה"א. **ז.** מנחת חינוך שם ע"פ רמב"ם שם ה"י. ועיין פסחים פד. **ח.** מנחת חינוך שם. **ט.** ועיין תוס' בפסחים כח. ד"ה וחמץ.

עַל חֵבְרוֹ וְאִם נִתְּוֹתָר בְּאִשׁ יִשְׂרָף כְּדֶרֶךְ מְלָכִים וְיִשְׂרִים (עיין חינוך מצוה ח). עוֹד טַעַם עַל דֶּרֶךְ הַפְּשֻׁט שֶׁלֹּא יוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בִּקֵּר שְׂמָא יִסְרִיחַ וְנִמְצָא אִיכָּא בְּזִיוֹן קְדוּשִׁים, וְכִדִּי לְהִרְחִיק מִזֶּה צְוָה לְשַׂרְפוֹ כָּל הַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ (עיין חינוך מצוה קמג). וְעַל דֶּרֶךְ הַסּוּד כִּי הַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ נֹתֵן חֵלֶק לְכַחוֹת הַנְּמֻשְׁכִּים מִהָאִשׁ הַגָּדוֹל, וְאִין הִיחֹדֵד שְׁלֵם כִּי זְמַן אֲכִילָתוֹ בְּלִילָה רְמֹז לְמִדַּת לֵילָה, וּבְלִיל פֶּסַח לֵילָה כִּיּוֹם יְאִיר^א, וְלִכְּנֹן 'לֹא יִשְׂאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בִּקֵּר'^ב (עיין מצודת דוד (רדב"ז) מצוה תיב).

מראה מקומות עיין מצוה ש"פ.

מצוה שפג

וְעֵצִים לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ (לא תעשה רל"ב)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא לְשַׁבֵּר עֵצִים קָרְבָּן מַעֲצְמוֹת קָרְבָּן פֶּסַח הַשָּׁנִי, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ט, יב) 'וְעֵצִים לֹא יִשְׁבְּרוּ בוֹ'.

משנה הלכות

אלא על שבירת עצם שיש עליו כזית בשר או שיש בו מוח, עצם שאין עליו כזית בשר ואין בו מוח אינו חייב על שבירתו, היה עליו כזית בשר ושבר העצם שלא במקום הבשר או שלא במקום המוח חייב, ואע"פ שהמקום ששבר פנוי הוא^א.

מילי אמר ר' יהודה אמר רב וכן תנא דבי ר' ישמעאל אמר קרא (במדבר ה, ו) 'איש או אשה' השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה, ופרש"י "לכל עונשין" ולאויין עונשין מלקות הן, משמע דלאו שאין בו מלקות לא השווה, עיין שם ודו"ק.

על איזה עצמות מוזהר. השובר אחר השובר בעצם אחד לוקה^ב. פסח שהוא נא או מבושל, ואפילו נפסל בטומאה ויוצא וכיוצא בהם, כל שהיתה לו שעת הכושר יש בו משום שבירת עצם, לא היה לו שעת הכושר כגון שנתפגל או נעשה במחשבת

זמנו. וזמן שנעשה נותר מדאורייתא בעמוד השחר^ג, וחכמים גזרו מחצות ואילך כדי להרחיק אדם מן העבירה^ד. ונוהג בזמן הבית כל זמן שהפסח נוהג.

שפג) גדרי הלאו. השובר עצם מקרבן פסח טהור הרי זה לוקה^ה, ואינו חייב

י. ע"ע עיר מקלט (לידא) מצוה ת. יא. עיין זוה"ק ח"ב לח. יב. רמב"ם שם הי"א. יג. שם פ"ח הט"ו. שפג) א. רמב"ם הל' קרבן פסח פ"י ה"א. ב. שם ה"ג. ג. שם ה"ד.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שֶׁכִּתְּבוּנוּ בְּסִמּוּךְ מִצְוָה שֶׁפ"ג, שֶׁלֹּא נֹאמַר הוּאִיל וְנִדְחָה לְפָסַח שְׁנֵי וְנִדְחוּ קֶצֶת הַמְרוֹתָיו מִתֵּר לְשֹׁבֵר בּוֹ גַם הָעֲצָמוֹת. וּלְפִי שֶׁהִכְלֵב לֹא חָרַץ לְשׁוֹנוֹ לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל אָמְרָה תּוֹרָה וְעֵצָם לֹא יִשְׁבְּרוּ בּוֹ אֶלָּא יַעֲמֵד שָׁלֵם לְהַפְרָה מְעֻלָּא, כְּדֵי שֶׁהִכְלֵב יִסְחָבוּהוּ לְאֱלֹהֵי מִצְרַיִם בְּחֻצוֹת בְּאִשְׁפָּתוֹת וְיִרְאוּ פְחִיתַת אֱלֹהֵיהֶם (טעמי מצות (לר"מ (הבבלי) לא תעשה רכו). עוֹד טַעַם בְּדָבָר יֵשׁ לוֹמַר כִּי אִם יִתֵּר לְשֹׁבֵר הָעֲצָמוֹת יִסְמֹךְ עַל הַמּוֹחַ שֶׁבְּעֲצָמוֹת לֹא אֶכְלוּ וְאוּלַי לֹא יִמָּצֵא כָּל צָרְפוֹ, וְנִמָּצֵא לֹא אֶכֶל כְּדֵי שֶׁבָּעוּ מִפָּסַח, אֲבָל כְּשֶׁנִּצְמַרְךָ לְמִנּוֹת רַק עַל בֶּשֶׂר בְּעֵין אֵין לְמַעוֹת בָּזָה. וְעַל דֶּרֶךְ הַסּוּד צְוָה שֶׁלֹּא לְשֹׁבֵר, רָמְזוּ שְׂאִין הַקְדוּשׁ כְּרוּךְ הוּא חֶפֶץ לְכֹלוֹת וּלְהִשְׁחִית מַעֲשֵׂה יָדָיו, וְאָף עַל פִּי שֶׁצְוָה לְשַׁחַט הַפָּסַח וּלְאֶכֶל רָמְזוּ לְהַחֲלִישׁ כַּח הַשֵּׁר הָעֲלִיּוֹן הַשּׁוֹלֵט עָלָיו, וְצְוָה הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לְהַשְׁאִיר

משנה הלכות

כל שחיסר ממנו כל שהוא חייב ובלבד שיחגור הציפורן בהפגימה.^ז

בעצם פסול. ובמנחת חינוך (במצוה ט"ז) הקשה בפסול אמאי נוהג איסור שבירת עצם, הרי עומד להישרף הוא ונימא כתותי מכתת שיעוריה, ובאמת כי אינו קושיא כי העצם מצידו אינו עומד להישרף, רוצה לומר אין חיוב שריפה על העצם מצד עצמו אלא המוח הוא שחייב שריפה ולא אמרינן בעצם עצמה כתותי מכתת, והבן. וליכא להקשות דנימא כשרוף דמי וא"כ ליכא מוח בעצם, דהרי על כל פנים כזית איכא בפנים, ועיין בשו"ת משנה הלכות (ח"ג סי' קנ"ט-ק"ס) מה שהארכתי בדין דהעומד להישרף וכתותי מכתת שיעוריה. ונוהג כמצוה הקודמת.

שינוי זמן או שינוי השם אין בו משום שבירת עצם.^ח היה גדי קטן ועצמותיו רכין לא יאכל אותם שהרי זה בכלל שובר עצם, וזה הכלל כל הנאכל בשור הגדול אחר שנתבשל הוא שמותר לאכול נגדו בגדי הרך אחר צלייתו, כגון ראשי כנפים והסחוסים.^ט

אכילת מח. מוח שבראש נמנין עליו מפני שיכול להוציא בלי שבירת עצם.^י השורף עצמות והמחתך גידים אין בו משום שבירת עצם,^{יא} ונראה לי שאם נשרף עצם בשעת צלייתו, מותר להוציא המוח, וגם חייב לעשות כן שלא יבוא לידי נותר.

שיעור השבירה. ושבירת העצם לאו דוקא ששברו למחצה לשליש ולרביע אלא

לֹא מְאוּמָה רָשָׁם שָׁלַם וְלֹא יִשְׁבְּרוּ עֲצֻמוֹתָיו, כִּי לֹא יִחַפֵּץ בְּמוֹת הַרְשָׁע כִּי
אִם בְּשׁוּבוֹ מִדְּרָבּוֹ וְחִיָּהוּ (עיין מצורת דוד (רדכ"ז) מצוה תיב).

מראה מקומות עיין מצוה ש"פ.

מצוה שפד

לְתַקַּע בְּחִצּוֹצְרוֹת בְּכָל יוֹם (מצות עשה קנ"ב)

צְנוּה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְתַקַּע בְּחִצּוֹצְרוֹת בְּמִקְדָּשׁ בְּכָל יוֹם עִם הַקְּרֵבַת
קְרִבְנוֹת, שְׁנַאֲמַר (במדבר י, י) 'וּבַיּוֹם שִׁמְחַתְּכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרֵאשֵׁי
חַדְשֵׁיכֶם וּתְקַעְתֶּם בְּחִצּוֹצְרוֹת עַל עֲלֵתֵיכֶם' וְגו'. וְכֵן הַפְּרוּשׁ בְּקִבְלָה לְתַקַּע
בְּכָל יוֹם, וּבְכָלֵל הַמְצוּה לְתַקַּע בַּעֲת צְרָה שְׁלֵא תָבֵא שְׁנַאֲמַר (שם, ט) 'וְכִי
תָבֵאוּ מִלְחָמָה' וְגו'.

משנה הלכות

משאר מיני מתכת פסולין. ואין פוחתין
במקדש משני חצוצרות ומוסיפין עד מאה
ועשרים, ויש אומרים^א עד עולם.

התקיעות. ואין פוחתין מעשרים וארבע
תקיעות בבית המקדש ואין
מוסיפין מארבעים ושמונה^ב. ואין תוקעין
בשופר וחצוצרות כאחד אלא בבית
המקדש^ג. בראש השנה היה השופר מאריך
וחצוצרות מקצרין מפני שמצות היום
בשופר, ובתענית היה השופר מקצר
והחצוצרות מאריכין מפני שמצות היום
בחצוצרות^ד. והתקיעות היו בשעת הגיוסוך
בכל הקרבנות ציבור^ה.

שפד) מצות תקיעה במקדש. קיום המצוה,
בזמן שבית המקדש קיים מצות
עשה לכהנים לתקוע בחצוצרות בבית
המקדש בשעת הקרבת הקרבן, ואף שבקרא
כתיב 'וביום שמחתכם ומועדיכם', מכל מקום
בכל יום היו תוקעין במקדש לדעת כמה
פוסקים, ועיין בחינוך, ומיהו דעת הרמב"ם^א
וכמה מוני המצוות דאין המצוה בכל יום אלא
ביום טוב וראש חודש.

מעשה החצוצרות. החצוצרות היו באין
משל כסף מעשת אחד, ומכה
בקורנס עד שיצא ממנה חצוצרות שלימה,
ואם עשאה מגריטאות כסף כשר, עשה

י. יחזקאל לג, יא. **שפד) א.** הל' כלי המקדש פ"ג ה"ה. **ב.** רמב"ם שם. רש"י מנחות כח. ד"ה מן העשת.
ג. רמב"ם שם ה"ד. **ד.** עיין תוס' ערכין יג. ד"ה ומוסיפין. **ה.** סוכה נג; רמב"ם שם פ"ז ה"ה-ו. ו. רמב"ם הל'
תעניות פ"א ה"ד, ומגיד משנה שם. **ז.** רמב"ם הל' שופר פ"א ה"ב. והל' תעניות פ"א ה"ד. **ח.** מנחת חינוך
ע"פ רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ג ה"ב-ג-ד.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מִכָּאָר בְּכַתּוּב (שם, ט) 'וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם וְנוֹשְׁעֵתֶם', כְּלוֹמַר כִּי מִדְרָכֵי הַתְּשׁוּבָה שָׁאֵל יֹאמְרוּ עַל הַצָּרָה הַבָּאָה עֲלֵיהֶם חֵם וְחִלְיָה שְׁמֻקָּרָה הוּא, שָׁאֵם יַעֲשׂוּ בֵּן מוֹסִיפִין עַל חֲטָאתֶם פֶּשַׁע, אֶלָּא יִתְבּוֹנְנוּ וְיִבְיִנוּ כִּי הַכֹּל מֵאֵתוֹ יִתְפָּרֵךְ שָׁמוּ כָּא עַל חֲטָאתֶם וְלַעוֹרָרֶם בְּתְשׁוּבָה, וְיַעֲשׂוּ תְשׁוּבָה וְיִצְעֲקוּ לִפְנֵי יִתְפָּרֵךְ הָעוֹנָה לַעֲמוֹ יִשְׂרָאֵל בְּעַת צָרָה וְצוּקָה, וְצוּקָה לְתַקַּע בְּשׁוֹפָר כִּי מִדְרָכּוֹ לְהַחֲרִיד הַלְּבָבוֹת וְלַעוֹרָרֶם כְּדַכְתִּיב (עמוס ג, ו) 'הִיתַקַּע שׁוֹפָר בְּעִיר וְהָעָם לֹא יִחַרְדּוּ, וְהָיוּ תוֹקְעִים בְּחִצּוֹצְרוֹת לְעוֹרָר וּבְשׁוֹפְרוֹת לְהַכְנִיעַ כִּי זֶה טְבָעֶם (מצודת דוד (רדכ"ז) מצוה קכא). וְהִתְקִיעוֹת עַל הַקְּרָבָנוֹת גַּם כִּן מִזֶּה הַטָּעִם שְׁלֹא יִחַשְׁבַּ הַחוּטָא כִּי בְקָרְבָן יִכְפֹּר וַיִּשְׁלַם, וְלֹא יִכְנַע וַיִּתְוֹדֶה וַיּוֹסִיף עַל חֲטָאתוֹ פֶּשַׁע בְּהַקְרִיבוֹ קָרְבָן וְלָבוּ בַל עָמוּ לְשׁוּבָה, אֶלָּא צָרִיךְ לְהִתְאַבֵּל וְלִבְכּוֹת וְלִהְתְּוֹדוֹת בְּדַמְעוֹת שְׁלִישׁ, וְעַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה יִהְפֵךְ מִדַּת הַדִּין לְמִדַּת הַרְחָמִים וַיִּכְפֹּר עוֹן וְשָׁב וּרְפָא לוֹ (עיין טעמי מצות (לר"מ הכבלי) מצות עשה קג).

ר"ה כז: תעניות טז: רמב"ם הל' תעניות פ"א והל' כלי המקדש פ"ג, ספר המצוות מצות עשה נ"ט, סמ"ג עשין ק"ע, אורח חיים סי' תקע"ז.

משנה הלכות

או ספינה המטרפת ביים^ט. והכהנים תוקעין בחצוצרות^י ובשופר בין כהנים בין ישראלים^{יא}. ומדברי סופרים שיתענו הציבור בעת צרה עד שירחמו עליהם מן השמים^{יב}, וכן מצוה להתענות לכל יחיד על כל צרה שלא תבוא וישוב ויתודה עד שירחמהו ה'^{יג}. ונוהג תקיעת חצוצרות לקרבן בבית המקדש ככהנים, ולענין תשובה בכל מקום ובכל זמן^{יד}.

מצות תקיעה בעת צרה. והנה הרמב"ם והחינוך כללו במצוה זו גם לתקוע בעת צרה שלא תבוא על הציבור ובעל המגיד משנה^ט תמה למה לא ימנה בשתי מצות, והסמ"ג חשבו לשתיים. וחצוצרות של תענית היה מחויץ למקדש בלא שופר, ואין תוקעין ומריעין אלא בחול, ולא זועקים ומתחננין בתפילה בשבתות וימים טובים אלא א"כ היתה עיר שהקיפה גוים או נהר

ט. הל' תעניות פ"א ה"א. י. שם ה"ד. יא. שם ה"ו. יב. שם פ"ד ה"ז, ובהל' כלי המקדש פ"ג ה"ה. יג. מנחת חינוך. יד. רמב"ם הל' תעניות פ"א ה"ד. טו. שם ה"ט. טז. וע"ע במגן אברהם סי' תקע"ז בראש הסימן. ובת"י ריש פרק היה קורא.

פְּרַשְׁתָּ שְׁלַח יֵשׁ בָּהּ ב' עֵשׂוּן וְלֹא תַעֲשֶׂה אַחַת

מִצְוַת שֶׁפָּה

לְהַפְרִישׁ חֲלָה (מצות עשה קנ"ג)

צְוִתָּה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַפְרִישׁ חֲלָה מִכָּל עֵסָה וְלִתֵּן אוֹתָהּ לִכְהֵן, שְׁנֵאמַר
(במדבר טו, כא) 'מֵרֵאשִׁית עֲרַסְתֶּם תִּתְּנוּ לָהּ' תְּרוּמָה!.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. הַיּוֹת בִּי חַיּוֹת הָאָדָם הַגּוֹף וְנַפְשׁ תְּלוּי בְּלֶחֶם, כְּמוֹ
שְׁעֵינֵינוּ רֹאוֹת שְׂאֵם לֹא יֵאָכֵל מְזוּן כְּמָה יָמִים יָמוֹת בָּרָעַב וְתֵצֵא
נִשְׁמָתוֹ מִמֶּנּוּ, וְאִיךְ אֶפְשֶׁר שֶׁהַלֶּחֶם הַחֲמֵרִי תִזוֹן חֶלֶק הַרוּחָנִי, אֲלֵא הָעֵנָן
הוּא בִּי כָּל מֵאֲכָל יֵשׁ בּוֹ רוּחָנִי כְּמוֹ שְׂאֵמֶר הַפְּתוּב (דברים ח, ג) 'לֹא עַל הַלֶּחֶם
לִבְדּוֹ יַחְיֶה הָאָדָם בִּי עַל כָּל מוֹצֵא בִּי הַ', כְּלוּמַר מוֹצֵא בִּי ה' שֶׁבְּלֶחֶם

משנה הלכות

שפה) איזו עיסה חייבת. קיום המצוה, החיטים^א. ואין שיעור לחלה לכמה שיתן
בזמן הזה, ומכל מקום יפריש כדי שיראה
שהוא חלה^ב. המפריש חלתו קמח אינו חלה^ג,
ואם יאמר לכשיעשה זה עיסה תהא זו חלה
הרי זו חלה^ד.

צירוף עיסות. העושה עיסתו קב קב לבדו
פטורה מחלה עד שישכו יחד,
כלומר שידבקו^ה, ואם אפאן ונתנן לסל הסל
מצרפן^ו. וכן סדין או מפה מצרפן^ז, וכן
ראוי לעשות במצה בפסת. ולכתחילה לא
יתן שאור של פטור בעיסה של חיוב,
ובדיעבד מותר ליקח מאותה עיסה וליתן

חמישה מיני דגן חייבים
בהם חיטים, ושעורים, כוסמין,
שיבולת שועל, ושיפון^ח. נתערבו הקמחין
מכולם יחד מצטרפין לשיעור עיסה^ט. שיעור
קמח שנתחייב בחלה הוא כשיעור מ"ג
ביצים וחומש ביצה, פחות מכאן פטורה^י.
והוא לכל הפחות כשיעור 1 1/2 פונט וחצי,
ויש חולקין^{יא} דהשיעור הוא כפלים מזה,
ועכ"פ במקום שמסופק לא יברך ויפריש בלי
ברכה. גילוש מזה מעט ומזה מעט אין
החיטים מצטרפין אלא עם הכוסמין,
והשעורים מצטרפין עם הכל, חוץ מן

שפה) א. רמב"ם הל' בכורים פ"ו ה"ב. יו"ד סי' שכ"ד ס"א. ש"ך שם ס"ק א. ג. רמב"ם שם הט"ו. יו"ד שם
ס"ב. ג. רמב"ם שם. יו"ד שם ס"א. ד. צל"ח פסחים קטז: הובא בפתחי תשובה שם ס"ק א. ועיין שו"ת
משנה הלכות ח"ד סי' ס"ט, וח"ז סי' קמ"ט-ק"ג, וח"ט סי' קצ"ד, ובמה"ל ח"א סי' ש"פ. ה. רמב"ם שם פ"ז
ה"ג. יו"ד שם ס"ב. ו. רמ"א שם. סי' שכ"ב ס"ה. ז. רמב"ם שם פ"ח ה"א. יו"ד סי' שכ"ז ס"א. ח. יו"ד שם.
ט. רמב"ם שם פ"ו ה"ז. יו"ד סי' שכ"ה ס"א. י. רמב"ם שם הט"ז. ה"ט"ז יו"ד שם. יא. יו"ד שם.

שְׁהוּא הַחֶלֶק הָרוּחָנִי הַנִּשְׁפָּע בּוֹ בְּלֶחֶם, מִמֶּנּוּ 'יְחִיהַ הָאָדָם'^כ, וּמִטַּעַם זֶה צִוְתָה הַתּוֹרָה לְהַפְרִישׁ חֶלֶה וְלַעֲשׂוֹת מִצְוָה עִם הָעֵסָה, וְלַעֲוֹרֵר בֶּחַ הַקְדָּשָׁה שָׁבוּ, וְאִזּוּ הַלֶּחֶם מְזוּבָּד לְגוֹף וּנְפֶשׁ הָאוֹכְלָה, וְהַנִּשְׁמָה נִהְיִית מִהָרוּחָנִיּוֹת וְהַגּוֹף מִהַנְּשָׁמִיּוֹת שְׁפָה (שְׁלֵה"ק פ'ר' שֶׁלַח תּוֹרָה אור). וְצִוְהַ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְתַנְּה לְהַפְתֵּהֶנּוּ לְמַעַן יִחְיּוּ בְּלִי יָגִיעָה, כִּי הֵם מְשָׁרְתֵי ה' הָעוֹסְקִים תָּמִיד בְּעִבּוּדְתּוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, וְעַל יָדָם יִתְבָּרַךְ הַלֶּחֶם מֵאֲתוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ (חִינוּךְ).

מס' חלה ותרומה פרק ב, חולצין קלה: רמב"ם הל' בכורים פ"ה, ספר המצוות מצות עשה קל"ג, סמ"ג עשין קמ"א, סמ"ק רמ"ו, יורה דעה שכ"ב.

משנה הלבות

הפרשה על ידי שליח ושאר פרטי דינים.
חלה ניטלת על ידי שליח, משרתת שהפרישה חלה בלי דעת בעלת הבית אינה חלה, ואם סומכת עליה בכל הדברים הרי זה חלה, וטוב ליתן לה רשות לכתחילה או שתפריש הבעלת הבית בעצמה ותזכה במצותה^כ. וחלה איתא בשאלה, והשואל חזרה עיסה לטבלה, ואם כבר אכלה אכל טבל למפרע^כ, ונוהג בזכרים ונקבות בארץ ישראל בזמן שכל ישראל שם מדאורייתא, ובחוץ לארץ מדרבנן שלא תשכח תורת חלה מישראל^כ. והרמב"ן ז"ל^כ חושב זו לב' מצוות, אחת ההפרשה והב' הנתינה לכהן, ולהרמב"ם^כ הנתינה היא חלק מהמצוה.

בעיסה אחרת שיהיה בו לשאור^כ. חלת חוץ לארץ לא בעינן מן המוקף ואוכל והולך ואחר כך מפריש^כ, ובמצות שלשין כל אחד לבדה צריך שישאיר מכל אחת מעט לחלה^כ, ועיין לעיל מצוה ש"א, ולכן טוב להפריש מקודם.

עיסות הפטורות. עיסת תרומה והקדש פטורה מן החלה^כ. וכן עיסת עכו"ם פטורה^כ. עיסת טבל חייבת בחלה^כ. עיסת איסורי הנאה פטורה^כ. עיסת שביעית חייבת^כ. העושה כל עיסתו חלה לא עשה כלום, וצריך לשייר כל שהוא דכתיב 'ראשית'^כ.

יב. עיין ליקוטי תורה (להאר"י) פ'ר' עקב. יג. רמב"ם שם פ"ז ה"א. רמ"א שם סי' שכ"ד ס"א. יד. רמב"ם הל' מעשר פ"א ה"ה. יו"ד סי' שכ"ג ס"א. טו. רמ"א שם. ועיין אור"ח סימן תנ"ז ס"א. טז. רמב"ם הל' בכורים פ"ח ה"ו-ז. עיין מנחת חינוך. יז. רמב"ם שם ה"ח. יו"ד סי' ש"ל ס"א. יח. רמב"ם שם פ"ו ה"ז. יט. מנחת חינוך. כ. רמב"ם שם ה"ד. כא. שם פ"ה ה"א. יו"ד סי' שכ"ב ס"א. כב. יו"ד סי' שכ"ח ס"ג בהגה שם, ועיין שם בש"ך ס"ק ה, וט"ז ס"ק ב. ונקודות הכסף ובית הלל שם. כג. שם סי' שכ"ג ס"א בהג"ה. כד. רמב"ם שם פ"ה ה"ה וה"ז. יו"ד סי' שכ"ב ס"ב-ג. כה. ספר המצוות שורש י"ב. ועיין מנחת חינוך. כו. שם ה"א. ובספר המצוות עשין קל"ג.

מצוה שפו

מצות ציצית (מצות עשה קנ"ד)

צִוָּה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַטִּיל צִיצִית עַל כָּל בְּגָד שֶׁנִּתְכַּסֶּה בָּהּ וַיֵּשׁ לוֹ אַרְבַּע כַּנְפוֹת אוֹ יוֹתֵר, שֶׁנֶּאֱמָר (במדבר טו, לח) 'וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית', וְנֶאֱמָר (דברים כב, יב) 'גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ עַל אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתֶךָ אֲשֶׁר תִּכְסֶּה בָּהּ'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שֶׁמִּפְרָשׁ בִּקְרָא (במדבר שם לט) 'וַרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֵת כָּל מִצְוֹת ה' וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם', כִּי אֵין לָךְ דְּבַר יוֹתֵר טוֹב לְזַכְרוֹן כְּמוֹ מִי שֶׁנּוֹשֵׂא חוֹתֶם אֲדוֹנָיו קְבוּעַ בְּאַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתוֹ אֲשֶׁר יִכְסֶּה בָּהּ תָּמִיד, וַיְהִי תָּמִיד מִצְוֹתוֹ לְפָנָיו. וְאָמְרוּ רַז"ל (תנחומא קורח יב) כִּי 'צִיצִית' עִם

משנה הלכות

שיש לו ארבע כנפות וג' ציציות^א. ומצוותן ד' חוטין לכל ציצית וציצית^ב, ובזמן שיש תכלת נותן ב' חוטין תכלת וב' חוטין לבן^ג אין תכלת נותן ארבעתן לבן ואין התכלת מעכב את הלבן^ד. סדר עשייתן, תוחב החוטין בנקב שעל הכנף תוך ג' אגודלין מן הכנף, הנייטן למטה מאגודל או למעלה משלש אגודלין אין זה כנף^ה. קושר שתי קשרים וכורך ז' כריכות, וחוזר וקושר ב' קשרים וכורך ח' כריכות, וקושר ב' קשרים וכורך י"א כריכות, וקושר ב' קשרים וכורך י"ג כריכות, וקושר ב' קשרים, וכן בכל ד'. אורך הציצית י"ב אגודלין ואם ארוך יותר אין לחוש^ו. ונכון לעשות שני שלישים חוטין ושליש חוליה^ז. ציצית של

שפו) בגד החייב בציצית. אדם מישראל שיש לו טלית משלו שלובשו ביום, ויש לו ד' כנפות או יותר, חייבת בציצית על ד' כנפות המרוחקות. אין לה אלא ג' כנפות פטור מציצית^א. שיעור הטלית מתחיל מכדי שיתכסה בה ראשו ורובו של קטן כבן שש^ב ובאמה על אמה יוצא לדברי הכל^ג. ויש לזיזה להיות לטליתם קטנים שיעור, וכל שכן בשבת בעירות גדולות שיש רשות הרבים דאורייתא^ד.

עשיית ציצית. וד' ציציות מעכבות זו את זו, שארבעתם מצוה אחת הם, אין לו אלא ג' לא קיים המצוה ואסור לצאת בבגד

שפו) א. רמב"ם הל' ציצית פ"ג ה"א וה"ג. או"ח סי' י' ס"א. ב. רמב"ם שם ה"א. או"ח סי' ט"ז. ג. עיין שם במשנה ברורה ס"ק ד בשם ארה"ח, ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ח סי' ג. ד. תשובות רמ"א סי' ק"י, עיין או"ח סי' י"ג ס"א, וסי' ש"א סל"ח, ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ו סי' ה. ה. רמב"ם שם פ"א ה"ה. או"ח סי' י"ג ס"א. ו. רמב"ם שם ה"ו. או"ח סי' י"א ס"ב. ז. עיין רמב"ם וראב"ד שם. ח. רמב"ם שם ה"ד. ט. רמב"ם שם ה"ו. או"ח שם ס"ט. י. מגן אברהם שם ס"ק כ"ב בשם של"ה, ועיין שם בשערי תשובה ס"ק כ"ד. יא. או"ח שם ס"ד. יב. רמב"ם שם ה"ח. או"ח שם ס"ד, ועיין שו"ת משנה הלכות מה"ת ח"ג סי' ה.

צָרוּף שְׂמוֹנָה חוּטִין וַחֲמִשָּׁה קְשָׁרִין שָׁפָה עוֹלָה תְּרִי"ג, וְעַל זֶה אָמְרוּ (מנחות מג:): 'שְׁקוּלָה מִצּוֹת צִיצִית כְּנָגֵד כָּל הַמִּצּוֹת'.¹ וְעוֹד רָמַז בְּזֶה כִּי גוֹפּוֹ שֶׁל אָדָם וְנִפְשׁוֹ הֵכֵל לַהֵשֶׁם בְּרוּךְ הוּא, כִּי הֵלְבֵן רָמַז לְגוֹף שֶׁנִּבְרָא מִן הַלֶּבֶן, וְחוּטִין רוּמֵז לַתְּחִלַּת בְּרִיתוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁהוּא כְּעֵין חוּטִין כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (גדה כה:): 'אָמַר רַב עֲמָרָם שְׁתֵּי יְרֻכּוֹתָיו כְּשֶׁנִּי חוּטִין שֶׁל זְהוּרִית'.² וְהַתְּכֵלֶת דּוֹמָה לְרִקְיעַ וְרָמוּז לְנִפְשׁוֹ שֶׁהוּא מִן הָעֲלִיּוֹנִים. וְלָזֶה אָמְרוּ רַז"ל (מנחות שם) 'תְּכֵלֶת דּוֹמָה לַיָּם וְיָם דּוֹמָה לְרִקְיעַ וְרִקְיעַ דּוֹמָה לְכֶסֶף הַכְּבוֹד', וְכוּרְכִין חוּט הַתְּכֵלֶת עַל הַלֶּבֶן שֶׁהִנְפֵּשׁ הִיא הָעֲלִיּוֹנָה וְהַגּוֹף תַּחְתּוֹן, וְעוֹשֵׂין הַכְּרִיכוֹת לְרָמַז הַרְקִיעִים וְאוּרִים שְׁבִינִיהֶם³ (חינוך).

מנחות פ"ו: מג: רמב"ם ה"ט ציצית, ספר המצוות מצות עשה י"ד, פמ"ג עשין כ"ו, פמ"ק סי' פ"א, אורח חיים סי' י"א.

משנה הלכות

כללים. וכל פעם שאדם לובש חייב בברכה⁴. ומאוד יש להזהיר שלא יקנו בבתי כנסיות הטליתים הקטנים שאין עליהם ציצית כראוי, שלא די שלא מקיימין המצוה מברכין לבטלה גם כן, שכל פעם שלובש חייב לברך. ומצוה זו גדולה מאוד ושקולה כנגד כל התורה שנאמר (במדבר טו, לט) 'וזכרתם את כל מצות ה'י", ואמרו ז"ל (שבת לב:): הזהיר בה זוכה ומשמשין אותו עבדים רבים, וגם אמרו (מנחות מג:): שהזהיר בתפילין ומזוזה וציצית מובטח הוא שלא יחטא, ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים.

צמר ופשתן פוטרין בין במינם ובין שלא במינם, ושאר מינין במינם פוטרין שלא במינם אינם פוטרין⁵, מיהו נכון שלא לעשות שום ציצית רק מצמר⁶. וצריך לטוותן לשמה⁷. טוון עכו"ם פסולים⁸.

הפטורים מציצית. נשים פטורין מציצית⁹ וכשרים לעשותה¹⁰, ויש חולקים¹¹ שלא יעשו אותן. כסות לילה פטור אפילו ביום, כסות יום חייבת אף בלילה¹². בגד שאול או גזול פטור מן הציצית, ולאחר שלשים יום חייב מדרבנן¹³. טומטום ואנדרוגינוס חייבים מספק¹⁴.

יג. עיין שם ברש"י ד"ה שקולה. יד. עיין מנחות לט. טו. עיין מנחות שם. טז. רמב"ם שם פ"ג ה"ה. או"ח סי' ט' ס"ב-ג. יז. או"ח שם ס"ו. יח. רמב"ם שם פ"א ה"א. או"ח סי' י"א ס"א. יט. רמב"ם שם ה"ב. או"ח שם ס"ב. כ. רמב"ם שם פ"ג ה"ט. או"ח סי' י"ז ס"ב. כא. הגהות מיימוניות שם פ"א ה"ב אות ט. או"ח סי' י"ד ס"א. כב. הגהות מיימוניות שם. או"ח שם בהגה, ועיין ט"ז שם ס"ק א. כג. הגהות מיימוניות שם פ"ב ה"ח אות ח. או"ח סי' י"ח ס"א. כד. רמב"ם שם פ"ג ה"ד. או"ח סי' י"ד ס"ג, מנחת חינוך, ועיין ביאור הלכה סי' י"א ד"ה אם עשאם. כה. רמב"ם שם ה"ט. או"ח סי' י"ז ס"ב. כו. רמב"ם שם פ"ג ה"ח. ועיין או"ח סי' ח" ס"ב ובהגה שם. כז. רמב"ם שם פ"ג ה"ב.

מצוה שפו

שֶׁלֹא לְתוֹר אַחַר מַחְשְׁבוֹת הָרְעוֹת שֶׁבְּלֵב (לא תעשה רל"ג)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹא לְתוֹר אַחַר תְּאוֹוֹת וּמַחְשְׁבוֹת הָרְעוֹת שֶׁבְּלֵב וְרֵאִיתָ הַעֲיִינִים, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר טו, לט) 'וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אִתְּם זָנִים אַחֲרֵיהֶם'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי לֵבָא וְעֵינָא תִּירֵי סְרִסְרֵי דְעֵבְרָה הֵם, וְעֵינֵי רוּאָה וְלֵב חוֹמֵד וְכִלֵּי מַעֲשָׂיו גּוֹמְרִים, וְהוּא יְסוּד גְּדוֹל בְּתוֹרָה. וְאֵל יֹאמֵר אָדָם לֹא פְעַלְתִּי אֲוֹן, כִּי מַחְשְׁבוֹת הָרְעוֹת הֵן אֲבוֹת הַטְּמָאָה, וּבְנֵיהֶם אֲשֶׁר יוֹלִידוּ הֵם הַמַּעֲשִׂים, וְאָמְרוּ ז"ל (יומא כט.) 'הִרְהוּרֵי עֵבְרָה קָשִׁים מִעֵבְרָה'.

משנה הלכות

ומעולם לא הררה אדם באשה שלא ראה מעולם. ובכלל הזה מי שהוא רודף אחר תאות העולם הזה, כגון מי שהוא משים לבו תמיד להרבות תענוגים גדולים לנפשו מבלי שיכוון בהם כלל לבריאות גופו ושיוכל להשתדל בעבודת בוראו, רק להשלים נפשו בתענוגים וכדרך הפחותים שאומרים נתענג היום ונמות למחר. ומאוד צריך לזיזר ממחשבות זרות כי הכל הולך אחר המחשבה וסוף מעשה במחשבה תחילה. ואמרו ז"ל (אבות פ"ד מ"ב) 'עבירה גוררת עבירה ומצוה גוררת מצוה', ואם ישים דעתו למלאות תאותו הרעה פעם אחת ימשוך אחריה הרבה פעמים, ואם יזכה להיות גיבור לכבוש יצרו ולעצום עיניו מראות ברע פעם אחת יקל בעיניו לעשותו כמה פעמים, כי התאוה תמשך הבשר כמשוך היין את השותים, כי הסובאים לא תשבע נפשם לעולם ביין, ולפי

שפו) אחרי לבבכם. קיום המצוה, היסוד הגדול שלא נעלה ח"ו על לבנו מחשבת מינות, כגון שלא נשאל מה למעלה ומה למטה ומה לפנינו ומה לאחור, או לחשוב שאין תורה מן השמים ולא לחשוב שלא להאמין בדברי חכמינו ז"ל, ושלא לחשוב ולהתבונן בפסוקי דיחזקאל שאסרו חז"ל. כי כל אלו מחשבות וכיוצא בהן מביא האדם לידי כפירה ומינות ח"ו, והשטן מסית אותו לחשוב בהם, ואח"כ עולה ומקטרג. וציוותה התורה שלא לחשוב בהם כלל, ואם באה לו מחשבה כזו יסירנה מיד ויפנה לבו לדברי תורה או דבר אחר שהוא.

אחרי עיניכם. ואחר ראיית עינים זו זנות, ושלא יסתכל ולא יהרהר בנשים, ואמרו ז"ל 'הרהורי עבירה קשים מעבירה', ואפילו באשה פנויה, וכל שכן כשהיא נידה.

וּבְעִבּוּדָה זָרָה וּבְעֵנִין הָאֲמוּנָה וּשְׂאֵר פְּרָטִים שְׁנֵאֲמַר עֲלֵיהֶם מִין, עַל
הַמַּחְשָׁבָה לְבָדָה נַעֲשֶׂה רִשְׁעָה גְמוּרִי, וּבְשְׂאֵר מִצְוֹת אֵף שְׂאִין הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ
הוּא מְצַרְפָּה לְמַעֲשֵׂהי מִיְהוּ אִם חָשַׁב לַעֲשׂוֹת וְכַבֵּשׁ יִצְרוּ וְלֹא עֲשָׂאָה הָרִי
הַמַּחְשָׁבָה כְּנֶפֶל שְׁלֹא רָאָה מְאֹרֹת מִיָּמָיו כִּי לֹא יִצְאָת לְאוּרֵי הָעוֹלָם,
וּמְכַל מְקוֹם הָרָה עָמַל וַיֵּלֶד שְׁקָרִי. וְנִלְוָה אֶל הָאֲזֻהָרָה רְאִיתָ עֵינַיִם, כִּי
לְעוֹלָם לֹא יַחֲשַׁב אָדָם עַל אִשָּׁה אִם לֹא רָאָה אוֹתָהּ, וְזֶה 'אַחֲרֵי עֵינֵיכֶם
אֲשֶׁר אַתֶּם זָנִים אַחֲרֵיהֶם', שֶׁהַזְנוּת כָּאָה עַל יְדֵי רְאִיתָ עֵינַיִם. נִמְצָא עִבּוּדָה
זָרָה וְגִלּוּי עֲרִיּוֹת בָּאִים מִכְּתוּב אֶחָד. הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יִשִּׁים יְרָאתוֹ עַל פְּגִינוֹ
וּמַחְשְׁבוֹתֵינוּ לְכַלְתֵּי נַחֲטָא (אלה המצוות (חאניז) מצוה שפז).

ברכות יב: רמב"ם הל' עבודה זרה פ"ב, ספר המצוות לא תעשה מ"ז, סמ"ג לאוין ט"ו, סמ"ק
סי' י"ב.

פְּרִשְׁתָּ קִרַח יֵשׁ בָּהּ ט' מִצְוֹת עֲשֵׂה וַי"ד מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה

מִצְוָה שִׁפַּח

שְׁנַצְטוּנוּ הַכְּהֻנִים וְהַלְוִיִּם לְשִׁמּוֹר הַמִּקְדָּשׁ (מצות עשה קנ"ח)

צְנוּת הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שִׁישְׁמְרוּ הַכְּהֻנִים הַמִּקְדָּשׁ מִכְּפָנִים וְהַלְוִיִּם מִכַּחוּץ,
שְׁנֵאֲמַר (במדבר יח, ג) 'וְשִׁמְרוּ מִשְׁמֵרְתֶךָ וּמִשְׁמֵרַת כָּל הָאֹהֶל' וְגו'.

משנה הלבות

שִׁפַּח) גִּדְרֵי הַמִּצְוָה. מִצְוֹת עֲשֵׂה עַל
הַכְּהֻנִים וְהַלְוִיִּים לְשִׁמּוֹר
אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְהַכְּהֻנִים שׁוֹמְרִים אוֹתוֹ
בְּג' מִקְוֹמוֹת מִכְּפָנִים וְהַלְוִיִּים בְּכ"א
מִקְוֹמוֹת מִכַּחוּץ. וְדַעַת הַרַמְבַּ"ם^ג וְהַחִינוּךְ
וְעוֹד דַּאִין שְׁמִירָה אֲלֵא בְלִילָה, וַיֵּשׁ

הַרְגִילִם נִפְשָׁם בּוֹ תַחֲזַק עֲלֵיהֶם תַּאוֹתָם, וְכֵן
הַדְּבַר הַזֶּה, בְּכָל אִישׁ בַּהֲרַגְלֵוֹ אֶת עֲצֻמוֹ
בְּתַאוּוֹת וּבַהֲתַמִּידוֹ בַּהֵן יַחֲזַק עֲלָיו יִצְרוּ הַרַע
יוֹם יוֹם, וּבַהֲמֻנַע מֵהֶם יִשְׁמַח בַּחֲלָקוֹ תַּמִּיד
וַיִּרְאֶה כִּי אֲלַקִּים עֲשֵׂה אֶת הָאָדָם יִשְׂרָאֵל. וְנוֹהַג
בְּכָל מְקוֹם וּבְכָל זְמַן וּבְכָל שַׁעָה.

ד. קידושין לט: ה. שם מ. ו. ע"פ תהלים ז, טו. ז. ראה בחינוך. שפח) א. רמב"ם הל' בית הבחירה שם.
ב. שם ה"ד. ג. שם ה"ב.

מְשָׁרְשֵׁי הַמְצָנָה. לְהִיּוֹת כִּי מִכְבוֹד הַמֶּלֶךְ לְמִנּוֹת עַל בֵּיתוֹ שׁוֹמְרִים לְכָבוֹד וּתְפָאֶרֶת כְּדָרֶךְ הַמְּלָכִים הַגְּדוֹלִים אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ שְׂעִישׁוֹ בֶּן, וְאֵלּוֹ הַשׁוֹמְרִים לֹא מִפְּחַד וּרְעֵדַת אוֹיֵב הֵם כְּלָל, כִּי בְּזִמְנֵי שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם הַבְּטַחְנוֹ מִהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְשֹׁמֵר דְּלִתּוֹת שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל וְכָל שְׂבָן הַיְכָלוֹ, אֶלֶּא שְׁלֵהִיּוֹת כְּלוֹ אוֹמֵר כְּבוֹד וְלִתֵּת מוֹרָאוֹ עַל לֵב הָאָדָם, אֵינּוּ דוֹמָה פְּלִטְרִין שְׂיִישׁ עָלָיו שׁוֹמְרִין לְפִלְטְרִין שְׂאִין עָלָיו שׁוֹמְרִין (חינוך. ועיין אלה המצוות (האגיון) מצוה שפח)⁷, אַף כִּי הָיוּ שׁוֹמְרִים עַל הָאִשׁ שְׁלֵא תִכְבֶּה וְהַטְּמֵאָה שְׁלֵא תִפְגַּם בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) מצות עשה קנג). וְעַל דְּרֶךְ הַסּוֹד כְּמָה דְאֵת אָמַר (שה"ש ג, ז) 'הִנֵּה מִפְתּוֹ שְׁלִשְׁלֹמֹה שְׂשִׁים גְּבָרִים סָבִיב לָהּ מִגְּבָרֵי יִשְׂרָאֵל' וְגו', כְּדִי שְׁלֵא יִפְגַּסוּ בַחֹת הַטְּמֵאָה לְהִיכַל קֹדֶשׁ, וְהָיוּ שׁוֹמְרִים מִשְׁמֵרוֹת כְּעִנְיַן מִלְּאָכִים הָעֲלִיּוֹנִים שְׁעוֹמְדִין מִשְׁמֵרוֹת. וְלֹא אָמְרוּ

משנה הלכות

איש הר הבית. ומעמידין אחד שהיה מחזור על המשמרות כל הלילה ואבוקות דולקות לפניו, ואיש הר הבית היה נקרא, וכל משמר שאינו עומד ואומר לו איש הר הבית שלום עליך, ניכר שהוא ישן, וחובטו במקל, ורשות היה לו לשרוף את כסותו ובגדיו נשרפין, והיה נשמע קולו עד שהיו אומרין בירושלים קול בן לוי נשמע שלוקה בעזרה ובגדיו נשרפין על שישן על משמרתו².

מקומות השמירה. ואלו הם המקומות ששמרו שם, הכהנים בבית אבטינס ובבית הניצוץ ובבית המוקד³. והלויים שומרים על חמישה שערי הבית ועל

מהראשונים¹ דסבירא להו דהיו שומרים ביום ובלילה.

הכשרים לשמירה. וכל הפסולים לעבודה כשרים לשמירה זו, ופסולים שאמרו שכשרים לשמירה זו כלומר פסולים מחמת מומין, אבל חלל פסול גם לזו⁴. וקטנים אי כשרים לשמירה מחלוקת הפוסקים⁵.

מה בין שמירת כהנים ללויים. והכהנים היו שומרים בבית אבטינס ובית הניצוץ ובית המוקד, ולא בפנים בעזרה ממש⁶, והלויים מבחוץ היינו על פני השמים בלי חדרים⁷.

ד. עיין ילקוט ש' קורח סוף רמז תשנב. ה. ע"ע רמב"ם הל' בית הבחירה פ"ח ה"א. ו. ע"ע מצודת דוד מצוה שיד. ז. עיין שם במשנה למלך בשם מפרש למס' תמיד כה: ד"ה היו עליות, ועיין במנחת חינוך. ח. מנחת חינוך. ט. עיין בכסף משנה ומשנה למלך שם ה"ה, ועיין מנחת חינוך. י. רמב"ם שם ה"ה. יא. עיין מס' מידות פ"א מ"ט, וברע"ב שם. ומנחת חינוך. יב. שם ה"י. יג. שם ה"ה.

רז"ל (ברכות נד:): חָתָן וּכְלָה צְרִיכִין שְׁמור, כִּי הַמְקַדֵּשׁ וְכִלְיוֹ רוֹמְזִים יַחֲוֵד חָתָן וְכְלָה, וְלִפְיֵךְ צְרִיכִין שְׁמור (מצורת דוד (רדכ"ז) מצוה דש).

תמיד פ"א, מידות פ"א, רמב"ם הל' בית הבחירה פ"ח, ספר המצוות מצות עשה כ"ב ולא תעשה ס"ז, סמ"ג עשין קס"ה.

מצוה שפמ

שְׁלֹא יִתְעַסְקוּ הַלְוִיִּים בְּעִבּוֹדַת הַכֹּהֲנִים (לא תעשה רל"ד)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא יִתְעַסְקוּ הַלְוִיִּים בְּעִבּוֹדַת הַמִּיחָדָת לְכֹהֲנִים אוֹ לְלוֹוִים אֲחֵרִים, אֲלֵא כָּל אֶחָד יַעֲשֶׂה בְּמִלְאכְתּוֹ הַמִּיחָדָת לוֹ, שְׁנֵאמַר (במדבר יח, ג) 'אֵד אֶל כָּלִי הַמְקַדֵּשׁ וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרְבוּ וְלֹא יָמְתוּ גַם הֵם גַּם אֲתֵם, וְנֵאמַר (שם ד, יט) 'אִישׁ אִישׁ עַל עִבְדוֹתָ וְאֶל מִשְׁאוֹ'.

משנה הלכות

אנשי משמר של אותה השבוע מחלק אותם ראש המשמר לבתי אבות, וראשי האבות מחלקים העובדין ביום שלהם 'איש איש על עבודתו, וכל הלוויים מוזהרין על עבודת המזבח^א. וכשם שהלוויים מוזהרין שלא לעבוד עבודת כהנים, כך הכהנים מוזהרין שלא לעבוד עבודת הלוויים, וכן הלוויים עצמם מוזהרים שלא יעשה אחד מלאכת חבירו, ושלא יסייע המשורר לשוער ולא השוער למשורר^ב.

העונש. לויים שעבדו עבודת כהנים חייבין מיתה בידי שמים, וכהן שעבד עבודת לוי לדעת הרמב"ם^א אינו אלא בלא תעשה ולהראב"ד^ב במיתה. ונחלקו הפוסקים בדין מסייע, ומיהו כולי עלמא מודי במסייע באופן שאי אפשר זולתו שחייב^ב. והנה לוי

ארבע פינותיו מתוכו, ועל ארבע פינות העזרה מבחוץ, שאסור לישב בעזרה, ועל חמישה שערי העזרה חוץ לעזרה, ובלשכת הקרבן ובלשכת הפרוכת, ואחורי בית הכפורת^ג. בשחר קודם שיעלה עמוד השחר סמוך לו יבוא ממונה של מקדש ודפק על הכהנים שבבית המוקד לפתוח והן פותחין לו^ט. ונוהג בזמן הבית שיבנה במהרה בימינו בזכרי כהונה ולויים הזכרים.

שפט) גדרי האיסור. כהן או לוי שנתמנה לעבודה או למשא או לכל מלאכה המיוחדת לו בבית המקדש אסור לו לשנות ולעבוד עבודת חבירו, ושמואל הרואה ודוד המלך ע"ה חילקו את הלוויים לארבעה ועשרים משמרות, ועובד בכל שבת משמר אחד, עד שיעברו כולם וחוזר חלילה. כל

יד. שם ה"ח-ט. טו. שם ה"א. שפט) א. רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ג ה"ט. ב. שם ה"י. ג. שם ה"א. ד. שם. ה. עיין כסף משנה, ומנחת חינוך.

מְשַׁרְשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי שְׁמִשְׁרָתִי עֲלִיּוֹן עוֹמְדִים אִישׁ אִישׁ עַל עֲבוֹדָתוֹ, וְצִרְיָד לְשִׁמְרָה מִן הַיְאוּשׁ וְהַעֲצָלָה וְלִקְיָמָה בְּכוּוֹן גָּמוּר (חינוך), וּמִי שְׁאִין מְלֹאכְתּוֹ בְּכֶךְ שָׁמָּא יִשְׁנָה פֶּרֶט הַפְּרָטִים וְנִמְצָא מִחְרִיב אֶת הָעוֹלָם שְׁמֵהֶפֶךְ מִרְחֻמִּים דִּין וְדִין רַחֲמִים (עיין טעמי מצות (לר"מ הכבלי) לא תעשה רכט), אֲבָל בְּשִׁיעָמֵד כָּל אֶחָד עַל מְקוֹמוֹ לֹא יֵאָנֶה כָּל אֶוֶן בֵּיוֹן שֶׁהוּא מְרַגֵּל בְּמִלְאכְתּוֹ וְיִוָּדַע לְכוּן בְּהַ עַל צַד הָאֲמֶת. מְלַבֵּד כִּי אִין סֶפֶק כִּי כָּל מְלֹאכָה שְׁאֵפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָהּ עַל יְדֵי רַבִּים פְּשִׁיעָה מְצִינָה בְּהַ יוֹתֵר מִמְּלֹאכָה מְטֹלָת עַל הַיְחִיד לְבָדוֹ, כִּי הַרְבִּים לַפְּעָמִים יִסְמְכוּ הָאֶחָד עַל חֲבֵרוֹ וְתִתְבַּטֵּל הַמְּלֹאכָה מִבִּינֵיהֶם וְלֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה דְּבָר בְּרוּר לְכָל אָדָם, וְלֹא כֵן אָדָם בְּשִׁלּוֹ, וְדַרְךְ מְשַׁל אָמְרוּ רַז"ל עַל כִּיּוֹצֵא בְּזֶה (ב"ב כד:)' קְדִירָא דְבִי שְׁתַּפִּי לָא חֲמִימָא וְלֹא קְדִירָא' (חינוך. ועיין מצודת דוד שם).

ערכין יא: רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ג, ספר המצוות לא תעשה ע"ב, סמ"ג לאוין רצ"ו.

משנה הלבות

לוי ששורר או ששיער לא מצינו בו איסור, דלא מצינו אזהרה אלא מלויים לכהנים וכהנים ללויים אבל לא לישראל, ואולי כך הוא גזירת הכתוב, וישראלים אינם עוברים כלל אם עובדים עבודת הלויים, ומיהו ישראל העובד בעבודת הקרבה חייב מיתה בידי שמים מלאו דכל זר (מצוה ש"צ) ובשאר עבודות הקרבן בלאו.

כהן פסול. כהן בעל מום ושאר פסולים נכללו בלאו זה דכל המשפחה נאסרה¹, ומיהו חלל לאו בכלל הוא. ונוהג בזמן הבית בכהנים ולויים הזכרים.

שאסור במלאכת חבירו וכן כהן במלאכת כהן חבירו אינו חייב עד שזכה חבירו במלאכה זו, כגון אחר שחלק הראש בית אב של אותו יום, או לאחר שעשו פייס וזכה על ידי פייס, וקודם שזכו במלאכה הכל שוים הם².

חילול העבודה. וכהן שעבד בעבודת הלויים כגון שפתח השער, אף שעבר מכל מקום אין צריך לנעול שיפתח לוי, ולוי שעבד עבודתו פסולה כמו זר שעבד, אבל בעבודת הלויים לא מצינו עבודה מחוללת³.

ישראל בעבודת לוי. ישראל שעבד עבודת

1. ע"ע מצודת דוד (רדב"ז) מצוה שיד. 2. מנחת חינוך. 3. שם. 4. שם. 5. עיין מנחת חינוך מצוה ש"צ שחלל בכלל זר לכל דבר.

מצוה שצ

שְׁלֹא יַעֲבֹד הָזֶר בַּמִּקְדָּשׁ (לא תעשה רל"ה)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא יַעֲבֹד הָזֶר שְׂאִינוּ מְזַרְע אֶהְרֵן עֲבוֹדַת הַכֹּהֵן בַּמִּקְדָּשׁ, שְׁנֵאָמַר (במדבר יח, ד) 'וְזֶר לֹא יִקְרַב אֲלֵיכֶם'.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי שְׂרָצָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְנָתַן הַכֹּהֵנָה לְאֶהְרֵן וּלְבָנָיו בְּרִית מְלַח עוֹלָם, וְיִחַד עֲבוֹדָתוֹ לַכֹּהֲנִים שְׁהֵם מְזַרְע אֶהְרֵן קְדוֹשׁ ה', וְלֹא יִתְעַרַב זֶר עִמָּהֶם אֲשֶׁר לֹא נִבְחַר לְעֲבוֹדַת הַמִּלְכָּה לְפָנִים לְפִלְטָרִין שֶׁל מִלְכָּה בְּלִי רְשׁוֹת מֵהַמִּלְכָּה. וְעוֹד שְׂאִינוּ מִן הַכְּבוֹד לְמִלְכָּה לְהַחֲלִיף

משנה הלכות

מעריות לעולם אינו חלל אלא ממזר כהן, עיין מה שכתבתי בספרי שו"ת משנה הלכות (ח"ב סימן כ"ה).

על איזו עבודה יש חיוב מיתה. והעובר בלאו זה חייב מיתה בידי שמים, ואינו חייב מיתה בידי שמים אלא על ד' עבודות זריקה והקטרה, ניסוך היין, וניסוך המים בחג¹. עבד עבודה שאינה תמה ויש אחריה עבודה כגון היוצק, והבולל, והפותת, והמולח, והמניף, והמגיש, והמבדר לחם הפנים, והביזכין, והמטיב את הנרות, והמצית אש במזבחה, והקומץ, והמקבל דם, אף על פי שנפסלו ועבר בלא תעשה ולוקה, אבל אינו חייב מיתה בידי שמים מפני שכל אחד מהם אינו גמר עבודה². ואינו אסור אלא עבודה שמצותה בכהן, ושחיטת קדשים כשירה בזר

(שצ) המוזהרים. קיום המצוה, כל מי שאינו מזרע אהרן הכהן ובניו הזכרים, הרי הוא בכלל זר ומוזהר על לאו זה שלא יעבוד הזר במקדש, ואם עבר ועבד, עבר בלאו זה³. נשים גם כן בכלל לאו זה ואפילו בנות כהנים⁴, ויש חולקין בבת כהן⁵. כהן חלל שנוולד מאיסורי כהונה דאורייתא הרי זה בכלל זר ונכלל בכלל הלאו⁶. וכלל זה נקוט בידך כל מקום שאמרו כהן פסול לעבודה משום מומין אין חלל בכלל זה, ואפילו במקום שכהן בעל מום כשר חלל פסול, דלאו כהן הוא בכלל אלא לזר נחשב. כהן ממזר אי הוה בכלל הלאו נראה דתלוי בשיטת הפוסקים⁷ אי כהן ממזר הוה כהן או לא, ואפשר להיות ממזר ואינו חלל כגון שנוולד מביאה ראשונה, ולדעת קצת פוסקים

שצ א. רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ט ה"א. ב. רמב"ם שם, ועיין מנחת חינוך. ג. עיין חינוך, והגהות משנה למלך לחינוך, ועיין מנחת חינוך. ד. מנחת חינוך ע"פ הרמב"ם הל' איסורי ביאה פ"ט ה"י, והל' תרומות פ"ו ה"ז, שחלל הוא כזר לכל דבר. ה. עיין אבן העזר סי' ז' ס"י, ובח"מ וב"ש וט"ז שם. ו. עיין פרי מגדים אור"ח סי' קכ"ח אשל אברהם ס"ק נ"ז. ז. רמב"ם הל' ביאת מקדש שם ה"ב. ח. שם ה"ה.

בְּנֵי עֲבוּדָתוֹ וּבְנֵי מִשְׁמֶרְתּוֹ בְּכָל עֵת וְעַדְּנָן, כִּי לֹא יִצְלִיחוּ לְעִבּוּדָהּ (מצודת דוד (רדב"ז) מצוה שלר. ועיין חינוך מצוה שצד). וּכְשֶׁהָעֲבוּדָה מִיַּחְדָּת לְאִישׁ מִיַּחַד אוֹ לְשִׁבְטָא אֶחָד וּמִשְׁפָּחָה בְּלִבָּד, וְלֹא לְאַחֲרִים, אֲזַי תִּתְּפָרֶסֶם הַקְּדוּשָׁה, וְכִשְׁלֹא יִהְיֶה אִישׁ מִיַּחַד לְעִבּוּדָה מִחֲזֵי פְעֻבוֹדָת עֲרָאֵי וְכָל הַרוֹצֵה יַעֲבֹד וְהַחֲדַל יַחֲדַל, וּמִלְּאֶכֶת ה' מִצְוָה הוּא (עיין מעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה רל). וְעַל דֶּרֶךְ הַסּוּד נִבְחָרוּ הַכֹּהֲנִים חֲלָף הַכֹּהֲנִים, כִּי הַכֹּהֵן הוּא דִּגְמַת הַחֶסֶד שֶׁהוּא כְּבוֹד לְאַצִּילוֹת הַבְּנִינָה, וְנִכְנָסוּ הַכֹּהֲנִים בְּמִקוֹמָם כִּי אֶהְרֵן אִישׁ חֶסֶד, וְאִין הָעוֹן מִתְּפַר אֶלָּא עַל יְדֵי כֹהֲנִים הַגְּמֻשְׁכִּים מִצַּד הַחֶסֶד כִּי בּוֹ יִכְפֹּר עוֹן וְלֹא בְּזוּלָתוֹ (מצודת דוד שם).

יומא כד. סנהדרין פג: זכחים מז. טב. מנחות קט. רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ט, ספר המצוות לאוין ע"ד, סמ"ג לאוין ש"ט.

משנה הלכות

בחג ג' לוגין, ועל ניסוך היין ג' לוגין, כפי מה שמתנדבין ממנו, והמקטיר קטורת ביום כיפור במלוא חפניו.¹

כללים. ונוהג בזמן הבית בזכרים ונקבות. ובזמן הזה שבית המקדש חרב בעוונותינו הרבים אם עבר ועשה במקדש אחת מעבודות שהם בכהנים עבר על לאו זה לדעת הרמב"ם², ולהראב"ד³ דבטלה קדושת המקדש ומקומו אין חייב משום זרות, דכהן גם כן אסור להקריב.

לכתחילה⁴ ואפילו בנשים⁵, ועיין בשו"ת בית שערים למרן זקני ביורה דעה (סי' ט) דרצה לחדש דבשבת אשה אסורה לשחוט בקרבן משום דהוה מצות עשה שהזמן גרמא, ועיין במשנת העמרמי שם (סי' ט') מה שהערת. הפשט וניתוח והולכת עצים למזבח כשר בזר⁶. הדלקת הנרות להרמב"ם⁷ מותר בזר, ולהראב"ד⁸ רק דיעבד כשר. זר המקריב קרבן עצים על המזבח חייב דהם קרבן⁹. תרומת הדשן אין הזר חייב עליה¹⁰. ואינו חייב על הקטרה עד שיקטיר בכזית, ועל ניסוך המים

ט. שהחסד הוא ראשית ז' ימי הבנין, עיין שפע טל חלק טל שער ב פ"ב בהגהה. וע"ע בשלה"ק פר' ויגש בהגהה: 'למעלה ברום המעלות בסוד האצילות הם' 'שבעת ימים', סוד אצילות הבנין, חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות'. י. עיין זוה"ק ח"א רנו: 'כהנים מסטרא דחסד אתו, אע"ג דאחיד אהרן בהוד בחסד נמי אחיד'. יא. שם ה"ו. יב. עיין תוס' חולין ב. ד"ה הכל שוחטין. יג. רמב"ם שם. יד. שם ה"ז. טו. שם ה"ה. טז. שם ה"ח. יז. שם ה"ד, מנחת חינוך. יח. הל' בית הבחירה פ"ו הי"ד.

מצוה שצא

שֶׁלֹא לְבַטֵּל שְׁמִירַת הַמִּקְדָּשׁ (לא תעשה רל"ו)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹא לְבַטֵּל שְׁמִירַת הַמִּקְדָּשׁ לְלַכֵּת סְבִיבוֹ בְּכָל הַיּוֹם (וכל) הַלְיָלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יח, ה) 'וְשִׁמְרֶתֶם אֶת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמִצְוָה שֶׁפ"ח, וְהַמְבַטֵּל שְׁמִירַתוֹ אֵינוֹ מִקַּל בְּכַבּוּד הַמִּקְדָּשׁ אֲלָא בְּמִי שֶׁצִּוָּה לְשָׁמְרוֹ, וְנִרְאֶה כְּמִבְּזֵה הַמִּלְךְ חֵם וְחִלְיָלָה. וְרַמְזוֹ ז"ל (עיין מידות פ"א מ"א) כִּי בְּעֶשְׂרִים וָאַרְבַּע מְקוֹמוֹת שָׁמְרוּ בַּמִּקְדָּשׁ, וְהוּא נֶגֶד הָאַרְבַּעָה וְעֶשְׂרִים סְפָרֵי קֹדֶשׁ אֲשֶׁר הִתּוֹרָה שֶׁכָּתַב נִחְלְקוּ עֲלֵיהֶם, וְשֶׁעֲלֵיהֶם הָעוֹלָם עוֹמֵד כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ירמיה לג, כה) 'אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמֵם וְלַיְלָה חֻקוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׁמַתִּי'.

משנה הלכות

הניח שאר לויים לשמור אינו לוקה, וצריך עיון.

השמר דעשה. ונחלקו הראשונים ז"ל בלשון 'ושמרתם', ועיין בגמרא מנחות (לו:): וגם בתוס' שם (ד"ה ושמרת), וברמב"ם¹, וברש"י על התורה (דברים יג, א) דהשמר בכל מקום הוא לא תעשה, והרמב"ן (שמות כג, יג) השיג על זה, ובעירובין (צו). אמרינן השמר דעשה עשה עיין שם.

סדר השמירה בבית המוקד. והנה בבית המוקד כיפה, ובית גדול היה מוקף רובדין (ספסלאות) של אבן, וזקני בית אב של אותו היום ישנים שם (שלא היו עומדים על המשמר) ומפתחות העזרה בידם². ולא היו כהנים ישנים בבגדי כהונה אלא מקפלין

שצא) המוזהרים. קיום המצוה, עיין קצת פרטי דינים לעיל (במצות עשה שפ"ח). והנה כהנים ולויים שלא שמרו סביבות המקדש בכל יום עברו על לאו זה³. ונראה דהלאו קאי על כל השבט, ובראשם הנשיא והסנהדרין שלהם שבידם להכריח העם לשמור, ומיהו אם מינו מהכהנים והלויים על משמרתם והניחו את מקום משמרתם עברו הם על הלאו, וכן לוי שישן על משמרתו נראה דעבר על לאו זה שהרי ביטל שמירתו, ואולי כל זמן שיש שנים שומרים אינו עובר מהתורה, דלא נתנה התורה שיעור בכמה לשמור.

אין בו מלקות. ומיהו אין לוקין על לאו זה דאין בו מעשה², ואפילו קם לוי בכח ולא

שצא) א. רמב"ם הל' בית הבחירה פ"ח ה"ג. **ב.** מנחת חינוך. **ג.** שם. **ד.** שם ה"ה. ועיין משנה למלך שם, ובה"ו שם.

וידוע כי התורה שומרת העולם לבל יחרב ויפסד, ולפי שהכהנים והלויים היו שופטי התורה, כמו שנאמר (דברים לג, י) 'יורו משפטיך ליַעקב' ונאמר (שם יז, ט) 'ובאת אֵל הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְאֵל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַיָּמִים הָהֵם', וְלִכֵּן הֵם נִבְחָרוּ לַהֲיוֹתָם שׁוֹמְרֵי הַמִּקְדָּשׁ בְּעֶשְׂרִים וָאַרְבַּע מְקוֹמוֹת, לְרַמֵּז שֶׁהֵם צְרִיכִים לַהֲיוֹת שׁוֹמְרִים עַל קִדְשׁ הַבַּיִת וְקִדְשׁ הַתּוֹרָה וְיִשְׂרָאֵל (תורת העולה (לרמ"א) ח"א פ"א). וּלְפִיכָךְ הִזְהִירָה הַתּוֹרָה שֶׁלֹּא לְבַטֵּל בְּשֹׁמְרֵי הַמִּקְדָּשׁ לָלֶכֶת סְבִיבּוֹ כָּל הַלַּיְלָה, וְאִישׁ הַר הַבַּיִת עַל מִשְׁמֵרָתוֹ, לְרַמֵּז עַל 'קוּמֵי רִנִּי בַּלַּיְלָה' (איכה ב, יט), וְלַעֲוֹרַר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל הַקְּדָשָׁה. וְעַל הַגְּדוּל הַדּוֹר לַעֲוֹרַר לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְלִפִּי שְׁאֵמְרוּ (יהושע א, ח) 'וְהִגִּיתָ בָּהּ יוֹמָם וְלַיְלָה', הִלְכוּ סְבִיבּוֹ כָּל הַיּוֹם וְלַיְלָה, וְלִמָּאן דְּאָמַר שֶׁהִלְכוּ סְבִיבּוֹ רַק בַּלַּיְלָה כִּי עָקַר הַתּוֹרָה לֹא־מֵדִים בַּלַּיְלָה.

מראה מקומות עיין לעיל מצוה שפ"ח.

משנה הלכות

הקטן ונכנס מבית המוקד לעזרה, והכהנים אחריו ושתי אבוקות בידם, נחלקו לשתי כתות אחת למזרח ואחת למערב, והיו בודקין והולכין את כל העזרה עד שיגיעו אלו לאלו, ואומרים הכל שלום, והעמידו עושי חביתין לעשות חביתין^ז. כסדר הזה עושין בכל לילה חוץ מליל שבת שאין בידם אבוקות אלא בודקין בנרות הדלוקין מערב שבת^ח, יהי רצון שנזכה לראותם בעבודתם במהרה.

ומניחין אותן כנגד ראשיהם, ולובשין בגדי עצמן וישנים על הארץ, כדרך שומרי חצירות המלכים שלא ישינים על המיטות^ט. אירע קרי לאחד מהם, הולך במסיבה שתחת הקרקע, שהמחילות הפתוחות להר הבית לא נתקדשו, וטובל שם וחוזר עד שנפתחין השערים ויוצא והולך לו, שאסור בעבודה כל היום^י. קודם שיעלה עמוד השחר הממונה של מקדש דופק בבית המוקד ופותחין לו, ונוטל המפתח ופותח השער

ה. עיין מנחות צט: ו. עיין שמו"ר מז, ה. ויק"ר יט, א. ז. שם ה"ו. ח. שם ה"ז. ט. שם ה"א. י. שם ה"ב.

מצוה שצב

לפדות בכור אדם (מצות עשה קנ"ו)

צְנוּת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְזַכְּרֵי יִשְׂרָאֵל לְפִדוֹת מִן הַכֹּהֵן אֶת בְּנוֹ הַבְּכוֹר
הַנּוֹלָד לוֹ מִיִּשְׂרָאֵלִית, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יח, טו) 'אִךְ פְּדֵה תְּפִדֶה אֶת בְּכוֹר
הָאָדָם'.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שְׁבֵאֵר הַכְּתוּב (שמות יג, יא-טו) 'וְהָיָה כִּי יִבְאֶרְךָ ה' אֵל
אַרְצְךָ הַכְּנַעֲנִי וְגו'. וְהֶעֱבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רַחֵם לָהּ וְגו' וְכָל בְּכוֹר אָדָם
בְּבִנְיַת תְּפִדָּה. וְהָיָה כִּי יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךָ מָחָר לֵאמֹר מַה זֹאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֶזֶק
יָד הוֹצִיאָנוּ ה' מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים. וְיָהִי כִּי הִקְשָׁה פְרַעֲה לְשַׁלְּחָנוּ וַיַּהַרְג
ה' כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר אָדָם וְעַד בְּכוֹר בַּהֲמָה עַל כֵּן אָנִי זֹבַח לָהּ'

משנה הלכות

מת לאחר שלשים חייב לפדותו מכל מקום.^א
וכתב בספר חסידים (סי' של"ד) 'מעשה
בבחור בכור נוטה למות וצעק תפדוני
תפדוני, אמר להם חכם פדאוהו ויחיה, מיד
פדאוהו וחי עוד כ"ה שנים'.

על ידי שליח. ונחלקו הפוסקים אי האב
עושה שליח לפדות.^ב ובא לידי מעשה
בחייל אחד שילדה אשתו בכור, והוריתי
שישלח חמש סלעים על הדואר לביתו ולא
יתנם במתנה לשום אדם, וביום הפדיון
צויתי לו לקרוא על הטעלפאן ויאמר אל
הכהן שיקח המעות שלו שמוכן לו שם
בביתו, ויצא לדברי הכל, והסכימו עמי
גדולי הדור.^ג

שצב) החיוב. מצוה על כל אדם מישראל
לפדות את בנו הבכור שהוא
פטר רחם לאמו דוקא, כשיגיע ליום שלשים
ואחד שכבר יצא מידי ספק נפל, וליתן ה'
סלעים לכהן.^א יש לו כמה נשים וכל אחת
לדה בכור חייב לפדותן.^ב

פדה קודם ל'. פדה קודם שהגיע ליום
שלשים ואחד אינו פדוי וחוזר ופודהו
בזמנו, אבל אם התנה שיחול הפדיון לאחר
שלשים הוא פדוי, ויש אומרים דאם אין
המעות קיים או שהחזירן לאב קודם הזמן
אינו פדוי, וטוב לחזור ולפדותו בלי ברכה.^א
מת הבן בתוך שלשים יחזיר הכהן המעות,
ואפילו לא מת אלא נולדו בו סימני טריפה,

שצב) א. רמב"ם הל' בכורים פי"א ה"א וה"ו וה"ז. יו"ד סי' ש"ה ס"א וסי"א. **ב.** רמב"ם שם הכ"א. יו"ד שם
סי"ז. **ג.** רמב"ם שם הל"ח. יו"ד שם סי"ג ובהגה. **ד.** רמב"ם שם ה"ז. יו"ד שם סי"ב ובהגה. **ה.** עיי' רמ"א
יו"ד שם ס"ג, ובמפרשים שם. ובחתם סופר יו"ד רצ"ה. ובשו"ת בית שער יו"ד סי' שפ"ה. ועיין שו"ת משנה
הלכות ח"י סי' קצ"ה. **ו.** עיין שו"ת משנה הלכות ח"ד סי' קמ"א.

כָּל פֶּטָר רָחֵם הַזְּכָרִים וְכָל בְּכוֹר בְּנֵי אֶפְדָּה'. וְנִתְּנָה הַתּוֹרָה שְׁעוֹר חֲמִשָּׁה
 סְלָעִים לְפִי שְׁנַפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם שְׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד חֲמִשָּׁה חֲמִשִּׁי
 הַתּוֹרָה (מעמי מצות (לר"מ הכבלי) מצות עשה קנר), גַּם לְהוֹדִיעֵנוּ שֶׁהַכֹּל לָהּ! יִתְבָּרַךְ
 שְׁמוֹ, וְלִפְיֶכָךְ בָּנוּ הַבְּכוֹר חֲמִדַת לְבוֹ נִצְטוּהָ לְפָדוּתוֹ לְהִרְאוֹת שְׁפָרְשׁוֹתוֹ,
 וּמִמֶּנּוּ בָּא לֹא בְּמִתְנָה, בְּרִצּוֹנוֹ נָתַן לוֹ וּבְרִצּוֹנוֹ יִקְחֵנוּ לְעֵת הַזְּמַן (מצורת
 דוד (רדב"ז) מצוה רעו. ועיין מעמי מצות שם)!. וְצוּהָ לְתַן הַפְּדִיּוֹן לְכַהֵן לְפִי שְׁהֵם
 מִשְׁרְתָיו עוֹבְדִים עֲבוֹדָתוֹ, וְצוּהָ הָאֲדוֹן לְתַן לְמִשְׁרְתָיו. גַּם כִּי הֵם לְקַחוּ

משנה הלכות

הפטורים. יוצא דופן והבא אחריו והבא אחר
 נפלים פטורים מפדיה^ט. כהנים
 ולויים וכן בת כהן ולוי פטורים^{טו}. עכו"ם הבא
 על בת ישראל וכן הבא על הכהנת נפקעה
 מקדושתה וחייב בפדיון, והבא על לוויה
 פטור^כ.

הכהן. ואין נותנין הפדיון לכהנת^{כא}. ספק
 בכור המוציא מחבירו עליו
 הראיה^{כב}. ומצוה לחזור אחר כהן כשר
 ומיחוס, ומיהו כל הכהנים בחזקת כשרות
 הם, ואם הכהן רוצה להחזיר המעות
 לבעלים יכול^{כג}. ונוהג בכל מקום ובכל זמן
 בישראל הזכרים.

שלא על ידי האב. לא פדאו האב פודה את
 עצמו לכשיגדיל^ט. ומיהו גם על האב
 מצוה לפדותו לעולם. קטן יתום אי בית דין
 יכולין לפדותו מחלוקת הט"ז^א והש"ך^ב, ועיין
 בשו"ת בית שער (יו"ד סי' שפ"ה), והדעת
 נוטה שיפדוהו ואין האם חייבת לפדותו^כ.

פרטי דיני הפדיון. היה חולה ולא נימול
 פודהו מכל מקום, ואם חל יום המילה
 ביום ל"א מלין קודם ואח"כ פודים^ט. ובכל
 פודים חוץ מעבדים ושטרות וקרקעות^{טו},
 ופודים במתנה על מנת להחזיר^{טז}. והחתם
 סופר^י כתב דפודים בבאנק נאטען ואין
 נוהגין כן.

ז. ע"ע חינוך כאן, ובמצוה יח. ח. על דרך שביאר בחינוך להלן מצוה שצה. ועיין שם לעיל מצוה שפה.
 ט. רמב"ם שם ה"ב. יו"ד שם ס"טו. י. חינוך סוף מצוה זו. ועיין מנחת חינוך ריש מצוה זו. יא. יו"ד שם ס"ק
 י"א. יב. ס"ק י"א כ, ובנקודות הכסף שם. ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ו סי' קצ"ב, וח"ז סי' קצ"ט, ומה"ת ח"ב
 סי' רל"א. יג. רמב"ם שם ה"ב. יו"ד שם ס"ב. יד. עיין ש"ך שם ס"ק יב. טו. רמב"ם שם ה"ו. יו"ד שם ס"ג.
 טז. רמב"ם שם ה"ח. יו"ד שם ס"ח. יז. סי' קל"ד, הובא בפתחי תשובה שם ס"ק ז. יח. רמב"ם שם הי"ד
 והט"ז. יו"ד שם סכ"ב כ"ד. יט. רמב"ם שם ה"ט-י. יו"ד שם ס"ח. כ. רמב"ם שם הי"א. יו"ד שם. ועיין שו"ת
 משנה הלכות ח"ז סי' קצ"ט, ובמה"ת ח"ב סי' רל"ג. כא. רמב"ם שם פ"א ה"י. ועיין תשו' חתם סופר סימן
 ש"א, הובא בפתחי תשובה ס"ק ה. כב. רמב"ם שם פ"א הי"ט-כ. יו"ד שם סכ"ה. כג. עיין תשובות שאילת
 יעב"ץ ח"א סימן קנ"ח, ותשובות חתם סופר סי' רצ"א, הובאו בפתחי תשובה ס"ק י"ב. ועיין בשו"ת משנה
 הלכות ח"ו סי' קצ"ג.

חֲלַף הַבְּכוֹרִים, שְׁהִיָּה הָעֲבוּדָה בְּבְכוֹרִים קָדֶם שְׁחַטָּאוּ, וְאִם בֵּן מִן
הָרְאוּי לְתֵן לָהֶם.

קידושין כ"ט: בכורות כ. רמב"ם הל' בכורים פ"א, ספר המצוות מצות עשה ק"פ, סמ"ג עשין
קמ"ד, סמ"ק סי' רמ"ה, יורה דעה סי' ש"ה.

מִצְוַת שִׁצַּג

שָׁלַא לְפָדוֹת בְּכוֹר בְּהֵמָה מְהוֹרָה (לא תעשה רל"ז)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְעַם קְדָשׁוֹ שָׁלַא נְפֻדָה בְּכוֹר בְּהֵמָה מְהוֹרָה
בְּדַרְךְ שְׁנַצְטוּיֵנוּ בְּפֶטֶר חֲמוֹר, שְׁנַאֲמַר (במדבר יח, יז) 'אֵךְ בְּכוֹר שׁוֹר
אוּ בְכוֹר פֶּבֶשׁ אוּ בְכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קְדָשׁ הֵם'.

מִשְׁרְשֵׁי הַמִּצְוָה. בֵּינן שְׁפִכּוֹר בְּהֵמָה מְהוֹרָה רְאוּי לְהִקְרֶבָה לְמִזְבֵּחַ לְקַרְבָּן
אִשָּׁה לָהּ, הִנֵּה בְּכָלֵל כָּל קְדָשֵׁי מִזְבֵּחַ שְׁנַצְטוּיֵנוּ שָׁלַא לְפָדוֹתָם,
וְאִינוּ יוֹצֵא לְיַד חֲלִין לְעוֹלָם בֵּינן שְׁחָלָה עָלָיו קְדָשַׁת הַגּוֹף, וְאִין קְדָשְׁתּוֹ
נִעְתָּקַת מִמֶּנּוּ, וְאִין מוֹעִיל פְּדוּיִן רַק לְדַבֵּר שְׁמַעְקָרָא לֹא נִתְקַדַּשׁ קְדָשַׁת

משנה הלכות

ולאכילה הוא עומד, ומוכרו בין לכהן ובין
לישראל וצריך להודיעו שהוא בכור, כדי
שינהוג בו קדושת בכור הלוקח אותו, והזהירו
חכמים שלא למכרו באטליז דרך פרהסיא
אלא בבית², ויש אומרים דמדאורייתא אסור
למכרו בפרהסיא¹.

קדושת בכור. והבכור קדוש בין בארץ ובין
בחוץ לארץ³. והכל חייבים במצוה
זו כהנים לויים וישראלים. ואף על פי
שנפטרו כהנים ולויים מבכור אדם ופטר
חמור, חייבים בבכור בהמה טהורה⁴. ומצוה

שצג) גדרי האיסור. הפודה בכור בהמה
טהורה בין בכור תם בין בכור
בעל מום עובר בלאו ואינו פדוי, וכמו שאין
הבעלים יכולים לפדותו שיצא לחולין, כך
הכהן אינו יכול למכרו או לפדותו בעודו תם
כיון שהוא עומד לקרבן, אין לכהן זכות בו
אלא להקריבו⁵.

מכירת בכור. בכור בעל מום מותר למכרו
אפילו בזמן הבית דכחולין הוא⁶,
ובזמן הזה שאין לנו בית המקדש בעוונותינו
הרבים אפילו הוא תמים מותר למכרו, הואיל

שצג) א. רמב"ם הל' בכורות פ"א ה"ז. **ב.** שם ה"ח. **ג.** רמב"ם שם. יו"ד סי' ש"ו ס"ו. **ד.** עיין תוס' בכורות
לא. ד"ה חוץ. **ה.** רמב"ם שם ה"ה. יו"ד שם ס"א. **ו.** רמב"ם שם ה"ז.

עולם או בהקדש בטעות, והזהיר לנו בזה אף שהיה בכלל כל קדשים שלא יעלה על דעתנו כמו שנצטוינו לפדות פטר חמור הכי נמי בכור בהמה טהורה בבהמה אחרת על כל פנים, ונקריב אותה ולא יהיה המזבח חסר, כי אין קדשת פטר חמור דומה לקדשת בהמה טהורה שלא נתקדש רק לדמיו (עיין חינוך). ורמז גדול יש שאי אפשר לשנות ולפטר את קדשת בני בכורי ישראל שנתקדשו קדשת הגוף ואין קדשתם נעמקת לעולם, ואין יוצר כל יתפרד מחליפם באמה אחרת לעולם, ואם ראית פודים פטר חמור הוא לזכרון שפדה הששה במצרים, אבל לא יפטר החל את הקדש (מעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה רלא).

תמורה ה: כא. רמב"ם הל' בכורות פ"א, ספר המצוות לא תעשה ק"ח, פמ"ג לאוין שמ"ג, יורה דעה שכ"א.

משנה הלכות

מסתבר כי העובר ממילא אינו שלו אלא של הקדש, ומכל מקום עובר, אם כן מאי שנא הוא ומאי שנא אחר. ונוהג לענין מכירה בזמן הבית בכל מקום, ולענין פדיון בכל זמן בזכרים ונקבות בבכור תם, ובעל מום מותר הכהן למכור אף בזמן הבית^א, והעובר ומכר עבר בלא ואינו לוקה, כיון דלא אהני מעשיו ולא הוה מעשה, ולרבא דסבירא ליה כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני ולקי משום דעבר אמירא דרחמנא^ב הכי נמי לוקה^ג.

להקדיש הבכור בפה שנאמר (דברים טו, יט) 'תקדיש לה' אלקיך', ואומר הרי קדוש לה', ואם לא הקדישו ממילא קדוש דהרחם קדשו^ד.

נתינתו לכהן. ונותנין אותו לכהן ולא לכהנת^ה. ישראל שיש לו בכור חייב לטפל בו עד שיגדיל קצת, בדקה שלשים יום ובגסה חמישים יום^ו.

כללים. וכתב המנחת חינוך דלאו זה עובר אפילו בבכור חבירו, ובאמת הכי

ז. ע"ע רבינו בחיי שמוות יג, ב. ח. שם ה"ד. יו"ד שם ס"א. ט. יו"ד שם בהגה. י. רמב"ם שם הי"ד. יו"ד שם ס"ב. יא. רמב"ם שם הי"ח. יב. עיין תמורה ד: יג. מנחת חינוך.

מצוה שצד

להיות הלויים עובדים בבית המקדש (מצות עשה קנ"ז)

צוה הקדוש פרוך הוא להיות הלויים עובדים במקדש, להיותם שוערים ומשוררים קבועים בבית המקדש, שנאמר (במדבר יח, כג) 'ועבד הלוי הוא את עבדת אהל מועד'.

משרשי המצוה. פי מכבוד המלך שיהיו אנשים קבועים ידועים ונכבדים להיות עובדים בשרות המלך ומשרתים לפניו, ויהיו מוכנים בכל עת ובכל שעה לכל שרות הצריך לצרכו או לצרכי ביתו, ושהיה אותם המשרתים יראו בטר כלי ביתו והנהגתו הכל על מכונו לא יפקד מהם דבר, ולהיותם פותחים ונועלים דלתות ארמנותיו כפי הצריך.

משנה הלבנת

המנגיני בפה, ואחרים עומדין שם ומנגיני בכלי שיר מהם לויים מהם ישראלים מיוחסים המשיאין לכהונה, ואין אלו המשוררים בכלי עולין למנין י"ב.¹ ומנגיני בנבלים וחלילים וכינורות וחצוצרות וצלצל, אין פוחתין משני נבלים ולא מוסיפין על ששה, אין פוחתין משני חלילים ומוסיפים עד שנים עשר, אין פוחתין משתי חצוצרות ומוסיפין עד עשרים ומאה, אין פוחתין מתשעה כינורות ומוסיפין עד עולם, והצלצל אחד בלבד ולא יותר.²

זמני שירה. ושנים עשר יום בשנה החליל מכה לפני המזבח, בשחיטת פסח ראשון, ופסח שני, ביום טוב ראשון של פסח, ביום ראשון של עצרת, ובשמונה ימי החג, חליל זה דוחה שבת.³

שצד) עבודת הלויים. מצוה עשה להיות הלויים הזכרים מתעסקים בעבודת בית המקדש,⁴ ואין נכנס לעבודה עד לאחר שילמוד סדר העבודה חמש שנים.⁵ וזה עבודתם שומרים ושוערים לפתוח שערי המקדש ולסגרם, ולשורר בכל יום על הקרבן.⁶ ולוי שהיה אונן מותר לעבוד ולשורר.⁷

שירת הלויים. והשיר שהלויים היו אומרים היה על כל עולת ציבור חובה, ועל שלמי עצרת בעת ניסוך היין, עולות נדבה שמקריבין הצבור לקייץ המזבח, וכן נסכים הבאים בפני עצמן אין אומרים עליהם שירה.⁸ ועיקר השירה הוא בפה, ואין פוחתין משנים עשר לויים העומדים על הדוכן בכל יום לומר שירה ומוסיפין עליהם עד עולם, ואלו הם

שצד) א. רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ג ה"א. **ב.** שם ה"ז. **ג.** שם ה"ב. **ד.** שם ה"ג. **ה.** שם ה"ב. **ו.** שם ה"ג. **ז.** שם ה"ד. **ח.** שם ה"ו.

וְלֹא יִחַסַּר דְּבַר מִבֵּית הַמֶּלֶךְ, וּמִלְכוּתָא דְאַרְעָא כְּעֵין מִלְכוּתָא דְרַקִּיעָא,^א וְלִכְּן יִמְנּוּ אַנְשִׁים יְדוּעִים נִכְבְּדִים לְהִיּוֹת כָּל מְלֹאכֶת הַהֵיכָל נַעֲשֶׂה עַל יָדָם (עיין חינוך). וְנִבְחַר לָזֶה שְׁבִטּוֹ שֶׁל לְוִי שֶׁהוּא שְׁלִישִׁי לְיִצְיָרָה. וּלְפִי שְׂאִינוֹ מִן הַכְּבוֹד לְמֶלֶךְ לְשָׁנּוֹת מְשֻׁמְשׂוֹ יוֹם יוֹם וַיְהִי הַכָּל מִשְׁתַּמְשׂוֹן בְּכֶתֶר שְׂרוֹת הַמֶּלֶךְ, גַּם כִּי אֵינוֹ דוֹמָה שְׂרוֹת וְנֶאֱמָנוֹת אָדָם קָבוּעַ מְקַבֵּל פָּרֶס הַמֶּלֶךְ כָּל יְמֵי חַיָּיו וּמְפִיר בְּעִבּוּדָתוֹ בְּעַלֵּי גְסִיּוֹן דּוֹר אַחַר דּוֹר מִמְשֶׁרֶת בֶּן יוֹמוֹ לֹא נִסָּה בְּמְלֹאכָה זֹו לְעוֹלָם, וְלִכְּן לֹא יִפְגַּם זֶר בִּיְנֵיהֶם לְעוֹלָם.

מידות פרק א, סוכה נא. בכורות פ: ערכין יא. יג: רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ג, ספר המצוות מצוות עשה כ"ג, סמ"ג עשין קס"ט.

מצוה שצה

מצוות מעשר (מצוות עשה קנ"ח)

צְנוּת הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְבַנֵּי יִשְׂרָאֵל לְתֵת לְלוּיִם חֵלֶק אֶחָד מֵעֲשָׂרָה מִכָּל מָה שֶׁתּוֹצִיא הָאָרֶץ בְּכָל שָׁנָה וְהוּא הַנִּקְרָא מְעַשֵּׂר, שְׁנַאֲמַר (במדבר יח, כד) 'כִּי אֶת מְעַשֵּׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יְרִימוּ לָהּ תְרוּמָה נִתַּתִּי לְלוּיִם'.

משנה הלכות

שהלויים^א. ואין אומרים שיר בלילה^ב, תמיד של בין הערבים אין השיר מעכב בו^ג.

כללים. ונוהג בזמן הבית בלויים זכרים משעה שיגדילו ויעשו אנשים,

וילמדו חמש שנים סדר עבודה, ולא בנקבות. ולוי שלא רצה בעבודתו ביטל עשה, ואשר יחפוץ מן הלויים בעבודת בוראו החיים והשלום והברכה והכבוד יהיה איתו.

שצה) גדרי המצוה. אדם מישראל שיש לו גורן תבואה שנגמרה לאכילה,

דיני המשוררים. הלוי אינו נפסל בשנים ולא במומים לעולם, אלא בקול שאם יתקלקל קולו מרוב הזקנה יפסל לשיר, אבל יהיה מן השוערים^ד.

סדר השיר. וסדר השיר שהלויים היו אומרים ביום הראשון 'לה' הארץ ומלואה', בשני היו אומרים 'גדול ה' ומהולל מאוד בעיר אלקינו הר קדשו', בשלישי היו אומרים 'אלקים נצב בעדת אל בקרב אלקים ישפוט' וגו', כמבואר בבבביתא דהשיר

ט. ברכות נח. י. עיין חינוך. יא. שם ה"ח. יב. שם הל' תמידין פ"ו ה"ט. יג. עיין מנחת חינוך ע"פ ערכין יא. יד. עיין מגן אברהם או"ח סי' קל"ב ס"ק ד. וטור ובית יוסף שם סי' קל"ג.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. מֵאַחַר שֶׁבָחַר הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּשֵׁבֶט לְוֵי מִתוֹךְ אָחָיו לְעִבּוֹדָתוֹ, הָיָה מִחֲסֵדוֹ עֲלֵיהֶם לָתֵת לָהֶם מַחֲיָתָם דְּרוּךְ כְּבוֹד, כִּי כֵן רָאוּי לְמִשְׁרָתֵי הַמֶּלֶךְ שְׁלֵא יִצְמָרְכוּ לִיגַע אַחַר שׁוֹם דְּבָר זולת בְּעִבּוֹדַת הַמֶּלֶךְ הַיְקָרָה, וְאִם יִחְסַר לָהֶם מְזוֹן לְהַחֲיֹת אֶת נַפְשָׁם וְנַפְשׁ בֵּיתָם לֹא

משנה הלכות

ובתוספות שם (ד"ה מה תרומה) הקשו דאם כן כהן יהא מותר בטבל, אמנם לפי מה שכתבנו דאין לו לכהן אלא משעת הרמה ואילך, אם כן קודם הרמה גם לכהן לא הותרה וחייב עליה. ובחידושי הארכת"י.

פרטי דינים.

מעשרין ממקום זה על מקום אחר אבל לא מין על שאינו מינו, ולא מן החיוב על הפטור ולא מן הפטור על החיוב, לא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש, ואם עישר אינו מעושר, ומעשרין שלא מן המוקף^ט. כל הפטור מן התרומה פטור מן המעשר וכל שאמרו בתרומה אין תורמין ואם תרמו תרומתו תרומה כך במעשר. אכל טבל אי יש תקנה לאחר שאכל לתקן האיסור, עיין בתוס' יו"ט בגיטין (פ"ג מ"ח) ובשו"ת בית שערם ביורה דעה (סי' תי"ב) ובהגהות משנת העמרמי שם בסופו"א.

החייב מן התורה.

ואינו חייב מן התורה אלא מחמשת מיני דגן, ותירוש, ויצהר, ושאר פירות וירקות הכל מדרבנן^ז,

לאחר שהפריש ממנה תרומה גדולה חייב להפריש אחד מעשרה ממה שנשאר והיא נקראת מעשר ראשון, ונותנו ללוי בין זכר ובין נקבה^ח, ואסור להקדים מעשר ראשון לתרומה גדולה^ה. והרמב"ן ז"ל מונה מצוה זו לשתיים. א' מצות הפרשת מעשר, ב' מצות נתינתו ללוי^י.

החיוב על כהנים ולויים.

כהן ולוי גם כן מפרישין מעשר ראשון והם לעצמן, וכן בכל מתנות כהונה שחייבין בהן מפרישין והן לעצמן^ז. ואין מוציאין מכהן לכהן, ועזרא קנס את הלויים שלא יתנו להם מעשר ראשון אלא ינתן לכהנים לפי שלא עלו עמו לירושלים מן הגולה^ה. ואין ללויים או לכהנים אלא משעה שירימו, שנאמר 'אשר ירימו לה' אין לך אלא משעת הרמה ואילך, וטובת הנאה לבעלים^י.

מהות איסור טבל.

ובגמרא (יבמות פו.) פירש רש"י (ד"ה מה תרומה טובלת) דאיסור טבל משום דפתוך ביה תרומה,

שצה א. רמב"ם הל' מעשר פ"א ה"א. יו"ד סי' של"א ס"ו. ב. רמב"ם הל' תרומות פ"ג הכ"ג. יו"ד שם סכ"ז. ג. ספר המצות שורש י"ב. ועיין מנחת חינוך. ד. רמב"ם הל' מעשר שם ה"ג. יו"ד שם סס"ח. ה. רמב"ם שם ה"ד. יו"ד שם סס"ט. ו. רמב"ם שם ה"ה. יו"ד שם ס"ע. ז. עיין רמב"ם הל' תרומות פ"ד ה"ד. יו"ד שם ס"ל. ח. עיין שו"ת משנה הלכות ח"ה סי' ר"ה, וח"ו סי' קמ"ג, ובמה"ת ח"ג סי' קצ"ט, ועיין במשנה הלכות קידושין סי' ס"ו. ט. רמב"ם הל' מעשר שם ה"ו. והל' מעשר שני פי"א ה"ט"ו. יו"ד שם סע"א. ר"ה יג. י. רמב"ם הל' מעשר שם ה"ז. יו"ד שם סע"ב. יא. ועיין שו"ת משנה הלכות ח"א סי' ד. יב. תוס' ר"ה יב. ד"ה תנא, ובבכורות נד. ד"ה ושני, ובב"מ פח. ד"ה הכא, ראב"ד הל' תרומות פ"ג ה"ט"ז, והל' מעשר שם ה"ט, ט"ז יו"ד שם ס"ק ה.

וּיִכְלוּ לְקַיֵּם עֲבוֹדַתְם בְּשִׁלְמוֹת. וְאִם שֶׁהָיוּ שְׁנַיִם עָשָׂר שָׁבָטִים וּלְפִי חֲלֻקָּה שְׁוֵה הָיָה רְאוּי שְׁיִקְבְּלוּ חֶלֶק אֶחָד מִשְׁנַיִם עָשָׂר, אִוְלָם גַּם זֶה יִתְרוֹן לָהֶם לְכַבּוֹדָם, כִּי מֵהַיּוֹתֵם מִבֵּית הַמֶּלֶךְ רְאוּי שֶׁתְּהִיָּה חֲלֻקְתְּם יִתְּרָה עַל כָּלָם, וְיָבֵא לָהֶם חֶלֶק עֲשִׂירֵי נְקִי מִכָּל הוֹצָאוֹת הַקְּרָקַע, וְהַמְחִיָּה מְשָׁרְתִי אֵל בְּמָמוֹנֵי בְרַכַּת הַשֵּׁם יִתְּבָרֵךְ תְּנוּחַ עֲלֵיו בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ, וְזֶה שֶׁאָמְרוּ רַז"ל (אבות פ"ג מ"ג) 'מַעֲשָׂרוֹת סִיג לְעֵשֶׂר, וְ'עֵשֶׂר' בְּשָׁבִיל שֶׁתִּתְעַשֵּׂר'.^י גַּם אָמְרוּ שֶׁאִסּוּר לְנַסּוֹת ה' בְּעַסֵּק הַמְצוֹת זולַת בְּמַצּוֹה זֹו שֶׁמִּתֵּר לְנַסּוֹת אִם יִבְרַכְהוּ ה' בְּעִשׂוֹתָהּ אוֹתָהּ, וּמִפְּרִשׁ עַל יְדֵי הַנְּבִיא (מלאכי ג, י) 'הִבִּיאוּ אֶת כָּל מַעֲשֵׂר אֶל בֵּית הָאוֹצֵר וְגו' וּבְחֲנוּנֵי נָא בְּזֹאת אָמַר ה' צְבָאוֹת' (חגיגה).

מס' מעשרות, רמב"ם הל' מעשר פ"א, ספר המצוות מצות עשה קכז, סמ"ג עשין קל"ה, יורה דעה סי' שצ"א.

משנה הלכות

תרומות ומעשרות.^י ונהגו היום בארץ ישראל לקנות את המעשר מידי הלוי בסכום קטן כגון נותן ללוי קודם הבציר איזה סכום כסף להלוואה ומתנה עמו שבכל הבציר יקנה ממנו המעשר שיעשרו וינכה מהלוואה עד תום כל ההלוואה, ואם הוא לוי הרגיל לתת לו אינו צריך לזכות לו, ואם לאו יזכה לו המעשר והרי הוא שלו בקנין הלוואה. ונהוג בזכרים ונקבות בארץ ישראל, ובזמן הזה מחלוקת גדולה בין הפוסקים בענין תרומות ומעשרות עד שיבוא מורה צדק ויאמר אי דאורייתא או דרבנן.

ולרמב"ם^י כולם מן התורה חוץ מירקות^י. ואינו חייב עד שיגיע לעונת המעשרות, וכל אחד יש לו עונה שלו לענין מעשר^י. הלוקח תבואה פטור ממעשר מהתורה וחייב מדרבנן^י. ויש עוד דינים בלוקח מישראל או מעכו"ם, ונפקא מינה ביד מי היה המירוח^י.

כללים. ונוהגים בזמן הזה להכשיר הפירות במים שיטמאו בעודם בטבלם קודם ההפרשה, ולכתחילה אפילו קודם המירוח^י, ומברך אשר קדשנו במצוותיו וציונו להפריש מעשר, ואם מפריש גם תרומה ביחד מברך

יג. תענית ט. ועיין שבת קיט. יד. הל' מעשר שם ה"ט. טו. ועיין משנה למלך הל' תרומות פ"ב ה"א. טז. רמב"ם הל' מעשר פ"ב ה"ג-ד-ה. יז. הל' מעשר פ"א. יח. עיין רמב"ם הל' תרומה פ"א ה"י וה"ח. י"ד שם ס"ה וס"א. ועיין מנחת חינוך. יט. י"ד שם ס"ט בהג"ה. ועיין ש"ך ס"ק ל"ה. כ. רמב"ם הל' מעשר פ"א ה"ט. י"ד שם סע"ח.

מצוה שצו

להפריש מעשר מן המעשר (מצות עשה קנ"ט)

צָוָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁהֲלוּיִם יִפְרִישׁוּ מֵעֵשֶׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר הַנֶּתֶן לָהֶם וַיִּתְּנוּ אוֹתוֹ לַכֹּהֲנִים, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יח, כו) 'וְאֵל הַלְוִיִּם תִּדְבֹר לֵאמֹר אֱלֹהִים פִּי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת הַמַּעֲשֵׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאֲתֶם בְּנַחֲלַתְכֶם, וְהִרְמַתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת ה' מֵעֵשֶׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כְּדֵי שִׁדְעוּ וַיִּתְּבוּנְנוּ הַלְוִיִּם שְׂאֵף עַל פִּי שֶׁהֵם יִקְרִיִּים וְנִכְבְּדִים נִכְבְּדִים מֵעֵדֶת יִשְׂרָאֵל לְעִבּוּדָתוֹ יִתְּבַרְךָ שְׁמוֹ תָּמִיד, מִכָּל מְקוֹם יִשָּׁם עוֹד נִכְבְּדִים עֲלֵיהֶם וְהֵם הַכֹּהֲנִים שֶׁהֵם הַמְּשֻׁרְתִּים הַגְּדוּלִּים וְהַלְוִיִּם מְפֻלִּים לָהֶם וַיִּלְווּ עֲלֵיהֶם, הַשּׁוֹעֲרִים מִבְּחוּץ וְהֵם מִכְּפָנִים בְּהִיכַל הַמֶּלֶךְ, נִמְצָא שֶׁהַלְוִיִּים לִגְבֵי כֹהֲנִים כִּי־יִשְׂרָאֵלִים לִגְבֵי הַלְוִיִּים, וְגִבּוֹהַּ

משנה הלבות

להפקיע תרומה גדולה קונסים אותו לדוש ולזרות וליתן תרומת מעשר מן הדגן.¹

השיעור שחייב לטפל בה. תרומת מעשר שלא היה בה אחד משמונה בשמינית אינו מטפל בה להוליקה לכהן אלא משליכה לאור ושורפה, וביין ושמן אפילו כל שהיא מוליקה לכהן, היתה טמאה או של דמאי אם אין בה כשיעור שורפה.²

פרטי דינים. ותורמין שלא מן המוקף, ותלמידי חכמים אין תורמין אלא מן המוקף.³ עושה אדם שליח להפריש תרומות ומעשרות.⁴ חרש שוטה וקטן שתרמו, והתורם

שצו) גדרי המצוה. קיום המצוה. כל לוי שקיבל מעשר מישראל מצות עשה עליו להפריש מעשר מן המעשר הזה ויתנו לכהן, ויש לו רשות לישראל להפריש תרומת מעשר עד שלא נתן המעשר ללוי ויתן המעשר ללוי ותרומת מעשר לכהן.⁵

הפרשה בשיבולים. ישראל שהפריש מעשר ראשון כשהוא בשיבולים ונתן ללוי אין הלוי חייב להפריש תרומה גדולה, ואם הפריש מעשר מדגן קודם שיפריש תרומה גדולה חייב הלוי להפריש תרומה גדולה לכהן.⁶ בן לוי שלקח מעשר בשיבולים וגרם

שצו) א. רמב"ם הל' תרומות פ"ג הי"ב. יו"ד סי' של"א ס"כ. ב. רמב"ם שם הי"ג. ג. שם הי"ד. ד. שם הט"ז. ה. שם ה"כ. יו"ד שם סכ"ד בהגה. ו. רמב"ם שם פ"ד ה"א. יו"ד שם סכ"ט.

מֵעַל לְכֶלֶם שׁוֹמֵר הַכֹּל יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, וְלִכְּנֹן יִפְרִישׁוּ מֵעֵשֶׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר בְּעֵין
שְׁלֶקְחוּ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וּבַחֵר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּשִׁבְטֵי עֲצָמוֹ אֶחָד לְרֹאשׁ
וְקָצִין הוּא וְזָרְעוֹ אַחֲרָיו קְדֹשׁ וּמִקְדָּשׁ לְעֵמֶד וּלְשָׂרֵת בְּפָנָיִם לִפְנֵי ה' תָּמִיד,
וְיִשָּׂאֵר כָּל הַשִּׁבְטֵי נָתַן לְסִיעוֹ בְּעֶבְדוֹתָהּ, וּכְמוֹ שְׁכָתוּב (שם, א-ב) 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל
אַהֲרֹן אַתָּה וּבְנֵיךָ אִתְּךָ תִּשָּׂאוּ אֶת עֹזן הַמִּקְדָּשׁ וְגו'. וְגַם אַחֲיָה מִטָּה לִּי
שִׁבְטֵי אֲבִיךָ הַקָּרִב אִתְּךָ וְיָלוּוּ עִלְיָה וַיִּשְׁרְתוּךָ'. וְנָתַן הַלְוִיִּם מְשָׂרְתִים לְאַהֲרֹן
וּבְנָיו בְּעֶבְדוֹת הַשָּׁם, וְעַל כֵּן בַּהֲיוֹת הַפְּהַנִּים עָקָר בְּעֶבְדוֹת אֱלֹקֵינוּ זָכוּ
בְּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר וּבְעֵשְׂרִים וְאַרְבַּע מִתְּנוֹת בְּהֶנְהָ (חינוך).

גיטין 5: רמב"ם ה"א תרומות פ"ג, ספר המצוות מצות עשה קנ"ט, סמ"ג עשין קל"ד.

משנה הלכות

מעשר בזמן הזה נותנים לכהנים, דבר הראוי להדלקה מדליקין אותו ונהנין בהדלקתו, ודבר הראוי לבהמה נותנין לבהמה, ומותר להדליק ממנו במבואות האפילות ברשות כהן, ולצרכי רבים, והיינו בטמאה, אבל אם הפריש בטהורה הרי אסור להאכילה לבהמה ואסור לאבדה ולהפסידה^ז, והעלו חכמי ארץ ישראל כמה עצות לאחינו בני ישראל כיצד ינהגו בזמן הזה בארץ ישראל, או שיטמאו הטבל קודם הפרשה או שאר עצות בכל הפירות שמפרישין מהן תרומת מעשר. ונהוג בזמן שישראל על אדמתן מדאורייתא, ובזמן הזה נחלקו הפוסקים אי דאורייתא או דרבנן עד שיבוא מורה צדק.

שאינו שלו, ועכו"ם אין תרומתן תרומה^ה. חרש המדבר ואינו שומע, ואילם השומע ואינו מדבר, וערום שאינו יכול לברך, והסומא, והשיכור שלא הגיע לשכרותו של לוט לכתחילה לא יתרמו ואם תרמו תרומתן תרומה^ו. ותרומה ניטלת במחשבה^ט. נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד שני^י. וכשמפריש תרומת מעשר צריך לדקדק בשיעור במידה ובמשקל^ל. מפרישין מן המובחר שבפירות, ואם תרם מן הרעה על היפה תרומתו תרומה, ואסור לעשות כן^כ. התורם משלו על של אחרים הרי זה תרומה וטובת הנאה שלו^כ.

כללים. ונהוג בזמן שהתרומה נוהג. ותרומת

ז. רמב"ם שם ה"ב. יו"ד שם ס"ל. ה. רמב"ם שם ה"ד. יו"ד שם ס"ב. ט. רמב"ם שם ה"ז. יו"ד שם סמ"ו.
י. עיין רמב"ם הל' מעשרות פ"ט ה"ח-ט. יא. רמב"ם הל' תרומות פ"ג ה"י-יא. יו"ד שם סכ"ד. יב. רמב"ם שם פ"ה ה"א וה"ג. יו"ד שם סנ"ב וסנ"ג. יג. רמב"ם שם פ"ד ה"ב. יו"ד שם ס"ל. יד. עיין רמ"א ביו"ד שם ס"ט.

פְּרִשֶׁת חֻקַּת יֵשׁ בָּהּ ג' מִצְוֹת עֲשֵׂה

מִצְוַת שִׁצוּ

לְשֹׂרֵף פְּרָה אֲדָמָה (מצות עשה ק"ם)

צְנוּת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְשֹׂרֵף פְּרָה אֲדָמָה שִׁיְהֵא אֶפְרָה מוֹכֵן וּמְזֻמֵּן לְמִי שִׁיִּצְטַרְךָ לְפָתוּר מִטְּמֵאֹת מֵת שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יט, ב) 'זאת חֻקַּת הַתּוֹרָה דִּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלָיךְ פְּרָה אֲדָמָה' וְגו'.

טַעַם הַמִּצְוָה. טַעַם מִצְוָה זוֹ לֹא נִתְגַּלָּה זולתי לְאֲדוֹן הַנְּבִיאִים כְּמוֹ שֶׁאִיתָא בְּמִדְרָשׁ (במ"ד יט, ו) 'אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה לָּךְ אֲנִי מְגַלֶּה טַעַם פְּרָה וְלֹא לְאַחֵרִים'.^א וְגַם הַחֶכֶם מִכָּל הָאָדָם שֶׁלְמָה הַמֶּלֶךְ שֶׁהִשְׁיֵג בְּרַב חֻכְמָתוֹ כָּל טַעְמֵי הַתּוֹרָה לֹא הִשְׁיֵג טַעְמָהּ, וְאָמַר (קהלת ז, כג) 'אֲמַרְתִּי אֶחְכְּמָה וְהִיא רְחוּקָה מִמֶּנּוּ'.^ב וְכָתַב הַרִיקָאֲנָטִי (פר' חוקת ד"ה זאת חוקת)

משנה הלכות

דהוא פסול משום מחוסר זמן, ועיין ספרי שו"ת משנה הלכות (ח"ג סימן רי"ב) טעם מחלקותן. היתה זקנה הרבה כשירה, אלא שאין מניחין אותה להזדקן הרבה שמא תפסל.^ט ומום פוסל בה וכן עבודה פוסל בה.

שריפתה. ומעלות גדולות היו עושין בשריפתה,^א כהן שוחטה בהר המשחה בין הדיוט ובין כהן גדול,^ב ושחיטה כשרה בזר אלא שנהגו בכהן.^ג שוחט בימין ומקבל דם בשמאל, ומזה באצבעו הימנית מן הדם שבכפו ז' פעמים כנגד בית קדשי קדשים, ואחר כל הזאה מקנח אצבעו, מצית

שצו) לקיחת הפרה ותמימותה. קיום המצוה. מצות עשה על הציבור לקנות פרה אדומה תמימה מתרומת הלשכה ככל קרבנות הציבור.^ד ויחיד מתנדב פרה ומוסרה לציבור.^ה הפרה מצותה שתהיה תמימה באדמימות, נמצאו בה שתי שערות שחורות או לבנות פסולה.^ו היו בה שתי שערות עיקר מאדים וראשן משחיר גוזז השחור, ואם נשאר באדום כדי לכוף ראשן לעיקרן כשרה,^ז וקודם שגזז פסולה.^ח וקונין אותה כשהיא פרה, היינו מבת ג' שנים ולמעלה, ולא כשהיא עגל, ולדעת הרמב"ם^ט הוא מגזירת הכתוב, והראב"ד סבירא ליה

שצו) א. ע"ע תנחומא חוקת ה. **ב.** במ"ד יט, ג. תנחומא חוקת ו. ועיין יומא יד. נדה ט. ג. רמב"ם הל' פרה פ"א ה"א, מנחת חינוך. **ד.** משנה למלך שם. ה. רמב"ם שם ה"ב. ו. שם ה"ג-ד. ז. ועיין מנחת חינוך. ח. שם ה"א. ט. שם. י. שם ה"ז. יא. שם פ"ב ה"א. יב. שם פ"ג ה"א-ב. יג. שם הל' פסולי המוקדשין פ"א ה"ב.

דַּאִין פּוֹנֵת הַמֶּאֱמָר שֶׁלֹּא יִהְיֶה נֹדֵעַ מִטַּעַם מִצְוָה זוֹ כְּלָל, רַק יֵשׁ עֲנִין שֶׁלֹּא נִתְגַּלָּה רַק לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלְיוֹ הַשְּׁלוֹם אֲבָל יֵשׁ מֵה שְׁנֵתְגַלָּה, וְרַש"י (במדבר שם) בְּשֵׁם רַבֵּנוּ מֹשֶׁה הִדְרִישׁן כְּתַב "וַיִּקְחוּ אֱלֹהִים מִשְׁלָהֶם בְּשֵׁם שֶׁהֵם נִשְׁתַּתְּפוּ בְּעוֹן הָעֶגְלָה וּפְרָקוּ גְזֵמֵי הַזֹּהֵב כִּי יִשְׁתַּתְּפוּ לְכַפֵּרָה וַיִּבְיֵאוּ מִשְׁלָהֶם פָּרָה, מִשָּׁל לְכֵן שִׁפְחָה שֶׁטַּנֵּף פְּלִטְרִין שֶׁל מֶלֶךְ אָמַר הֵבֵא הָאֵם וְתִקְנַח צִוִּית בְּנֵה, כִּי תֵבֵא פָּרָה וְתִכְפֹּר עַל מַעֲשֵׂה הָעֶגְלָה. עוֹד אָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ (תנחומא חוקת ה) 'רַבִּי חֲנִין בֶּן פִּזִּי פָּתַח קָרָא בְּפָרֹשֶׁת פָּרָה שִׁישׁ בָּהּ מִשְׁבְּעָה שְׁבַעָה, שְׁבַעָה פְּעָמִים נִזְכְּרָה פָּרָה בְּפָרָשָׁה, שְׁבַעָה שִׁרְפוֹת, שְׁבַעָה הַזְּאוֹת, שְׁבַעָה כְּבוֹסִין, שְׁבַעָה מִמְּאִין, שְׁבַעָה מְהוֹרִין, שְׁבַעָה כְּהָנִים, וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכָלֵל הַיּוֹם'.

מס' פרה, רמב"ם הל' פרה, ספר המצוות מצות עשה ק"ג, סמ"ג עשין רל"ב.

משנה הלכות

המומין הפוסלים בקדשים פוסלין בפרה^{יז}, נולד בה פסול תפדה^{יח}. שבעת ימים קודם שריפת הפרה היו מפרישין כהן לזה^{יט}, ומביאין ילדים להר הבית שגדלו שם ולא נטמאו מעולם התעסקו בהזאה על הכהן ובמילוי מים להזות, ומטבילין היו התינוקות שממלאין ומקדשין ומזין על הכהן השורף, אע"פ שהן טהורים ממת, שמא נטמאו בטומאה אחרת^כ ותשע פרות נעשו משנצטווה במצוה זו, ראשונה עשה משה רבינו, שניה עשה עזרא, ושבע מעזרא עד חורבן הבית, והעשירית יעשה מלך המשיח שבמהרה יגלה אכ"ר^{כא}.

האש בפרה ברובה, ונוטל עץ ארז ואזוב וכורכן בשני תולעת ומשליך לתוך בטנה^{כב}. נשרפה חולקין האפר לג' חלקים, אחד למשמרות הכהונה שיקדישו ממנה, אחד לטהר ישראל, ואחד למשמרת^{כג}. וטבול יום כשר לעשותה^{כד}, וכל העוסקין בפרה משחיתתה עד שתעשה אפר מטמאין בגדים וטעונין טבילה והערב שמש מדין תורה^{כה}. ועשייתה ביום^{כו}. ובמנחת חינוך נסתפק (במצוה ער"ה) אי כהן בעל מום כשר לשרוף הפרה, ובמחילת כבוד תורתו אישתיטתיה תוספות בזבחים (טז: ד"ה שם טומאה יז: ד"ה אונן) עיין שם ובחידושי הארכת. וכל

יז. שם הל' פרה שם ה"ב. טז. שם ה"ד. טז. שם פ"א ה"ג. יז. שם פ"ה ה"א. יח. שם פ"ד ה"ז. יט. שם פ"א ה"ז. כ. שם ה"ח. כא. שם פ"ב ה"ב. כב. שם ה"ז. כג. שם פ"ג ה"ד.

מצוה שצח

דיני טמאת מת (מצות עשה קס"א)

צָוָה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְדוֹן וּלְהַתְנַהֵג בְּכֹל דִּינֵי טַמְאֵת מֵת כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יט, יד) 'זאת התורה אדם כי ימות באהל כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא'.

מְשָׁרְשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי שְׁגוּף יִשְׂרָאֵל מְקַדֵּשׁ יוֹתֵר מִכָּל הָעַמִּים עַל יְדֵי נִשְׁמָתוֹ, וּקְדֻשַׁת יִשְׂרָאֵל עָלָיו, וְלִכֵּן מִתְאַוִּים כַּחוֹת הַטַּמְאָה לְשָׂרוֹת בּוֹ. וְהַמּוֹפֵת לָזֶה כִּי גוֹף עֲבוּרִים שְׂאִין לוֹ נִשְׁמַת יִשְׂרָאֵל טַמְאָתוֹ קְלוּשָׁה, וְאִינוֹ מְטַמֵּא בְּחַיִּים מִן הַתּוֹרָה כֻּלָּל, וְגַם לְאַחַר מִיתָה אִינוֹ מְטַמֵּא בְּאֵהָל אֶלָּא בְּמִנְעָה וּבְמִשְׁאֵה, וְאִין שׁוּם בְּעַל חַי מְקַבֵּל טַמְאָה וְאֶפְלוּ אָדָם חוּץ

משנה הלכות

הוא ראשון וטמא עד הערב, כלים שנגעו באדם שנגע במת הנוגע בכלים כאלו נגע באדם עצמו.^א

דיני המת. כל שבמת טמא חוץ מהשיער והשיניים והציפרניים בזמן שאינם מחוברים לו, משקה היוצא מן המת טהור חוץ מדמו.^ב פחות מכזית בשר ועצם פחות מכשעורה טהור.^ג עור המת שעיבדה טהורה מדאורייתא וטמאה מדברי סופרים, ומטמא גם במשא.^ד מת עכו"ם מטמא במגע ובמשא,^ה ובאוהל מחלוקת אי עכו"ם מטמא.

מיני טומאה שבמת. טומאת אוהל, הבא לאוהל שהמת בו, או הבא מקצתו

שצח) טומאת אדם וכלים במת. המת הוא אבי אבות הטומאה.^א וכל כלי מתכת הנוגעת בו נעשה כמוהו,^ב אדם הנוגע במת או בכלים שנגעו במת, נעשה אב הטומאה וטמא שבעה, וצריך הזאה שלישי ושביעי, והמת מטמא באוהל או אם הוא מאהיל עליו.^ג ושאל רבינו חיים הכהן לרבינו תם כיון דליכא בית אשר אין שם מסמרים ואין בית אשר אין שם מת, אם כן איזה בית אשר תבנו לי כיון שחרב הרי הוא כחלל ומטמא באוהל,^ד ובסמ"ג (מצוה רל"א) תירץ שכתב לו רבינו תם בכתב דוקא לענין תרומה וקדשים אבל אין הנזיר מגלח אלא על המת בלבד, עיין שם. הנוגע באדם שנגע במת הרי

שצח) א. סמ"ג עשין רל"א, ועיין רש"י עירובין קד: ד"ה לא. **ב.** ר"ש אהלות פ"א מ"ב, ועיין רמב"ם פ"ה ה"ג. **ג.** רמב"ם הל' טומאת מת פ"ה ה"ב-ג-ד. וסמ"ג שם. **ד.** עיין תוספות נזיר נד: ד"ה ת"ש. **ה.** רמב"ם שם ה"ב-ג. **ו.** שם פ"ג ה"ג. **ז.** שם הט"ו. **ח.** שם הי"א. **ט.** שם פ"א ה"ב. **י.** רמב"ם שם פ"א ה"ג. ועיין בכסף משנה שם. יו"ד סי' שע"ב ס"ב. ועיין יבמות סא. ותוס' שם ד"ה ממגע. ובמנחת חינוך מצוה רס"ג.

מגוף ישראל בן קימא, והבהמה טמאתה יותר קלושה שאינה מטמאה רק מטמאת ערב לאחר מיתה, ובהפרד ישראל הודו והדרו, והינו צורת השכל שהיא הנשמה, ונשארו הגוף, בראות כחות הטמאה הגוף פנוי מרוח הקדש באים לשרות בו כי הם תאבים להשלמת יצירתם, שקדש עליהם היום ונשארו חסרים, ולהכי 'כל אשר באהל יטמא' שממלאים כל האהל מטמאה, ומטעם זה צריך שמירה גוף האדם 'כי ימות באהל', וענין לעיל מצוה רס"ג (עיין רקנאטי במדבר יט, ד. טעמי מצות (לר"מ הכבלי) מצות עשה קנה. מצורת דוד

(רדב"ז) מצוה תלו"א).

מס' אהלות, רמב"ם הל' טומאת מת, ספר המצוות מצות עשה ק"ז, סמ"ג עשין רל"א.

משנה הלבנת

שבים טהור^{טו}. כלי אבנים וכלי גללים וכלי אדמה, וכלי עץ העשויות לנחת, והבאים במידה יותר ממ' סאה, אין מקבלין טומאה^{טז}.

חיבורין וכללים. מדברי סופרים הנוגע במת ונגע באדם אחר ועדיין הוא מחובר

במת שניהם טמאין טומאת שבעה וכאילו נגע זה השני במת עצמו לענין תרומה וקדשים, ולענין פסח ונזיר אינו טמא אלא טומאת ערב, כדין תורה^{טז}. ודיני טומאה רבים הם (ועיין מצוה שע"ו ורס"ג) ונהוג בזכרים ונקבות בכל מקום ובכל זמן, ואנו בעוונותינו הרבים היום כולנו טמאי מתים מפני שאין לנו אפר פרה, השם יערה עלינו רוח טהרה ויטהרנו עד עולם.

ואפילו הכניס ידו או רגלו או ראשי אצבעותיו או חוטמו לאוהל המת נטמא כולו^{יז}. מת אינו מטמא משכב ומושב ומדף, ולפיכך מת שיש לו על גביו עשרה בגדים ומתחתיו עשרה בגדים לא נטמאו אלא הראשון שנגע בו, והשני שנגע בראשון טומאת ז', והשלישי טומאת ערב, והשאר טהורין, אלא אם כן היתה שם טומאה רצוצה או אוהל^{יח}. קבר שתום מטמא כל סביביו, קבר פתוח אינו מטמא מצדדין^{יט}.

איזה כלים מקבלים טומאה. כלי חרס מטמא באויר מתוכו ולא במגע, היתה צמיד פתיל עליו מצלת מן הטומאה^כ, כלים שנעשו מעצמות דג ועורו טהורים דכל מה

יא. ע"ע אור החיים במדבר יט, ב. יב. רמב"ם שם הי"א. יג. שם פ"ה הי"ד. יד. עיין רמב"ם שם פ"ו ה"ח. יו"ד סי' שע"ב ס"ב. ועיין יבמות סא. ותוס' שם ד"ה ממגע. ומנחת חינוך מצוה רס"ג. טו. רמב"ם שם ה"ג. טז. שם ה"א. יז. שם ה"ב. יח. שם פ"ה ה"ב.

מצוה שצמ

מי נדה (מצות עשה קס"ב)

צְנוּת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהִיּוֹת מִי נְדָה שֶׁל פָּרָה מְעַלִּין אֶת הָאָדָם מִן הַטְּמֵאָה וּמִטְּמֵאִין אֶת הַטְּהוֹר, שְׁנַאֲמַר (במדבר יט, יט כא) 'וְהָזָה הַטְּהוֹר עַל הַטְּמֵא וְגו'. וּמִזֶּה מִי הַנְּדָה יִכָּפֵס בְּגִדָיו.

מִשְׁרָשֵׁי הַמְצוּת. כְּבָר הַקְדַּמְנוּ בְּמִצְוֵה שֶׁצ"ז שְׂאִין טַעַם לְפָרָה וְדִינָיָה. וְעַל דֶּרֶךְ הַרְמָז שֶׁהַפָּרָה רָמְזָה לְהַחֲמֵר וְהַעוֹסְקִים בָּהּ מִמַּאִים, הוֹרָה שֶׁהַנְּמֻשָּׁךְ אַחַר הַחֲמֵר יִטְמָא, כִּי הַחֲמֵר מִטְמֵא כַּח הַשְּׂכָלִי לְפִי רַע מְזוּגוֹ, וְאַפְרָה מִטְהוֹר הַטְּמֵאִים, הוֹרָה שֶׁהַמְכַנִּיעַ הַחֲמֵר וְשׁוֹרְפוֹ יִשְׁאַר מְהוֹר וְנָקִי (נחל קדומים (חיד"א) פר' חוקת ד"ה זאת חוקת, בשם הקדוש ר"ש אסתרוק). וְקִיּוּמָא לָן שְׁכָל

משנה הלכות

המים, והוא נקרא מי נידה, נתן האפר תחילה ואח"כ המים חיים פסול^א. ומניחם אצלו ימים ושנים ומזה מהן כל זמן שצריך עד שיתמו^ב. ומערה מכלי לכלי בין קודם קידוש ובין לאחר קידוש^ג. ואסור ליטול שכר על הקידוש או להזות, ואם נטל מימיו מי מערה, ומותר ליטול שכר על המילוי של מים^ד. כל השרצים ששתו ממי חטאת לא פסלוהו חוץ מן החולדה מפני שהיא מלקת^ה, ובפרה (פ"ט מ"ג) רבן גמליאל אומר אף הנחש, ועיין רש"י בחולין (ט: ד"ה אם יכולה חולדה לשתות) שפיל' וכשמקיאות פוסלות את הראשונות דמי חטאת נפסלו במלאכה, ובתוספות שם תמהו עליו. ועיין רש"י ורא"ש בפרה (שם), ובשו"ת משנה הלכות (ח"ג סי' רכ"ג) הארכתני בזה

שצט) מילוי המים. קיום המצוה, אדם טהור בר דעת ממלא מים מן המעיין לשם מי חטאת^א, וצריך להיות מי מעיינות הנובעים או נהרות הזוחלין שיודע ברור שלא נתערבו בהם רוב נוטפים^ב, וים הגדול אינו כשר^ג, וכן מים מלוחים ופושרים והמעורבים בטיט פסולים^ד. וצריך להיות בכלי דוקא, וכל הכלים כשרים ואפילו אינם מקבלים טומאה^ה, ואסור לעשות מלאכה אחרת בשעת מילוי^ו, ולא דוקא מלאכה אלא אפילו דיבור והוראה אסור משום היסח הדעת^ז.

קידוש מי חטאת. נותן אפר הפרה על פני המים, ונותן כל כך כדי שיראה על פני המים, והוא הנקרא קידוש ונתקדשו

שצט) א. רמב"ם הל' פרה פ"ו ה"א-ב. **ב.** שם ה"א. ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ב סי' ד. **ג.** רמב"ם שם ה"י. **ד.** שם ה"ב. **ה.** שם ה"ג. **ו.** שם פ"ז ה"א. ועיין משנה הלכות ח"ג סי' רכ"ג. **ז.** רמב"ם שם פ"ח ה"א. **ח.** שם פ"ט ה"א. **ט.** שם פ"י ה"ב. **י.** שם פ"י ה"א. ועיין שם פ"ז ה"א. **יא.** שם פ"ז ה"ב. **יב.** שם פ"ט ה"ב.

אכל אינו מכִּשֵׁר לְטִמְאָה עַד שְׂיִפֵּל עָלָיו מַיִם, וְאִם תֹּאמַר אִיךָ מַיִם שֶׁהֵם מְקוֹר הַטְּהָרָה יִסְבְּבוּ הַטִּמְאָה, בְּאוֹר הָעֲנָנִים שֶׁכֶּךָ הוּא פִּתְבְּעִיּוֹת שֶׁכָּל דְּבַר אִינוֹ מִתְפַּעֵל כִּי אִם מִהִפְכוֹ וְלֹא מִמָּה שֶׁהוּא מִינוֹ, כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּיַצֵּר הָרַע מִתְנַגֵּה יוֹתֵר בְּיִשְׂרָאֵל מִבְּאֲמוֹת וּבִתְלִמִּידֵי חֻכְמִים יוֹתֵר מִכָּלֵם^{יג}, לְפִי שֶׁהֵם הַפְּכִיִּים לוֹ לְכֵן רוֹצֵה לְהִתְגַּבֵּר עֲלֵיהֶם, וְזֶה טַעַם שֶׁסְּמוּךְ לְעֵלִית הַשַּׁחַר הַחֹשֶׁךְ מִתְגַּבֵּר כִּי כָּל דְּבַר מִתְפַּעֵל מִהִפְכוֹ דּוֹקָא, וּלְפִיכֶךָ כֶּךָ אֲכָל וְזֶרַע אִינוֹ מִתְפַּעֵל מִן הַטִּמְאָה עַד שְׂיָבֵא עָלָיו מַיִם שֶׁכָּלוּ טְהָרָה, וְאִז הַטִּמְאָה מִתְנַגֶּבֶת לְנִצְחַת הַטְּהָרָה וְעוֹשֶׂה רִשָּׁם, וְכֶךָ מִי נִגְדָה שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם מַיִם שֶׁכָּלֵם טְהָרָה וַיֵּשׁ שָׁם אֶפְרָ פָּרָה שֶׁכָּלוּ טִמְאָה וּמְעַרְבִין יַחַד, לְכֵן אִם מִי נִגְדָה זֶרַק עַל אָדָם טִמְאָה אִז אִין הָאָדָם מִתְפַּעֵל מִן הָאֶפְרָ דְּהוּא מְמִינוֹ אֲבָל הוּא מִתְפַּעֵל מִן הַמַּיִם שֶׁהֵם הַפְּכִיִּים לוֹ, כִּי הוּא טִמְאָה וְהַמַּיִם טְהוֹרִים וְלְכֵן הַמַּיִם פּוֹעֲלִים בּוֹ וּמְנַצְחִים הַטִּמְאָה, אֲבָל אָדָם טְהוֹר הַנּוֹשֵׂא מִי הַנִּגְדָה אִינוֹ מִתְפַּעֵל מִן הַמַּיִם דְּהֵם מְמִינוֹ שֶׁשְׂנִייהֶם טְהוֹרִים, אֲבָל הוּא מִתְפַּעֵל מִן הָאֶפְרָ שֶׁהֵם הַפְּכִיִּים לוֹ כִּי הוּא טְהוֹר וְהָאֶפְרָ טִמְאָה, לְכֵן הָאֶפְרָ פּוֹעֵל בּוֹ לְטִמְאָה (כִּי יִקָּר בַּמְדַּבֵּר י"ט, כא).

פרה פ"א, כ"א, רמב"ם הל' פרה פ"א, ספר המצוות מצות עשה ק"ח, סמ"ג עשין רל"ג.

משנה הלכות

את האזוב ומזה עד שיגמרו המים ממנו, היזה על ק' אנשים וכלים יחד כל שעלתה בו משהו מן המים טהור, טבל האזוב ונתכוין להזות על בהמה או דבר שאינו מקבל טומאה יחזור ויטבול ויתכוין להזות על האדם או על דבר המקבל טומאה^{יז}. טבל האזוב בלילה והיזה ביום או להיפוך פסול^{יח}. וכל בני דעת כשרים להזות חוץ מן האשה וטומטום ואנדרוגינוס^{יט}, ונוהג בזמן שישנו אפר פרה בזכרים ונקבות.

בס"ד. הנוגע והנושא מי הנידה שיש בהם שיעור כדי הזאה נטמא^{יז}.

הזאת המים. סדר טהרה, אדם טהור לוקח ג' קלחין אזוב ואוגדן, טובלן במי הנידה, ומתכוין ומזה על האדם או הכלים הטמאים ביום השלישי וביום השביעי, ואין הזאה אלא ביום ומשעלה עמוד השחר כשר, וטובל ומעריב שמשו וטהור בערב^{יט}. ואינו צריך טבילה לקלחין בכל הזייה אלא טובל

יג. עיין סוכה נב. יד. שם פט"ו ה"א. טו. שם פ"א ה"א. טז. שם פ"י ה"ח. יז. שם פ"א ה"א. יח. שם פ"י ה"ו.

פְּרֻשֵׁת פְּנִיחָס יֵשׁ בָּהּ שֵׁשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה

מִצְוַת

דִּינֵי נְחֻלוֹת (מצות עשה קס"ג)

צְוֵה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְדוֹן בְּדִין נְחֻלוֹת שֶׁפְּתוּב בְּתוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כו, ח) 'אוּ כִי יָמוּת וְיָבֵן אִין לוֹ וְהֶעֱבַרְתֶּם אֶת נְחֻלְתּוֹ לְבִתּוֹ'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּטוּבוֹ וּבְרִצּוֹנוֹ הַטּוֹב זֹכֵה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּנֵי הָעוֹלָם חֲלָקוֹ וְנְחֻלְתּוֹ הַמְּגִיעַ לוֹ, פְּעַם בִּיגִיעָה רַבָּה וּפְעַם שְׁלֵא בִּיגִיעָה כִּי בְּרַכַּת ה' הִיא תַעֲשִׂיר, וְהַתּוֹרָה דְּרַכִּיָּה דְרַכִּי נִעֲמִי וְגָלוּי לְפָנַי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁעָקַר חֶפְצוֹ שֶׁל אָדָם שְׁלֵא יַעֲזֹב לְאַחֵרִים חִילוֹ וְקִנְיָן כֶּסֶף מֵה שֶׁפָּרַח וַיִּגַע בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְאִבְרָהָם אָבִינוּ עָלוּי

משנה הלכות

המת ולא זרע מהם, חוזרת לאבי אבי או לזרעם על דרך שבארנו, ועל זה הדרך נחלה משמשת למעלה עד ראובן בן יעקב אבינו ע"ה.¹

משפחת האם. משפחת האם אינה קרויה משפחה לענין ירושה, שאין האם יורשת את בנה ולא את בתה, ואחין מן האם לא יורשין זה את זה, אלא כל אחד משפחת אביו יורש אותו.² הבן יורש את אמו וכן הבת יורשת את אמה כשאין בן.³ ומצאנו בת יורשת שני שבטים, כגון שאביה משבט ראובן ואמה מיהודה ולא היה להם אלא בת יורשת שני שבטים. הבן קודם לבת בין בנכסי האב ובין בנכסי האם.⁴

ת) סדר נחלות. קיום המצוה, סדר נחלות כך הם, מי שמת והניח נכסים בנו יורשו,⁵ לא נמצא לו בן רואים אם יש לבן זרע בין זרע זכר ובין זרע נקבה עד סוף כל הדורות עומדים במקום הבן ויורש הכל, לא נמצא זרע לבן או שלא היה לו בן ויש לו בת תירשנו, וכל יוצאי חלציה עד סוף כל הדורות קודמין כאילו היתה בן זכר, לא נמצא לה זרע תחזור הירושה לאביו של מת, אין אביו קיים תחזור לזרעו שהם אחי המת שהם בחיים או לזרעם, אין לו אח ולא זרע ממנו חוזר לאחות המת או לזרעה, אין לו אחות ולא זרע ממנה תחזור לאבי אביו של מת, ואם אינו קיים חוזר לזרעו שהם אחי אבי המת, וכל דיני אביו לו לענין זה, אין אחים ואחות לאבי

ת) א. ע"פ משלי י, כב. **ב.** ע"פ שם ג, יז. **ג.** רמב"ם הל' נחלות פ"א ה"א. חו"מ סי' רע"ו ס"א. **ד.** שם ה"ג. חו"מ שם. ועיין בשו"ת משנה הלכות ח"ט סי' שכ"ו. **ה.** רמב"ם שם ה"ו. חו"מ שם ס"ד. **ו.** רמב"ם שם ה"ג. חו"מ שם. **ז.** שם.

השָׁלוֹם בְּהַתְנַצְּלוֹ אָמַר (בראשית טו, ב-ג) 'מֵה תִתֶּן לִי וְאֲנֹכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי וְגוֹ'.
 הֵן לִי לֹא נִתְּתָה זֶרַע וְכֵן מִשְׁק בֵּיתִי יוֹרֵשׁ אוֹתִי, וְהָיָה דְבַר ה' אֵלָיו לֹא
 יִרְשָׁדָה זֶה כִּי אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּעֶיךָ הוּא יִרְשָׁדָה' (שם, ד), וְהָיָה מִרְצוֹן ה'
 כִּי אִם יִתֵּן בְּרָכָה לְמִשְׁפַּחָה אוֹ שִׁכְט לּוֹ וּלְזֶרְעוֹ אַחֲרָיו הוּא, וּמִפְּנֵי סְלוּק
 גּוֹפּוֹ אֵינּוּ בְּדִין לְהָיוֹת הֶפְסֵק לְמִתְנַת ה' הַמְּבֹרָכֶת, אֲכָל תִּתְּפֹשֵׁט בְּגוֹף
 הַמִּשְׁתַּלְשֵׁל מִמֶּנּוּ שֶׁהוּא בְּנוֹ אוֹ בֵּתוֹ, וְאַף אִם הוּא בְּעֶזְרוֹ יָמוֹת וּבָנִים
 לֹא הָיוּ לוֹ רָאוּי בְּרַכַּת ה' שֶׁתֵּשׁוּב אֶל הַקְּרוֹב אֵלָיו מִמִּשְׁפַּחָתוֹ, כִּי הוּא
 גַּם כֵּן מִמִּשְׁפַּחָתוֹ הַמְּבֹרָכֶת וְזִכּוֹת אָבוֹת סִיעוֹ, וְלִכֵּן הַקְּרוֹב קוֹדֵם לְכָל
 אָדָם (עֵינַי חִינוּךְ. ועֵינַי אֶשֶׁל אֲבֵרָהם (טובייאנה) מצוה צו).

ב"ב פרק ה-ט, רמב"ם הל' נחלות, ספר המצוות מצות עשה רמ"ח, סמ"ג עשין צ"ו, חושן
 משפט סי' רע"ו.

משנה הלכות

לתת לבכור פי שנים^{טו}, ונאמן האב לומר זה
 בני בכורי^{טז}, ואפילו במקום שעושה על ידי
 זה בנו מוחזק לבכור לממזר^{יז}, ועיין בשו"ת
 משנה הלכות (ח"ב סי' כ"א). ונוהג בכל מקום
 ובכל זמן בזכרים ונקבות, והעובר על זה
 וציוה שלא ירשוהו בניו ביטל מצות עשה
 ואין שומעין לו, ומיהו בתורת מתנה מותר
 ליתן בחייו כל מה שירצה^{יח} ואף על פי כן אין
 ראוי להעביר נחלה אפילו מברא בישא לברא
 טבא^{יט}.

בעל ואשתו. הבעל יורש את אשתו יש
 אומרים^י מהתורה, ויש אומרים^{יא}
 דרבנן. ואין אשה יורשת את בעלה כלל.
שאר פרטים. מי שהיה לו שני בנים ומתו
 בחייו, והניח אחד ג' בנים ואחד בת
 אחת, ואח"כ מת הזקן בת הבן יורשת חצי
 הנכסים וג' בנים חצי השני^{יב}. כל הפסולים
 כממזר יורשים ככשרים חוץ מבן השפחה^{יג}.
 קטן בן יומו נוחל את אמו^{יד}, ולדעת הרמב"ם
 אפילו לא כלו לו חדשיו^{יז}. ובכלל המצוה

ח. ראב"ד שם ה"ח. ועיין מגיד משנה בשם רשב"א והגהות מיימוניות. ט. רמב"ם שם. ועיין אבן העזר סי' צ'
 ס"א. י. רמב"ם שם. יא. רמב"ם שם ה"ה. חו"מ שם ס"ג. יב. רמב"ם שם ה"ז. חו"מ שם ס"ו. יג. רמב"ם
 שם ה"ג. חו"מ שם ס"ה. יד. רמב"ם שם. ועיין בקצות החושן חו"מ סי' רע"ו. טו. רמב"ם שם פ"ב ה"א.
 חו"מ סי' רע"ז ס"א. טז. רמב"ם שם ה"ד. חו"מ שם ס"ב. יז. סמ"ע שם ס"ק כ"ד. ועיין חו"מ סי' רע"ט
 ס"א. יח. חו"מ סי' רפ"א ס"ז. יט. חו"מ סי' רפ"ב.

מצוה תא

לְהַקְרִיב תְּמִידִין בְּכָל יוֹם (מצות עשה קס"ד)

צְנוּת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שֵׁיִקְרִיבוּ הַכֹּהֲנִים בְּמִקְדָּשׁ שְׁנֵי תְּמִידִין בְּכָל יוֹם לְשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל, אֶחָד בְּבֹקֶר וְהַשְּׁנִי בֵּין הָעֶרְבִים, שֶׁנֶּאֱמָר (במדבר כח, ב-ג) 'צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי וגו'. כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם שְׁנַיִם לַיּוֹם עֲלֵה תְּמִיד' וגו'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מָה שֶׁאָמְרוּ רַז"ל (במ"ד כא, כא) 'מֵעוֹלָם לֹא לָן אָדָם בִּירוּשָׁלַיִם וּבְכִדוֹ עֹז, בִּיצֵד תְּמִיד שֶׁל שַׁחַר מְכַפֵּר עַל עֲבֹרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ בַלַּיְלָה, וְתְּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְבִים עַל עֲבֹרוֹת הַיּוֹם', כִּי כִּמוֹ שֶׁהָאֲרִיץ נִתְּנָה בְיַדִּי אָדָם לְסַפּוֹק צָרְכֵי הַגּוֹפּוֹת וּפְרִנְסָתָם, כֵּן יִסַּד לָהֶם יוֹצֵר כָּל אֶת

משנה הלכות

סוף היום, ואף שכל זה הזמן כשר לא היו שוחטין אותו לעולם אלא בשמונה ומחצה כדי שיהיה זמן להקריב קרבנות ישראל של היום כיון ש"עליה" השלם כל הקרבנות כולם^ג. בערב פסח היו מקדימים שחיטת התמיד משום שחיטת הפסח^ד. ודוחה את השבת ואת הטומאה^ה, איברים של תמיד דוחין את הטומאה ואין דוחין את השבת אלא בערב שבת בלבד מקטירין איברי תמיד של ערב שבת שהתמיד תחילתו דוחה וסופו אינו דוחה שבת^ו. איברים שנפסלו באופן דקיימא לן 'אם עלו לא ירדו' אם מקטירין אותן בשבת^ז. ומעשה התמיד כמעשה העולה, עיין לעיל מצוה קט"ו.

תא) קרבנות התמיד. מצות עשה בזמן שביית המקדש היה קיים להקריב בו בכל יום בבוקר כבש אחד לעולה ובבין הערבים כבש אחד לעולה^א, והם קרבנות ציבור ובאים מתרומת הלשכה^ב. והם הנקראים תמיד של שחרית ותמיד של בין הערבים. הכבשים צריכין ביקור ד' ימים קודם הקרבנות^ג, ובטורי אבן במגילה (כ"ט:) מפלפל אם מועיל הביקור אף קודם שנתקדשו.

זמן שחיטתו. זמן שחיטתו בשחר משהאיר המזרח עד חברון עד סוף שעה ד"^ד, ושל בין הערבים מו' שעות ומחצה ולמעלה עד

תא) א. רמב"ם הל' תמידין פ"א ה"א. **ב.** שם הל' שקלים פ"ד ה"א. והל' מעשה הקרבנות פ"א ה"ה. **ג.** שם הל' תמידין שם ה"ט, ועיין בלחם משנה. **ד.** רמב"ם שם ה"ב, ולחם משנה. **ה.** שם ה"ג. **ו.** שם ה"ה. **ז.** שם הל' ביאת מקדש פ"ד ה"י. **ח.** הל' תמידין שם ה"ז. **ט.** עיין משנה למלך שם פ"א ה"ז. ובשו"ת משנה הלכות ח"ב סי' מ"א.

יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בְּתוֹכָהּ אֲשֶׁר בּוֹ יִתְפַּרְנְסוּ הַנִּפְשׁוֹת
הַטְּהוֹרוֹת מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיְהִיו תָּמִיד נְקִיִּים מִן הַחֲטָא עַל יְדֵי שְׂעִירֵי כוֹרֶבֶן
תָּמִיד עַל הַשְּׁלַחַן הָאֱלֹקִי עָרֵב וּבִקְרָה, וַיִּזְכּוּ אֶל הַתַּעֲנוּג הַנִּפְלֵא הַנִּצְחָיִי שֶׁל
עוֹלָם הַבָּא אֲשֶׁר בּוֹ צְדִיקִים יוֹשְׁבִים וְכַתְרֵי הַכְּבוֹד בְּרֵאשִׁיהֶם וְנִהְיִין מִזִּיו
הַשְּׂכִינָה תַעֲנוּג וְזִיו שְׂאִין לָהֶם הַפֶּסֶק, וְחֲסָרֵי הָאֱמוּנָה וְהַמַּעֲשָׂה הֵם יבֹשֻׁוּ
וַיִּפְלְמוּ וְאוֹי לָהֶם לְאוֹתָהּ בּוֹשָׁה (עקידת יצחק (עראמה) שער פה). וְאָמַר 'שְׁנַיִם לַיּוֹם'
וְלֹא אָמַר שְׁנַיִם בַּיּוֹם אִם בְּכָל יוֹם, אָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ (פס"ר טו) 'בְּגִלְלַת הַיּוֹם' פְּדִי
שְׂלָא יִקְטְרַג עֲלֵיהֶם שָׂרוּ שֶׁל יוֹם (שפתי כהן (צפת) במדבר כה, ג).

מס' תמיד, רמב"ם הל' תמידין פ"א, ספר המצוות מצות עשה ל"ט, סמ"ג עשין ק"צ.

מצוה תב

קָרְבַּן מוֹסֵף בַּשַּׁבָּת (מצות עשה קס"ה)

צְנוּת הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַקְרִיב בְּכָל שַׁבַּת שְׁנֵי כִבָּשִׂים נוֹסֵף עַל תְּמִיד
הַיּוֹם, שְׁנַאֲמַר (במדבר כה, ט) 'וּבַיּוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כִבָּשִׂים בְּנֵי שְׁנֵה'.

משנה הלכות

היה מזבח חדש שלא הקריבו עליו מעולם
לא יקריבו עליו תחילה בין הערבים, שאין
מחנכין מזבח העולה אלא בתמיד של שחר^ז.
וכל אישי ישראל היו להם חלק בקרבנות
אלו. ונוהג בזמן הבית ומוטלת על הציבור
ויותר על הכהנים שהם ראויים להקרבה.
והרמב"ן ז"ל^ח חשב שני תמידין לשני מצוות
בשחרית מצוה ובערבית מצוה^ט, והעובר אינו
לוקה לפי שאין בו מעשה.

תב) גדרי המצוה. קיום המצוה, בכל שבת
ושבת בזמן שבית המקדש קיים

מקום שחיטתו. לא היו כופתין את הטלה
לשחיטה שלא יחקו את המינים שהיו
שוחטין כן, אלא אוחזין ידיו ורגליו בידיהן.
סדר שחיטתו ראשו לדרום ופניו למערב,
תמיד של שחר היה נשחט על קרן צפונית
מערבית על טבעת שניה של בית
המטבחיים, ושל בין הערבים על קרן צפונית
מזרחית, ודברי קבלה הן שיהא התמיד נשחט
נגד השמש^י.

שאר פרטים. לא הקריבו תמיד של שחר בין
בשוגג ובין במזיד יקריבו בין הערבים,

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי הַפְּשָׁט כִּי לְכָבוֹד שֶׁבֶת שֶׁהוּא פָּנִים חֲדָשׁוֹת, וְצָרִיךְ לָחֵם מִשְׁנֵה לְבָצֵעַ עַל שְׁתֵּי כִפְרוֹת, כָּל שָׁכֵן שֶׁלָּחַן גְּבוּהָ שֶׁצָּרִיךְ לָחֵם מִשְׁנֵה בְּקָרְפָּנוֹת, וְכִי הֵיכֵי דְאִיכָא בְּשֶׁבֶת נִפְשׁ יִתְּרָה בְּתוֹסֶפֶת רוּחַ קְדֻשָּׁה, כִּךְ צָרִיךְ תוֹסֶפֶת קָרְפֵן כְּנֶגֶד נִפְשׁ יִתְּרָה (מצודת דוד (רדב"ז) מצוה שעט). גַּם בָּאוּ שְׁנַיִם אֶחָד כְּנֶגֶד זְכוֹר וְאֶחָד כְּנֶגֶד שְׂמֹר, וְאָמְרוּ בְּמִדְרַשׁ אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵין אֵינִי רוֹצֵה מִכֶּם יוֹתֵר מִמָּה שֶׁאַתֶּם עוֹשִׂים לְעַצְמְכֶם, מָה אַתֶּם עוֹשִׂים שְׁנֵי סְעוּדוֹת אֵף אֵינִי שְׁנֵי כְּבָשִׂים' (עיר מקלט (לידא) מצוה שצח. רבינו בחיי במדבר שם). וּמִצְוָה לְעֲשׂוֹת סְעוּדָה יִתְּרָה בְּשֶׁבֶל הָאוֹרַח וּלְשַׂמַּח חֵתָן וְכֻלָּה שֶׁבֶת מְלֻכְתָּא וְהַשׁוֹשְׁבֵינֵין הָרְאוּיִם לְכַבְּדָם (טעמי מצות (לר"מ הכבלי) מצות עשה קסב). וּבִשְׁלֹשָׁה הַחֲגִים וְרֵאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם פְּפוּרִים תִּמְצָא שְׁבַעָה כְּבָשִׂים

משנה הלבות

דמי מקח) ולקחתן כאחד כשעירי יום כיפורים. וכל אלו למצוה ולא לעכב. ואין מעכבין זה את זה שאם אין לו אלא אחת מקריב את האחד. שבת בשחרית מפייסין אנשי בית אב של משמר היוצא וכל שזכה בעבודה מעבודת התמיד של שחר זוכה בה בשני כבשי המוסף.^א

השירה. והלויים אומרים שירה על הכבשים, ואומרים בשירת האזינו, וחולקין אותה לששה פרקים, והסימן הזי"ו ל"ך, כדרך שקורין אותה בבית הכנסת, ואומרין פרק בכל שבת, גמרו הששה פרקים בששה שבתות, חוזרין לראש. וכתבו הפוסקים טעם למה אין קורין בשבת פרשה של שבת כמו בראש חודש ויום טוב, לפי שכל קריאות

היו מקריבין שני כבשים לעולה לאחר שהקריבו קרבן התמיד,^ב והם קרבנות ציבור,^ג ומתרומת הלשכה הם באים,^ד זמן הקרבנות כל היום, ומיהו בין שני התמידין היו באין, ואם אין תמידין אז זמנן כל היום.

דיני הכבשים. ואין צריכין ביקור ד' ימים,^ה ובזה אפשר במציאות שיהיו כבשים למוספין ואין מקריבין תמידין, כגון שהיה להם כבשים שלא נתבקרו ד' ימים קודם שפסולין לתמידין אפי' בדיעבד וכשרים למוספין, או שהביאו להם לאחר זמן הקרבת תמיד של שחר, דאם היו להם קודם הרי נקרבין לתמיד, דתמיד תדיר הוא ותדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. וצריכין שניהם להיות שוים במראה ובקומה ובדמים (כלומר

(תב) א. רמב"ם הל' תמידין פ"ד ה"ט. ב. שם הל' מעשה הקרבנות פ"א ה"ה. ג. שם הל' שקלים פ"ד ה"א. ד. מנחת חינוך, מנחות מט: ורש"י שם ד"ה לעולם דאית ליה. ה. רש"י יומא סב: ד"ה ומוספין של שבת, ועיין משנה למלך הל' תמידין פ"ד ה"ט בסוף דבריו. ו. רמב"ם שם פ"ח ה"כ. ז. שם פ"ד ה"ט. ח. שם פ"ו ה"ט.

לְמוֹסֵף הַיּוֹם וְכֵאֵן רַק שְׁנַיִם מִפְּנֵי שְׁכָל עֲנִינֵי שֶׁבֶת כְּפוּלִים הֵם, כְּבוֹדוֹ כְּפוּל
זְכוֹר וְשְׁמוֹר, עֲמָרוֹ כְּפוּל, וְגַם שְׁכָרוֹ כְּפוּל לְשׁוֹמְרוֹ וְעֲנָשׁוֹ כְּפוּל לְמַחְלָלוֹ,
וְשִׁירוֹ כְּפוּל וְקָרְבָּנוֹ כְּפוּל^ט (רבינו בחיי שם).

מנחות מה. רמב"ם הל' תמידין פ"ד ופ"ז, ספר המצוות מצות עשה מ"א מ"ב מ"ה, סמ"ג עשין
קצ"ה קצ"ז ר"א.

מצוה תג

קָרְבַּן מוֹסֵף שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ (מצות עשה קס"ו)

צִוְיָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַקְרִיב קָרְבָּן בְּכָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ נוֹסֵף עַל תְּמִידֵי
הַיּוֹם, שְׁנַאֲמָר (במדבר כה, יא יד-טו) 'וּבְרֹאשֵׁי חֳדָשֵׁיכֶם תִּקְרִיבוּ עֹלָה לַה'
פְּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם וְאֵיל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שְׁבַעַה תְּמִימִם' וְגו'.
וְנִסְפִיָּהֶם וְגו'. וְשִׁעִיר עִזִּים אֶחָד לְחֻטָּאת לַה'.

משנה הלכות

הוא, כמעשה התמיד ושאר העולות, ומעשה
החטאת של ראשי חדשים ושל מועדות
כמעשה קרבן חטאת הנאכלת, והכל מפורש
כל אחד על מקומו^ט.

זמן מוסף. זמן מוסף היום ככל קרבן מוסף,
עיין לעיל במצוה ת"ב, אלא שפעם אחת
נשתהו עידי קידוש החודש מלבוא עד בין
הערבים ונתקלקלו במקדש, ולא ידעו מה
לעשות, אם יעשו עולה (כלומר תמיד) של
בין הערבים שמא יבואו העדים ואי אפשר
שיקריבו עוד מוסף היום אחר תמיד של בין
הערבים, התקינו בית דין שלא היו מקבלין
עדות החודש אלא עד המנחה כדי שיהא
שהות ביום להקריב מוספין ותמיד של בין

שאנו קורין במוסף לכפרה הן באות לכן
קורין משום 'ונשלמה פרים שפתינו', אבל
מוספי שבת שהן עולות אין לחוש בקריאתן
כי לא לכפרה הם באין, ויש אומרים לפי
שארין בפרשת שבת כי אם שני פסוקים ולכן
לא תיקנו לקרותה^ט. ונוהג בזמן הבית על
הציבור וביותר על זכרי כהונה ככל קרבנות
ציבור.

תג) סדר הקרבנות. מצות עשה להקריב בכל
ראש חודש קרבן מוסף נוסף על
קרבנות היום, והם פרים בני בקר שנים, ואיל
אחד, ושבעה כבשים הכל עולות, ושעיר
עזים אחד לחטאת^ט. ושעיר החטאת מקריבין
קודם לעולות^ט. סדר הקרבנות העולות אחד

ט. ע"ע מדרש תהלים צב, א. י. ועיין או"ח סי' רפ"ג. תג) א. רמב"ם הל' תמידין פ"ז ה"א. ב. עיין רמב"ם
שם פ"ט ה"ז. ג. שם פ"ז ה"ב.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שְׁאָמְרוּ רַז"ל (חולין ס:)' מֵה נִשְׁתַּנֶּה מוֹסֵף רֹאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁנֶּאֱמַר בּו' לַח" מֵה שְׁלֹא נֶאֱמַר בְּשֵׁאֵר מוֹסְפִים, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הֵבִיאוּ עָלַי קָרְבָן עַל שְׁמַעְטַתִּי אֶת הַיָּרֵחַ, כְּלוֹמַר הֵבִיאוּ לִפְנֵי קָרְבָן רִצּוּי (אלה המצוות (חאגיז) מצוה תג). וּמֵה שֶׁנֶּצְטוּנוּ דְּוָקָא יִשְׂרָאֵל עַל זֶה וְלֹא שְׁאֵר אַמּוֹת נִרְאָה לְפִי מֵה שֶׁכָּתַב הָרַב מְנַחֵם הַפְּבֹלִי (מעמי מצות במצות עשה קסג) שֶׁהַמְּמַנֶּה שֶׁל אוֹתוֹ חֹדֶשׁ מִבְּקֵשׁ דִּין וּמִשְׁפֵּט עַל יִשְׂרָאֵל בְּשִׁבִיל מַעוֹט הַיָּרֵחַ, כִּי יִשְׂרָאֵל מוֹנִים לְלִבְנֶיהָ, וְצַדִּיקִים נִקְרָאִים עַל שְׂמֵהָ, דְּוֹד הַקָּטָן שְׁמוֹאֵל הַקָּטָן, לְפִיכֵךְ צִוָּה הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לְפָיְסוֹ בְּקָרְבָן (עיר מקלט (לידא) מצוה שצט). וְאִין זֶה חַס וְחֻלְיָה כְּזוֹכֵחַ לְמַמְנֶה, כִּיּוֹן שֶׁנֶּצְטוּנוּ מֵהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לְהַקְרִיב קָרְבָן זֶה, נִמְצָא אֲנִי רִצּוֹן אֲדוֹן עוֹשֵׂין. וּמִזֶּה הַטַּעַם גַּם כֵּן מִתָּר לְהֵבִיא שְׁעִיר לְעֻזָּאוֹל, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַרְמַב"ן (ויקרא טו, ח) וְזֶה לְשׁוֹנוֹ 'אִין הַכּוֹנֵה בְּשְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח שִׁיְהִיָּה קָרְבָן מֵאַתְּנוּ אֵלָיו חֻלְיָה, אֲכַל תִּהְיֶה כְּוָנַתְנוּ לְעִשׂוֹת רִצּוֹן בּוֹרְאָנוּ שֶׁצּוֹנוּ בְּכַךְ' עֵין שָׁם. וְדַרְשׁוּ רַז"ל (במ"ד יג, יד) 'פְּרִים כְּנֹגֵד אֲבָרָהֶם שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יח, ז) 'וְאֵל הַבְּקָר רֵץ אֲבָרָהֶם', אֵיל כְּנֹגֵד

משנה הלכות

הערבים! ויש מפרשים שנתקלקלו הלויים בשיר ממש, רוצה לומר ששרו שיר אחר משהיה להם לשיר. לא באו עדים עד המנחה עושים תמיד של בין הערבים, ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה נוהגין אותו היום קודש ולמחר קודש, ומקריבין מוסף למחר מיד אחר התמיד של שחר^ד.

דיני קדימה. ומקריבין מוסף של שבת קודם של ראש חודש^ג. קרבנות מוסף אינם מעכבין זה את זה. לא היו להם אלא ששה כבשים מקריבין ששה, ואפילו לא מצאו אחד מקריבין אותו, ואין חייבין להקריב השאר למחר או למועד אחר, שכל קרבן ציבור שעבר זמנו בטל קרבנו ואין לו תשלומין^ז.

שיר של יום. ואומרין שיר של ראש חודש בתהלים מזמור ק"ד^ט. חל שבת ראש חודש השיר של ראש חודש דוחה השיר של

ד. סוכה כט. ה. עיין חולין שם. ו. שם הל' קידוש החודש פ"ג ה"ה, ועיין בלחם משנה. ז. עיין תוס' ביצה ה. ד"ה ונתקלקלו. ח. רמב"ם שם ה"ו. ט. ועיין בשו"ת רמ"ע מפאנו ממדרש הנעלם. י. רמב"ם הל' תמידין פ"ו ה"י. יא. סוכה נה. יב. רמב"ם שם פ"ט ה"ב. יג. רמב"ם שם פ"ח ה"כ.

יִצְחָק דְּכָתִיב (שם כב, יג) 'וְהִנֵּה אֵיל אַחֵר', כְּבָשִׂים כְּנָגֵד יַעֲקֹב דְּכָתִיב (שם ל, מ) 'וְהַכְּשָׁבִים הִפְרִיד יַעֲקֹב', וְשַׁעִיר אֶחָד לְחַטָּאת כְּנָגֵד הַשְּׂכֵטִים דְּכָתִיב (שם לו, לא) 'וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עֲזִים'.

מראה מקומות עיין מצוה ת"ב.

מצוה תד

לְהַקְרִיב קָרְבַּן מוֹסֵף בַּחֹג הַשָּׁבוּעוֹת (מצות עשה קס"ז)

צְנוּת הַקְדוּשׁ פְּרוּךְ הוּא לְהַקְרִיב קָרְבַּן מוֹסֵף בְּיוֹם חֲמִשִּׁים לְהַקְרִיבַת הָעֶמֶר, וְהוּא חַג הַכְּבוֹרִים, שְׁנֹאמַר (במדבר כח, כו-כו) 'וּכְיוֹם הַכְּבוֹרִים בְּהַקְרִיבְכֶם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַה' בְּשַׁבְעַתֵּיכֶם וְגו'. וְהַקְרִיבְתֶם עוֹלָה לְרִיחַ נִיחַח לַה'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שְׁפָאֲרָנוּ בְּשֵׁאֵר מוֹסְפִים שֶׁהוּא לְתוֹסַפַּת קִדְשֵׁת הַיּוֹם. עוֹד יֵשׁ לֹאמַר לְפִי מֵה שְׁאֲמָרוּ רַז"ל (פסחים סח:): 'הַבֵּל מוֹדִים בְּעֶצְרַת דְּבַעֲיָנָן נְמִי לְכֶם', וְהָיוּ רַב הַצְּבוֹר מְרוּדִים בְּסִעוּדָה וְשָׂמָא יַעֲבְרוּ הַגְּבִיל, וְעַל כֵּן כָּל פְּנִים יִמְעָטוּ בְּלַמּוּד הַתּוֹרָה, וְלִכֵּן עַל הַצְּבוֹר לְהִבִּיא קָרְבָּנוֹת נוֹסְפוֹת לְהוֹסִיף בְּקִדְשָׁה בְּשִׁבִיל כָּל יִשְׂרָאֵל. גַּם כִּי מִפְּנֵי שְׂלֵא הָיוּ בְּנֵי

משנה הלכות

אם מעכבין זה את זה. וכבר כתבתי לעיל דאין הקרבנות מעכבין זה את זה, שאם לא מצאו אפילו אחד מקריב אותו. והא דאין מעכבין דוקא כשאין לו, אבל היו לו כל הקרבנות מעכבין זה את זה, וצריך להקריב כולם. וכתב הרמב"ם² 'שבעה כבשים וכו' אינן מעכבין זה את זה וכו' ואם נשחטו כולן מעכבין זה את זה'³, ועיין מנחת חינוך (מצוה רצ"ט ד"ה דיני המצוה) מה שתמה כשיש לו

ונוהג בזמן הבית, והמצוה מוטלת על הציבור, וביותר על הכהנים ככל קרבנות ציבור.

תד) סדר הקרבנות. קרבן מוסף של עצרת הם שני פרים ואיל ושבעה כבשים כולם עולות, ושעיר חטאת, והן הן הקרבנות האמורות בחומש הפקודים והם מוסף היום⁴, הכל כמו במוסף ראש חודש (עיין במצוה קודמת).

א. ע"ע חינוך מצוה רצט. ב. ראה רש"י שם: "דבעינן נמי לכם" שישמח בו במאכל ומשתה, להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל שניתנה תורה בו. **תד)** א. רמב"ם הל' תמידין פ"ח ה"א. ב. שם הי"ט. ג. ועיין בהשגות ובכסף משנה שם ובחילופי גירסאות.

ישראל ראויים לקבלת התורה ביצאתם ממצרים ונתעבב זמן מתן תורה חמישים יום עד עצרת שבועה שבועות, ונגרם על ידי זה מעוט הקדשה, ולפיכך לאחר שזכו לקבלת התורה בעצרת יש להוסיף בקרבנות ובקדשה, גם להגן על בני ישראל מהמקטרגים ולכפר עליהם, והתרגום מסייענו 'בשבועתיכם' תרגום 'בעצרתכון' שנעצרו מלקטרג עליהם (עיין טעמי מצות (לר"מ הבבלי) מצות עשה קסה)⁷. ועל דרך שאמרו חז"ל (ירושלמי מכות פ"ב ה"ו) שאלו לחכמה החוטא מה ענשו וכן לנבואה והשיבו תמות, ושאלו לתורה והשיבה יביא קרבן ויתפפר לו, ולכן במתן תורה מוסיפין בקרבנות היום.

מראה מקומות עיין מצוה ת"ב.

משנה הלכות

התמיד של בין הערבים, דהוה ליה עשה רבים ודחי לעשה דהשלמה¹.

מנחות ונסכים. ומנחתם ונסכיהם, שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל ועשרון לכבש ויין כנסכו². ואם לא קרבו רק פר או איל ולא היה להם יותר מביא רק נסכים לקרבן שיש להם, לא היה להם סולת לנסכים מביאים יין לבדו ואין הסולת מעכב³, ואומרים שירה על היין⁴, ואם לא היה להם נסכים כלל מביאים אפילו לאחר עשרה ימים⁵. ואם אומרים שירה על נסכים הבאים בפני עצמן, עיין מנחת חינוך מצוה רצ"ט, אריכות גדולה בזה. ובעיקר דיני מוסף עיין עוד לעיל מצוה ת"ב-ת"ג. ונוהג בזמן הבית כשאר קרבנות ציבור.

אמאי מעכבין, והא כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו, אמנם מדברי הרמב"ם דדוקא כשנשחטו כולם מעכבין אתי הכל שפיר, עיין שם ודו"ק. ואם לא מצאו אלא שני כבשים ואם יקריבו אותן למוסף היום אין להם תמידין למחר הרי הדבר שקול, אם הקריבו למוסף היום הקריבו, ואם רצו להניחם למחר לתמידין יניחו⁶, והוא בגמרא (מנחות מט:.) איבעיא דלא איפשיטא, וצריך לומר שהיו כבשים אלו מבוקרים וראויין לתמיד, דאם לא כן ממילא פסולין לתמידין כיון שלא נתבקרו ד' ימים, ולמוספין כשרים דלא בעי ביקור.

זמנם. זמן הקרבת המוסף הוא בין התמידין, ומיהו אם לא הקריב המוסף קודם תמיד של בין הערבים יכול להקריב אחר

ד. ע"ע עיר מקלט (לידא) מצוה ת. ה. רמב"ם שם ה"כ. ו. עיין תוס' ר"ה ל: ד"ה ונתקלקלו. ז. רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פ"ב ה"ד. ח. שם ה"ב. ט. רמב"ם הל' כלי מקדש פ"ג ה"ב. י. שם הל' מעשה הקרבנות שם.

מִצְוַת תָּה

לְשִׁמְעַע קוֹל שׁוֹפֵר בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה (מצות עשה קס"ח)

צְוָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְשִׁמְעַע קוֹל שׁוֹפֵר בְּיוֹם רֵאשִׁיטוֹן שֶׁל תְּשׁוּבָה הוּא רֵאשׁ הַשָּׁנָה, שְׁנַאֲמַר (במדבר כט, א) 'יוֹם תְּרוּעָה הוּא לָכֶם'.

מִשְׁרְשֵׁי הַמִּצְוָה. כְּתִב רַבְּנוּ סְעִדְיָה גָּאוֹן עֲשֶׂרָה עֲנִינִים^א. (א) כִּי רֵאשׁ הַשָּׁנָה תִּחְלַת הַבְּרִיאָה שְׁבוּ בְּרֵא ה' עוֹלְמוֹ וּמִלְךָ עָלָיו, וְכֵן עוֹשִׂים הַמַּלְכִּים שֶׁתּוֹקְעִין בְּתִחְלַת מַלְכוּתָם, וְכֵן אָנוּ מִמְּלִיכִים עָלֵינוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּיוֹם הַזֶּה. (ב) כִּי הוּא יוֹם רֵאשִׁיטוֹן לְעֲשֶׂרֶת יָמֵי תְּשׁוּבָה,

משנה הלכות

שופרות הכשרים. וכל השופרות כשרים
חוץ משל פרה ושור וקרני רוב
חיות, שהם עצם אחד ואין שמים שופר, שאין
נקרא שופר אלא קרן החלול שיש לו זכרות
מבפנים ונקלף, ומצוה מן המובחר בשל איל
כפוף, שופר מבהמה טמאה פסול^ט. הגוזל
שופר ותקע בו יצא דאין גזל בקול, ולא יברך
עליו דהוה מצוה הבאה בעבירה^כ. מותר
ליטול שופר של חבירו שלא מדעתו ולתקוע
בו ומברך עליו דניחא ליה לאינש דליעבד
מצוה בממוניה היכא דלא מפסיד^כ. התוקע
בשופר של עבודה זרה הרמב"ם פסק דיצא,
ובשולחן ערוך מחלק דבשופר של עבודה
זרה דישראל לא יצא ובשל עכו"ם יצא^כ.
שופר של איסורי הנאה לא יתקע בו ואם

תה) גדרי המצוה. מצות עשה לשמוע קול
שופר הכשר לתקיעות מבעל
תוקע המחויב בשופר בראש השנה^ב. השומע
מאינו מחוייב בדבר לא יצא^ב.

כוונה לצאת. והשומע ומשמיע שניהם
צריכין לכוון לצאת ידי מצוה, כיוון
השומע ולא המשמיע או להיפוך לא יצא^ב.
הלך אחורי בית הכנסת ושמע קול תקיעות,
אם כיוון לבו יצא דחזן הכנסת מכוון להוציא
כל אדם^ב.

קולות הכשרים. וכל הקולות כשרים
בשופר^ב. שמע קול הברה לא יצא^ב.
שמע תקיעת שופר על הטעלעפאן לא יצא,
וכן על הראדיא^ב.

תה) א. מובא באבודרהם בפ"י תפילת ראש השנה, טעמי התקיעות. **ב.** רמב"ם הל' שופר פ"א ה"א. **ג.** שם פ"ב ה"ב. **א.** או"ח סי' תקפ"ט ס"א. **ד.** רמב"ם שם ה"ד. **א.** או"ח שם ס"ח. **ה.** רמב"ם שם ה"ה. **א.** או"ח שם ס"ט. **ו.** רמב"ם שם פ"א ה"ז. **א.** או"ח סי' תקפ"ו ס"ו. **ז.** רמב"ם שם ה"ח. **א.** או"ח סי' תקפ"ז ס"א. **ח.** עיין שו"ת משנה הלכות ח"ד סי' פ"ה, וח"ה סי' ע"ב, ובמה"ת ח"ד סי' קי"ג. **ט.** או"ח סי' תקפ"ו ס"א. ועיין רמב"ם שם פ"א ה"א, ובראב"ד ונושאי כליו שם. **י.** רמב"ם שם פ"א ה"ג. **א.** או"ח סי' תקפ"ו ס"ב. **יא.** שם במגן אברהם ס"ק ד. **יב.** שם. **יג.** עיין רמב"ם שם. **א.** או"ח שם ס"ג.

ותוקעין להכריז לתשובה, ומזהירין תחלה שאם לא ישוב לא יקרא תגר להקדוש ברוך הוא אחר כף. ג) להזכיר מעמד הר סיני, שנאמר (שמות יב, מז) 'וקל שפר'. ד) להזכיר דברי הנביאים שנמשלו לשופר, שנאמר (יחזקאל לג, ד) 'ושמע השמע את קול השופר ולא נזהר ותבוא חרב' וגו'. ה) להזכיר חרבן בית המקדש וקול תרועת מלחמה ונבקש על בנינו. ו) להזכיר עקדת יצחק. ז) שנירא ונפחד ונשבר עצמנו לפני בוראנו, כי כף טבע השופר כמו שפיתוב (עמוס ג, ו) 'אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו'. ח) להזכיר יום הדין הגדול, שנאמר (צפניה א, יד טז) 'קרוב יום ה' הגדול וגו'. יום שופר ותרועה. ט) להזכיר קבוץ נדחי ישראל ולהתאות אליו, שנאמר (ישעיה כו, יג) 'ביום ההוא יתקע בשופר גדול' וגו'. י) להזכירנו בתחית המתים

משנה הלכות

תקיעה שברים תקיעה ג' פעמים, ותקיעה תרועה תקיעה ג' פעמים, ותקיעה שברים תרועה תקיעה ג' פעמים, ובזה יוצאים מכל הספיקות²². וחוזרין ותוקעין בתפלת שמונה עשרה כדי לערבב השטן, וגם בהא נחלקו באופן תקיעתו, וגם אי תוקעין בתפילת לחש, וכל מקום יחזיק מנהגו אחרי שאינם אלא לערבב השטן²³. וקיימא לן שמע ט' תקיעות בט' שעות ביום יצא²⁴. וצריך לתקוע ביום דוקא²⁵. וגזרו שלא לתקוע בשבת²⁶. ומברכין לשמוע קול שופר ושהחיינו ב' ימים²⁷. במקדש היו תוקעין בשופר אחד ושתי חצוצרות משני צדדים, השופר מאריך

תקע בו יצא²⁸. הנודר משופר ישמע מאחר התוקע²⁹. נשים פטורות³⁰, ומכל מקום רגילין לתקוע להם ונכון שיברכו לעצמן³¹. שיעור השופר טפח³², היה ארוך וקיצרו כשר ובלבד שיעמוד על טפח³³. ציפה זהב מבפנים או במקום הנחת פה פסול, ציפהו מבחוץ אם לא נשתנה קולו כשר³⁴.

סדר התקיעות. וחייב אדם לשמוע תשעה תקיעות, היינו תקיעה תרועה תקיעה ג' פעמים³⁵, ומחמת רוב הצרות נסתפקו חכמינו ז"ל בפ' 'תרועה' אם הוא גנוחי או ילולי או תרווייהו יחד, עמד ר' אבהו ותיקן לתקוע

יד. עיין רמב"ם שם. או"ח שם ס"ד. טו. או"ח שם ס"ה. טז. רמב"ם שם פ"ב ה"א. או"ח סי' תקפ"ט ס"ג. יז. או"ח שם ס"ו ובהגה. יח. רמב"ם שם פ"א ה"ה. והגהות מיינויות שם אות ה. או"ח סימן תקפ"ו ס"ט. יט. רמב"ם שם ה"ז. או"ח שם ס"ג. כ. רמב"ם שם ה"ו. או"ח שם ס"ז. כא. רמב"ם שם פ"ג ה"א. או"ח סי' תקצ"צ ס"א. כב. רמב"ם שם ה"ב. או"ח שם ס"ב. כג. סמ"ק. ורמב"ם שם ה"ז עד ה"יב. או"ח סי' תקצ"ב ס"א-ב וס"ד. כד. רמב"ם שם פ"ג ה"ה. או"ח סי' תקצ"ז. כה. או"ח סי' תקפ"ח ס"א. כו. רמב"ם שם פ"ב ה"ו. או"ח שם ס"ה. כז. או"ח סי' תקפ"ה ס"ב, וסי' ת"ר ס"ג בהגה.

וְלֹהֲאֱמִין בָּהּ, שְׁנַאֲמַר (שם יח, ג) 'כָּל יֹשְׁבֵי תֵבֵל וְשִׁכְנֵי אֶרֶץ וְגו' וְכִתְקַע שׁוֹפָר
תְּשַׁמְעוּן וְגו'. עוֹד אָמְרוּ רַז"ל (ר"ה טו:): כְּדֵי לְעַרְבֵב הַשְּׁמָן שֶׁיֵּרָא שְׂבָא יוֹם
הַגְּדוֹל, וּמִתְהַפֵּךְ מִדַּת הַדִּין לְמִדַּת הַרְחָמִים^כ.

ר"ה פרק ג-ד, רמב"ם הל' שופר פ"א, ספר המצוות מצות עשה קע"ג, סמ"ג עשין מ"ב, סמ"ק
סי' צ"ב, אורח חיים סי' תקפ"ה.

פְּרֻשֵׁת מִצְוֹת יֵשׁ בָּהּ ב' מִצְוֹת, עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה

מִצְוָה תו

מִצְוֹת נְדָרִים (מצות עשה קס"ט)

צְנוּת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְדוֹן בְּעֵינֵינוּ הַפֶּרֶת נְדָרִים, כְּמוֹ שְׁנַאֲמַר (במדבר ל, ג)
'אִישׁ כִּי יִדַּר נֶדֶר לָהּ'.

משנה הלכות

על ידי חרטה (או פתח). ויחיד מומחה או ג'
הדיוטות מתירין הנדר'. ויש אומרים דבזמן
הזה אין דין יחיד מומחה דבעי סמוך^ז, ויש
אומרים דכל רב מובהק בדורו מתיר יחידי^ח,
ועיין משנה הלכות נדרים (סי' ט"ז). בג'
הדיוטות נמי יש אומרים דבעי על כל פנים
דמסברי להו וסברי^י, ויש אומרים דלא בעי^י,
ויש לחוש לחומרא^י.

סדר ההתרה. סדר התרת נדרים הנודר או
הנשבע בא לחכם או לבית דין הדיוטות
ואומר כך וכך נדרתי או נשבעתי והריני
מתחרט, ואילו הייתי יודע שאצטער בזה עד
כה או שיארע לי כך לא הייתי נודר או נשבע,

וחצוצרות מקצרין שמצות היום בשופר^כ.
ודיני שופר מרובין עיין בשולחן ערוך אורח
חיים. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים.

(תו) גדרי המצוה, ושטוב שלא תדור. קיום
המצוה, אדם מישראל שנדר, אע"פ
שמצות עשה ולא תעשה שלא לעבור על
דבריו, אמרו רז"ל (נדרים כב.) 'כל הנודר
כאלו בנה במה והמקיים כאלו הקריב עליה
קרבן' (רוצה לומר לאיסורא), ולכן מצוה
לאתשולי על נדרו ולהתירו, חוץ מנדרי
הקדש שהנודר צריך לקיים^כ, ואפ"ל הכי טוב
שלא תדור^כ. וקיבלו חז"ל (חגיגה י.) מפי משה
רבינו ע"ה דהנודר אחרים מתירין לו את נדרו

כח. עיין תוס' ר"ה שם ד"ה כדי לערבב. כט. רמב"ם שם פ"א ה"ב. (תו) א. רמב"ם הל' נדרים פי"ג הכ"ה.
יוד"ס סי' ר"ג ס"ג. ב. נדרים ט: ועיין יוד"ס שם ס"ד. ג. רמב"ם שם פ"ד ה"ה. יוד"ס סי' רכ"ח ס"א. ד. ר"ן נדרים
כג. ד"ה והיתר נדרים, בשם רמב"ן, ועיין יוד"ס שם. ה. רמב"ם הל' שבועות פ"ו ה"א. ו. רא"ש והגהות מיימוניות
ורדב"ז שם. ז. כסף משנה שם, ועיין במשנה הלכות נדרים שם. ח. יוד"ס שם.

מִשְׁרָשֵׁי הַמְצָוָה. כִּי בְרִית כְּרוּתָהּ לְשִׁפְתֵינוּ שֶׁלֹּא לְשָׁנוֹת הַדְּבָרִים
וּלְקִימָם.^ט וְאָמְרוּ רַז"ל (חגיגה י) 'הֵתֵר נְדָרִים פּוֹרְחִין בְּאֹוִיר וְאִין
לָהֶם עַל מַה שֵּׁיִסְמְכוּ' אֲלֵא הַקְּבֻלָּה הָאֲמִתִּית (רבינו בחיי במדבר שם). מִכָּל מְקוֹם
רָמְזוּ לְדַבֵּר בְּטַעַם הַהֵתֵר בְּשִׁלְשָׁה הִדְיוּטוֹת אוֹ בְּיַחֲדֵי מְמַחָה אָנוּ לְמִדִּין
מִהֲפָרַת הַבַּעַל וְאָב שֵׁישׁ בְּיָדָם לְהַפֵּר, וְהַטַּעַם דְּכָל אִשָּׁה בְּרִשׁוֹת בַּעֲלָהּ אוֹ
אֲבִיָּה הַנּוֹדֶרֶת הִיא, וְאִין בְּיָדָהּ לַעֲשׂוֹת בְּלִי הַסְּכַמְתָּם עַד שֶׁאָמְרוּ (נדרים עג):
כָּל אִשָּׁה הַנּוֹדֶרֶת, עַל דַּעַת בַּעֲלָהּ הִיא נּוֹדֶרֶת, וְכָל שֶׁפֶן הַבַּת הַקְּטַמְנָה, וְלִבֶּן
כְּשֵׁאִין מִסְּפִימִין מִפְּרִין הַנֶּדֶר שֶׁהָרִי לֹא נִדְרָה אֲלֵא עַל דַּעַתָּם, כִּפֶּךָ אִישׁ

משנה הלכות

נדריה, החרישו לה ביום שמעו, או החריש
אחד ואחד הפר, נתקיים הנדר, וכל שכן
שהקימו.^י ויש שאלה להקם, יש אומרים
דוקא ביום שמעו ויש אומרים שאם שאל על
ההקם אפילו לאחר זמן רב ביום שמעו מיקרי
בשעה שהתירו לו ההקם.^י ואשה ונערה
לאחר הקמה יכולים להתיר על ידי חכם
כשאר כל אדם.^ט

שאר פרטי דינים. נדרי זרוזין ונדרי שגגות
ונדרי הבאי ונדרי אונסין מותרין בלי
שאלה, שאינן חלין כלל.^כ ופותרין בחרטה,
ואין פותרין בגולד.^{כא} ואין חכם מתיר
לעצמו.^{כב} ויש אומרים^{כג} דבפתח מתיר לעצמו,
ועיין משנה הלכות על בה"ג נדרים (סי' כ"א

ושואלים אותו כבר נתחרטת, אם אומר הן
מתירין לו ואומרין מותר לך או שרי לך או
מחול לך, ונוהגים לאמרו ג' פעמים, אמרו
מופר לך אינו כלום.^{כד}

הפרה והקמה. ואב לבתו עד שלא בגרה,
ואיש לאשתו שנדרו אומרים מופר
לך,^{כה} בעל שאמר מותר לך והחכם שאמר
מופר לך אינו כלום.^{כז} בעל מפר נדרי אשתו
והאב נדרי בתו שלא בגרה,^{כח} ובעל אינו מפר
אלא דברים שבינו לבניה או עינוי נפש.^{כט}
ומפירים דוקא ביום שמעו, שמעו ושחק הרי
זה נדר.^ל ועיין שו"ת משנה הלכות (ח"ג סי'
קפ"א) אם יש שאלה לשתיקה. נערה
המאורסה אביה והארוס שניהם מפירין

ט. עיין אור המצוות (לאנגר) ח"ג מצוה קנז. י. רמב"ם שם ה"ה. יו"ד שם ס"ג. ועיין ש"ך שם ס"ק ו.
יא. רמב"ם שם. ועיין ט"ז יו"ד שם ס"ק ד. יב. רמב"ם הל' נדרים פ"ג ה"ב. יו"ד סי' רל"ד סל"ז. יג. רמב"ם
שם. ובהל' שבועות פ"ו ה"ה. יו"ד שם. יד. רמב"ם הל' נדרים פ"ג ה"א. יו"ד שם ס"א-ב. טו. רמב"ם שם
פ"ב ה"א. יו"ד שם ס"ה. טז. רמב"ם שם ה"ט. יו"ד שם ס"א. יז. רמב"ם שם פ"א ה"ט. יו"ד שם ס"ה.
יח. רמב"ם שם פ"ג ה"כ, וכסף משנה והגהות מיימוניות שם. יו"ד שם סמ"ט. יט. יו"ד שם סכ"ג בהגה.
כ. רמב"ם שם פ"ד ה"א וה"ג. יו"ד סי' רל"ב ס"א. כא. רמב"ם הל' שבועות פ"ו ה"ב. יו"ד סי' רכ"ח ס"ב י"ג.
כב. רמב"ם שם פ"ד ה"ג. יו"ד סי' רל"ב ס"א. כג. המפרש בנדרים סה. ד"ה במדין לך, ועיין רשב"א ומאירי
נדרים כ' בשם יש אומרים.

יִשְׂרָאֵל הוּא בְּרִשׁוֹת בֵּית דִּין וּמְחִיב לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יִזְרְהוּ, וְנִמְצָא כָּל הַנּוֹדֵר כְּאֵלוֹ הַתְּנָה שְׁעַל דַּעַת בֵּית דִּין הוּא נוֹדֵר, וְאִם לֹא יִסְפְּמוּ עוֹקְרֵין הַנְּדָר מַעְקָרוֹ (כלי יקר במדבר שם). וְזֶהוּ שְׁאֲמָרוֹ 'הֵתֵר נְדָרִים פּוֹרְחִין כְּאֹיֵר, וְתוֹלִין בְּהֶסְכֶּמֶת חֻמְיֵי יִשְׂרָאֵל וְהַבֵּית דִּין.

מס' נדרים שבועות פ"ג, רמב"ם הל' נדרים פי"א-יב, והל' שבועות פ"ו, ספר המצוות מצות עשה צ"ה ולא תעשה קנ"ז, סמ"ג עשין קכ"ה לאוין רמ"ב, סמ"ק סי' פ"א, יורה דעה סי' ר"ג רכ"ח-ר"ל, אבן העזר סי' ע"ד.

מצוה תז

לא יחל דברו (לא תעשה רל"ח)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לְשַׁנּוֹת וְלַעֲכֹר מֵהַ שְׁנֵדֵר וְנִתְחַיֵּב בּוֹ הָאָדָם מִפְּנֵי דְבוּר וְאִפְּלוּ בְּלֹא שְׁבוּעָה, שְׁנַאֲמַר (במדבר ל, ג) 'לֹא יִחַל דְּבָרוֹ'.

משנה הלכות

באחריותו אם מתה או נאבדה, אמר 'הרי זו' זה נדבה ופטור מאחריותה.²

פרטי דינים בחלות נדרים. האוסר על עצמו מין מפירות או מין מאכל ואוכל

ממנו כל שהוא לוקה, שאין לנדרים שיעור, והנודר מדבר הוי כמפרש כל שהוא.³ ובכל דבר הנידר יכול להתפיס בו בנדר, כגון האומר הרי פירות עלי כקרבת נאסרו מפני שהקרבת הוא בעצמו דבר הנידר, אבל האומר כחזיר אין כאן נדר ומותרין, שאי אפשר שיעשה דבר שאינו חזיר כבשר חזיר, זה הכלל המתפיס באיסור שיכול לעשותו בנדר אסורים ואם לאו מותרין.⁴ החוזר תוך כדי

כ"ג). ונסתפקו האחרונים אי מתירין נדרים בכתב⁵. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים, ונקבות אינם ראויים להתיר נדרים⁶. האדון קופה את עבדו ועובר על נדרו⁷.

תז) שני מיני נדרים. דע דשני מיני נדרים הם, א' שאוסר על עצמו דברים המותרים כגון האומר פירות אלו אסורין עלי בכל לשון שיאסר, ואע"פ שאין שם שבועה ולא הזכרת שם או כינוי הרי זה נאסר, וזהו הנקרא נדרי איסור⁸. מין שני שחייב עצמו בקרבן שאינו חייב בו, כגון האומר הרי עלי להביא עולה או שלמים או מנחה, הרי זה כדבריו, האומר 'הרי עלי' הרי זה נדר וחייב

כד. עיין ט"ז יו"ד סי' רכ"ח ס"ק כ, ועיין שם בפתחי תשובה ס"ק ט. ועיין משנה הלכות נדרים סי' כ"ג. כה. פתחי תשובה שם ס"ק ב בשם תשובות ר' עקיבא איגור בהשטות לסי' ע"ג, מנחת חינוך. כו. רמב"ם הל' נזירות פ"ב הי"ז-יח. ובהל' עבדים פ"ח הי"ז. ועיין שם הל' שבועות פ"ב ה"ו, ובראב"ד ונושאי כליו שם. יו"ד סי' רס"ז סע"ב. תז) א. רמב"ם הל' נדרים פ"א ה"א. ב. שם ה"ב. ג. שם ה"ה. ד. רמב"ם שם ה"ז-ח. ט. יו"ד סי'

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה לְשִׁכְתְּכֵנוּ בַּמִּצְוָה הַקּוֹדֶמֶת, כִּי כָרִית כְּרוּתָה לְשִׁפְתַיִם וּבְדַבְרוֹ אֶתְעַבֵּד מַעֲשֵׂה הַנֶּדֶר, וְהַנּוֹדֵר מִן הַדָּבָר מִפְּטִיל אֲסוּר עַל הַחֶפֶץ בְּדַבְרוֹ, וְאִם הוּא חֶפֶץ שָׁלוֹ יָכוֹל לְאָסְרוֹ עַל כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ. גַּם הַמְּקַדֵּשׁ חֶפֶץ בְּפִיו בְּלִבָּד נַעֲשֵׂה הַקִּדְשׁ גָּמוּר (וְאִפְלוּ בְּמַחֲשָׁבָה), וְלִכֵּן 'אִישׁ כִּי יֵדֵר נֶדֶר לָהּ' (במדבר שם) אֲסוּר לְשִׁנוֹת מְדַבְּרוֹ וְכִכֵּל הֵיטָא מִפְּיו יַעֲשֶׂה' (אור המצוות (לאנגר) ח"ג מצוה קנז). וְכָתַב הָרַמְבַּ"ן ז"ל (במדבר שם) 'וְטַעַם כִּי יֵדֵר נֶדֶר לָהּ' אֵינּוּ כִּמוֹ 'אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהּ' (תהלים קלב, ב), כִּי הוּא כִּמוֹ 'וַיִּשְׁבַּע לוֹ' (בראשית כד, ט) שֶׁנִּשְׁבַּע אֵלָיו לְצַרְפוֹ, אֲבָל בְּשִׁבוּעוֹת נֶאֱמַר (דברים ו, יג) 'וּבִשְׂמוֹ תִשָּׁבַע', וְאֲשִׁבִיעָךְ בָּהּ' (בראשית שם ג), 'הַשְּׁבַעָה לִי בֵאלֹהִים' (שם כא, כג), אֲבָל בְּנִדְרִים לֹא נֶאֱמַר יֵדֵר בָּהּ אֶלָּא 'לָהּ', וְכָכָר זָכְרוּ חֲכָמִים טַעַם לְדָבָר בְּסִפְרֵי (מצות א) 'מֵה הַפְּרִשׁ בֵּין נִדְרִים לְשִׁבוּעוֹת, נִדְרִים כְּנֹדֵר בְּחַיֵּי הַמֶּלֶךְ שִׁבוּעוֹת כְּנִשְׁבַּע בְּמֶלֶךְ עֲצֻמוֹ' עֵין שָׁם. וְאוֹי לוֹ לְמִי שֶׁנֶּדֶר בְּחַיֵּי הַמֶּלֶךְ מְלִכֵי הַמְּלָכִים וְלֹא מְקִימוֹ, כִּי פּוֹגֵם חָס וְחִלְלָה בְּכָבוֹד הַמֶּלֶךְ, וְאֵינּוּ דוֹמָה

משנה הלכות

והריב"ש (סי' ש"ע) כתב דאפילו למאן דסבירא ליה שליח אסור, מודה בכתב דכתב יד עדיף משליח, ועיין במשנה הלכות נדרים (סי' כ"ג). בעל נעשה שליח לחרטת אשתו אם היו בית דין יושבין מכונפין, אבל אם צריך לכונפן אינו נעשה שליח².

נודר על דבר מצוה. ונדרים חלין על דבר מצוה כדבר הרשות, והאומר קונם תפילין שאיני מניח, מצות שאיני אוכל, הרי

דיבור חזרתו חזרה¹. ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו¹. ובנדרים הלך אחר לשון בני אדם הדרים באותו מקום¹.

על דעת רבים. הנודר על דעת רבים אין לו התרה, ולדבר מצוה מתירינ¹. ולעלות לארץ ישראל הוה מצוה^ט.

התרה על ידי שליח. ונחלקו הפוסקים אי הנודר עושה שליח לשאול על נדרו¹, ורבינו שמשון התיר לבקש חרטה בכתב^א,

ר"ד ס"א, וסי' ר"ה ס"א. ה. רמב"ם שם פ"ב ה"ג. יו"ד סי' ר"י ס"ג. ו. רמב"ם שם פ"ה ה"ג. יו"ד סי' רכ"ה ס"א. וש"ך שם ס"ק א. ז. רמב"ם שם פ"ט ה"א. יו"ד סי' רי"ז ס"א. ח. רמב"ם הל' שבועות פ"ו ה"ח. יו"ד סי' רכ"ה ס"א. ועיין במשנה הלכות חידושי נדרים סי' מ"ה. ט. עיין שו"ת משנה הלכות ח"ג סי' קצ"ב. וביו"ד סי' רכ"ה ס"ו. וש"ך ופתחי תשובה שם. י. עיין יו"ד סי' רכ"ח ס"ז. יא. שו"ת הרשב"א ח"א סי' תקנ"ד, הובא בבית יוסף שם, ובט"ז ס"ק כ. יב. רמב"ם הל' שבועות פ"ו ה"ד. יו"ד סי' רל"ד ס"ו.

הַעוֹשֶׂה רַע לְעַצְמוֹ, לְמַנִּיעַ אֶת הַמֶּלֶךְ עַצְמוֹ לַעֲשׂוֹת בְּאִמְצָעוֹתוֹ דְּבַר רַע, שְׂאוֹמֵר לֹא דֵי שְׁעֵבֶרֶת רְצוֹנִי אֶלָּא שְׁהַרְגִּנִּי לַעֲלֹת אוֹתִי לַעֲשׂוֹתוֹ עַל יָדִי, וְלָכֵן 'לֹא יַחַל דְּבָרוֹ' (עיין אלשיך שמות כ, ז).

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת.

פְּרֻשֶׁת מִסְעֵי יֵשׁ בָּהּ ו' מִצְוֹת, ב' מִצְוֹת עֲשֵׂה וד' לֹא תַעֲשֶׂה

מִצְוָה תח

לְתַת לְשֹׁכְט לְיוֹ עָרִים לְשֶׁבֶת (מצות עשה ק"ע)

צְוָה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְתַת לְלוֹיִם עָרִים לְשֶׁבֶת בְּהֵן שְׂנֹאֵמֵר (במדבר לה, ב) 'צו את בני ישראל ונתנו ללוים מנחלת אחזתם ערים לשבת'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שְׂמִבְאָר בַּתּוֹרָה שֶׁשֹּׁכְט לְיוֹ לֹא יִנְחִלוּ נַחֲלָה בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְפִי שֶׁהוּא נִכּוֹן לְעִבּוֹדָתוֹ יִתְבָּרַךְ, אֲבָל זֶה רַק בְּנַחֲלַת שְׂדוֹת וּכְרָמִים, מִיְהוּ הָיוּ צְרִיכִים לָהֶם עָרִים לְשֶׁבֶת בָּהֶם הֵם וּנְשֵׂיהֶם וּמִפֶּם וְכָל חֵיתָם וְאֲשֶׁר לָהֶם, וְהַפְּרִישׁוּ עָרִים אֵלּוּ לְהִיּוֹתָם עָרֵי מִקְלָט לְרוֹצֵחַ נַפְשׁ

משנה הלבות

בארץ, נצטוו ישראל ליתן להם ערים לשבת, ומגרשיהם הם שש ערי מקלט ועליהן שתיים וארבעים עיר, וכשמוסיפין ערי מקלט אחרים בימי המשיח, שיתגלה לנו במהרה, הכל ללוים^ג. שיעור גודל הערים עיין לעיל במצוה שמ"ב, ארבעים ושתיים עיר הנוספות על השש נמי קולטות, ומה בין אלו לאלו, שערי מקלט קולטות בין לדעת ובין שלא לדעת, הואיל ונכנס נקלט, ושאר ערי הלוים אינם קולטות אלא לדעת, ורוצח הדר בערי

זה נדר וצריך להתיר, ושבועה אינה חלה על דבר מצוה, ובזה חמור נדר משבועה, ויש חמור בשבועה מבנדר^ג. הנודר שלא לשחוק אסור להטיל גורלות^ג. הנשבע לקיים המצוה עיין להלן (מצוה תקע"ד) אי עובר על כל יחל. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

(תח) מספר ערי הלוים. קיום המצוה, שבט לוי אף על פי שאין להם חלק

ג. רמב"ם הל' נדרים פ"ג ה"א. יו"ד סי' רט"ו ס"א, וסי' רל"ט ס"ג-ד. יד. יו"ד סי' רי"ז סמ"ח, ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ד סי' קי"ט. (תח) א. רמב"ם הל' שמיטה פ"ג ה"א.

בְּשִׁנְגָה, כִּי אוֹלֵי תִכְפֹּר עָלָיו אֲדַמְתֶּם הַמְקַדְּשֵׁת בְּקִדְשָׁתֶם (חינוך). וְהוֹצֵחַ יֵשֵׁב שָׁם 'עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל' (במדבר שם כה) לְפִי שְׁלֹא הַתְּפִלָּל שְׁלֹא יֵאָרֵעַ תִּקְלָה זֶה לְיִשְׂרָאֵל בְּחַיָּוֵי. וּכְשֵׁימֹשִׁיךְ לֵיִשֵׁב בְּעִיר מְקַלְטוֹ יִצְטַעַר שְׁלֹא יוּכַל לָשׁוּב לְבֵיתוֹ וְיִתְפַּלֵּל שְׁיִמּוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְתִתְקַבַּל תְּפִלָּתוֹ וְיִקְבַּל הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עָנְשׁוֹ מִדָּה בְּנֶגֶד מִדָּה, שְׁמִפְנֵי שְׁלֹא הַתְּפִלָּל הוּא עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלֹא יָמוּתוּ שְׁלֹא בְּזִמְנָם הוּא יָמוּת שְׁלֹא בְּזִמְנוֹ, וְיִתְמַנֶּה אַחֲרֵי תַחְתּוֹ שְׁיִתְפַּלֵּל וְלֹא תִהְיֶה עוֹד תִּקְלָה בְּיִשְׂרָאֵל (לבוש האורה פר' מסעי רש"י במדבר שם). וְזֶה הַטַּעַם יֵשׁ לֹאמַר גַּם כֵּן שֶׁהַקְּצוֹ עָרֵי הַלְוִיִּם, כְּדֵי שְׁיִצְטַעְרוּ מִן הָרוֹצְחִים בֵּין שְׁלֹא הַתְּפִלָּלוֹ עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

סוטה כז: מכות ט: י. ערכין א:ג, רמב"ם הל' שמיטה פי"ג, ספר המצוות מצות עשה קפ"ג, סמ"ג עשין קנ"ה.

משנה הלכות

דכל ערי הלוויים קולטות וכל אחת מהן מקלט הוא שנאמר (במדבר לה, ו-ז) 'ועליהם תתנו ארבעים ושנים עיר. וכל הערים אשר תתנו ללוויים ארבעים ושמונה עיר', הקישן הכתוב כולן זו לזו לקלוט', הרי דגם על המ"ב עיר אי לאו הקישא לא היו קולטין, ואם כן עיירות משאר ארצות שאין להם היקש אינן קולטות. וכתב הסמ"ג דלעתיד לבוא הלוויים נוטלין חלק אף בארץ, והאחרונים הקשו עליו. ועיין פסיקתא רבתי (אות א) וברוקח הגדול (הל' ר"ח סי' רכ"ט) 'א"ר לוי עתידה ירושלים להיות כארץ ישראל וארץ ישראל בכל העולם כולו'. ונוהג בארץ ישראל, ומוטל על הצבור ויותר על ראשי העם.

מקלט אינו נותן שכר בית, והדר בארבעים ושנים עיר נותן שכר לבעל הבית.¹

שׂאִין ללוויים נחלה בארץ. בן לוי שנטל חלק בארץ ישראל חוץ מזו מעבירין אותה ממנו, ואם ירש מאבי אמו ישראל הרי הוא שלו ודינו כדין ישראל לענין מכירה וגאולה.² שאר ארצות שכובש מלך ישראל, הכהנים והלוויים באותן הארצות ובביזתן ככל ישראל.³ ובמנחת חינוך נסתפק אי עיירות שנוטלין הלוויים בשאר הארצות ג"כ קולטות, ותלוי בערי הלוויים בכל מקום שהם, או גזירת הכתוב דוקא הני מ"ח, וכתב דספק עד שיבוא מורה צדק, ולפי עניות דעתי פשוט דדוקא הני מ"ח, ונראה ראייה מהגמרא במכות (י).

ב. ראה מכות יא: וברש"י במדבר שם כה. ג. שם הל' רוצח פי"ח ה"י. ד. שם הל' שמיטה שם ה"ט-י. ה. שם הי"א. ו. עיין סמ"ג מצות עשה ע"ו.

מצוה תט

שְׁלֵא לְהַרְג רֹצֵחַ עַד עֲמָדוֹ בְּדִין (לא תעשה רל"ט)

הַזְהִיר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֵא לְהַרְג מִי שְׂרֹאָהוּ עוֹבֵר בְּחַטָּא שְׂתַחֲיֵב עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין קָדָם שְׁנִבְיָאָהוּ לְבֵית דִּין, שְׁנֵאָמַר (במדבר לה, יב) 'וְלֹא יוֹמַת הָרֹצֵחַ עַד עֲמָדוֹ לְפָנֵי הָעֵדָה לְמִשְׁפָּט'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי שְׂדֵינִי נִפְשׁוֹת צָרִיכִין דְּקָדוּק גְּדוֹל וְשִׁקְדָה רַבָּה לְהוֹצִיא הַדָּבָר לְאַמְתּוֹ, כִּי הוּא דָּבָר קָשָׁה מְאֹד לְבַרֵּר הָאֲמָת, וְנִצְטוּוּ הָעֵדָה לְהִיּוֹת שׁוֹפְטִים וּמִצִּילִים, כְּלוֹמַר שְׂיִהָפְכוּ בְּזִכְרוֹתָא. וְלֹא שְׂיִטָּה דִּין חֵם וְחִלְלָה, אֲלֵא שְׂאָם יֵשׁ לוֹ זְכוֹת יִצִּילָהוּ וְלֹא יִהְרַג, וְלִכְּן הַזְהִירָנוּ הַתּוֹרָה שְׂיִבֵּא הַדִּין לְפָנֵי בֵּית דִּין וְלֹא יִדְיִנֶהוּ הָעֵדִים שְׂרָאוּ הַדָּבָר בְּעֵינֵיהֶם

משנה הלכות

היה השעה צריכה לכך הרשות בידן להרגו להוראת שעה ומיגדר מילתא^א.

רודף. ואף על פי כן מי שהיה רודף אחר חבירו להרגו או אחר נערה המאורסה והזהירוהו ולא מנע מלרדוף, אע"פ שלא קיבל התראה חייבים להצילו באחד מאברי הרודף, ואם לא יכול להצילו באחד מאברי חייבים להרגו ולהציל הנרדף^ב.

רוצח שאי אפשר לחייבו. ההורג נפשות נפשות בעדים בלא התראה, או שראו זה אחר זה, או שהכחישו בבדיקות ולא בחקירות, כל אלו רצחנין הם, ובית דין מכניסין אותו לכיפה ומאכילין אותו שעורים עד שכרסן נבקעת, ואין עושין כן לשאר

תט) גדרי המצוה. רוצח וכן כל חייבי בית דין, אין ממיתין אותו העדים ולא הרואין אותו עד שיביאו אותו לבית דין, וידינוהו למיתה בעדים^ג. עברו העדים והרגו לחוטא קודם שהביאוהו לבית דין וחייבהו הבית דין, אפילו היה חייב מיתה דין ההורגו כדין רוצח נפש מישראל ונהרג עליו בזמן הבית בעדים והתראה^ד.

שבית דין מענישין לצורך השעה. וחייבין בית דין להכות ולאסור במצור ובמצוק שנים רבות כדי לשבור זרוע הרשעים, כגון השוכר אחרים להרוג אדם מישראל, וכן המוסר חבירו לפני חיה ואכלהו וכיוצא בזה, ואף שדינו מסור לשמים, ואם

תט) א. עיין ר"ה כו. וע"ע טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה רלג. **ב.** רמב"ם הל' רוצח פ"א ה"ה. **ג.** מנחת חינוך. **ד.** רמב"ם שם פ"ב ה"ד-ה. חו"מ ס' תכ"ה בהגה בריש הסימן. **ה.** רמב"ם שם פ"א ה"ז. חו"מ שם ס"א. **ו.** רמב"ם שם פ"ד ה"ח.

וְהִתְרוּ בוֹ, כִּי מִתּוֹךְ רְאוּת עֵינֵיהֶם וְהִתְרָאתָם לֹא יוּכְלוּ לְהִפְךָ בְּזִכּוֹתוֹ לְעוֹלָם (חינוך). גַּם מִתְקוֹן הָעוֹלָם הוּא שְׁלֵא יַעֲמְדוּ שְׁנֵי אָנָשִׁים עַל רֵעֵהוּ בְּשׁוֹק וְיִתְרַגְּוּהוּ וְיֹאמְרוּ פֶּעַל אָוֶן וּמְלֵאָה הָאָרֶץ רֵצַח (אור המצוות (לאנגנר) ח"ד מצוה רצב). לָכֵן צִוְּתָה הַתּוֹרָה לְהַעֲמִיד הַרְשָׁע בְּדִין, וְיִרְאוּ לְנַפְשָׁם שְׁמָא יָבִיא עֲדִים אַחֲרֵים לְהַזְמֵם, אוֹ שְׂיִכְחִישׁוּ זֶה אֶת זֶה עַל יְדֵי דְרִישָׁה וַחֲקִירָה עַל כָּל פְּנִים. וְאֶפְלוּ בֵּית דִּין אוֹ עֵדָה כְּלָה רְאוּהוּ הוֹרֵג נַפְשׁ, יְהִיוּ בְּלָם עֲדִים וְיִשְׁאֹוּהוּ אֵצֶל בֵּית דִּין אַחַר וְיִדְיִנּוּהוּ.

מכות יב. רמב"ם ה"ז' רוצח פכ"א, ספר המצוות לא תעשה רצ"ב, סמ"ג לאוין קס"ג.

משנה הלכות

חייבי מיתות בית דין אלא כשאין יכולים לחייבם פוטרין אותם.¹ בה כדי להמית, וזרק אחד באחרונה ויש בה כדי להמית ומת האחרון חייב.²

רצח בלא כוונה. המתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור.³ הכוהו עשרה בני אדם במקלות וכל אחד יש בו כדי להמית ומת, כולן פטורין ממיתה, וכן אם דחפוהו שנים במים, או שהיו רבים יושבים ויצא חץ מביניהם והרג, שנאמר (ויקרא כד, יז) 'כל נפש אדם' שיהא אחד הורג כל נפש. זרקו בו עשרה אבנים זה אחר זה וכל אחת מהן אין

אלו שמורידין ולא מעלין. המינין והאפיקורסין שכופרין בתורה ועושין עבירות להכעיס הן מן המורידין ולא מעלין.⁴ עכו"ם עובדי עבודה זרה ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורידין,⁵ אבל ישראל העושה עבירות להנאתו ולתאבון מצוה להצילם ואסור לעמוד על דמו.⁶ ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

ז. חינוך ועיין מכות יב. ח. שם ה"ט. ט. שם ה"א. י. שם ה"ו. סנהדרין עח. יא. רמב"ם שם ה"ז. יב. שם ה"י. חו"מ שם ס"ה. יג. רמב"ם שם ה"יא. חו"מ שם. יד. רמב"ם שם ה"ב. חו"מ שם. סמ"ג.

מצוה תי

לְהוֹשִׁיב מִכָּה נֶפֶשׁ בְּשֹׁנְגָה בְּעָרֵי מִקְלָט (מצות עשה קע"א)

צְנוּת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל בֵּית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְהַגְלוֹת מִכָּה נֶפֶשׁ בְּשֹׁנְגָה בְּעָרֵי מִקְלָט, שְׁנַאמַר (במדבר לה, כה) 'וְהוֹשִׁיבוּ אֹתוֹ אֶל עִיר מִקְלָטוֹ'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמְצוּוֹת. מְשׁוּם דְּגִלוֹת מְכַפֶּרֶת עֲזוֹן, וְהוּא בְּמִקּוֹם מִיתָה שְׁנֹנְגָה מִמְּקוֹמוֹ וְחִבְרָיו, לְמִקּוֹם שְׂאִין מְכִירִין אוֹתוֹ, וְאָמְרוּ אֲנָשֵׁי 'אוֹ חֲבֵרוֹתָא אוֹ מִיתוֹתָא'.^א וּלְפִי שְׁזָה הָיָה רוֹצֵחַ בְּשׁוֹגֵג גּוֹלָה לְכַפֵּר עָלָיו. לְבַד מֵהַ שְׂכַתְבָּה הַתּוֹרָה לְהַצִּילוֹ מִיַּד גּוֹאֵל הַדָּם לְבַל יִהְרַגְנוּ עַל לֹא חָמָס בְּכַפּוּי, שְׁהָרֵי שׁוֹגֵג הָיָה וַיִּמְהַשֵּׁם יִתְפָּרֵךְ שְׁמוֹ אֶרֶע לוֹ כֶּךָ (חינוך). וְאִם יֵצֵא

משנה הלכות

תי איזה רוצח גולה. מצות עשה על הבית דין להגלות ההורג נפש בשגגה ממקום מושבו לערי מקלט.^ב ואינו גולה אלא אם כן מת ההרוג מיד,^ג חבלו ולא מת מיד אע"פ שמת אח"כ מחבלתו אינו גולה,^ד והראב"ד השיג עליו.^ה ישראל שהרג עבד בשגגה, או עבד שהרג ישראל בשגגה, גולין, וכן גר תושב שהרג את גר תושבי, אבל גר תושב שהרג את ישראל נהרג עליו.^ו בן שהרג את אביו גולה, וכן האב שהרג את בנו, היה מייסר בנו ללמוד תורה או חכמה או אומנות ומת פטור, ואם היה אומנות שאין צריך לה נהרג עליו.^ז הרב המכה את תלמידו ושליח בית דין הרודה הבעל דין והמיתו בשגגה פטורין.^ח וכן כל אדם מישראל המייסר לרשע כדי שישוב ומת פטור (סמ"ק).

כיצד גולה. בתחילה כל ההורג אחד שוגג ואחד מזיד מקדימין לערי מקלט, ובית דין של העיר מביאין ודנין אותו, נפטר פוטרין אותו, נתחייב מיתה הורגין אותו, נתחייב גלות, מוסרין לו שני תלמידי חכמים שמא יהרגנו גואל הדם על הדרך ואומרים לו אל תנהג בו מנהג שופכי דמים, בשוגג בא מעשה לידו. יצא מעיר מקלטו וחוץ לתחום העיר בזדון, רשות ביד גואל הדם להרגו וכל אדם אין חייבין עליו אם הרגוהו, יצא בשוגג ההורג גולה עליו, ואם הורגו בתוך התחום נהרג עליו.^ט

פרטי דינים. המזבח קולט להורג בשגגה, ואם הרגו שם גואל הדם נהרג עליו.^י נגמר דינו להגלות ומת קודם שגלה מגלין עצמותיו לשם, וכשימות הכהן גדול מוליכין

(תי) א. עיין ב"ב טז; ב. רמב"ם הל' רוצח פ"ה ה"א. ג. שם ה"ב. ד. שם. ה. שם. ו. שם ה"ג. ז. שם ה"ד. ח. שם ה"ה. ט. שם ה"ו. י. שם ה"ז-ח. יא. שם ה"ט-י-יא. יב. שם ה"י-ב.

יֵצֵא הָרוֹצֵחַ מֵעִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה וּמִצָּא אוֹתוֹ גּוֹאֵל הַדָּם מְחוּץ לְגָבוֹל עִיר מִקְלָטוֹ וּרְצָחוֹ נִפְשׁ אִין לוֹ דָּם^י, וְגַם כָּל אָדָם אִין חֵיבִין עָלָיו. וְעוֹד תּוֹעֵלֶת אַחֲרֵת בְּדָבָר לְבַל יֵרָאוּ קְרוֹבֵי הַמִּכָּה אֶת הָרוֹצֵחַ לְעֵינֵיהֶם תָּמִיד בַּמָּקוֹם שֶׁנַּעֲשֶׂה הָרָעָה, וּדְרָכֶיהָ דְרָכֵי נָעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם־יְחִינְךָ. וְטַעַם 'עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל' (במדבר שם כה) דְּרוֹצֵחַ מְקַצֵּר יָמָיו שֶׁל אָדָם וְכֵהֵן גָּדוֹל מְאֹדָה, אִינוֹ דִּין שְׁיַעֲמֹד הַמְקַצֵּר לְפָנֵי הַמַּאֲרִיךְ (רש"י במדבר שם)^{יב}. 'רְבִי אוֹמֵר רוֹצֵחַ מִמַּמָּא הָאָרֶץ וּמִסֵּלֶק הַשְּׂכִינָה וְכֵהֵן גָּדוֹל מִשְׁרָה שְׂכִינָה בְּאָרֶץ, אִינוֹ בְּדִין שְׁיַעֲמֹד הַמִּסֵּלֶק לְפָנֵי מִי שֶׁגָּרַם לְהַשְׁרוֹת שְׂכִינָה' (ספרי פר' מסעי ב), וְעֵינֵן לְעִיל (מצוה ת"ח).

מצות פרק ב', רמב"ם הל' רוצח פ"ה, ספר המצוות מצות עשה רכ"ה, סמ"ג עשין ע"ה.

מצוה תיא

שְׁלֵא יִהְיֶה הָעַד טוֹעֵן וְדִין בְּדִינֵי נַפְשׁוֹת (לא תעשה ר"מ)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֵא יִהְיֶה הָעַד שֶׁהַעִיד בְּדִינֵי נַפְשׁוֹת טוֹעֵן זוֹלָת הַגְּדַת עֵדוּתוֹ לְבַד לֹא לְזִכּוֹת וְלֹא לְחוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה, ל) 'וְעַד אֶחָד לֹא יַעֲנֶה נִפְשׁ לְמוֹת'.

משנה הלכות

שישראל על אדמתן והחייב על בית דין של העיר שהרוצח שם להושיבו בעיר מקלט.

תיא גדרי האיסור. כל עד שהעיד בבית דין בדיני נפשות אינו נעשה דיין ומורה בדין זה שנהרג, ואסור ללמד עליו זכות או חובה לאחר שהגיד עדותו, ואם אמר

עצמותיו לקבר אבותיו^{יג}. עיר מקלט שרובה רוצחים אינה קולטת^{יד}. ההורג בעיר מקלט גולה בה משכונה לשכונה ואינו יוצא מן העיר, בן לוי שהרג בעירו גולה לעיר אחרת מערי הלויים. הרג חוץ לעיר וברח לעירו קולטתו^{יז}. השונא שהרג בשוגג אינו נקלט, חזקתו שהוא קרוב למזיד^{יט}. ונוהג בזמן

יג. במדבר שם כז. יד. ע"פ משלי ג, יז. טו. ועיין ילקו"ש בפר' מסעי תשפח. טז. שם פ"ז הל"ג. יז. שם ה"ו. יח. שם ה"ה. יט. שם פ"ו הל"י.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי הָעֵד הַמַּעֲיֵד עָלָיו שְׂמֹחֵיב מִיָּתֶה הָיָה כְּנוֹגַע בְּעֵדוּתוֹ וַיִּרְצֶה לְלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה (עיין חינוך מצוה ט), וְאִם יִרְצֶה לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת אוֹלֵי מִתְחַרְט עַל שֶׁהָעֵד עָלָיו אוֹ שֶׁשָּׁקַר הָעֵד וְהוּא נוֹגַע בְּעֵדוּתוֹ שְׁלֵא יוֹזֵם וַיִּתְחַיֵּב (עיין רש"י סנהדרין לד. ד"ה ורבנן. ועיין אלה המצוות (חאגיז) מצוה תיא). וְאִפְלוּ אָמַת הָעֵד וּבְלֵי טַעַם נְגִיעָה יֵשׁ טַעַם בְּזֶה שְׁלֵא יִחְשְׁבוּ וַיִּחְשְׁדוּהוּ שֶׁשֶׁנֶּאֱמַר וְשִׁטְמָה גְדוֹלָה בֵּינֵיהֶם כִּיֹּן שֶׁהָעֵד עָלָיו וּמִוֶּרְה לְהַמִּיתוֹ, וְנִמְצָא עַד אֶחָד נַעֲשֶׂה שְׁנַיִם, תְּחִלָּה עַד וְאַחַר כֶּךָ נַעֲשֶׂה דִין וְהוּא רַק עַד אֶחָד, וְלָכֵן 'לֹא יַעֲנֶה בְּנַפְשׁ לְמוֹת' (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשג רלד), וְכֵל זֶה לְפִי שֶׁעֲנִין הַרְצִיחָה חֲמוּר מְאֹד שֶׁבָּהּ הִשְׁחַתַּת הָעוֹלָם, עַד שֶׁאֲמָרוּ 'הַהוֹרֵג נַפְשׁ בְּמִוִּיד אִפְלוּ עֲשֶׂה כָּל הַמִּצְוֹת אֵינִי נֹצֵל מִן

משנה הלכות

חותכין הדין על פי דברים אלו, אלא שאסור לו שידבר דבר בזה. ונסתפקתי שאם ידע לו זכות או חובה ואמרו לאחד התלמידים או לאחד הדיינים ביחידות שהם ילמדו לו זכות או חובה זו אי הוה בכלל האיסור, או דילמא דוקא לפני בית דין אסור ללמד זכות וחובה, וצריך עיון.

כללים. ונוהגת מצוה זו בזכרים הראויים להעיד בזמן הבית וסנהדרין במקומן, כי אז נידון דיני נפשות, ואם עבר ודיבר לזכות או לחובה עבר על לאו זה ואין לוקה עליו לפי שאין בו מעשה. והרמב"ן ז"ל פירש הכתוב ללאו אחר, והוא שלא לקבל עדות מיוחדת בדיני נפשות, וכגון שהיו העדים רואין אותו אחד מחלון זה ואחד מחלון אחר רחוק מן הראשון שאין יכולין

יש לי ללמד עליו זכות או חובה משתקים אותו, ודרשינן 'למות' כלומר עד שהעיד בנפש למות לא יענה בדבר אלא יעיד וישתוק, ובדיני ממונות מלמד זכות וחובה אלא לא ימנה עם הדיינים שאין עד נעשה דין.²

בעדות דרבנן או לא הוצרך להעיד. ובדבר שהוא דרבנן כגון שהביא גט ואמר בפני נכתב ובפני נחתם נעשה דין והוא ושניים אחרים נותנין לה.³ עד הרואה ונתכוון להעיד, ואין צריך להעיד מפני שיש אחרים, נעשה דין.⁴ עד נעשה דין בקיום שטרות דרבנן.⁵

בדיעבד שלימד זכות או חובה. ופשוט שאם עבר העד ואמר זכות או חובה בדיני נפשות והבית דין רואין דבריו

תיא א. עיין רמב"ם הל' רוצח פ"ד ה"ט. ב. רמב"ם הל' עדות פ"ה ה"ח. ג. שם ה"ט. ד. עיין שם ה"ח בכסף משנה ובלחם משנה. ה. רמב"ם שם פ"ז ה"ו. חו"מ סי' מ"ו סכ"ד. ו. מנחת חינוך.

הַדִּין' (חינוך מצוה תי), אֲבָל בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת עַד מְלִמֵּד זְכוּת או חוֹבָה אֵלֶּא
שְׂאִינוּ נַעֲשֶׂה דִין.

סנהדרין א: כתובות כא: ב"ק צ: רמב"ם הל' עדות פ"ה, ספר המצוות לא תעשה רצ"א, סמ"ג
לאוין רס"ד בסופו ולא מנאו לאו מיוחד.

מצוה תיב

שְׁלֵא נִקַּח כֶּפֶר מְרוֹצַח (לא תעשה רמ"א)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֵא נִקַּח כֶּפֶר מְרוֹצַח כְּדֵי לְפַטְרוֹ מִמִּיתָה,
שְׁנַאמֵר (במדבר לה, לא) 'וְלֹא תִקְחוּ כֶּפֶר לְנַפְשׁ רֹצֵחַ אַחֵר שֶׁהוּא רָשָׁע
לְמוֹת'.

משנה הלכות

ממון, אזי היא מוזהרת משום לאו זה שלא
ליקח ממון ותצילנו. והמנחת חינוך כתב דגם
כוונת הרמב"ם כך דכולי עלמא בכלל, אלא
שדיבר על פי רוב, ועיין ברית משה. ובאמת
כי קשה לומר שהרמב"ם לא כתב בדקדוק,
ואולי כוונת הרמב"ם ז"ל דבאמת כשהמלכות
דנין מותר להצילו, דרק על פי בית דין
סמוכין אם יצא דינו הורגין. והמנחת חינוך
כתב דמה שכתב החינוך 'בזמן הזה' כוונתו
בזמן שהיו דיני נפשות נוהגין על פי בית דין
סמוכין, ודבר זה דוחק גדול דבשום מקום לא
כתב החינוך בזמן הזה וכוונתו על זמן שיש
בית דין סמוכין, וצריך עיון.

במחל הנרצח. ופשוט דאפילו הנרצח
בעצמו רצה ליקח כופר נפשו כגון
שחי קצת, אינו יכול, וכן כתב החינוך, ואפילו
מחל לרוצח אינו כלום ועיין רש"י בקידושין

לראות זה את זה, אף שראו שניהם הבעל
עבירה עבר אין מקבלין עדותין^ז.

תיב) גדרי האיסור. רוצח שהרג נפש
מישראל ורצה ליתן כופר
נפשו אסור לקבל ממנו, ואפילו נתן כל ממון
שבעולם, ואפילו רצה גואל הדם לפטרו, כי
אין נפשו של אדם קנין גואל הדם אלא קנין
הקדוש ברוך הוא, ואין לך דבר שהקפידה
עליו התורה יותר משפיכת דמים^א.

מי מוזהר. והנה הרמב"ם כתב במצוה זו
'ומוזהרין בית דין', משמע דסבירא ליה
דרק על הבית דין אזהרה זו נאמרה, וכן כתב
הסמ"ג, אבל החינוך כתב דמצוה זו 'נוהגת
בזכרים ונקבות', ואף על פי שנקבות אינן
דנות, הענין הוא שאם אולי בזמן מן הזמנים
מחמת מלכות או סיבה אחרת יבוא ביד אשה
ענין שישאלו ממנה להציל נפש רוצח בשביל

ז. ספר המצוות מצות לא תעשה ששכח אותן הרב מצוה ט, הובא בחינוך. **תיב) א.** רמב"ם הל' רוצח פ"א
ה"ד.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. גְּלוּי לְכָל בַּר דַּעַת אֲשֶׁר יִשְׁפִיל וַיִּבִּין שְׂאֵם הַדָּרְשׁוֹ
 אֲדוּנֵי אֶרֶץ לָקַח כֶּפֶר מִיַּד הַרוֹצֵחַ נִמְצָא שְׁכָל הַגְּדוֹל מִחֲבֵרוֹ
 וְעָשִׂיר מִמֶּנּוּ יִהְרָגוּ אִם יַחֲרֶה בּוֹ אִפּוֹ וַיִּתֵּן כֶּפֶרוֹ אֲשֶׁר יוֹשֵׁת עָלָיו,
 וְנִמְצָא חֶרֶב אִישׁ בְּאֶחָיו וּמִלֵּאָה הָאֶרֶץ דָּמִים וְהַיִּשׁוּב בְּטַל (חִינוּךְ),
 וְהַזְהִירָה הַתּוֹרָה עַל זֶה מִפְּנֵי קִטְנֵי הַשְּׁכָל שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ מַה בָּצַע בִּי
 גִּהְרַג אֶת הַרוֹצֵחַ וְהָרִי לֹא יַחֲזִיר הַנִּרְצָח וַיַּחֲיֶה, אֲלֵא יִתֵּן כֶּפֶרוֹ לְגוֹאֵל
 הַדָּם וְעַל כָּל פְּנִיִּים יַחֲיוּ הָאֱלֻמָּנָה וְהַיִּתוּמִּים מִכֶּסֶּפּוֹ, וְלֹא נִשְׁחִית עוֹד
 נֶפֶשׁ מִן הָאֶרֶץ, וְאוּלַי גַּם הָאֱלֻמָּנָה וְהַיִּתוּמִּים כִּמְעַט יְמוּתוֹ בְּרָעַב וְטוֹב
 לָנוּ שְׁנַחֲיָה אוֹתָם בְּכֶסֶּפּוֹ, וְכָל שֶׁכֶּן שְׂאֵם יִסְפִּימוּ גַם גּוֹאֲלֵי הַדָּם מִחַמַּת
 דְּחֻקָּם וְצַעֲרָם, הַזְהִירָה הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה (במדבר שם לג) 'כִּי לְאֶרֶץ לֹא
 יִכְפֹּר כִּי אִם בְּדָם שֶׁכָּבוֹ' (אור המצוות (לאננר) ח"ד מצוה רצו). וְאִפְלוּ רָצַח גּוֹאֵל
 הַדָּם לְפָטְרוֹ וְאִפְלוּ הַנִּרְצָח בְּעֵצְמוֹ בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ פָּטְרוֹ לֹא נִשְׁמַע לוֹ,
 כִּי אֵין הַרְשׁוּת בִּידוֹ לְפָטְרוֹ בְּכָל מָמוֹן שֶׁבְּעוֹלָם־וּמִשְׁפָּטֵי ה' צִדְקוֹ יַחֲדוּ
 לְעֵנִי וְלַעֲשִׂירֵי.

כתובות לו: רמב"ם הל' רוצח פ"א, ספר המצוות לא תעשה רצ"ה-רצו, סמ"ג לאוין קס"א-קסב.

משנה הלבות

הוא פשוט דאין לזה כופר בעולם. והעובר על זה ולוקח כופר להציל רוצח עובר בלאו זה ואינו לוקה, ונוהג בזמן שדיני נפשות נוהגין.

(יט: ד"ה בדבר שבממון) ובמורה נבוכים (ח"ג פמ"ג), ועיין שו"ת חדות יעקב (סי' י) ודבריו צריך עיון גדול, ומלשון הרמב"ם שכתב 'נפשו של זה קנין של הקדוש ברוך

מצוה תיג

שְׁלֹא נִקַּח כֶּפֶר מִהַמְחִיב גְּלוּת (לא תעשה רמ"ב)

הַזְהִיר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא נִקַּח כֶּפֶר מִהַמְחִיב גְּלוּת לְפָטְרוֹ מִמּוֹנוֹ, שְׁנַאֲמַר (במדבר לה, לב) 'וְלֹא תִקְחוּ כֶּפֶר לָנוּס אֶל עִיר מִקְלָטוֹ'.

מִשְׂרֵשֵׁי הַמְצוּהָ. עֵינֵי בְּמִצְוֵה הַקּוּדְמָת. וְשְׁלֹא תֹאמַר כִּיּוֹן שְׁלֹא הָרַג בְּמִזִּיד וּמֵאֵת הַשָּׁם יִתְבָּרַךְ הִיְתָה לוֹ, בְּיֹדָאֵי הַנְּהַרְג מְחִיב מִיְתָה בְיַדֵּי שָׁמַיִם הִיְהִי, וְכַמְעֵשָׂה דְאִמְרוּ חַז"ל מִשְׁנַיִם שְׁנֹדְמָנוּ בְּפִוּנְדֵק אֶחָד וְאֶחָד הָרַג שׁוֹגֵג וְאֶחָד הָרַג מִזִּיד, וְאִם כֵּן נִקְבֵּל גַּם הַכֶּפֶר. וְגַם כִּי גּוֹאֵל הַדָּם יִמְחַל לוֹ בְּעֵבוֹר הַכֶּפֶר כִּי לֹא אִשֵּׁם הוּא, הַזְהִירָה הַתּוֹרָה שְׁלֹא לִקַּח כֶּפֶר, כִּי נִפְשׁ הַנִּרְצָח אֵינָה נִכְנָסֶת בְּמַחְצָתָהּ, וּמִטַּחַת דְּבָרִים כְּלָפֵי מַעְלָה, וְאִין לָהּ מְנוּחָה, וְעַד שֶׁתִּרְאֶה נִקְמָה אֵינָה מִתְפַּיֶסֶת וְשׁוֹקֶטֶת. וְרֵאָיָה מְרוּחַ גְּבוּת שְׁנַאֲמַר (מלכים א כב, כא) 'וְהִצֵּא הָרוּחַ' (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה רלו), אֲלֵא תִהְיֶה גְלוּת מְכַפֶּרֶת 'עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל' וּמִיְתַת הַצְּדִיקִים מְכַפֶּרֶת (עֵיין שֵׁם מִצְוֹת עֵשָׂה קעג). גַּם כִּי הוּא נִתְפָּס בְּעוֹנוֹ עַל שְׁלֹא בִקֵּשׁ רַחֲמִים שְׁלֹא יֵאָרַע לוֹ

משנה הלבות

הרמב"ם³. ולהראב"ד יש לפרש אפ"י בשוגג דסבירא ליה דאפ"י בשוגג ולא מת מיד גולה. ובספרי (פר' מסעי ג) דרשו עוד "ולא תקחו כופר" הרי שהרג את הנפש במזיד שומע אני אם יתן כופר יגלה, תלמוד לומר 'לא תקחו כופר לנוס שמה'. ומכל שכן לפטור לגמרי, ועיין ברמב"ן (במדבר לה, לא).

חניפה. והזהירה התורה עוד "ולא תחניפו הארץ" (במדבר לה, לג). הרי זו אזהרה לחניפים' (ספרי שם). ולשון רמב"ן

תיג) גואל הדם שלקח כופר, ואם הנרצח יכול למחול. דיני מצוה זו ופרטיה כבמצוה הקודמת. ואם לקח גואל הדם כופר ולא נס לערי המקלט מכל מקום ביד גואל הדם להרגו אם רוצה. ובשוגג אי אפשר לצייר שמחל לעצמו או לקח כופר הנרצח בעצמו, שהרי אין הרוצח בשגגה גולה אלא אם כן מת הנהרג מיד, אבל חבל בו בשגגה אע"פ שמת מאותה חבלה אינו גולה, דשמא הוא קירב מיתתו או רוח נכנסה ובלבלתו. עיין לעיל (מצוה ת"י) דכן הוא דעת

כָּזָה בַּיָּמָיו (לבוש האורה פר' מסעי רש"י במדבר לה, כה)². וּבַמֶּדְרָשׁ (ילקוט"ש במדבר תשפח)
 "וְאִם יֵצֵא הָרֹצֵחַ" (במדבר שם כו) אֶפְלוּ פְּסִיעָה אַחַת, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן
 עֲזַרְיָה וּמָה אִם לְעֲנִין פְּרַעֲנִיּוֹת הַפּוֹסֵעַ פְּסִיעָה אַחַת מִתְּחִיב בְּנַפְשׁוֹ, קָל
 וְחֹמֶר לְהוֹלִיךְ לְדַבֵּר מִצְוָה שְׂזָכָה לוֹ וּלְדוֹרוֹתָיו.

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת.

וּשְׁפָתֵינוּ נִשְׁלַם מִקְרָן פֶּרַח, בְּהַשְׁלִים סֵפֶר בַּמֶּדְבָּר, וְעוֹד יִזְכְּנוּ ה' לְהַקְרִיב פָּרִים, עֲדֵי
 נִתְחִיל וְנִסְיִם סֵפֶר דְּבָרִים.

משנה הלכות

דמזבח קולט¹, ואינו קולט אלא גגו של מזבח
 לבית העולמים, ואינו קולט אלא כהן ובשעה
 שעבודה בידו, היה עובד סמוך למזבח או
 אחז בקרנותיו אינו קולט². מי שקלטו מזבח
 מוסרין לו שומרין ומגלין אותו, מי שפחד
 ממלך או מבית דין שלא יהרגוהו בהוראת
 שעה וברח למזבח אפילו זר מזבח קולטו³,
 והכסף משנה⁴ תמה מיואב ומחלק בין מורד
 במלכות להורג נפש, עיין שם. ונוהג בזמן
 שיש ערי מקלט בישראל.

(במדבר שם) 'מתחילה הזהיר שלא ניקח
 שוחד ברוצחים, ואח"כ הזהיר שלא נחניף
 להם למעלתם או לתקפם או לכבוד
 משפחתם בלי מקח שוחד, כי אם נחניף להם
 הנה נחניף את הארץ והיא חנפה תחת
 יושביה'. ועיין במכות (יב:) ובמשנה בשביעית
 (פ"י מ"ח) 'יאמר להם רוצח אני, ואם כיבדו
 אותו מכל מקום מותר לקבל', וצריך לומר
 דהתם בשביל תורתם הוא.

קליטת מזבח. ועיין לעיל (מצוה ת"י)

פְּרֻשֶׁת דְּבָרִים יֵשׁ בָּהּ שְׁנֵי לְאוּיִן

מִצְוָה תִּיד

שְׁלֵא לְהַעֲמִיד דִּינָן שְׁאִינוּ בְּן תּוֹרָה (לא תעשה רמ"ג)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֵא לְהַעֲמִיד דִּינָן שְׁאִינוּ הַגּוֹן וּבְקִי בְּחֻכְמַת
הַתּוֹרָה שְׁנַאֲמַר (דברים א, יז) 'לֹא תִכְרוּ פְּנִים', וּבֵא הַקְּבֵלָה לְחַז"ל
שְׁלֵא תִהְיֶה מְנוּי הַדִּינִים בְּשִׁבִיל הַפֶּתַח פְּנִים.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. שְׂרַשׁ מִצְוָה זוֹ גָלוּי לְכָל בַּר שֶׁכֵּל, כִּי דִינִים שְׂתִמְנּוּ עַל
הַצְּבוּר צְרִיכִין לְהִיּוֹת אֲנָשִׁים חֲכָמִים גְּדוּלִים יְדוּעִים בְּחֻכְמַת
הַתּוֹרָה, יוֹדְעֵי דֵת וְדִין לְדוֹן דִּין אֲמַת לְאֲמַתוֹ, וְאִם אֵין בָּהֶם דַּעַת הַתּוֹרָה
נִמְצְאוּ מְזוּכָּים אֶת הַחֵיב וּמְחִיבִים אֶת הַזְּכָאִי, וְאֶפְלוּ לֹא מִחֻכְמַת רְשַׁע אֶלֵא

משנה הלכות

ולזלזל בו, והטלית שמתעטף בו כמרדעת
של חמור.²

הראוי להיות דיין. וצריך שיהא בדיין ז'
מעלות, חכמה, ענוה, יראת חטא,
שנאת ממון, שיאהבו הבריות, ואהבת האמת,
ובעלי שם טוב.³ ועיין שו"ת משנה הלכות
(ח"ב סי' ל"ה קונטרס מיוחד). חכמים
הראשונים היו בורחים מלהתמנות ודוחקים
עצמן הרבה שלא ישבו בדין עד שידעו שאין
שם ראוי כמותם, ושאם ימנעו מן הדין
תקלקל השורה, ואף על פי כן לא היו יושבין
בדין עד שמכבידין עליהם את העם והזקנים
ופוצרין בהן.⁴

דינו של אינו מומחה. ומי שאינו מומחה,
אף על פי שנטל רשות לדון, הרי הוא

תיד) גדרי האיסור. כל אחד מסנהדרין או
מדיינים או מלך או ראש גולה
שהעמידו להן לישראל דיין שאינו הגון ואינו
חכם בחכמת התורה וראוי להיות דיין, אע"פ
שכולו מחמדים ויש בו טובות אחרות, הרי
זה שהעמידו עובר בלא תעשה, ואמרו
חכמים (ספרים פר' דברים יז) 'שמא תאמר
איש פלוני נאה או גיבור אושיבנו דיין, איש
פלוני קרובי אושיבנו דיין, איש פלוני יודע
בכל לשון אושיבנו דיין אף שאינו בקי
בחכמת התורה, נמצאת מזכה את החייב
ומחייב את הזכאי'. ואמרו עוד (עיין סנהדרין
ז:): 'כל המעמיד דיין שאינו הגון כאילו הקים
מצבה', ובמקום תלמידי חכמים כאילו נטע
אשרה.⁵ דיין שנתן ממון כדי שיתמנה אסור
לעמוד מפניו, וציוו חכמים להקל אותו

תיד) א. רמב"ם הל' סנהדרין פ"ג ה"ח. חו"מ סי' ח' ס"א, חינוך. **ב.** רמב"ם שם ה"ט. חו"מ שם. **ג.** רמב"ם
שם פ"ב ה"ז. חו"מ סי' ז' ס"א. **ד.** רמב"ם שם פ"ג ה"י. חו"מ סי' ח' ס"ג.

מִחֶסְרוֹן יְדִיעָה, וְנִמְצָא יַחְרִיבוּ אֶת הָעוֹלָם וּמְלֹאָה הָאָרֶץ חֶמְסָם, זוּלַת כִּי לֹא יִסְפִּיק לָהֶם גַּם יְדִיעַת הַתּוֹרָה לְבִדְהָ, אֲלֵא צָרִיךְ שְׂתִלְוָה אֲלֵיהֶם יִרְאֵת ה' קוֹדֶמֶת לְחֻכְמָתָם וַיְהִי אֲנָשֵׁי מְדוּת, גְּבוּרִים בְּמִצְוֹת כּוֹכְשִׁים אֶת יִצְרָם, וְאֲנָשֵׁי חֵיל לְהִצִּיל עֲשׂוֹק מֵעוֹשֶׁקוֹ, וּכְמוֹ שְׁנֵאמַר (שמות ב, יז) 'וַיִּקָּם מֹשֶׁה וַיּוֹשַׁעַן, וְאִזּוּ וַדָּא יִצְלִיחוּ. וְאִם יִשְׁימוּ עֲלֵיהֶם דִּינִים שְׂאִינִם מִהַגְּנִים, אִזּוּ אֲשַׁמֵּם שְׁל הַדִּינִים בְּרֵאשֵׁם שְׁל אֱלֹו שְׁמֹנוּ אוֹתָם בְּדַכְתִּיב (דברים א, יג) 'וְאֲשִׁימִם בְּרֵאשִׁיכֶם', לְבַד שֶׁהַדִּין עֲתִיד לִתֵּן אֶת הַדִּין עַל שְׂקָבֵל עֲלָיו (עיין טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה רלו).

ע"ז נב. סנהדרין ז: רמב"ם הל' סנהדרין פ"ג, ספר המצוות לא תעשה רפ"ד, סמ"ג לאוין קצ"ד, חושן משפט סי' ה.

מצוה תמו

לֹא תַגְדֹּרּוּ מִפְּנֵי אִישׁ (לא תעשה רמ"ד)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַדִּין שְׁלֹא לִירֵא מֵאִישׁ רַע מֵעַלְלִים שְׂבֵא לְדִין לְפָנָיו, אֲלֵא יַחְתֹּךְ הַדִּין לְאַמְתּוֹ, שְׁנֵאמַר (דברים א, יז) 'לֹא תַגְדֹּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לְאֵלֶיכֶם הוּא'.

משנה הלכות

ובעוונותינו הרבים במדינה זו שלרוב מחללי שבת הן הם הממונים לברור להם רבנים, ופוק חזי מאי עלתה להם רח"ל, ואל אחינו בני ישראל היראים הקדושים אנחנו פונים שיחוסו על כבוד התורה ולומדיה ויבררו לעצמם גדולי תורה ועל פיהם יצאו ועל פיהם יבואו וינעם להם בזה ובבא. ונוהג בכל מקום ובכל זמן ואין לוקין על לאו זה.

תמו) גדרי האיסור. קיום המצוה, שנים שבאו לדין אחד רך ואחד קשה,

בכלל בעלי זרוע ואינו בכלל הדיינין, לפיכך אין דינו דין בין טעה בין לא טעה, וכל אחד מבעלי הדיינין אם רצה חוזר^ה. ורשאיין בעלי דינין לקבל עליהם מדעתם אפילו רועה בקר ואפילו קרוב ופסול וידון להם בדיני ממונות^ה. וכתב החינוך ז"ל 'ובכלל מצוה זו שמי שבחרו בו בני הקהל למנות עליהם ממונים לשום ענין, שישגיח בכל כוחו למנות רק ראויים וטובים על מינוי שהקהל צריכים ולא יגור מפני איש למנות מי שאינו ראוי' עיין שם.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. שְׂאֵם מִחֶמֶת מוֹרָא בְּעַל דִּין הַתְּקִיף וְאִישׁ מִזִּיק עַז פָּנִים
 עַב הַמֶּח וְכִיּוֹצֵא בּוֹ יַעֲנֵת הַדִּין, אוֹ עַל כָּל פָּנִים לֹא יִחְתַּכְנוּ
 אֶלָּא יִחְמִיצְנוּ, נִמְצָא מִדַּת הַדִּין לְקוֹי, וּמִרְבָּה בְּבַעֲלֵי זְרוּעַ הַחֹמָסִים לְמִי
 שֶׁהוּא חָלָשׁ מִמֶּנּוּ, וְאִין מִי שֶׁיִּצְיִלוֹ מִמֶּנּוּ, וְנִמְצָא חֶבֶר לְאִישׁ מִשְׁחִית. וְאֵם
 תֹּאמֶר אֵיךְ אֶכְנִים עֲצָמֵי בְּסִכְנָה וְהַתּוֹרָה אָמְרָה (ויקרא יח, ה) 'וְחִי בָהֶם', אֵל
 תִּירָא אוֹתוֹ כִּי אֵיךְ מְלֹאֵךְ לְכַף הַיּוֹתֵךְ יִרָא וְחִרְד מֵאָדָם כְּמוֹתֵךְ וְלֹא תִירָא
 מִיּוֹצֵר כֹּל יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ שֶׁצְּוֶךְ לֹא לְגוֹר מִמֶּנּוּ. וְאֵם תִּירָא מִמֶּנּוּ דַּע 'כִּי
 הַמְשַׁפֵּט לְאֱלֻקִּים הוּא', וְאֵם תִּנְצֵל מִיָּדוֹ אֶבֶל לֹא תִנְצֵל מִהַדִּין הַגְּדוֹל אֲשֶׁר
 לוֹ הַמְשַׁפֵּט, וְהִרְבָּה שְׁלוּחִים לְמָקוֹם לְשִׁלֵּם לָךְ. וְאָמַר 'לֹא תִגּוֹרוּ מִפְּנֵי

משנה הלבות

מחשש שמא יהרג, ומלשון הספרי (פר'
 דברים יז) 'שמא תאמר מתיירא אני שמא
 יהרוג את בני', משמע לכאורה דוקא שאמר
 יהרוג בני, אבל אם אמר מתיירא אני שמא
 יהרוגני מסתלק אם מתיירא לעצמו, ואין לך
 דבר העומד בפני פיקוח נפש, וזה פשוט מאד
 לעניות דעתי. ועיין יראים סי' רל"ו בסביב
 ליראיו שלא הבין כן כוונת הספרי ו' ותמה על
 השבות יעקב, אבל לעניות דעתי פשוט כמו
 שכתבנו. והרמ"א כתב דעכשיו נהגו שאם
 הבית דין רואים סכנה בדבר יכולים להסתלק
 אפילו בגמר דין ואפילו דיין קבוע, ודווקא
 כשיש סכנה, אבל אם אין סכנה רק שיהיה לו
 תרעומות מהאלם אינו יכול להסתלק, ויודע
 תעלומות יודע ועד מפני מה מסתלק, ובספק
 פיקוח נפש לא כתבו הפוסקים דמסתלק,
 ואולי יש לדייק מלשון הספרי שכתב
 'מתיירא אני שמא יהרוג את בני' והוא ספק,

והדיין אינו רוצה להצטער עם בעל דין קשה
 עד שלא ישמע את דבריהם, או אפילו כבר
 שמע אלא שאינו יודע להיכן הדין נוטה,
 רשאי לומר להם איני נזקק לכם, שמא יתחייב
 הקשה ונמצא רודף אחר הדיין, אבל מששמע
 את דבריהם וידע להיכן הדין נוטה אינו רשאי
 לומר איני נזקק לכם, ועל זה נאמר 'לא תגורו
 מפני איש', שלא תאמר איש פלוני רשע הוא
 שמא יהרוג את בני, שמא ידליק את גדישי,
 שמא יקצץ נטיעותי, במה דברים אמורים
 בסתם דיין, אבל דיין הממונה לרבים בכל
 אופן חייב להזקק להם כל זמן שאין בו סכנת
 נפשות. תלמיד שהיה יושב לפני רבו וראה
 זכות לעני וחובה לעשיר או להיפך, אם שתק
 הרי זה עובר משום 'לא תגורו'.

במקום סכנה. וכתבו הב"ח והתומים'
 דכשנזקק לדון אסור לחזור אפילו

תטו) א. לשון החינוך כאן. ב. רמב"ם הל' סנהדרין פכ"ב ה"א. חו"מ סי' י"ב ס"א. ג. רמב"ם שם ה"ב.
 ד. בחו"מ סי' י"ב. ה. ועיין ספר המצוות לאוין רע"ו, גירסת הרמב"ם בספרי.

אִישׁ לְשׁוֹן אֲדָנוּת, דְּאָפְלוּ מִי שֶׁהוּא שֶׁר וְחָשׁוּב כְּמוֹ 'אִישׁי כִּהֵן גְּדוֹל' וּפָנָיו
 כְּפָנָי מִלְאָךְ וּבְאֹזַר פָּנָיו יִהְיֶה, מְכַל מְקוֹם לֹא תִגּוֹר מֵאוֹתוֹ הַפָּנִים שֶׁהֵם
 'פָּנָי אִישׁ' (עיין טעמו מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה רלח).

סנהדרין ז. רמב"ם הל' סנהדרין פכ"ב, ספר המצוות לא תעשה רע"ז, סמ"ג לאוין ר"ז, סמ"ק
 סי' רל"ג, יראים סי' רל"ז, חושן משפט סי' י"ב.

פְּרִשְׁת וְאַתְחַנַּן יֵשׁ בָּהּ י"ב מִצְוֹת, ח' עֲשִׂין וְד' לְאוֹין

מִצְוֵה תְּמוּ

לֹא תִתְאַוֶּה (לא תעשה רמ"ה)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא לְהִתְאַוֹת שׁוֹם דְּבָר שֶׁהוּא שֶׁל חֲבֵרוֹ אֶפְלוּ
 בְּלֵב, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ה, יח) 'וְלֹא תִתְאַוֶּה בֵּית רַעֲךָ וְגוֹ' וְכֹל אֲשֶׁר
 לְרַעֲךָ'.

משנה הלכות

ב' לאוין מפורדים הם, והלאו ד'לא תחמוד'
 ימנענו אפי' מלקחת דבר שנתאוה, ואף שלא
 בדמים אם אינו חפץ האחר למכור אותו דבר
 בטוב לבו, ולא ד'לא תתאוה' ימנענו אפי'
 מהתאוות בו בתוך לבנו, ואף על פי שהאחד
 מאלו לאוין מושך חבירו שהרי על ידי התאוה
 בא לידי חמדה, מכל מקום שנים יחשבו. ואל
 תתמה האיך יהיה בידו של אדם למנוע לבו
 מהתאוות אל אוצר כלי חמדה שיראה ברשות
 חבירו, והוא אין לו מזון סעודה אחת וכסות
 ושמלה, ואי אפשר לו לאדם לעמוד עליו, אין
 הדבר כן כי ביד האדם למנוע מחשבותיו
 ותאותיו מכל מה שירצה, ולבו מסור בידו
 ואל כל אשר יחפוץ יטנו. והשי"ת צופה

ואפילו הכי כתבו הספק רק על בנו, משמע
 אבל על עצמו אפילו מספק מסתלק. ונוהג
 בכל מקום ובכל זמן בזכרים כי להם המשפט.
 ואין לוקין על לאו זה. ואם קיבלו עליהם מי
 שאינו ראוי לדין יכולין לחזור בהם ואינם
 עוברים בלאו, דהלאו לא נכתבה אלא
 בראוים לדון'.

תטז) גדרי האיסור. קיום המצוה, המתאוה
 דבר שאינו שלו, אפילו אין
 בדעתו ליקחו ממנו, עובר בלאו זה^א.

אם הוא לאו בפני עצמו. וכתב הרמב"ם
 ז"ל^ב 'שלא תחמוד שבפרשת יתרו
 (שמות כ, יד), 'ולא תתאוה' שבפרשת ואתחנן

ו. מנחת חינוך. **תטז) א.** רמב"ם הל' גזילה פ"א ה"י. חו"מ סי' שנ"ט ס"י. ב. שם הי"ב, ובספר המצוות, ועיין
 חו"מ שם ס"ב.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי עַל יְדֵי הַתְּאוּה יָבֵא לְהַתְחַנֵּן לוֹ וּלְהַכְפִּיד עָלָיו
 לְמַכְרוֹ אוֹ לְהַחְלִיפוֹ בְּכֹלֵי אַחֵרִי, וְאִם לֹא יִרְצֶה לוֹ יַעֲשֶׂה
 תַּחְבּוּלוֹת אַחֵרוֹת לְהַשִּׁיגוֹ וּלְפַעֲמִים יָבֵא לְיַדֵּי רִצְיָתָהּ. וְכֵן מְצִינּוּ בְּאַחְאָב
 שְׁחָמַד שָׂדֵה גְבוֹת הַיַּזְרְעֵאלִי וְהוּא הָיָה הַסֶּפֶה שֶׁעַל יָדָהּ נִרְצַח גְבוֹת
 וְנִתְקַלַּל אַחְאָב שְׁלֹא יָהֵא לוֹ 'מִשְׁתֵּינ בְּקִיר'. וְעַכְשָׁנָה שְׁחָמַד וְאָמַר (יהושע ז, כא)
 'וְאֵרָא בְּשָׁלַל אֲדָרַת שְׁנַעַר אַחַת טוֹבָה וְאַחְמָדִם וְאַקְחֶם', וְמָה עָלְתָה לוֹ
 הִבִּיאַתּוֹ לְיַדֵּי סְקִילָה וְאֶבֶד חַיִּי. וְיִרְדֶּה הַתּוֹרָה לְסוֹף דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם.
 וְאָמְרוּ חַז"ל (סוטה מ). מִי שְׁחֹמֵד מָה שְׁאִינּוּ רְאוּי לוֹ אֵין נוֹתֵנִין לוֹ וְמָה
 שְׁבִידוֹ נוֹטְלִין מִמֶּנּוּ, וְכֵן מְצִינּוּ בְּנַחֲשׁ הַקְּדָמוֹנִי שֶׁנִּתֵּן עֵינָיו בְּחֻמְדָּה אֵף מָה
 שְׁבִידוֹ נִטְלוּ מִמֶּנּוּ וְנִשְׁאָר אֲרוּר מִכָּל בְּאֻכִּילַת עֵפֶר וְעַל גְּחוּנּוֹ יִלְךְ כָּל יְמֵי
 חַיָּיו לוֹ וְלְדוֹרוֹתָיו. אָמְנָם מְצִינּוּ חֻמְדָּה מִתְּרַת וּמִצְוָה, וְהִיא חֻמְדַּת הַתּוֹרָה
 וְהַמִּצְוֹת כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ (ב"ב כא). 'קִנְיַת סוֹפְרִים תִּרְבֶּה חֻכְמָה', וְהִיא מִצְוָה
 יֵשׁ לוֹ שְׂכָר עָלֶיהָ (מאה שערים (על המצוות) שער שמונה וששים).

ב"מ ה: רמב"ם הל' גזילה פ"א, ספר המצוות לא תעשה רס"ו, פמ"ג לאוין קנ"ח, חושן משפט
 ס' שנ"ט.

משנה הלכות

מ. 'מחשבה רעה אין הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה', והתאוה הוא במחשבה לחוד. ויש לומר דהוא גזירת הכתוב. ועיין בסמ"ק שכתב דהנחש וקין וקורח ובלעם ודואג האדומי ואחיתופל ואבשלום וגחזי ואדוניה ועוזיה והמון, כולם נתנו עיניהם במה שאינו שלהם והסוטה כמוהם, ובכולם גם מה שהיה להם לקחו מהם. והחומד והקנאי פגע בהם מלך ואמר להם אחד מכם ישאל דבר ממני וינתן לו ולחבירו כפלים, וביקש הקנאי שינקרו לו עין אחת ולחבירו

ומביט כל תעלומותיו חופש כל חדרי בטן ומחשבות לבו ואין כל דבר נעלם ממנו ישלם לעוברי רצונו בלבבם ונוצר חסד לאוהביו המפנים מחשבותיו לעבודתו. ורש"י (דברים ה, יז) והסמ"ג (לאוין קנ"ח) חולקים על הרמב"ם מדכתיב (דברים שם יח) 'לא תחמוד אשת רעך ולא תתאוה בית רעך', ולפי דבריו החמיר בבית מאשת איש, אלא תרווייהו לאו אחד הם. וכן פ' התרגום אונקלוס.

כללים. ואם תאמר והא קיימא לן (קידושין

מצוה תיו

לְהֵאֱמִין שֶׁהַשָּׁמַיִם יִתְבָּרְךְ הוּא אֶחָד (מצות עשה קע"ב)

צְנוּת הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהֵאֱמִין בְּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁהַבּוֹרָא יִתְבָּרְךְ שְׁמוֹ הוּא פּוֹעֵל כָּל הַמְּצִיאוֹת וְהוּא לְבַדּוֹ עֹשֶׂה עוֹשֶׂה וַיַּעֲשֶׂה לְכָל הַמַּעֲשִׂים בְּלִי שׁוּם שְׁתוּף כָּלָל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ו, ד) 'שִׁמְעֵ יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמְּצוּת. שְׂרַשׁ הַמְּצוּת זו מוּבְנֵת לְכָל, כִּי יְסוּד הַיְסוּדוֹת וְעַמּוּד הָאֱמוּנָה אֲשֶׁר בְּלַעֲדָהּ לֹא יֵצֵר שׁוּם הַיּוֹת בְּעוֹלָם, וְכָל שֶׁפֶן זָרַע יִשְׂרָאֵל קֹדֶשׁ שְׁחִיבִים לְהֵאֱמִין בְּאֱמוּנָה זו בְּלִי שׁוּם שְׁתוּף כָּלָל. וְכָל מִי שְׁאִינוֹ מוֹדֵה בְּיַחְדוֹ בְּרוּךְ הוּא וּבְרוּךְ שְׁמוֹ בּוֹפֵר בְּעֶקֶר, וְהַמְּאִמִּין וּבּוֹטֵחַ בּוֹ יִשְׁגֵּב (עיין חינוך. ועיר מקלט (לידא) מצוה שיח), וְלֹא כְּאוֹתָם אֶפִּיקוֹרְסִים וּמִיָּנִים אֲשֶׁר דַּעְתָּם הַמְּטַרְפֵּת נְמַאֶסֶת לָנוּ, אֲלֵא כְּאַבְרָהָם אֲבִינוֹ אֲשֶׁר מַחְכְּמָתוֹ

משנה הלכות

קץ יש לכוחו קץ וסוף, ואלקיני ברוך הוא כוחו אינו פוסק ואין לו קץ וסוף ואינו גוף ואינו שנים אחד*.

שׁאִין זוֹלָתוֹ. כֵּתַב רַבֵּינוּ סַעֲדִיָּה גֵּאוּן² כִּי כִּמוֹ שְׁצָרִיכִין אֲנוּ לְהֵאֱמִין כִּי הוּא הַאֲדוֹן הַמְּנַהֵיג הַכֹּל, כִּי יֵשׁ לָנוּ לְהֵאֱמִין שׁאִין זוֹלָתוֹ מְנַהֵיג, וְעַל כִּרְחוּךְ כִּי הוּא הַדִּין וְהַאֲמַת. וְאֶפִּילוֹ עַל הַמוֹפֵת כִּי לֹא יִשׁוּ שְׁנַיִם לְעוֹלָם, וְאִין אֶחָד יִכּוֹל לַעֲשׂוֹת דָּבָר בְּלִי רִשׁוּת חֲבִירוֹ וְאִין גַּתְפִּיִסוּ שְׁנֵיהֶם לַעֲשׂוֹת כֹּל הָאוֹתוֹת וְהַמוֹפֵתִים, וְאִם כֹּל אֶחָד יִכּוֹל לַעֲשׂוֹת בְּלִי רִשׁוּת חֲבִירוֹ אִם כֵּן יִמִּית אֶחָד שׁוּם בְּרִיָּה הַיּוֹם וְחֲבִירוֹ יַחֲיֶיהוּ כִּדִּי הַהוֹדִיעַ שִׁישׁ כַּח לְשֵׁנִי, אֲלֵא יַחֲדָה הוּא בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ וּבְז' רִקִּיעִים.

ינקרו שנים! ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות וגם בבני נח, ועיין עוד קצת לעיל מצוה ל"ח.

תִּיזו) גַּדְרֵי הָאֲחַדוֹת. קִיּוּם הַמְּצוּה, מְצוּת עֹשֶׂה לִיחַד שְׁמוֹ הַגְּדוֹל וְלְהֵאֱמִין שֶׁהוּא אֶחָד וְאִין שְׁנַיִ, וְלֹא כְּאֶחָד הַכֹּלְלִי, וְלֹא כְּאֶחָד הַקְּנוֹי וְהַמְּנוֹי, וְלֹא כְּאֶחָד הַמּוֹרְכָב הַנִּחְלָק לְאֶחָדִים רַבִּים, וְלֹא כְּגוֹף הַפְּשׁוּט אֲשֶׁר הוּא אֶחָד בְּמַסְפְּרוֹ וְיִשְׁלוּט בּוֹ אִין וְכִמָּה, אֲבֵל הוּא יִתְעַלֶּה מִיּוֹחַד בְּכָל מִיָּנִי אֶחָדוֹת, וְאִילוֹ הִיָּה אֱלֹהוֹת הַרְבֵּה הִיָּו גּוֹפִין וְגוֹיּוֹת, מִפְּנֵי שׁאִין הַנְּמַנִּין הַשׁוֹיִן בְּמַצִּיאוֹתַן נִפְרָדִים זֶה מִזֶּה אֲלֵא בְּמֵאוֹרְעִין שִׁיאָרְעוּ בְּגוֹפּוֹת וְהַגּוֹיּוֹת, וְאִילוֹ הִיָּה הַיּוֹצֵר גּוֹף הִיָּה לוֹ קֶץ וְתַכְלִית, וְכֹל שִׁישׁ לְגוֹפּוֹ

ז. ארחות צדיקים שער הקנאה. תיזו) א. רמב"ם הל' יסודי התורה פ"א ה"ז. ב. אמונות ודעות מאמר שני.

הבין כי אי אפשר לבירה בלא מנהיג, ואנחנו מצאצאי צאצאיו אשר קבלנו קבלה אמתית מפי אבותינו ואבות אבותינו עד מעמד הר סיני, אשר בעיניהם ראו את הקולות ושמעו 'אנכי ה' אלקיך' וגו' (שמות ב, ב). ולא יהיה לך אלהים אחרים' (שם, ג). וכל אדם מישראל מחיב למסר עצמו למיתה ובכל מיני מיתות וענוים חס וחסלילה אם ימצא אויב שירצה להכריחו להכחיש יחוד אמתותו, ולא יכחיש אמתות זה לא בדבור ולא במחשבה ולא במעשה שיוכיח הפך, ודבר זה יש לבון בקריאת שמע בשעת אריכות הד' של אחד עם שאר הפגנות (מצות השם סקאהל) מצוה תיח. ועיין אלה המצות (האגיו) מצוה תיז).

ברכות יג: טו. פסחים נו. רמב"ם הל' יסודי התורה פ"א, ספר המצוות מצות עשה ב', סמ"ג עשין ב', סמ"ק סי' ב', אורח חיים סי' ס"א.

מצוה תיח

לְאַהֲבַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ (מצות עשה קע"ג)

צְנוּת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאַהֲבַת אֶת שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ בְּכָל לִבְבוֹ וּבְכָל נַפְשׁוֹ וּבְכָל מְאֹדוֹ, שְׁנַאֲמַר (דברים ו, ה) 'וְאַהֲבַת אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ' וגו'.

משנה הלכות

שמו יתברך. ונוהגת מצות עשה זו בכל מקום ובכל זמן ובכל רגע ממש בזכרים ונקבות ובבני נח, והעובר על זה הרי זה מין ואפיקורוס ואינו בכלל ישראל אלא בכלל המינים.

תיח) עבודה מאהבה. עבודת הבורא מאהבה היא מצות עשה, וכמו שדרשו לנו רז"ל (ברכות נד.). "בכל לבבך" בשני יצריך, פירוש שישנה אדם יצרו

כוונת יחוד ה'. וזהו רמז אל"ף וחי"ת שבאחד, וד' רמז לד' רוחות העולם, ולעתיד לבוא יאמינו כולם שהוא אחד כדכתיב (זכריה יד, ט) 'ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד', פירוש שהכל יאמינו בו. וצריך להאמין בכל שעה ובכל רגע שהוא יתברך שמו אחד, וכל אחד מחוייב ליהרג ולא לעבור על מצות היחוד^ה, וצריך שיכוון האדם בדעתו ויגמור במחשבתו כשאומר פסוק זה שהוא מוסר עצמו למיתה על יחוד קדושת

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי יָדוּעַ שְׁלֹא יָקִים הָאָדָם מִצְוֹת הַשֵּׁם בְּשִׁלְמוֹת רַק בְּאַהֲבָתוֹ אוֹתוֹ, כִּי אֵינּוּ דוֹמָה הָעוֹבֵד מְאֵהָבָה לְעוֹבֵד מִיִּרְאָה, וְעַל דֶּרֶךְ מִשְׁלַל הָאוֹהֵב דָּבָר מִדְּבָרִים וְחוֹשֵׁק אֵלָיו בְּתַכְלִית הַחֹשֶׁק יִהְיוּ כָּל חוֹשְׁוֵי עֲסוּקִים בּוֹ בְּכָל עֵת וּרְנֵעַ לְהַשְׁיִגּוֹ וּלְהִבְיֹאוֹ אֶל בֵּיתוֹ, וְאֵינְנוּ מְנִיחַ לוֹ לִישֵׁן וְלֹא יַעֲשֶׂה שׁוּם פְּעֻלָּה אוֹ תְּנוּעָה שִׁיחֲשַׁב בְּלִבּוֹ שְׂיוֹכֵל לְהִזִּיק לוֹ לְמִצְאָ חֲפָצוֹ, וְתַמִּיד יַעֲשֶׂה עֲצוֹת בְּנַפְשׁוֹ וְיִתְיַעַץ עִם חֲכָמִים וְאוֹהֲבָיו אִם יִהְיֶה סֶפֶק בְּלִבּוֹ, כֵּן יִהְיֶה הַדָּבָר בְּאַהֲבָתוֹ לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, לְהִתְבּוֹנֵן בְּתוֹרָה וּלְעֲשׂוֹת פְּעֻלוֹת וְתַחֲבּוּלוֹת וּלְחַזֵּר אַחֲרַי עֲצוֹת אֵיךְ וּבְמָה נוֹכַח לְהַשְׁיִיג כְּפִי הַשְּׁגָתֵנוּ הַמְּעוּטָה אֶת דְּרָכָיו, וְנִתְעַנֵּג בְּהַשְּׁגָתוֹ

משנה הלכות

בכל ממונך. 'ובכל מאודך' אף על פי שיש סכנה לאבד כל ממונו אם יעבוד בוראו, או בשעה שנוטלים אויבים ממונו ומצוים עליו לעשות, אל ימנע בשביל הפסד ממונו.

התבוננות בחסדי הבורא יתברך. וירגיל מחשבותיו תמיד באמונתו ויחודו

יתברך ובאהבתו, ויחשוב בלבו הטובות שהקדוש ברוך הוא עשה לו כבר, בראו מטיפה סרוחה ויכוננהו בחכמה, וברא בו נקבים נקבים, חלולים חלולים להכניס ולהוציא, ואם יסתם אחד מהם או יפתח, או יסתום את הפתוח ויפתח את הסתום אי אפשר להתקיים אפילו שעה אחת.¹

שאר פרטים. והעובד מאהבה שכרו מכופל, והמתירא מחבירו פעמים מניחו והולך, אבל העושה מאהבה אינו כן, ואין אהבה אלא שידע להקדוש ברוך הוא על ידי

הרע המבקש תאוותו לעזוב הכל למען תאוות עשות מצוות הבורא, ואל יהא עליו שום דבר קשה, ולא יראה שום עייפות וליאות בקיום המצוות, ויש לו לשמוח ולהתענג בעשיית מצוות יותר מכל שאר ההנאות שבעולם.²

בכל נפשך. 'בכל נפשך' שימסור נפשו אפילו למיתה על מצוות הבורא שנצטוונו למסור עליהם נפשינו, והיינו בעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, ובשאר מצוות אינו חייב ליהרג.³ דבר אחר 'ובכל נפשך' אפילו בשעה שנוטלים אויבים את נפשו ממנו יעבוד בוראו באהבה, וכו' עקיבא שהיה מאריך באחד בשעת נטילת נשמה, ו'אמר לו תלמידיו רבי עד כאן, אמר להם כל ימי הייתי מצטער מתי יבוא לידי, ועכשיו שבא לידי לא אקיימנה' (ברכות סא:).

תיח א. עיין רמב"ם הל' תשובה פ"י ה"ב. הל' לולב פ"ח ה"ט"ו. ב. רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ה ה"א-ב. ועיין לעיל בספר במצוה רצ"ו. ג. עיין יו"ד סי' קנ"ז ס"א. ד. ע"ע ויק"ר יד, ח. ה. עיין ספרי פר' ואתחנן ז.

בְּתַכְלִית הָעֲנָג עַד שֶׁתִּישָׁב הָאֱהָבָה בְּלֵב בְּהִכָּרְח, וְאָמְרוּ רַז"ל (ספרי ואתחנן ז) שְׁזֹאת הָאֱהָבָה תַּחֲיֵב הָאָדָם לְעוֹרֵר בְּנֵי אָדָם אַחֲרֵים לְעַבְדוֹ וּלְאֱהָבָה אוֹתוֹ (עיין חגיגה).

ברכות נד. סא: פסחים כה. רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ב, והל' תשובה פ"י, ספר המצוות מצוות עשה ג', סמ"ג עשין ג', סמ"ק סי' ג'.

מְצוּחַ תִּימָ

וְשִׁנְנֶתֶם לְבַנְיָדָ (מצוות עשה קע"ד)

צְנוּחַ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְלַמֵּד חֻכְמַת הַתּוֹרָה וּלְלַמְדָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ו, ז) וְשִׁנְנֶתֶם לְבַנְיָדָ.

משנה הלכות

נפטר ממצוה זו עד שימות², ודרשו חכמים (שבת פג:): שאפילו בעת מיתו חייב בתורה שנאמר (במדבר יט, יד) 'זאת התורה אדם כי ימות באוהל'.

החיוב ללמד לבנו קטן. קטן אע"פ שהוא פטור מכל המצוות, וגם אביו אינו חייב לחנכו בשאר מצוות אלא מדרבנן, אבל תלמוד תורה מצות עשה מן התורה על האב ללמד את בנו הקטן¹. ומאימתי חייב ללמדו, משיתחיל לדבר מלמדו 'תורה צוה לנו משה' ופסוק ראשון מ'שמע ישראל', ואח"כ מלמדו מעט מעט, אותיות וכתב וכדומה, עד שיכנס בשנה החמישית שאז מלמדו לקרות תורה שבכתב, וכשיהיה בן שש או בן שבע (הכל לפי בוריו וכוחו) מוליכו אצל מלמד תינוקות לקרות בתורה כל היום כולו³.

התורה הקדושה ומעשיו, וכמו שכתוב (דה"א כח, ט) 'דע את אלקי אביך ועבדה'. ונכלל במצוה זו לאהב את השי"ת על הבריות ולקרב בני אדם לעבודתו ית"ש כאברהם אבינו ע"ה שנאמר (בראשית יב, ה) 'זאת הנפש אשר עשו בחרן', והלא יתוש אחד אי אפשר לבני אדם לבראותו, אלא שהיה אברהם אבינו מלמדן ומכניסן תחת כנפי השכינה⁴. וכל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא⁵. ונוהג בכך מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות ובכל שעה.

תיט) שיעור תלמוד תורה. קיום המצוה, כל אדם מישראל הן עשיר והן עני הן בריא הן בעל יסורים מחוייב ללמוד תורה, ואפילו עני המחזר על הפתחים לא נפטר ממצוות עשה זו, וחייב לקבוע לו זמן ללמוד תורה ביום ובלילה בכל יום⁶, ואינו

1. ספרי שם. 2. ב"ב יא. סנהדרין לז. **תיט)** א. רמב"ם הל' תלמוד תורה פ"א ה"ח. יו"ד סי' רמ"ו ס"א. ב. רמב"ם שם ה"י. יו"ד שם ס"ג. ג. רמב"ם שם ה"א. ד. רמב"ם שם ה"ו. יו"ד סי' רמ"ה ס"ה.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שְׁמֵבֵאֵר בְּכֶמֶה מְקוֹמוֹת שְׁגָדוֹל הַלְמוּד שְׁמֵכִיֵּא לְיָדֵי
 מַעֲשֵׂהָ, וְאָמְרוּ רַז"ל (פאה פ"א מ"א) 'וְתִלְמוּד תּוֹרָה כִּנְגַד כָּלֶם,
 וְכִתִּיב (דברים יא, יט) 'וְלַמּוֹדֵתֶם אַתֶּם אֶת בְּנֵיכֶם', וְכִתִּיב (תהלים א, ב) 'וְכִתּוֹרְתוֹ
 יִהְיֶה יוֹמָם וְלַיְלָה' (עיין אלה המצות (חאגיז) מצוה תיש). וּבְגִמְרָא (מנחות קי.) 'גְּדוּלָּה
 תּוֹרָה יוֹתֵר מִכָּל הַקְּרִבְנוֹת שְׁנֵאָמַר (ויקרא ז, לו) 'זֹאת הַתּוֹרָה לְעֹלָה וְלַמִּנְחָה
 וְלַחֲטָאת'. וְהַעוֹסֵק בַּתּוֹרָה הַקְּרוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מוֹחֵל לוֹ עַל כָּל עוֹנוֹתָיו,
 וְאִם לֹא יַעֲסֵק בַּתּוֹרָה לֹא יֵדַע דְּרֵכֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וְלֹא יִבִּין מַעֲשֵׂהוּ וְנִחְשָׁב
 כְּבִהְמָה (עיין חינוך), וְזוֹלַת שְׁלֵא יֵדַע אֵיךְ לְהִתְנַהֵג בְּדֶרֶךְ ה'. גַּם לְלַמֵּד בְּנָיו
 תּוֹרָה הוּא עֲנִין גְּדוֹל מְאֹד כִּי עַל יְדֵי זֶה יִמְשִׁיךְ לְהֵיוֹת בְּחַיִּים חַיּוֹתָיו,
 וּבְאֲבָרְהֶם כְּתִיב (בראשית יח, יט) 'כִּי יִדְעֵתוּ לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוֶה אֶת בְּנָיו וְאֵת
 בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דְרֶךְ ה', וְאַחַר שְׁנִפְסָה אוֹתוֹ בְּעֶשֶׂר נְסִינּוֹת לֹא אָהָבוּ

משנה הלכות

לשניהם ללמוד הוא קודם, ואם בנו נבון בנו
 קודם. וחייב ללמד לבן בנו תורה.¹ ושקולה
 תלמוד תורה כנגד כל המצוות.² והפורש מן
 התורה כפורש מן החיים.³ ואמר רבי עקיבא
 כך היתה תחילת תשישי לפני חכמים, פעם
 אחת נזדמן לי מת מצוה ונשאתיו שלשה
 מילין על כתפי עד בית הקברות, ואמרו לי
 חכמים על כל פסיעה ופסיעה שפסעת כאילו
 שפכת דמי נקי, שהרי מת מצוה קונה מקומו,
 אמרתי בלבי ומה כשהייתי מכוין לעשות
 מצוה כך, לעשות עבירה על אחת כמה וכמה,
 מאותה שעה לא זזתי מלפני חכמים.⁴ זהו
 שאמרו חכמים (אבות פ"ב מ"ה) 'ולא עם

מה ללמוד. ולומד תורה שבכתב ומשניות
 וגמרא כל הש"ס ופוסקים ושאר כל
 דרשות חז"ל, ולאחר שלמד כל אלו, כל ימיו
 של אדם יעסוק איש לפי שכלו ויכלתו
 בפלפול התלמוד להבין דבר מתוך דבר,
 לחדש הלכות רבות לאמיתה של תורה.¹

שכר לימוד. ומצוה על חכם מישראל ללמד
 עם תלמידים בחנם, ומכל מקום
 מהתינוקות כשהם קטנים מותר ליטול שכר,²
 וכן מותר ליטול שכר בטלה הניכר מפני
 שביטל ממלאכתו אפילו עבור גדולים.³

שאר פרטים וכללים. הוא ובנו, ואי אפשר

ה. עיין ר"ה יח. זוה"ק ח"ג פ: קנט. ו. ע"ע באגרת התשובה לרבינו יונה אות נט (בדפוס חדש אות עט).
 ז. רמב"ם שם הי"א-יב. יו"ד סי' רמ"ו ס"ד. וש"ך שם ס"ק ה. ח. רמב"ם שם ה"ז. יו"ד סי' רמ"ה ס"ו. ט. יו"ד
 סי' רמ"ו ס"ה. י. רמב"ם שם ה"ד. יו"ד סי' רמ"ה ס"ב. יא. רמב"ם שם ה"ב. יו"ד שם ס"ג. יב. רמב"ם שם
 פ"ג ה"ג. יו"ד סי' רמ"ו ס"ח. יג. סדר היום חג הסוכות. ועיין ברכות סא: ע"ז ג: זוה"ק ח"ג קמח: יד. מס'
 דרך ארץ זוטא פ"ח, והובא ברש"י כתובות יז. ד"ה מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת.

אָלָא בְּשִׁבְלִי שְׂיִלְמַד אֶת בְּנָיו לְשֹׁמֵר דְּרַךְ ה', וּבְמִדְרָשׁ (תנחומא ויגש ב) שְׂבִשְׂעָה נְשָׁקְבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה בְּקֶשׁ הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עֲרֵבוֹת שְׂיִשְׁמְרוּ אוֹתָהּ, וְנִתְּנוּ אֶת בְּנֵיהֶם עֲרֵבִים עֲלֵיהֶם.

שבת קיט: יומא דה: סוכה מב. קידושין כמ: סוכה כא: נדרים לו. לו. ב"ק יז. רמב"ם הל' תלמוד תורה פ"א, ספר המצוות מצות עשה י"א, סמ"ג עשין י"ב, סמ"ק ק"ה-קו, יורה דעה סי' רמ"ז.

מצוה תב

לְקָרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע בְּכָל יוֹם (מצות עשה קע"ה)

צְנוּה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְעַם קְדָשׁוֹ לְקָרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע בְּכָל יוֹם עֲרֵבוֹת וְשִׁחְרִית, שְׁנַאֲמַר (דברים ו, ז) 'וְדַבַּרְתָּ בָם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדַרְךָ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ' וְגו'.

משנה הלכות

נאנס ולא קרא יכול לקרותה קודם הנץ החמה^א. הקדים לקרותה מפלג המנחה, היינו שעה ורביעית קודם צאת הכוכבים, נחלקו הפוסקים אי יצא^ב. והמתפללין ערבית במקום שמקדימין צריך לחזור ולקרות לאחר צאת הכוכבים^ג. קריאת שמע של שחרית מצותה כותיקין, שיתחיל לקרות קודם הנץ החמה ויגמור עם הנץ החמה, ואם קרא לאחר שעלה עמוד השחר יצא^ד. סוף זמן קריאתה עד רביעית היום בין שהיום ארוך או קצר ובדיעבד יצא עד שעה עשירית^ה.

פרטי קריאתה. סדר קריאתה, שמע והיה אם שמוע ויאמר^ו. ונחלקו הפוסקים^ז

הארץ חסיד^ח. ותורה נמשלת למים^ט, מה מים יורדין טיפין טיפין ונעשין נחל כך דברי תורה לומד הלכה היום והלכה למחר עד שיודע הרבה. המדבר דברים בטלים עובר בעשה^י, נכנס ליצנות בפיו יצא דבר תורה כנגדו. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים, ונקבות פטורים מלימוד התורה לבד בדינים שנוהגים בהם, ומכל מקום ראוי להם להשתדל שלא יהיו בניהם עמי הארץ ומקבלין שכר על זה^{יא}.

תכ זמנה. קיום המצוה, מאימתי קורין את שמע בערבין משעת צאת הכוכבים עד חצי הלילה, ואם לא קרא תוך חצות קורא קודם שיעלה עמוד השחר, ואם

טו. תענית ז. טז. עיין יומא יט: יז. רמב"ם שם פ"א ה"א ועיין שם ה"ג. יו"ד סי' רמ"ז ס"ו. **תכ** א. רמב"ם הל' ק"ש פ"א ה"ט-י. או"ח סי' רל"ה ס"א וס"ג-ד. **ב.** עיין או"ח שם בט"ז ס"ק ב, ובמגן אברהם ס"ק ג. **ג.** או"ח שם ס"א. **ד.** רמב"ם שם ה"א-ב. או"ח סי' נ"ח ס"א וס"ד. (ועיין שם שכתב שהוא מצוה מן המובחר). **ה.** רמב"ם שם. או"ח שם, ושערי תשובה שם ס"ק א. **ו.** רמב"ם שם ה"ב. **ז.** עיין או"ח סי' ס"ז בט"ז ס"ק

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי בַהֲיוֹת הָאָדָם חֹמֶר וְנִפְתָּה אַחַר הַבְּלִי הָעוֹלָם
וְנִמְשָׁךְ לְתַאוּתָיו וְכַח הַשִּׁכְחָה מִצְוִיָּה, וְלִכֵּן צָרִיךְ זְכוּרֵי תְּמִידִי
לְקַבֵּל עָלָיו עַל מַלְכוּת שָׁמַיִם בְּיַחְדָּו שָׁמוֹ הַגְּדוֹל וְלִירָא מִלְּפָנָיו, וְצִוָּה בְּשָׁנֵי
זְמַנִּים הֶלְלוּ בְּקִבְעַ וְכוּנָה גְּמוּרָה, אַחַת בְּשָׁכְבוֹ שִׁידַע לְפָנָיו מִי יִשְׁכַּב וּמִפְקִיד
נִשְׁמָתוֹ אֲצֻלוֹ (חִינּוּךְ), וּבִשְׁהַנְשָׁמָה עוֹלָה לְמָרוֹם לְשֹׂאב חַיּוֹת לְגוּף מְעִידָה
עָלָיו שֶׁנִּשְׁקַע בְּשָׁנָה מֵתוֹךְ עַל מַלְכוּת שָׁמַיִם וְתוֹרָה (טַעֲמֵי מִצְוֹת (לר"מ הַבְּבַלִּי)
מִצְוֹת עֲשֵׂה קַעוֹ), וּבִקְוָמוֹ מִשְׁנָתוֹ לְהוֹעִיל לְכָל מַעֲשָׂהוּ שְׁפִיּוּם, כִּי בַהֲיוֹת הָאָדָם
זוֹכֵר בְּבִקְרָא אַחֲדוֹת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וּמַלְכוּתוֹ יִתֵּן אֵל לְבוֹ כִּי עֵינָיו פְּקוּחוֹת עַל
כָּל דְּרָכָיו וְלֹא יוֹכֵל לְהִתְעַלֵּם מִמֶּנּוּ דְּבַר וְלִהְיֵב אַחַת מִכָּל מַחְשְׁבוֹתָיו,
וְהָיָה לוֹ זֶה לְמִשְׁמֹר מַחְשְׁבָתוֹ זֹאת וְהוֹדָאת פִּי כָּל הַיּוֹם הַהוּא עַל כָּל
מַעֲשָׂיו (חִינּוּךְ). וְעוֹד טַעַם בְּזֶה כִּי עָרַב וּבִקְרָא עוֹבְדֵי הַלְּבָנָה וְהַחֲמָה

משנה הלכות

שלא יראה כתיבה אחת, וכיוצא בזה^א. מעיקר
הדין קריאת שמע נאמרת בכל לשון^ב, ומיהו
בזמן הזה שאין בקיאים לתרגם התיבות בכיון
אינה נאמרת אלא בלשון הקודש, וכן
תפילה^ג. ומברך שתים לפניו, ביום 'יוצר אור'
'ואהבה רבה' (או 'אהבת עולם'), ולאחריה
אמת ויציב, ובלילה שתים לפניו 'המעריב
ערבים', 'ואוהב עמו ישראל', ושתים לאחריה
'אמת ואמונה' ו'השכיבנו'^ד. ספק קרא קריאת
שמע ספק לא קרא חוזר וקורא ומברך לפניו
ולאחריה, ודאי קרא וספק בירך לפניו או
לאחריה לא יחזור ויברך^ה. ונוהג בכל מקום
ובכל זמן בזכרים ולא בנקבות, כיון שהוא

אי קריאת שמע דאורייתא או דרבנן, ואי כל
ג' פרשיות דאורייתא או רק ב' פרשיות או רק
פסוק ראשון. קריאת שמע צריך כוונה
בכולה, ואם לא כיון על כל פנים בפסוק
ראשון לא יצא וצריך לחזור ולקרות^ו. וצריך
להאריך בח' דאחד עד שימליך הקדוש ברוך
הוא על ז' רקיעים וארץ, ובד' דאחד עד
שתמליכהו בד' רוחות העולם, וממשלתו בכל
הוא ואין כל דבר נעלם ממנו ובחפצו קיום
כל הדברים, ולא יחטוף בח' ולא יאריך בא'
שלא יהיה נראה כשני תיבות^ז. וצריך
להשמיע לאזניו ולדקדק באותיות, ויתן ריוח
בין הדבקים כגון ב'בכל לבברך', 'הכנף פתיל',

א, ובמגן אברהם שם. ועיין גם בפרי חדש סי' ס"ז, ובשו"ת שאגת אריה סי' ב, שהובאו בשערי תשובה שם
ס"ק א. ח. רמב"ם שם פ"ב ה"א. או"ח סי' ס"ה, וסי' ס"ד ס"ד. ט. רמב"ם שם ה"ט. או"ח סי' ס"א ס"ו
וס"ח. י. רמב"ם שם ה"ח. או"ח סי' ס"ב ס"ב. יא. רמב"ם שם ה"ט. או"ח סי' ס"א ס"כ. יב. רמב"ם שם
ה"י. או"ח סי' ס"ב ס"ב. יג. עיין שו"ת משנה הלכות ח"ב סי' ע"א, וח"ג סי' פ"ג. יד. רמב"ם שם פ"א ה"ו.
או"ח סי' נ"ט ס"א, וסי' ס"א, סי' ר"ל ס"א. טו. רמב"ם שם פ"ב ה"ג. או"ח סי' ס"ז.

והכוכבים ומזלות מכעיסים ליוצר כל ותקדוש ברוך הוא מאריך אפו
בשביל ישראל (מעמי מצות לר"מ הבבלי) מצות עשה קעו).

ברכות פרק א-ב-ג, רמב"ם הל' קריאת שמע פ"א, ספר המצוות מצות עשה ו', סמ"ג עשין
י"ח, סמ"ק סי' ק"ד, אורח חיים סי' ס"א.

מצוה תכא

להניח תפלין של יד (מצות עשה קע"ו)

צוה תקדוש ברוך הוא לקשר תפלין על היד בכל יום הראוי לכה, שנאמר
(דברים ו, ח) 'ויקשרתם לאות על ידך'.

משרשי המצוה. מה שמבאר בתורה (שמות יג, יד-טז) לזכר היום אשר יצאנו
ממצרים מבית עבדים, קשורים ברצועות פרעה, ובחזק יד
הוציאנו ה' ממצרים, ויהיה זה לאות על ידינו לנו ולבנינו עד עולם כי
ישאלו מה לנו זאת. גם כי היות יצר לב האדם רע מנעוריו, ובהכרח ימשך
אחר התאוה כי כן תבע החומר לבקש כל ההנאות אליו והערב לחפו, אם
לא שהנפש אשר חננו האל תמנענו לפי פחה מן החטא, ולכן צריך

משנה הלכות

כריכות על האצבע האמצעי. ואסור להיות
דבר חוצץ בין היד להתפלין. היה לו מכה
על זרועו יניחם על סמרטוט דק. שבר ידו
ויש לו גבס לא יניחם על הגבס כי אין זה על
יד, אלא יניח תפלין של ראש. וצריך
לכסותו לכתחילה, נקרע הבית יד ונראין
התפלין אין לחוש. איטר יד מניח תפלין
בימין כל אדם, היה שולט בשתי ידיו מניח
בשמאל כל אדם.

מצות עשה שהזמן גרמא. והרמב"ן ז"ל מנה
קריאת שמע ביום ולילה לשתי מצוות.

תכא) מקום הנחתה. מצות עשה על כל
מישראל להניח תפלין של יד
בכל יום מימות החול במקום גבוה של זרועו,
בעצם שבין האציל ובין בית השחי והוא ידוע
בכל ישראל. וצריך להניחו על היד נגד הלב
וקושרו שם וכורך ז' כריכות על הזרוע וג'

תכא) א. רמב"ם הל' תפלין פ"ד ה"ב וה"י. או"ח סי' כ"ז ס"א, וסי' ל"א ס"א. ב. רמב"ם שם ה"ב. או"ח סי'
כ"ז ס"א וס"ח. ג. או"ח שם ס"ד. ד. שם ס"ה. ומגן אברהם ס"ק ו. ה. ע"פ מגן אברהם שם ס"ק ז. ועיין
שו"ת משנה הלכות ח"ד סי' ג'. ז. או"ח שם ס"א בהגה. ומגן אברהם ס"ק ו' וס"ק כ"א. ז. רמב"ם שם ה"ג.

שומרים הרבה לשמרה ממשפנה הרע, פן יקום עליה הגוף ויתרנה אחר היותה בגבולו ותחת ידו, ומאחר כי התאות מקורם המשחת בלב צננו להניח על היד נגד הלב לשעבד בזה תאות ומחשבות לפנו לעבודתו יתברך שמו, וכן על הראש נגד המוח מפעם זה (חינוך).

מנחות פרק ג-ד, עירובין צה: רמב"ם הל' תפילין פ"א, ספר המצוות מצות עשה י"ב-יג, סמ"ג עשין כ"ב-כג, סמ"ק סי' קנ"ג, אורח חיים סי' כ"ה.

משנה הלכות

שיוודע להזהר שלא יפיח בהם, ואולי בזכות מצות תפילין ישוב מדרכו הרעה ויטהר מכל גילוליו²¹.

קנייתן ועשייתן. ואין לוקחין תפילין אלא מן המומחה וירא שמים²². ושמונה הלכות יש בתפילין וכולם הלכה למשה מסיני, שיהיו מרובעות וכן תפירה, בבית של ראש יהיה צורת שי"ן מימין ומשמאל, לכרוך הפרשיות במטלית, לכרוך בשערות על המטלית, לתופרן בגידין, לעשות להן מעברתא שתעבור הרצועה בתוכה, רצועות יהיו שחורות, שיהא הקשר בצורת ד'²³. ועוד דינים המפורטים בשולחן ערוך (סי' ל"ב).

גודל שכון. ועיין סמ"ג עשין ג' שבשנת תקצ"ו קיבלו עליהם אלפים ורובבות מצות תפילין מזוזות וציצית עיין שם. ומצוה זו גדולה היא והמבטלה עונשו גדול והוה קרקפתא דלא מנח תפילין ובכלל פושעי

אופן זמן הנחתן. תפילין של יד אינו מעכב לשל ראש, לפיכך אם אין לו אלא אחת מניח זה שיש לו²⁴, על התפילין של יד מברך להניח תפילין²⁵. ואסור לספר בין תפלה לתפלה, ואפילו לענות אמן שבקדושה אסור קודם שיניח של ראש²⁶ ואפי' אמן אחר מניח תפילין אחר לא יענה²⁷. מניח של יד ואח"כ של ראש, וכשחולץ חולץ של ראש תחילה²⁸. מצותן ביום, וזמן הנחתן משיכיר את חבירו הרגיל עמו קצת מרחוק ד' אמות²⁹.

זהירות בקדושתן. חייב למשמש בהם תמיד שלא יסיח דעתו מהם³⁰. ואסור לישן בהם³¹. חולי מעיים פטור מן התפילין³², וכן מי שלא יכול להעמיד עצמו שלא יפיח בהם³³. קטן היודע לשמור תפילין אביו מחנכו³⁴ ובזמן הזה נהגו שלא להניח לקטן להניח תפילין³⁵. וצריכין גוף נקי³⁶, ומיהו אפילו טמא או בעל עבירות מחוייב בתפילין, ובלבד

או"ח שם ס"ו. ח. רמב"ם שם ה"ד. או"ח סי' כ"ו ס"א. ט. רמב"ם שם. או"ח סי' כ"ה ס"ה. י. רמב"ם שם ה"ו. או"ח ס"ט. יא. או"ח שם ס"י. יב. עיין שם בבאר היטב ושערי תשובה ס"ק י"א. יג. רמב"ם שם ה"ה. או"ח סי' כ"ה ס"ה, וסי' כ"ח ס"ב. יד. רמב"ם שם ה"י. או"ח סי' ל' ס"א. טז. רמב"ם שם ה"ד. או"ח סי' כ"ח ס"א. טז. רמב"ם שם ה"ו. או"ח סי' מ"ד. יז. רמב"ם שם ה"ג. או"ח סי' ל"ח ס"א. יח. רמב"ם שם ה"ג וה"ו. או"ח סי' ל"ז ס"ב, וסי' ל"ח ס"ב. יט. רמב"ם שם ה"ג. או"ח סי' ל"ז ס"ג. כ. או"ח שם בהגה. כא. רמב"ם שם ה"ו. או"ח שם ס"ב. כב. חינוך. כג. או"ח סי' ל"ט ס"ח. כד. רמב"ם שם פ"ג ה"א. או"ח סי' ל"ב סל"ט וסמ"ב וסמ"ד וסמ"ט וסנ"ב, ובסי' ל"ג ס"ג.

מצוה תכב

לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ (מצות עשה קע"ז)

צְוָה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין עַל הָרֹאשׁ, שְׁנַאמַר (דברים ו, ח) 'וְהָיוּ לְטַטְפַת בֵּין עֵינֶיךָ'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שֶׁפָּתַבְנוּ בְּשֵׁל יָד, אֶלָּא שֶׁהַשֵּׁל יָד 'לְךָ לְאוֹת' וְהַשֵּׁל רֹאשׁ 'לְאַחֲרִים לְאוֹת' (מנחות לז:), בְּמָה שְׁנַאמַר (דברים כח, י) 'וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ וַיֵּרְאוּ מִפְּנֵיךָ'. וְכָתַב הַרְמַב"ן (שמות יג, טז) 'כִּי הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לֹא יַעֲשֶׂה אוֹת וּמוֹפֵת בְּכָל דוֹר לְעֵינָיו כָּל רָשָׁע אוֹ כּוֹפֵר, וְצוּה אוֹתָנוּ שֶׁנַּעֲשֶׂה תְּמִיד זְכוּרֹן וְאוֹת לְאִשֶּׁר רָאוּ עֵינֵינוּ, וְנַעֲתִיק

משנה הלכות

ישראל הוא^א. וכל המקיים אותה מקיים ח' עשין, ומאריך ימים דכתיב (ישעיה לח, טז) 'ה' עליהם יחיו^ב.

תכב) מקום הנחתה. תפילין של ראש מניחין אותן על הראש במקום שמוחו של תינוק רופס^א, וצריך שיכוין שיהא באמצע הראש כדי לקיים בין עיניך^ב, ואם לא היה ממש באמצע יצא דמקום יש בראש להניח שני תפילין, ומיהו הכל לפי גודל התפילין והראש^ג. ולא יניחם על מצחו מקום שאין שם עוד שער, ואם הניחם לא יצא ובירך ברכה לבטלה, וצריך מאוד לדקדק ולהזהיר בזה^ד.

כה. או"ח סי' ל"ז ס"א. כו. רמב"ם שם פ"ד הכ"ו. **תכב) א.** רמב"ם הל' תפילין פ"ד ה"א. או"ח סי' כ"ז ס"ט. ב. רמב"ם שם. או"ח שם ס"י. ג. שו"ת דברי חיים ח"ב סי' ו. ובתוס' עירובין צה: ד"ה מקום, ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ה סי' ח'. ד. עיין ט"ז שם ס"ק י, ובשערי תשובה ס"ק ט"ז. ה. רמב"ם שם פ"ג ה"ה-ו. או"ח סי' ל"ב סל"ח. ו. רמב"ם שם פ"א ה"א וה"ד. או"ח סי' ל"ב ס"ח וסל"ז, וסי' ל"ג ס"ג. ז. רמב"ם שם פ"ד ה"י. או"ח סי' ל"א ס"א. ח. או"ח שם ס"ב ובהגה. וט"ז שם ס"ק ב. ט. רמב"ם שם ה"ד-ה. והגהות מיימוניות שם אות ב. או"ח סי' כ"ה ס"ה. ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ה סי' ז'.

הדבר אל בנינו ובניהם לבניהם לדור אחרון, והחמיר מאד בענין זה כמו שחייב פרת באכילת חמץ ובעזיבת הפסח, והצריך שנכתב כל מה שנראה אלינו באמת ובאותות ובמופתים על ידינו ועל בין עינינו, ולכתב אותו עוד על פתחי בתינו במוזוזות, ושנזכר זה בפנינו בפקר ובקרב, כמו שאמרו (ברכות כא.) 'אמת ויציב דאורייתא', ושנעשה ספה וכן מצות רבות זכר ליציאת מצרים, והפל להיות לנו בכל הדורות עדות במופתים שלא ישכחו, ולא יהיה פתחון פה לכופר להכחיש אמונת אלקים, פי הקונה מזוזה בזו אחד וקבעה בפתחה ונתפון בענינה כבר הודה בחדוש העולם ובידיעת הבורא והשגחתו וגם בנבואה, והאמין בכל פנות התורה, מלבד שהודה שחסד הבורא גדול יותר מאד על עושי רצונו שהוציאנו מאותה עבדות לחרות וכבוד גדול לזכות אבותינו החפצים ביראת שמו, ולפיכך אמר (אבות פ"ב מ"א) 'הוי זהיר במצוה קלה בכתמורה' שכלן חמודות וחביבות מאד, שפכל נשעה אדם מודה בהן לאלקיו, וכונת כל המצות

משנה הלכות

האי גאון ורבינו תם סבירא להו קדש והיה כי יביאך מימין הקורא, וחוזר הקורא ומתחיל שמע והיה אם שמוע, ונהגו העולם כרש"י, ואנשי מעשה מניחין שני תפילין לצאת ידי שניהם¹. טעה והניח של רבינו תם ובירך עליהם, אם נזכר בעודו בתפילתו מניח של רש"י ואין צריך לברך עליהם, ואם הסיח דעתו כבר צריך לברך עליהן.

שאר פרטים. בתפילין לא אמרינן קלוטה כמי שהונחה דמיא¹⁰. ונוהגת מצוה זו

בין של יד לשל ראש לכולי עלמא מברך עליהם. יש לו מיחוש בראשו, או בזמן הקור, ואינו יכול ומניח על הסמרטוט דק אין למחות בו⁸. טעה והניח של ראש קודם לשל יד אין צריך להסיר ולהניח של יד קודם⁹.

סדר הפרשיות. סדר כתיבת הפרשיות, קדש, והיה כי יביאך, שמע, והיה אם שמוע², ובסדר הנחתן לבתים נחלקו בו אבות העולם, רש"י ורמב"ם ושימושא רבה סבירא להו הנחתן ככתיבתן, ורב שרירא גאון ורב

י. רמב"ם שם. או"ח שם ס"ט. יא. או"ח סי' כ"ז ס"ה. ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ד סי' ג'. יב. פרי מגדים באשל אברהם סי' כ"ו ס"ק א. עיין שו"ת בית שערים או"ח סי' כ"ג. יג. רמב"ם שם פ"ב ה"ד-ו-ז. יד. או"ח סי' ל"ב ס"א. יז. או"ח סי' ל"ד ס"א-ב. טו. עיין בית שערים או"ח סי' כ"ד, בביאור דברי הבאר היטב באו"ח סי' כ"ה ס"ק ח. ועיין במשנת העמרמי על הבית שערים שם.

שְׁנַאמִין בְּלִבְנוּ וְנוֹדָה אֵלָיו שֶׁהוּא בְּרָאנוּ וְהוּא כְּוִנַּת הַיְצִירָה וְכוּ', עֵינֵי שָׁם
דְּבָרִים פְּלֵהֲבוֹת אִישׁ.

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת.

מִצְוַת תַּכְנ

לְקַבֵּעַ מְזוּזָה (מצות עשה קע"ח)

צְוָה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְקַבֵּעַ מְזוּזָה בְּמִזְוֹת פֶּתְחֵי בְּתִינּוּ, שְׁנַאמֵר (דברים ו,
ט) 'וְכַתְּבֶתֶם עַל מְזוּזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶךָ'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. עֵינֵי לְעִיל מִצְוָה תכ"ב מֵה שֶׁכְּתַבְנוּ בְּשֵׁם הָרַמְבַּ"ן (שמות
יג, טז). וְהַפְּנִינָה לְהֵיוֹת לְזִכְרוֹן לְאָדָם בְּאַמוּנַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּכָל עֵת
בּוֹאוֹ וְצֵאתוֹ מִבֵּיתוֹ, וְלִכֵּן אָמְרוּ ז"ל (מנחות לג:) 'מִצְוָה לְהַנִּיחָהּ בְּפֶתַח הַסְּמוּךְ
לְרִשׁוֹת הָרַבִּים, כִּי הֵיאָה דִּיפִגַּע בְּמִצְוָה מִיַּד' (חינוך. מצוות דוד (רכ"ז) מצוה פא).

משנה הלכות

העליון¹, אם הפתח גבוה מניחה נגד כתיפו².
ומניחה באלכסון³. וצריך לקובעה במסמרין,
או שיחוקק בתוך מזוזת השער פחות מטפח
ויניחנה שם⁴ או שידבקנה בדבק היטב⁵,
דבקה בנייר דבק אינו מועיל⁶. בדיעבד שאין
מקום בחלל הפתח, כגון שהדלת סוגרת בכל
החלל, יניחנה אחורי הדלת וכשר (ובלבד
שלא ירחיק להניחנה חוץ למזוזת השער,
היינו העמוד שהדלת סוגרת עליו)⁷.

מקומות הפטורים. בית שאין בו ד' אמות
על ד' אמות, ובית עגול שאין בו

בכל מקום ובכל זמן בזכרים, ומעיקר הדין
מצותן כל היום ובעוונותינו הרבים לפי שאין
אנחנו יכולין לשמרן כל היום בקדושה מניחן
בשעת התפילה ויוצאין בהם⁸.

(תכג) כתיבתה וקביעתה. קיום המצוה.
מצות עשה לכתוב פרשת
שמע, והיה אם שמוע עד כימי השמים על
הארץ⁹, ולקבוע על מזוזת הפתח, בטפח
הסמוך לרשות הרבים¹⁰. ומניחה בקנה¹¹,
וקובעה על מזוזת הבית מצד ימין הכניסה,
ומצוה להניחה בתוך חללה של פתח בשליש

טז. עיין רמב"ם שם פ"ד הכ"ו. או"ח סי' ל"ז ס"ב. **תכג**. א. רמב"ם הל' מזוזה פ"ה ה"א. יו"ד סי' רפ"ח ס"א.
ב. רמב"ם שם פ"ו הי"ב. יו"ד סי' רפ"ט ס"ב. ג. רמב"ם שם פ"ה ה"ו. יו"ד שם ס"א. ד. רמב"ם שם פ"ו הי"ב.
יו"ד שם ס"ב. ה. ש"ך שם ס"ק ד. ו. רמ"א שם ס"ו. ז. רמב"ם שם פ"ה ה"ו. יו"ד שם ס"ד. ח. עיין ערוך
השולחן ביו"ד שם. ט. עיין שו"ת משנה הלכות ח"ד סי' ק"מ בסופו. י. יו"ד שם ס"ב בהגה, ובש"ך שם ס"ק
ג, ועיין שו"ת משנה הלכות שם.

וְאָמְרוּ רַז"ל (מנחות מג:): 'מִי שֵׁישׁ לוֹ צִיצִית בְּבִגְדוֹ וְתַפְלִין בְּרֵאשׁוֹ וְלָבוֹ וּמְזוּזָה בְּפֶתְחוֹ מִכְתָּח שְׁלֹא יִחְטָא'. וזל"ת כִּי הַמְּזוּזָה הִיא שְׁמִירָה לְבַעֲלִים יוֹתֵר מִכָּל כֶּסֶף וְזָהָב, וְשֵׁם שְׁד"י שְׁכּוֹת־בֵּין נוֹטְרִיקוֹן שׁוֹמֵר דְּלִתּוֹת יִשְׂרָאֵל, וְ'מְזוּזוֹת' אוֹתִיּוֹת 'זוֹ מָוֶת'^א (טעמי מצות (לר"מ הכבלי) מצות עשה קפ). וְגַם כִּי יֵשׁוּם הָאָדָם אֶת יָדוֹ עַל הַמְּזוּזָה כְּשֶׁנִּכְנָס וְיוֹצֵא וְיִזְכֹּר כִּי הוּא וּבְנָיו וְאִשְׁתּוֹ הֵם אוֹרְחִים נִכְנָסִים וְיוֹצְאִים וְהִקְדִּישׁ בְּרוּךְ הוּא הַפֶּעַל הַפֵּת הַגָּדוֹל, וְהוּא

משנה הלכות

לשלם לו, נשאר עכו"ם יטלנה, בחוץ לארץ מיום ל' ואילך מחוייב במזוזה, ובארץ ישראל מיד שנכנס בה לדור^ט.

שאר פרטים. יש לכסות המזוזה מפני הטינוף^ט. בית של שותפים חייב במזוזה ושל עכו"ם פטורה^ק. ועיין גליון הש"ס ביומא (יא): ופלא שלא זכר השר דברי המרדכי בסוף פרק קמא דע"ז, ועיין משנה הלכות (ח"ב סי' ט"ז). מעוני קיץ ומלונים ומי שהוא בבית החולים ספק אי חייב במזוזה^{קא}. וצריכה כתיבה ועשיה לשמה^{קב}, ויש ליזהר לקנות מיראי שמים, חנויות שבשווקים שאין בהם בית דירה כלל יש לקבוע מזוזה בלי ברכה, וחנוות שתחת הבית חייב במזוזה לכולי עלמא^{קג}. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, והקובע מזוזה מקיים ב' עשיון, ומאריך ימים דכתיב (דברים יא, כא) 'למען ירבו ימיכם'.

לרבע ד' אמות על ד' אמות פטור מן המזוזה^{קד}, ארוני קיר אפ"י יש בהם ד' על ד' פטורים ממזוזה^{קה}. פתחי שמאי שאין להם שקופי או תקרה ושאין לו מזוזה, ושאין גבוה י' טפחים ובית של הקדש פטור^{קו}. אוצרות יין ושמן, בית העצים, ובית הבקר, חייבים במזוזה, ואם רוחצות שם נשים פטור, זה הכלל כל שיש שם בית דירה חייב, ואם לאו פטור^{קי}.

פתח החייב. בית שער וכל שפתוח לבית שיש בו דירה חייב^{קכ}. וכל פתח חייב במזוזה, לפיכך בית שיש בו עשרה דירות זה פתוח לזה כולן חייבין במזוזה, ואפילו היו החיצונות פחות מד' על ד' חייבין במזוזה מכח הפנימי^{קכא}.

השוכר בית. מזוזה חובת הדר והשוכר בית עליו לעשות מזוזה, יצא מן הבית אסור ליטלה משום סכנה והנשאר חייב

יא. זוה"ק ח"ג ש: יב. רמב"ם שם פ"ו ה"ב. יו"ד סי' רפ"ו סי"ג. ועיין משנה הלכות ח"ב סי' י"ז. יג. שו"ת משנה הלכות ח"ד סי' קל"ט. יד. רמב"ם שם ה"ד ה"ו. יו"ד סי' רפ"ז ס"א-ב. טו. רמב"ם ה"ז. יו"ד סי' רפ"ו ס"ב. טז. רמב"ם שם. י"ד שם ס"ז-ח. שו"ת משנה הלכות ח"ב סי' י"ז. יז. שם ה"ח. יו"ד שם סי"ז י"ח. יח. רמב"ם שם פ"ה ה"י-יא. יו"ד סי' רצ"א ס"ב. יט. הגהות מיימוניות שם פ"ו ה"ג אות ה. יו"ד סי' רפ"ו ס"ה. כ. רמב"ם שם פ"ו ה"ב. יו"ד שם ס"א ובהגה שם. כא. ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ד סי' קל"ד. כב. רמב"ם ה"ל תפלין פ"א ה"ט"ו. ועיין יו"ד סי' רפ"ח ס"ז. כג. רמב"ם ה"ל מזוזה פ"ו ה"ט. יו"ד סי' רפ"ו סי"א. וט"ז שם ס"ק י.

יִשְׁמְרֵהוּ בְּבֵית וּבְשָׂדֵהוּ, וְהַעֲוִשָׂה בֵּן אַרְבַּע מֵלֶאכִים יִלְוֶהוּ וּמְכַרְיִזִין לְפָנָיו
הֵבִי יָקָר לְבָן מְלֶךְ (ספר חרדים פמ"ז אות כא).

יומא יא.: מנחות לא: חולין קל"ה: רמב"ם הל' מזוזה פ"ה, ספר המצוות מצות עשה מ"ז, סמ"ג
עשין כ"ג, סמ"ק סי' קנ"ד, יורה דעה סי' רפ"ח.

מצוה תכר

שֵׁלָא לְנַפְסוֹת הַנְּבִיא יוֹתֵר מִדְּאִי (לא תעשה רמ"ו)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֵׁלָא לְנַפְסוֹת אֶת הַנְּבִיא יוֹתֵר מִדְּאִי אַחַר שֶׁהִחֹק
לָנוּ לְנְבִיא אֲמַת, שְׁנֵאמַר (דברים ו, טז) 'לֹא תִנְסוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי הַנְּסִיזִין הַיֹּתֵר בְּנְבִיא הָאֲמַת יִמְצֵא הַפֶּסֶד, כִּי לְאַחַר
שְׁנֵת־חֹק אֶצְלָנוּ לְנְבִיא אֲמַת וּבְאִי דְבָרָיו בְּעִתֵּי־דוֹת שְׁלֹשׁ פְּעָמִים
בְּמִכּוֹן אֲסוּר לְהַעֲמִים עָלָיו עוֹד וּלְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ מוֹפְתִים וְנִפְלְאוֹת גְּדוֹלוֹת כְּמוֹ
שֶׁעָשׂוּ הַנְּבִיאִים הָרְאשׁוֹנִים, וּמְחִיבִים לְשָׁמַע לוֹ לְכָל מָה שְׁיֵאמַר לָנוּ בְּדַבְרֵי

משנה הלכות

הרעה, אבל אם הבטיח על הטובה שתבוא ולא בא בידוע שהוא נביא שקר, שדבר טובה שיגזור האל אפילו על תנאי הוא בא, ולא חזר הקדוש ברוך הוא מטובה לרעה חוץ מפעם אחת². נביא שהעיד על נביא אחר שהוא נביא, הרי זה נביא אמת ואין השני צריך חקירה או להביא מופת לנבואתו³. ואסור לנסות נביא יותר מדאי, ואסור להרהר ולחשב אחר נבואתו אם אמת הוא או לא, ועל זה נאמר 'לא תנסו'⁴.

שלא לנסות ה' במצוות. ונכלל במצוה זו שלא לעשות מצות ה' על דרך נסיון, כלומר שיאמר אעשה מצוה זו ואראה אם

(תכד) האמת הנביא. קיום המצוה, נביא האמת שיעמוד בישראל ויאמר שה' שלחו אינו צריך לעשות אות כאחד האותות שעשה משה רבינו, או אליהו ואלישע, שיש בהם שינוי טבע ומנהג העולם, אלא שיאמר ג' פעמים דברים העתידיים להיות בעולם ויאמנו דבריו בלי גירעון כלל. ולפיכך כשיבוא אדם הראוי לנבואה בצדקתו, ולא יבוא לא להוסיף ולא לגרוע דבר מן התורה הרי זה נביא אמת ומצוה לשמוע לו⁵. דברי הפורעניות שאומר הנביא שיבוא, כגון שפלוני ימות וכיוצא בזה, ולא בא הדבר אין בזה הכחשה לנבואתו, שהקדוש ברוך הוא ארך אפים ואפשר שעשו תשובה וניחם על

(תכד) א. רמב"ם הל' יסודי התורה פ"י ה"א. חינוך. ב. רמב"ם שם ה"ד. ג. שם ה"ה. ד. שם.

הַתְּשׁוּבָה וְשִׁמּוּרַת הַדָּת, וְלֹא לְהַמְרוֹת פִּיּוֹ (עיין חינוך. ועיין אלה המצות (חאגיו) מצוה (כח). כִּי עֲנִין הַנְּבוּאָה אֵינְנוּ עֲנִין תְּמִידִי לְכָל נְבִיא, וּפְעָמִים לֹא יִתְנַבֵּא כִּי אִם מְעַט, וְאִם בְּכָל פַּעַם וּפְעָם נִטְרִידָהוּ לְמוֹפְתִים שֶׁהוּא נְבִיא נֶאֱמָן יִהְיֶה זֶה סֶבֶה לָעַם שִׁמְרָדוֹ בּוֹ וַיִּקְלָו בְּדַבְרָיו. וּמֵה גַם בְּנֵי אָדָם הַמְּקַנְאִים בּוֹ וְהַבּוֹאֲבִים לְמַעֲלָתוֹ, וַיִּחַלְקוּ עָלָיו. וְהִדְבֵּר הָזֶה אֵרַע לְנְבִיאֵי הָאֲמַת עִם נְבִיאֵי הַפֶּעַל שֶׁהָיוּ מְכַחֲשִׁים וּדְבָרֵיהֶם וּמְחַטְטִים אַחֲרֵיהֶם עַד שֶׁלֹּא הָיָה מִסְפִּיק לָהֶם אוֹת אַחַר אוֹת וּמוֹפֵת אַחַר מוֹפֵת (חינוך).

סנהדרין פמ: ערכין טו. תענית ט. רמב"ם יסודי התורה פ"י, ספר המצוות לא תעשה ס"ד, סמ"ג לאוין ד', סמ"ק סי' י"ח.

מצוה תכה

לְהַרְגֵּז ו' עֲמֻמִּין (מצות עשה קע"ט)

צְנוּת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַרְגֵּז וּלְאַבֵּד שְׁבַעַה עֲמֻמִּין שֶׁהָיוּ מַחְזִיקִים בְּאַרְצֵנוּ קֹדֶם שֶׁנִּכְבְּשָׁה, בְּכָל מְקוֹם שֶׁיְהָיוּ נִמְצָאִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ג, ב) 'הַחֲרַם תַּחֲרִים אֹתָם'.

משנה הלכות

מדאי עובר על לאו זה. ועיין בשו"ת בית שערם למרן זקני ביורה דעה (סי' של"א-של"ב) אריכות גדולה בנאמנות הנביא לענין דיני תורה, ועיין ג"כ בבית מאיר בתשובת צלעות הבית (סי' א).

תכה) גדרי המצוה. קיום המצוה, שבעה אומות שנצטוונו להחרים ולעקור מן העולם הם הכנעני, החיתי, האמורי, והפריזי, והחיוי, והיבوسی, והגרגשי, שהיו מחזיקים בארץ קודם שנכבשה בידינו.

אתברד בשבילה, ובגמרא תענית (ט). מקשה עלה מדכתיב (דברים יד, כב) 'עשר תעשר' ודרשו 'בשביל שתעשר', ומשני חוץ מזו שנאמר (מלאכי ג, י) 'בחנוני נא בזאת', והא דאמרינן (ב"ב י:)' הנותן סלע לצדקה בשביל שיחיה בני הרי זה צדיק גמור' מוקמינן בגמר ומקני בין כך ובין כך, כלומר בין שיחיה ובין לא יחיה, ואינו כן בעכו"ם שמתחרטים אם לא יחיה, ולכן בדידהו לא הוה צדקה! ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן שיעמוד נביא לישראל. והעובר ומנסה אותו יותר

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. לְפִי שְׂאֵלוֹ הַשְּׂבָעָה עִמָּמִין הֵם אֲשֶׁר הִחְלוּ לַעֲשׂוֹת כָּל מִינֵי עֲבוּדָה זָרָה וְתוֹעֵבוֹת הַשֵּׁם אֲשֶׁר שָׂנְאָה, וְלִכֵּן בְּהִיוֹתֶם עִקְר עֲבוּדָה זָרָה וְיִסּוּדָה הָרָאשׁוֹן נִצְטוּיֵנוּ עֲלֵיהֶם לְמַחֲוֹתָם וְלֵאבָדָם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם, וּבְמִצְוֹתֵינוּ זֹאת עֲלֵיהֶם יִמָּצֵא לָנוּ תוֹעֵלָת שְׂנֵאבָד זְכָרָם מִן הָעוֹלָם וְלֹא נִלְמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם, וְגַם לְכֹל הָעוֹלָם יִהְיֶה זְכוּת זֶה. גַּם כִּי בְּרַדְפָּנוּ אַחַר כָּל אִישׁ מִמַּשְׁפָּחוֹת הָרַעוֹת הִלְלוּ לְהַרְגָם עַל הַתְּעַסְקוֹתֵם בְּעֲבוּדָה זָרָה, לֹא יַעֲלֶה עַל לֵב אִישׁ לַעֲשׂוֹת כְּמַעֲשֵׂיהֶם בְּשׁוּם פָּנִים וְלֹא נִפְנָה אַחַר הָעֲכוּ"ם. וְאִין לְשָׂאֵל לָמָּה נִבְרָאוּ כָּלֵל הָאֲמוֹת הָרַעוֹת הִלְלוּ אַחַר שְׁסוּפָן לְאַבְד מִן הָעוֹלָם, כִּי בְּתַחֲלֵת הַבְּרִיאָה הָיוּ רְאוּיִים לְטוֹבָה וְהַרְשׁוֹת נְתוּנָה בְּיָדוֹ שֶׁל אָדָם לְהִיּוֹת טוֹב אוֹ רַע, אוֹ כִּי אֶפְשָׁר שִׁיִּצֵּא מִבֵּין כָּלָם אָדָם אַחַד הַגּוֹן וּבְשִׁבְלֵוֹ זְכוּ כָּלָם (חִינוּךְ).

ספרי פ'ר' שופטים נח, רמב"ם הל' מלכים פ"ה, ספר המצוות מצות עשה קפ"ז, סמ"ג עשין קי"ז.

משנה הלבות

בזמן הזה. ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן, אם יש כח בידו להרוג ועבר ולא הרג עבר על עשה זו. וכתב הרמב"ם 'אולי יחשוב שזו המצוה אינה נוהגת לדורות אחר שז' אומות כבר אבדו, יש לך לדעת כי כל מצוה שלא תהיה עשייתה נעדרת מחמת שעבר זמנה, כגון מצוות שהיו במדבר ולא אחר כן בארץ, וכן מצות הסבת נחלה שלא היה רק לאותו הדור שנכנסו לארץ, כגון אלו נקראות אינן נוהגות לדורות, אבל כל מצוה שהיא נעדרת מחמת שאינה נמצאת לנו שנוכל לקיימה, ולא שתלה אותה הכתוב בזמן מן הזמנים, כגון זו של ז' עממים ומחייית עמלק שנצטוינו בכל דור, אף שכבר עשינו

ומצות עשה על כל אדם מישראל שאם ימצאם בכל מקום שהם להרגם ולאבדם מן העולם'. ובזמן הזה אינם נמצאים כי כבר עלה סנחריב ובלבל את כל העולם כולו, ומכל מקום אם ימצא אחד אפילו בזמן הזה דור אחר דור מז' עממין מצוה להורגו.

בקיבל המצוות. ז' עממין שקיבלו עליהם המצוות אין הורגין אותן, ואם לא השלימו הורגין אותן, ונחלקו בזה הרמב"ם והראב"ד ועיין ברדב"ז דבארץ ישראל לא פליגי דאם לא קיבלו עליהם המצוות אפילו רצו לעבוד למס הורגין אותן, ולא פליגי אלא ברחוקים. ועיין לעיל במצוה צ"ג.

תכה א. רמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ד. חינוך. ב. ברכות כח. ג. ספר המצוות מצות עשה קפ"ז. ד. הל' מלכים פ"ו ה"ד. ה. הל' מלכים שם. ו. בספר המצוות שם.

מצוה תכו

לא תחנם (לא תעשה רמ"ז)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לְחַמֵּל עַל עֲבוֹתָם וְלֹא לְיִשֵּׁר וְלֹא לְיִפּוֹת
וְלִסְפֹּר בְּשִׁבְחָ וְחַן שׁוֹם דְּבַר מִמֶּה שְׁמִיחָד לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ז, ב)
'וְלֹא תִחְנַם'.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. כִּי הַדְּבֹר עוֹשֶׂה רֵשָׁם בְּלֵב הָאָדָם, וְלִפְעָמִים הַדְּבָרִים
עוֹשִׂים רֵשָׁם בְּלֵב כָּל כָּף עַד שְׁחִיב עֲלֵיהֶם מִיָּתָה בְּיַדֵּי נְשָׁמִים
(טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה רמא), וְאִפְלוּ הַמִּחְשְׁבָה קוֹבַעַת בְּמַעֲשֵׂימָה, וְעַל
דֶּרֶךְ 'סוּף מַעֲשֶׂה בְּמִחְשְׁבָה תַחְלָה'.^א וְאִם יִקְבַּע בְּמִחְשְׁבָתוֹ וַיַּעֲלֶה עַל שְׁפַת
לְשׁוֹנוֹ חַן עֲבוֹתָם, יֵהָא נְמֻשָּׁךְ אַחֲרֵיהֶם אוֹ הוּא אוֹ זָרְעוֹ בְּשָׁמְעוֹ אָבִיו

משנה הלכות

גזהרין בזה. וכתב הסמ"ג דמדבר באותן שלא
נצטוינו להורגם, ואסור לספר בשבח מעשיו
או שיחבב דבר מדבריהם שנאמר 'לא תחנם'
לא יהיה להם חן בעיניך, מפני שגורם להדבק
וללמוד ממעשיו הרעים.

איסור מכירת קרקע להם. ואין מוכרין להן
בתים ושדות בארץ ישראל, אבל
מוכרים להם בתים ושדות וכרמים בחוץ
לארץ,^ז ואסור למכור או להשכיר להם ג'
בתים זה אצל זה אם שום ישראל נשאר
סמוך להם, דילמא קטלין ליה או מזקי ליה.^ז
מותר להשכיר לו בית דירה אע"פ שמכניס
שם עבודה זרה, ובארץ ישראל וסוריא אסור.^ז
ואין מוכרין להם פירות ותבואות וכל

בהם המחוייב על ידי דוד מלכנו שהשחיתם
עד שלא נשאר רק מתי מספר שנחפזו וטבעו
בין האומות ולא נודעו, לא תקרא מצוה זו
וכיוצא בה מצוה שאינה נוהגת, והבן זה
העיקר והחזק בו.^ז

תכו) גדרי האיסור. ג' דינים נפקא לן מ'לא
תחנם' (א) לא תתן להם חן. (ב) לא
תתן להם מתנת חנם. (ג) לא תתן להם חניה
בקרקע, והוא בגמרא (ע"ז כ. ב).^ז

שאיסור לשבחם. ואסור לישראל לומר כמה
נאה עכו"ם זה, או מה נחמד ונעים
הוא זה, והוא איסור דאורייתא.^ז ובירושלמי
(ע"ז פ"א ה"ט) "לא תחנם" לא תתן להם חן,
בלא תעשה, ויש להזהיר העולם שאינם

ז. הובא בחינוך. **תכו)** א. פויט לכה דודי. ב. מנחת חינוך. ג. רמב"ם הלכות עכו"ם פ"י ה"ד. יו"ד סי' קנ"א
סי"ד. ד. רמב"ם שם ה"ג. יו"ד שם ס"ח. ה. רמב"ם שם. יו"ד שם ס"ט. ט"ז ס"ק ז. ובסמ"ג. ו. הגהות
מיימוניות שם ה"ד אות א. ש"ך שם ס"ק י"ז. ועיין בסמ"ג. ובביאוה"ג אות י"ז.

מִשְׁבָּחָם, וַיָּבֵא לְהַתְּחַבֵּר עִמָּהֶם, וְאוֹלֵי יִלְמֹד מִמַּעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים. וְלִכְּנֹן נִמְנָעֵנוּ מִתּוֹרַתְנוּ הַקְּדוּשָׁה מִמִּצְוָא בְּעִפּוֹ"ם תּוֹעֵלֶת וְחֹן, הֵן בְּמַחְשָׁבָה וְהֵן בְּדַבּוּר וְהֵן בְּמַעֲשֵׂה, וְשֵׁלָא לִתֵּן לָהֶם מִתְּנַת חֲנָם. וְזֶה לְשׁוֹן הִירוֹשָׁלַיִם (עבודה זרה פ"א ה"ט) "לֹא תַחֲנָם" לֹא תִתֵּן לָהֶם מִתְּנַת חֲנָם, בְּלֹא תַעֲשֶׂה! וְעַל יְדֵי זֶה אָנוּ נִמְנָעִים מִלְּהַתְּחַבֵּר עִמָּהֶם וּמִרְדֵּף אַחַר אֲהַבְתָּם וּמִלְּהַתְּעַרֵב עִמָּהֶם וְלִלְמֹד שׁוּם דְּבָר מִכָּל מַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים לְעוֹלָם (עיין חינוך).

ע"ז כ. רמב"ם הל' עכו"ם פ"י, והל' זכיה פ"ג, ספר המצוות לא תעשה נ', סמ"ג לאוין מ"ח, סמ"ק סי' קל"ה, יורה דעה סי' קנ"א, חושן משפט סי' רמ"א.

משנה הלבות

בהם ונעשו גר תושב, אתה מצווה להחיותו, ומרפאים אותו בחנם אם ירצה אבל אין חיוב בדבר, ובזמן שיד ישראל תקיפה אסור לנו להניח עכו"ם בינינו אפילו דרך ארעי, ואם עובר ממקום למקום בסחורה לא יעבור דרך ארצינו עד שיקבל עליו ז' מצוות בני נח^ז.

כללים. ונוהג מצוה זו בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, ופרטי דינים עיין ביורה דעה (סי' קנ"א) ובחושן משפט (סי' רמ"ט), והרבה יש להזהיר במצוה זו, בפרט במדינה זו שדוקא מחפשים להתערב בהם וליתן להם חן ומתנות, כי זה איסור גדול. ומיהו הנותן לו מתנה ומכוון לקבל ממנו בשביל זה, או שכבר נתן לו מתנה והוא מחזיר לו מותר ונכון לעשות כן^ז.

דבר מחובר לקרקע, אבל מוכר הוא להם על מנת לקוץ, וכל שכן שכבר נקצצו^ז. ובכולן הטעם שלא ניתן להם חניה בקרקע, שאם לא יהיה להם קרקע ישיבתן ארעי הוא^ז.

המותר מפני דרכי שלום. מפרנסים עניי עכו"ם עם עניי ישראל מפני דרכי שלום, ואין מוחין ביד עניי עכו"ם בלקט שכחה ופיאה^ט, ושואלים בשלומם ואפילו ביום חגם מפני דרכי שלום. ואין כופלין להם שלום לעולם, ואסור לרפאות עכו"ם אפילו בשכר, ואם היה מתיירא ממנו או מפני דרכי שלום מרפא בשכר, אבל בחנם לעולם אסור^ז.

בקיבלו עליהם ז' מצוות. עכו"ם שקיבלו עליהם ז' מצוות בני נח שנצטוו

ז. רמב"ם שם ה"ד. יו"ד שם ס"ז. ח. רמב"ם שם. ט. רמב"ם שם ה"ה, ובהל' מתנות עניים פ"א ה"ט, ופ"ז ה"ז. ובהל' מלכים פ"י הי"ב. י. רמב"ם הל' עכו"ם שם. יו"ד סי' קמ"ח ס"ט-י. יא. רמב"ם שם ה"ב. יב. שם ה"ו. יג. ט"ז ביו"ד סי' קנ"א ס"ק ת. חו"מ סי' רמ"ט ס"ב. ובסמ"ע שם ס"ק ב.

מצוה תכו

שְׁלֵא נִתְחַתֵּן עִם הָאֻמוֹת (לא תעשה רמ"ח)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְעַם קְדוֹשׁוֹ שְׁלֵא לְהִתְחַתֵּן עִם הָאֻמוֹת הָעוֹלָם שְׂאִינִם מְזַרְעֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ז, ג) 'וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם'.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. גְּלוּי לְכָל כִּי הַתְּעוּבוֹת עִם אֻמוֹת אַחֲרוֹת עַל יְדֵי חֲתוּן גֹּרֵם לְאֲבֹדֵן הָאֲמָה חֵס וְחֶלְיָלָה, וְשִׁתִּי רְעוֹת עוֹשֶׂה, אַחַת כִּי אֵין לָךְ דְּבַר רַע כְּגוּיָה זוֹנָה שֶׁמְבִיאָה אוֹתוֹ לְיַדֵּי עֲבוּדָה זָרָה הָאֲדוּקָה בָּהּ, וְדַרְךְ שֶׁל רַב הַמּוֹן עִם דְּרָךְ טַפְשׁוֹת יִמְשְׁכוּ אַחַת עֲצוֹת נְשׁוֹתֵיהֶם, וְתִמְשְׁכֶהוּ

משנה הלכות

משובחין ובלבד שיהיה לבם לשמים, ודבר זה הלכה למשה מסיני¹. לא פגעו בו קנאין, ולא הלקוהו בית דין, עונשו מפורש בדברי קבלה שהוא בכרת שנאמר (מלאכי ב, יא-יב) 'כי חילל יהודה קודש ה' ובעל בת אל נכר. יכרת ה' לאיש' וגו'², ומהר"ם חאגיז (אלה המצוות מצוה תכו) כתב דחייב מיתה משום 'ד'בשר חמורים בשרם'³ והשוכב עם בהמה חייב מיתה.

חומר האיסור. עוון זה אע"פ שאין בו מיתת בית דין גדול הוא מאוד ויש בו הפסד שאין בכל עריות כמותו, שהבן מן הערוה בנו הוא ובכל ישראל נחשב אף על פי שהוא ממזר, והבן מן הכותית איננו בנו, ודבר זה גורם להדבק בעכו"ם שהבדילנו הקדוש

(תכו) גדרי האיסור והחיובים. הבא על הכותית או כותי שבא על בת ישראל דרך אישות, אע"פ שאין קידושין תופסין בה, הרי אלו לוקין מן התורה, ואחד שבעה עמים ואחד שאר כל אומות באיסור לאו זה⁴. ונחלקו הפוסקים בשבעה אומות לאחר שנתגיררו אי עובר בלאו זה⁵. ויש ראשונים⁶ דסבירא להו דבגיתן אפילו ז' אומות אינו עובר בלאו זה, דלא שייך חיתון בגיתן אלא קנאים פוגעין בהם⁷. הבא על הכותית דרך זנות מכין אותו מכות מרדות, ואם ייחדה לו חייב עליה משום נידה שפחה כותית זונה מדרבנן, ואם היה כהן לוקה עליה מן התורה משום זונה⁸. כל הבועל כותית בפרהסיא לעיני עשרה מישראל קנאין פוגעין בו, ואם הרגוהו הרי אלו

תכו א. ע"ע מצודת דוד (רדב"ז) מצוה קסד. ב. רמב"ם הל' איסורי ביאה פ"ב ה"א. אבן העזר סי' ט"ז ס"א. ג. מנחת חינוך כתב שהיא מחלוקת הרמב"ם שם הכ"ב כ"ג, עם הרמב"ן ביבמות עה: ורשב"א שם עו: ד. עיין כסף משנה שם ה"א. טור אבן העזר שם, הובא ברמ"א שם, מנחת חינוך. ה. ועיין אבן העזר סי' ד' וסי' ט"ז. ו. רמב"ם שם ה"ב, ופי"ז ה"ו. אבן העזר סי' ט"ז ס"א. ז. רמב"ם שם פ"ב ה"ד. ח. רמב"ם שם ה"ו. אבן העזר שם ס"ב. ט. יחזקאל כג, כ.

לְעַבְד עֲבוּדָה זָרָה וְנִמְצָא כּוֹפֵר בַּהֲשֵׁם יִתְפַּרֵּד חֵם וְחִלְיָלָהּ. שְׁנִית שְׁתּוּלִיד
 בָּנִים לְעֲבוּדָה זָרָה, שְׁהָרִי קִימָא לֵן 'יִשְׂרָאֵל הֵבָא עַל הַכּוֹתִית הַוּלָד
 כְּמוֹהָ' (עיין קידושין סח:), נִמְצָא מוּלִיד בָּנִים לְעֲבוּדָה זָרָה, וְאוֹי לֹא וְאוֹי
 לְנַפְשׁוֹ שְׁגָרָם לֹא רָעָה עַד סוּף כָּל הַדּוֹרוֹת (עיין חינוך). וְאַף אִם תִּשָּׂא בַת
 יִשְׂרָאֵל לְעַבְדָּם, שְׁהוּלָד הוּלָךְ אַחַר הָאִם וְנִקְרָא עַל שֵׁם יִשְׂרָאֵל, אֲבָל
 אַחַר שְׁאֵבִיו בְּנֵעֵנִי וְדָאִי יִגְדְּלֵנוּ לְעֲבוּדָה זָרָה כִּי מַעֲשֵׂה אָבִיו יִירָשׁוּ בָּנָיו.
 וְזֵהוּ שְׁאֲמָרָה תּוֹרָה (דברים שם ג-ד) 'וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם בְּתָדָּ לֹא תִתֵּן לְבָנוּ
 וּבָתּוֹ לֹא תִקַּח לְבָנָהּ. כִּי יִסִּיר אֶת בְּנָהּ מֵאַחֲרֵי וְעָבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים
 וְחָרָה אַף ה' בָּכֶם וְהִשְׁמִידֶךָ מֵהָרָ', וְאִינּוּ רָאוּי לְזַרַע קֹדֶשׁ אֲבָרְהָם יִצְחָק
 וַיַּעֲקֹב לְהִתְעַרֵּב עִמָּהֶם.

יבמות כג. סנהדרין פב. ע"ז ל"ו: רמב"ם הל' איסורי ביאה פי"ב, ספר המצוות לא תעשה נ"ב,
 סמ"ג לאוין קי"ב, סמ"ק ר"צ, אבן העזר סי' ט"ז, חושן משפט סי' תכ"ה.

משנה הלכות

נתבלבלו. ומיהו דוקא שנתגייר שלא לשום
 דבר. המתגייר לשם אישות אין מקבלין אותו,
 אפילו רוצה לשמור כל התורה, ואם אינו
 רוצה לשמור התורה ולא קיבל עליו המצוות,
 אפילו מל וטבל בבית דין, כיון שלא עשה כן
 אלא בשביל חיתון הרי זה גוי גמור לכל
 דבריהם (ועיין במצוה תל"א). ונוהג בכל
 מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, והמייחד
 אשה לבנו או איש לבתו האב עבר בלאו ואינו
 לוקה והבן או הבת שעשו המעשה לוקין^י.

ברוך הוא מהם, וגורם לשוב מאחרי ה'
 ולמעול בו ח"ו^י.

שאר פרטים. הנתינים דוד המלך גזר עליהם
 שלא יכנסו בקהל לעולם, לפי שראה
 אכזריות גדולה ועזות בהם^י, ובזמן הזה
 עכו"ם שבא להתגייר כולם כשרים כיון
 שנתערבו כולם ע"י סנחריב^י. ועיין להלן
 (מצוות תקסא-תקסב-תקסג-תקסד) לענין
 עמון ואדום ומצרים אי אמרינן דגם הם

י. רמב"ם שם ה"ז-ח. אבן העזר שם ס"א. יא. רמב"ם שם הכ"ג-כד. אבן העזר סי' ד' ס"א. יב. רמב"ם שם
 הל"ה. אבן העזר שם ס"י. יג. חינוך.

פְּרַשְׁתָּ עֵקֶב יֵשׁ בָּהּ וְעֵשִׂין וּב' לְאוֹיִן

מצוה תבח

דִּינֵי צַפּוּי עֲבוּדָה זָרָה (לא תעשה רמ"ט)

הַזְהִיר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֵא לְהַנּוֹת מְצַפּוּי וְקִשּׁוּמֵי עֲבוּדָה זָרָה, שְׁנֵאמַר (דברים ז, כה) 'לֹא תַחְמוֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמְצָוָה. לְהַרְחִיק וּלְהַתְעִיב כָּל עֲגִיז עֲבוּדָה זָרָה וְכָל הַנְּטָפֵל לָהּ (חינוך), וּלְהִמָּאִים אוֹתָהּ בְּכָל מִינֵי מְאוּסִי, וְלֹא נִהְנֶה מִמֶּנָּה כָּל עֶקֶר אֶפְלוֹ בְּעֻקְפִין. וְשָׂמָא יֹאמַר דְּיֻקָּא עֲבוּדָה זָרָה מִמֶּשׁ שְׁנֵאסְרָה מְעוּבְדֵיהָ הִיא דְאִסוּרָה בְּהִנָּאָה, אֲבָל צַפּוּי מְעוּבְדָה זָרָה שְׁבַעֲצָמָה לֹא נֵאסְרָה לְעוּבְדֵיהָ, וּכְגוֹן הַמְשִׁתְחָוָה לְדָבָר שְׂאִין בּוֹ תְּפִיסַת יַד אָדָם, כְּהַר

משנה הלכות

ביטול עבודה זרה. והנה עכו"ם מבטל עבודה זרה שלו ושל עכו"ם חבירו, אבל לא מבטל עבודה זרה של ישראל. ישראל אינו מבטל עבודה זרה של עכו"ם וכל שכן של ישראל, אפילו יש לעכו"ם שותפות בזה אין מועיל שותפות העכו"ם על חלק ישראל. ויש להסתפק אם ביטל העכו"ם העבודה זרה שעבד להר אם ציפוי ניתרת, דאולי יש לומר דדוקא היכא דביטל העבודה זרה הותרו משמשיה וציפוייה, אבל הכא שמעולם לא נאסרו אלו לעבודה זרה והציפוי שאסורה גזירת הכתוב הוא, אם כן אינו מועיל הביטול, ונראה דמועיל וראיה מדקיימא לן המבטל עבודת כוכבים ביטל משמשיה, והנה הרמב"ם דייק כאן בלשונו

תכה) גדרי האיסור. כל דבר שאין בו תפיסת יד אדם שנעבד, כגון הרים ובהמה ואילן, אע"פ שהנעבד עצמו לא נאסר בהנאה ציפוי מהן אסור בהנאה, כלומר שאם ציפה ההר או הבהמה או האילן שעבר להם בזהב נאסר בהנאה, והנהנה בכל שהן מהן לוקה, וכל ציפוי עבודה זרה הרי הוא בכלל משמשיה². והרמב"ם¹ בשאר משמשי עבודה זרה כתב דעובר בשני לאוין, אחת משום 'לא תביא תועבה' (דברים ז, כו), ואחת משום 'לא ידבק בידך' (שם יג, יח), וכאן לא כתב אלא לאו אחד, ועיין מנחת חינוך כאן. משמשי הר, כלומר הכלים ששימשו על ההר, הוי כציפוי ואסור, תקרובת הר אינו נאסר בהנאה¹, ובאכילה נחלקו הפוסקים אי נאסרה².

תכה) א. חינוך מצוה תכט. **ב.** רמב"ם הל' עכו"ם פ"ח ה"ז. יו"ד סי' קמ"ה ס"ב. **ג.** רמב"ם שם פ"ז ה"ב. **ד.** יו"ד שם ברמ"א. **ה.** עיין ש"ך שם ס"ק ז. ועיין ט"ז שם סוף ס"ק ה. **ו.** רמב"ם שם פ"ח ה"ה ט. יו"ד סי' קמ"ו ס"א.

או בְּהִמָּה או אֵילָן, שְׂאִינָן אֲסוּרִין בְּהִנָּאָה הָכִי נִמְי הַצְּפוּי לֹא תֹאסֵר, דְּלֹא גָרַע הַמְּשֻׁמֵּשׁ מִהַנְּעֵבֵד עֲצָמוּ שְׁהַעֲבֹדָה זָרָה עֲצָמָה מִתְּרַת וְהַצְּפוּי יִהְיֶה אֲסוּר, וּבֹא הֲלָאוּ מִפְּרֹשׁ דְּהַצְּפוּי שְׁעֲלִיָּהֶם מִכָּל מְקוֹם אֲסוּרִים בְּהִנָּאָה, שֶׁהוּא בְּכָלֵל מְשֻׁמְשֵׁי עֲבוּ"ם שְׂאֲסוּרִים בְּהִנָּאָה (חִינּוּךְ). וְנִתְּנָה הַתּוֹרָה טַעַם לְדַבָּר 'פֶּן תִּנְקֹשׁ בּוֹ' שְׁלִפְעָמִים יִקְרָה שְׁתַּצְלִיחַ בְּאוֹתוֹ כִּסְף וְזָהָב שְׁעֲלִיָּהֶם וְתִבְאֵ לַחֲשֹׁב שִׁיְהִיָּה זֶה בְּכַח אוֹתָהּ עֲבֹדָה זָרָה שְׁהִיא עֲלֶיהָ (סְפוּרָנוּ דְּבָרִים שֵׁם), וְעַיִן בְּמִצְוֵה תכ"ט.

ע"ז מה. רמב"ם הל' עכו"ם פ"ח, ספר המצוות לא תעשה כ"ב, סמ"ג לאוין מ"ו, סמ"ק סי' ס"ו, יורה דעה סי' קמ"ה.

משנה הלכות

לך. משמשי עבודת כוכבים אפילו כבר ביד ישראל וביטלם עובד כוכבים נתבטלו.^ז

שאר פרטים. נשאלתי על המורה שעות שעומד בראש בית תיפלתם אם מותר לישראל לראות השעה, והשבתי דמותר, והטעם דזה אינו בכלל משמשי עבודה זרה, ומיהו כל כמה שאפשר להתרחק מהם שלא לפנות בצידם הרחק.^ז ועיין לעיל במצוה ר"ג. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, והעובר ונהנה אפילו בכל שהוא לוקה.

'וכל ציפויי עבודת כוכבים הרי הן בכלל משמשיה', וא"כ זה בטל כשאר משמשים, עוד ראייה דבגמרא (ע"ז מה.) גבי 'העכו"ם העובדים' כתב רש"י (ד"ה ומה שעליהן) 'דאף על גב דאינהו לא מיתסרי גזירת הכתוב היא, שהרים וגבעות שהן קרקע עולם אין בהן כח לאוסרם, אבל עבודה זרה מיהו הוי, ותלוש שעליהם כתלוש של שאר עבודת כוכבים' עיין שם, הרי דכתב דהם הוי עבודה זרה והתלוש שעליהם כשאר תלוש דעבודה זרה, ופשוט דביטלו, ובמשנת חינוך הניח בצריך עיון ואני כתבתי מה שנראה לי ואתה תבחר

ז. ע"ע מורה נבוכים ח"ג פל"ז. ח. יו"ד שם ס"ב. ט. שו"ת משנה הלכות ח"ד סי' קי"א. ועיין בשו"ת מנחת אלעזר ח"ב סי' ע"ג.

מצוה תכט

וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתְךָ (לא תעשה ר"נ)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא נִדְבֵק שׁוֹם דְּבָר מֵעֲבוּדָה זָרָה עִם מָה שְׁלָנוּ לְרִשׁוֹתֵינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ז, כו) 'וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתְךָ'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. בְּאִסּוּרֵי הַנָּאֵה בְּעֲבוּדָה זָרָה מְבֹאָר מְאֹד שֶׁפְּעָמִים יִקְחָה אָדָם לְבֵיתוֹ לְשִׁבְרָה וְיִשְׁאִירָה בְּבֵיתוֹ וְתִהְיֶה לוֹ לְמוֹקֵשׁ, וְאִפְלוּ אִם שִׁבְרָה וְיִצְקָה אוֹ מְכָרָה לְעֹבוֹתֵם הַדְּמִים נֶאֱסְרוּ בַּהֲנָאָה כְּדִי לְהַרְחִיק בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵעֲבוּדָה זָרָה בְּכָל אֶפְסוֹ, גַּם כִּי הִרְבֵּה פְּעָמִים יַחְשְׁבוּ הַהֶמוֹן

משנה הלכות

בכפרים הם לעבודה זרה, והנמצאים במדינה אם היו עומדין על פתח המדינה והיה ביד הצורה צורה המורה לעבודה זרה הם בחזקת לעבודה זרה, ואם לאו הם לנוי ומותרין. צלמי עבודה זרה שנמצאו מושלכין בשווקין או בתוך הגרוטאות, ואין צריך לומר שברי צלמיהן, מותרין, אבל המוציא יד מצורת כוכב וכיוצא בו, הואיל ויודע ודאי שזה האבר מצורת עבודה זרה הנעבדת הרי היא באיסורה עד שיודע לו שעכו"ם ביטלה¹.

אין בו תפיסת יד אדם. המשתחוה להר או לאבנים שלא נדלדלו, ואפילו נדלדלו כל זמן שהם במקומם, והנהרות, והמעיינות של רבים, ואילנות שלא נטעו לשם אלילים, לא נאסרו, ומיהו השריגים והעלים והפירות שיצאו אחר שנעבד אסורים בהנאה². אילן שנטעו מתחילה שיהא נעבד אסור בהנאה³.

תכט) גדרי האיסור. כל עבודת כוכבים ומשמשיה ותקרובת עבודת כוכבים וכל הנעשה בשבילה אסור בהנאה ומצוה לשרפה ולאבדה⁴. נשרפה אפרה אסור בהנאה, וגחלת של עבודה זרה אסורה והשלהבת מותר בהנאה מפני שאין בה ממש⁵. ספק עבודה זרה אסורה בהנאה, ספק ספיקא מותר⁶. ואיסורה בכל שהוא ואוסרת את תערובתן לעולם⁷. עבודה זרה של עכו"ם אסורה בהנאה משפסלה אף שלא עבדה עדיין ושל ישראל אינה אסורה עד שתיעבד, ומשמשי עבודה זרה בין של עכו"ם ובין של ישראל אינן אסורין עד שישתמשו בהם לעכו"ם, ויש חולקין בזה⁸.

איזה צורות אסורים. צורות שעשואם עכו"ם לנוי ומותרין בהנאה ושעשואם לעבודה זרה אסורים, וסתם צורות הנמצאות

תכט) א. רמב"ם הל' עכו"ם פ"ז ה"א. יו"ד סי' קמ"ו ס"ד. ב. רמב"ם שם ה"י. יו"ד סי' קמ"ב ס"א. ג. ט"ז ביו"ד סי' קמ"א ס"ק ב. ד. יו"ד סי' ק"מ ס"א. ה. רמב"ם שם ה"ד. ו. שם ה"ו. יו"ד סי' קמ"א ס"א. ז. רמב"ם שם ה"ז. יו"ד שם ס"ב. ח. רמב"ם שם פ"ח ה"א-ב-ג. יו"ד סי' קמ"ה ס"א. ט. רמב"ם שם ה"ג. יו"ד שם ס"ו.

הַעֲנִינִים הַמְקָרִים לְסִבּוֹת עֲצוּמוֹת, כְּמוֹ שְׁנִמְצָא רַב בְּנֵי אָדָם אוֹמְרִים שְׂאֵחֵר שְׁשִׁכְן פְּלוֹנֵי בְּבֵית זֶה אוֹ קָנָה זֹאת הַבְּהֵמָה אוֹ זֶה הַכֶּלִי הַעֲשִׂיר וְהוֹסִיף מְמוֹנּוֹ וְכִי הָיוּ מְבָרְכִין לוֹ, וְכֵן הָיָה אֶפְשָׁר שְׂיִקְרָה לְאִישׁ אֶחָד שֶׁהִשְׁעָה מְשַׁחֲקֵת לוֹ שֶׁהִצְלִיחַ סְחוּרְתּוֹ וַיִּרְבַּ מְמוֹנּוֹ מִן הַדְּמִים הָהֵם, וַיִּחְשְׁבוּהוּ לְסִבָּה וְשֶׁפָּרַפַּת דְּמֵי הַצֹּרֵחַ הַזֹּאת גָּרְמָה לוֹ זֶה, וְחָס וְחָלִילָה יֵאָמֵן בָּהּ (מורה נבוכים ח"ג פל"ז). גַּם כִּי פִּיּוֹן שְׂפָאֵת תִּקְלָה לְבְנֵי אָדָם עַל יְדֵה צָרִיד לְשָׂרְפָה וּלְבַעֲרָה מִן הָעוֹלָם שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ זֶה גָּרְמָה לְהַמִּית אֶת זֶה, וְכֵמוֹ שֶׁאִמְרָה תּוֹרָה בְּאַתּוֹנּוֹ שֶׁל בְּלָעַם וּבְבַהֲמָה הַנִּרְפָּעֵת". לְבַד כִּי יֵשׁ בָּהּ רוּחוֹת הַטְּמֵאָה וְהַמְחֻזְּקִים בָּהּ מִחֻזֵּק בָּהֶם (עיין מעמי מצות (לר"מ הכבלי) לא תעשה רמד).

מצות כב. פסחים מח. רמב"ם הל' עבו"ם פ"ז, ספר המצוות לא תעשה כ"ה, סמ"ג לאוין מ"ה, סמ"ק סי' מ"ח, יורה דעה סי' קמ"ה.

מצוה תל

לְבָרֵךְ אַחֵר הָאֹכֵלָה (מצות עשה ק"פ)

צְנוּה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְבָרֵךְ בְּרַפְת הַמְזוּן אַחֵר אֹכֵלֵת לֶחֶם כְּדֵי שְׂבִיעָה, שְׁנֵאמַר (דברים ת, י) 'וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבְרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ'.

משנה הלכות

הוציאם הותר הבית². ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. והנוטל כל שהוא מעבודה זרה לביתו לוקה על לאו זה ד'לא תביא תועבה', וכן על הלאו ד'ולא ידבק בידך' (דברים יג, יח)³.

תל) אכילה המחויבת בברכת המזון. קיום המצוה, האוכל לחם מה' מיני

כל בעלי חיים אינם נאסרים בהנאה, אפילו השתחוה לבהמה שלו לא נאסרה, שחטה לעבודה זרה נאסרה, החליף בעלי חיים באלילים נאסרו³.

בית של עבודה זרה. המשתחוה לבית אסור בהנאה, ואם הכניס אלילים לתוך הבית כל זמן שהם בבית הבית אסור בהנאה,

י. במ"ד כ, יד. רש"י במדבר כב, לג. יא. ויק"ר כז, ג. תנחומא אמור ת. פס"ר מב. רש"י ויקרא כ, טו. יב. רמב"ם שם ה"א. יו"ד שם ס"ח-ט. יג. רמב"ם שם ה"ד. יו"ד שם ס"ג. יד. רמב"ם שם פ"ז ה"ב.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. לְקַבֵּעַ בְּנַפְשֵׁנוּ שְׁלֹא נִהְיֶה כְּפִנְיֵי טוֹבָה לְמִי שֶׁעוֹשֶׂה עִמָּנוּ חֶסֶד, כִּי הִיא מְדָה גְרוּעָה מְאֹד. וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּרַב רַחֲמָיו וְחֶסְדָּיו זֵן אֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ וּמַפְרִינֵם לְכָל מַקְרָנֵי רֵאִם עַד בִּיצֵי בְנֵים וְלָרְעִים וְלַטּוֹבִים. וְכָל הַמַּפְתָּחוֹת מִסֵּר לְשְׁלוּחִים חוּץ מִשְׁלֹשָׁה, וְאֶחָד מֵהֶם מַפְתַּח שֶׁל גְּשָׁמִים וּפְרִינָסָה שֶׁבּוֹ תְּלוּי חַיֵּי נַפֶּשׁ. וְכַמָּה פְּעָמִים אֲשֶׁר מִן הַדִּין אֵינוֹ רֹאוּי לְמִזְנוֹת, וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּרַב רַחֲמָיו זֵן וּמַפְרִינֵנוּ, וְלַפְעָמִים בְּזִכּוֹת

משנה הלכות

ולא נזכר עד שלא התחיל ברכה רביעית אומר ברכה בפני עצמה, ואם לא נזכר עד שהתחיל בשבת ויום טוב חוזר, ובראש חודש אינו חוזר^א. בחנוכה ופורים מזכיר על הניסים ב'ועל הכל' ואם לא הזכיר אינו חוזר^ב.

זימון. שלשה שאכלו כאחד חייבין לזמן^א, ובעשרה אומרים 'אלהינו' להרמב"ם ובשולחן ערוך 'אלהינו'^ב. היה אחד אוכל דבר איסור אין מזמנין עליו^{טו}. ואין מזמנין על נשים ועבדים^{טז}, ואם ירצו יוצאות בברכת הזימון ומזון של אנשים, והמוציא צריך לכוון להוציא^י. כהן מברך, או גדול החבורה, ואם אכלו אצל בעל הבית הרשות בידו לכבד למי שרוצה ואין לכהן קדימה^{יב}. שבעה שאכלו פת וגו' ירקות מצטרפין לעשרה^{יג}. ומברכין על הכוס^{יד}. האוכל דבר איסור אינו

דגו, והם חיטה ושעורה וכוסמת ושיבולת שועל ושיפון, ושבע ממנו חייב לברך לאחריו ברכת המזון מן התורה. ומדרבנן צריך לברך ברכת המזון על כזית פת שאכל בכדי אכילת פרס^ה. אכל הרבה ירקות ואכל כזית פת ושבע בו, נחלקו הראשונים ז"ל אי חייב דאורייתא או דרבנן^ו. וברכה לפני גמרינן מקל וחומר כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כל שכן^ז, ומיהו לא הוה אלא דרבנן^ח.

נוסח הברכות. השלשה ברכות של ברכת המזון דאורייתא הם, והרביעית דרבנן^א. וצריך להזכיר בברכת הארץ ברית ותורה וחיים ומזון^ב, ומלכות בית דוד בבונה ירושלים^ג, ומזכיר מעין המאורע, בשבת רצה, ביום טוב וראש חודש יעלה ויבוא^ד, חל ראש חודש בשבת מזכיר רצה ויעלה ויבוא^ה, שחך

תל א. תענית ב. ג. רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"א. או"ח סי' קפ"ד ס"ו. ג. פרי מגדים סי' קפ"ד אשל אברהם ס"ק ת. ועיין שו"ת משנה הלכות מה"ת ח"א סי' קנ"א. ד. ברכות לה. ה. תוס' שם ד"ה לפניו לא כל שכן. רמב"ם שם פ"ח הי"ב. ו. רמב"ם שם פ"ב ה"א. ז. רמב"ם שם ה"ב. או"ח סי' קפ"ז ס"ג. ח. רמב"ם שם ה"ג. או"ח שם ס"ד. ט. שם ה"ה. או"ח סי' קפ"ח ס"ה. י. רמב"ם שם ה"ו. או"ח שם. יא. רמב"ם שם הי"ב-יג. או"ח שם ס"ז-ז. יב. רמב"ם שם ה"ו. או"ח סי' קפ"ז ס"ד בהגה, וסי' תרפ"ב ס"א, וסי' תרצ"ה ס"ג. יג. רמב"ם שם פ"ה ה"ב. או"ח סי' קצ"ב ס"א. יד. רמב"ם שם ה"ד. או"ח שם. טו. רמב"ם שם פ"א הי"ט, ובראב"ד שם. או"ח סי' קצ"ו ס"א. טז. רמב"ם שם פ"ה ה"ז. או"ח סי' קצ"ט ס"ו. יז. או"ח סי' קצ"ג ס"א בהגה. יח. רמב"ם שם ה"ט. או"ח סי' ר"א ס"א-ב. ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ג סי' כ"ח. יט. רמב"ם שם ה"ח. או"ח סי' קצ"ז ס"ב. ג. רמב"ם שם פ"ז הי"ד-טו. או"ח סי' קפ"ב ס"א.

צִדִּיקֵי אֱמֶת כְּמוֹ שְׁאֲמְרוּ רַז"ל (ברכות יז:): 'כָּל הָעוֹלָם בְּלֹוֹן נִזּוֹן בְּשִׁבְלֵי חֲנִינָא בְּנִי'. וְלִכֵּן מִן הָרְאוּי לְתַת תּוֹדָה לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עַל אֲשֶׁר הִמְצִיא לָנוּ מִזּוֹן בְּעֵתוֹ כְּפִי צְרִכְנוּ. וּבּוֹדָאי כִּי אֵין הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲשֶׁר כָּל הַכְּבוֹד וְהַהוֹד וְכָל הַטּוֹב וְהַחֲכֵמָה וְהַיְחַלְלֵת וְהַבְּרָכָה שְׁלֹוֹ הוּא, וְדַרְכֵי בְּנֵי אָדָם וּמַעֲשֵׂיהֶם אִם טוֹב וְאִם רָע, לֹא יוֹסִיף וְלֹא יִגְרַע בְּשִׁלְמוֹתוֹ בְּרוּךְ הוּא הַהוֹדָאָה שְׁלָנוּ, אֲבָל הַפְּנוּגָה שְׁאֲנוּ מִצַּד עֲצָמְנוּ נִפְיֵר טוֹבָה כְּדֵי לְהַדְרִיכְנוּ בְּדֶרֶךְ הַיֵּשֶׁר כִּי כֵן רְאוּי לְהוֹדוֹת לְמִי שֶׁהִנְהוּ. עֵינֵי בַחֲנוּךְ כָּאֵן אֲרִיכוֹת גְּדוּלָה בְּזָה.

ברכות ז'ה. ופרק וז-ח, רמב"ם הל' ברכות ה' פ"א-ב-ג-ד-ה, ספר המצוות מצות עשה י"ט, סמ"ג עשין כ"ז, סמ"ק סי' ק"ט, אורח חיים סי' קפ"ד.

משנה הלכות

ולא במעין שלש²¹. ואסור ליהנות מעולם הזה בלא ברכה, ואפילו להריח ריח טוב וכדומה, שאינו נכנס לגוף²². ספק בירך ברכת המזון חוזר ומברך, ודוקא כשנתחייב מדאורייתא, וכן בברכת התורה חוזר ומברך, ובכל שאר ברכות אינו חוזר מספק, דכפי הנראה הני תרווייהו הוי דאורייתא וכל שאר ברכות דרבנן²³. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים, ובנקבות נחלקו הפוסקים אי מחוייבים דאורייתא או דרבנן²⁴.

מברך תחילה וסוף²⁵, ואפילו באיסור דרבנן, ויש חולקין²⁶.

ברכה מעין שלש. פת הבא בכיסנין, ופירות שגשתבחה בהן ארץ ישראל, והם גפן תאנה ורימון זית שמן ודבש, מברכין עליהן ברכה מעין שלש, ובשבת ויום טוב וראש חודש מזכיר מעין המאורע, ובחנוכה ופורים אינו מזכיר מעין המאורע²⁷.

שאר דיני ברכות. אכל שלא כדרך אכילתן אינו חייב בברכת המזון

כא. רמב"ם שם פ"א הי"ט. או"ח סי' קצ"ו ס"א. כב. הראב"ד. כג. רמב"ם שם פ"ג הי"א, ופ"ח ה"א והי"ד. או"ח סי' ר"ח ס"א-ב. כד. מנחת חינוך. כה. רמב"ם שם פ"א ה"ב, ופ"ט ה"א. או"ח סי' רט"ז ס"א. משנה ברורה סי' מ"ו ס"ק א. כו. עיין רמב"ם שם פ"ח הי"ב, וכסף משנה שם. או"ח סי' מ"ז ס"א בבאר היטב ס"ק א, ובסי' קפ"ד ס"ד. חינוך. כז. או"ח סי' קפ"ו ס"א. חינוך ומנחת חינוך.

מצוה תלא

לָאֱהָב אֶת הַגֵּרִים (מצות עשה קפ"א)

צְוָה תְּקַדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא לָאֱהָב אֶת הַגֵּרִים שְׁנֹאמַר (דברים י, יט) 'וְאֶהְבֶתֶם אֶת הַגֵּר'.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. שְׁנֹצְטוּיֵנו לָאֱהָבו אַחַר שְׁעֹזֵב אֶת אָבִיו וְאִמּוֹ וְכָל בֵּית אָבִיו וּמוֹלְדֹתוֹ וְאַרְצוֹ וְאוֹהֲבָיו וּמִדְּעִיו וּכְאִי לְהִתְיַשֵּׁב בֵּינֵינוּ, נִפְשׁוֹ עֲגוּמָה עָלָיו כִּי נִתְרַחַק מִקְרוֹבָיו וְכָל אוֹהֲבָיו, וְלִכֵּן מִן הָרְאוּי לָאֱהָבוּ וּלְקַרְבוּ (חינוך. ועיין מצוות דוד (דב"ז) מצוה יד). גַּם כִּי גֵרִים הֵינּוּ בְּאַרְץ מִצְרַיִם, וְרָצָה הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לְזַכּוֹת עִם קִדְשׁוֹ אֲשֶׁר בָּחַר בּוֹ וְלִכֵּן הִצְרִיכֶם וְצִוָּם עַל דְּרָכֵי הַחֲנִינְיָה

משנה הלכות

דיני גרות. ודע דגר אינו גר עד שימול ויטבול¹ וקיבל עליו כל המצוות דאורייתא ודרבנן ותורה שבכתב ובעל פה וקבלת חז"ל ודקדוקי סופרים ופירושיה, קיבל עליו כל התורה לבד מדבר אחד ואפילו דברי סופרים, ואפילו רק אות אחת של תורה שלא רצה לקבל או דרש אחד אין זה גר ואין מקבלין אותו, ואפילו קיבלוהו אינו גר עד שיקבל עליו הכל². קיבל עליו בשעת גרות ואח"כ חזר לסורו הרי זה כישראל מומר³. ולכתחילה צריך מילה ואח"כ טבילה, ואם טבל ואח"כ מל הרי זה גר, ומיהו יש לו לטבול אח"כ⁴. וגר צריך בית דין של שלשה, ומקוה של מ' סאה⁵. והרבה יש להאריך מאותן הגרים בזמן הזה שבאים להתגייר לשם אישות או לשם דבר אחר, והם אינן

תלא) אהבת הגר. מצות עשה לאהוב את הגר, והוא גר צדק שבא לחסות תחת כנפי השכינה, ושומר מצוות ככולנו⁶. אבל אם אינו שומר מצוות אדרבה מצוה לשנאתו, דלא טוב הוא מישראל רשע שאמר עליו דוד המלך ע"ה (תהלים קלט, כא) 'הלא משנאיך ה' אשנא' וגו'. ובכמה מקומות הזהירה התורה על הגר, והקדוש ברוך הוא אוהב גרים שנאמר (דברים י, יח) 'ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה'⁷. ויש במדרש⁸ כי גדולים גרים בעולם הזה יותר מישראל בעמידתן לפני הר סיני⁹. ויש בו עוד מצות עשה של 'ואהבת לרעך כמוך' (ויקרא יט, יח) שנאמרה לכל ישראל¹⁰. וצוה על אהבת הגר כמו שצוה על אהבת עצמו, שנאמר (דברים ו, ה) 'ואהבת את ה' אלקיך'¹¹.

תלא) א. רמב"ם הל' דעות פ"ו ה"ד. **ב.** רמב"ם שם. ובסמ"ג. **ג.** נתחומא לך לך ו. **ד.** עיין סמ"ג מצוה י'. **ה.** רמב"ם שם. **ו.** רמב"ם שם. **ז.** רמב"ם הל' איסורי ביאה פ"ג ה"ד וה"ו. **ח.** רמב"ם שם פ"ד ה"ה. **י"ד** ס' רס"ח ס"ב. **ועי' שו"ת משנה הלכות ח"י ס' קפ"א.** **ט.** י"ד שם. **י.** י"ד שם ס"א ברמ"א. **יא.** רמב"ם

והחמלה ולהתעטר בכל מדה חמודה ויקרה למצא חן שבחר לו אלה. וכמה היא דרך נעימות וחמדה להתחסד ולגמול טובה לאשר הניח אמתו וכל משפחת בית אביו ואמו ויבא לחסות תחת כנפי אמה אחרת באהבתו אותה, ובבחירתו באמת ושנאת השקר. ובהיותנו זוכים למדות טובות הללו, טובת ה'אל תדבק בנו ושום דבר לא תמנענה ממנו, כי הטובות תתפשט בטובים והפכה ברעים (חינוך).

ב"מ נט: רמב"ם ה"ד דעות פ"ו, ספר המצוות מצות עשה ר"ז, סמ"ג עשין י"ו.

מצוה תלב

להיות יראת ה' על פניו (מצות עשה קפ"ב)

צוה הקדוש ברוך הוא להיות יראת שמו יתברך על פנינו תמיד, ולהפחד מיראת ענשו לעוברי רצונו, שנאמר (דברים י, ב) 'את ה' אלוקיך תירא'. מ'שרשי המצוה. ביראת השם גלוי לכל כי השמירה הגדולה מן החטא הוא יראת העניש, ולהאמין בענשים אשר יעידו לנו הכתובים בתורה, כי אז לא במהרה הוא חוטא (חינוך). כי מטבע רב בני האדם שלא

משנה הלכות

גרים אלא גויים גמורין, ומצוה לפרסם את זה². ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

תלב) הנכלל במצוה זו. מצות עשה לירא מה' שלא יעבור על דעת קונו, והציווי הזה לא בשביל דאגת פורעניות בלבד, אלא אפילו אינו ירא כלל ובטוח שלא יקבל פורענות יש לו לירא ולכוון דאגתו שלא יכעיס מלך גדול ונורא עליו, ומכאן

מקבלין עליהם עול המצות באמת ואינם גרים כלל, והרבה סמכו אהא דאמרו (יבמות כד:): ש'המתגייר לשם אישות אין מקבלין אותו, ומיהו בדיעבד הוי גר, וזה טעות גמור, כי התם מיירי במתגייר לשם אישות, אבל מקבל עליו עול מצוות בשעת גירות וגם שומרן, אלא שהיה לשם דבר ולא לשם שמים, אבל הני גירי זמנינו שבאים למישהו להתגייר הרי עיקר הגירות הוא רק חוכא וטלולא, ואינם מקבלין עליהם כלום ואינם

שם פ"ג ה"ו והי"ג. י"ד שם ס"ג. ש"ך שם ס"ק ו. יב. שו"ת משנה הלכות ח"ה סי' רמ"ה.

לְשִׁמְעַ לְצוּוֵי הַמֶּלֶךְ מִשְׁכָּלוֹ וְדַעְתּוֹ, אַף שֶׁהוּא לְטוֹבָתוֹ וּלְטוֹבַת בְּנֵי
הַמְּדִינָה, כָּל זְמַן שֶׁלֹא יִתְּוֹדַע הָעֲנֵשׁ עַל הָעוֹבֵר מֵאֵת הַמֶּלֶךְ, וְאַשְׁרֵי אִישׁ
יֵרָא אֶת ה' בְּמִצְוֹתָיו חֲפִיץ מְאֹד, וְאִם בָּא יָבֵא אִיזָה סִבָּה בְּלִתֵּי צְפוּיָה, וְכָל
שָׁפֵן אִיזָה צֶעַר וְנֹזֵק, אֵל יִתְּלָה זֶה בְּמִקְרָה הַזְּמַן וְיִטְבַּע הָעוֹלָם, וְעַלֵּינוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לְהֶאֱמִין שֶׁהַכֹּל מִסִּבָּב מֵאֵת ה' מִן הַשָּׁמַיִם וְלִירָא מִמֶּנּוּ. וְאַף כִּי
מַעֲלַת הָעוֹבֵד מִירָאָה אֵינְנָה כָּל כֶּף שְׁלֵמָה כְּעוֹבֵד מֵאַהֲבָה (עיין לעיל מצוה
ת"ח), אֲבָל אִי אֶפְשָׁר אֶפְלוּ לְיוֹתֵר שָׁלֵם לְהַגִּיעַ לְעִבְד מֵאַהֲבָה אִם לֹא הַשִּׁיג
מִדַּת הִירָאָה תַּחֲלָה, לְכִי שֶׁפָּרָא אָדָם וְיֹלְדוֹ, וְכִשְׁתַּתּוֹסֵף בּוֹ חֲכַמַת הַתּוֹרָה
תָּבֵא אַהֲבָה (אורות המצוות מצוה תל).

סנהדרין נז. רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ב, ספר המצוות מצות עשה ד', סמ"ג עשין ד', סמ"ק
סי' ד'.

משנה הלבית

להגיע למדת היראה זולתי עם זה! וכתב
הסמ"ק (סי' ד') כי אהבה ויראה יכולין להיות
במקום אחד, ומצינו באברהם שנקרא אוהב
וירא, והחילוק הוא דהאוהב הוא זריז במצות
עשה ולא תעשה ולעשות גדר לפרוש קודם
החטא, ומידת היראה הוא הזהירות כשתבוא
עבירה לידו אל יעשנה. אמנם בספרי פרשת
ואתחנן (ז) אמרו 'אין לך אהבה במקום יראה
יראה במקום אהבה, אלא במידת הקב"ה
בלבד'. והעושה מצוות מאהבת שכר או
מיראת היסורין טוב הוא שמאמין בהקדוש
ברוך הוא שיש בידו להטיב ולהעניש, אך לא
הגיע לעיקר המצוה אלא העושה מאהבה
שלא על מנת לקבל פרס. והעושה מאהבת
אדם או יראתו זו מידה רעה. ולעולם יעשה

אזהרה על המוציא שם שמים לבטלה.
ודרשו (פסחים נב): "את' לרבות תלמידי
חכמים, וגם לירא מרבו ולאהבהו, ואמרו
(אבות פ"ד מי"ב) 'מורא רבך כמורא שמים',
ואמרו (שבת כג): 'דמוקיר רבנן הווי ליה חתנין
רבנן, דרחים רבנן הווי ליה בנין רבנן, דדחיל
מרבנן הוא גופיה צורבא מרבנן'. ובכלל
המצוה שלא להתרפאות בדברי תורה, כגון
הקורא פסוק על המכה ורוקק וכיוצא בזה".

מהות היראה. וענין היראה שכל עניני עולם
הזה יהיו בעיניו הבל וריק, ויחשוב
בעצמו שהוא עפר ואפר בחייו רמה ותולעה
במותו, ועל ידי זה יהיה דבר נמנע אצלו
מעבור מצות המלך מלכי המלכים. ואי אפשר

(תלב) א. עיין אורות המצוות מצוה תל. ב. ע"פ תהלים קיב, א. ג. ע"ם איוב יא, יב. ד. ספר המצוות. סמ"ג.
חינוך. ה. רמב"ם הל' עכו"ם פי"א ה"ב. יו"ד סי' קע"ט ס"ח. ו. כד הקמח ערך חילול השם ד"ה את ה'
אלקיך תירא.

מצוה תלג

לְהִתְפַּלֵּל לְהַשֵּׁם יְתִבְרַךְ (מצות עשה קפ"ג)

צְוָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהִתְפַּלֵּל לְפָנָיו, שְׁנֵאמַר (דברים י, כ) 'וְאַתּוֹ תַעֲבֹד'.
 מִשְׁרְשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי כָל מִי שֶׁמִּתְפַּלֵּל וּמִתְחַנֵּן מִלְּפָנָיו מוֹדֶה שֵׁשׁ לֹ אָדוֹן
 מִצּוּי וְיִכּוֹל, וְשֶׁהוּא צָרִיךְ לֹ בְּכָל דְּבָר וְאִין לֹ קִיּוּם בְּלַעֲדָיו. וְעַל
 הַהֶפֶךְ נֵאמַר (מלכים א יד, ט) 'וְאַתִּי הִשְׁלַכְתָּ אַחֲרַי גִּוְךְ' (מצודת דוד (רדב"ז) מצוה עז),
 וּמִפְּעַם זֶה צָרִיךְ לְכוּן רַגְלָיו בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה לְרַמֵּז שֶׁנִּסְתַּלַּק מִמֶּנּוּ הַתְּנוּעָה
 לְבָרַח וְלֹא לְהַשִּׁיג שׁוּם חֶפֶץ מִבְּלַעֲדֵי ה' (בית יוסף או"ח סי' צה, בשם מהר"י אבוהב),

משנה הלכות

שלפנינו היום^ה, ואסור לשנות ממטבע
 שטבעו הם לעולם! ותקנו ג' תפילות לכל יום
 שחרית מנחה וערבית, וכנגד תמידין ומוספין
 תיקנום, ותפילת ערבית תיקנו כנגד אברי
 תמיד של בין הערבים שזמנן כל הלילה!

זהירות בתפילה. וצריך לכוון בכל תיבה
 פירושה, וידקדק שלא ידלג תיבה
 כאילו מונה מעות^ה. אם אינו יכול לכוון בכל
 השמונה עשרה עכ"פ יכוון באבות ובמודים,
 ועכ"פ בברכה ראשונה. ואם לא כיון כלל
 יחזור ויתפלל, ומיהו בזמן הזה אין מצריכין
 לחזור ולהתפלל אם לא כיון שמא גם בשניה
 לא יכוון^ה. ויש לחשוב שהוא עומד לפני מלך
 מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. המתפלל
 צריך לכוון רגליו^ה ושלא יהא דבר חוצץ בינו

אדם מצוות אפילו שלא לשמה שמתוך שלא
 לשמה בא לשמה! ויש עוד יראה אחרת
 הנקראת יראת הרוממות שבא מתוך אהבה.
 ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות
 ובכל רגע ממש.

תלג) המצוה מן התורה. דעת הרמב"ם ז"ל^א
 שמצות עשה מן התורה
 להתפלל בכל יום, ולדעת הרמב"ן^ב ורוב
 ראשונים ואחרונים תפילה בכל יום מדרבנן
 הוא^ג, ובעת צרה שלא תבוא היא דאורייתא.
תפילה לפי תקנת חכמים. ולכולי עלמא
 נוסח התפילה וזמני התפילה
 מדרבנן הם, ומדאורייתא יוצא בתפילה כל
 דהו^ד, ואנשי כנסת הגדולה שהיו ק"כ זקנים
 ומהם נביאים תיקנו סדר ונוסח התפילה

ו. פסחים נ: **תלג)** א. הל' תפילה פ"א ה"א-ב. ב. ספר המצוות עשין ה. ג. עיין שם בכסף משנה, ועיין
 שו"ת שאגת אריה סי' ד. ד. רמב"ם שם ה"ג. ה. שם ה"ד. ו. רמב"ם הל' ק"ש פ"א ה"ז. ז. רמב"ם הל'
 תפילה שם ה"ה-ו. ח. עיין או"ח סי' נ"א בבאר היטב סי' ק ח בשם הדרכי משה לענין פסוקי דזמורה, וכל שכן
 כאן. ט. או"ח סי' ק"א ס"א, ובאשל אברהם (אופנהיים) שם. י. או"ח סי' צ"ח ס"א. יא. רמב"ם שם פ"ד
 ה"ד. או"ח סי' צ"ה ס"א.

גַּם לְהִרְאוֹת בְּכוּוֹן רַגְלוֹ בְּאֵלוֹ רַגְלוֹ כְּבוֹלֵן, וְאִין חֶפְצוֹ תְּלוֹי בְּעַצְמוֹ וְאִין בְּיָדוֹ לְהַפְיֵק רְצוֹנוֹ אִם אִין הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְסַפֵּים עַל יָדוֹ, כִּי לֹא לְאָדָם דְּרַכּוּיָא. וְהִנֵּה הָאֲמוֹת מְרָאִים הַכְּפֹנָה הַזֹּאת בְּכוּוֹן יָדִים בְּבִקְשַׁת תַּחֲנוּגִים, וְהֵם עֲצָמָם אֵינָם יוֹדְעִים לָמָּה הִרְגְּלוּ כֹּה, וְהַטַּעַם לְהִרְאוֹת בְּטוֹל כַּח עַצְמוֹ כְּאֵלוֹ יָדָיו אֲסוּרוֹת, וְהוּא מוֹסֵר עַצְמוֹ לְמִי שְׁמַתְחִנֵּן אֵלָיו. וּלְפִי שְׁתַּנוּעַת הַרְגְּלִים גְּדוּלָּה מְתַנּוּעַת הַיָּדִים לְקִרְב תוֹעֵלַת וְלִדְחוֹת נִזְק לְכֹן נִהְגוּ לְכֹן רַגְלִים (רבינו בחיי במדבר טו, כב). וּמַטַּעַם זֶה אָנוּ מְנִיחִים הַיָּדִים עַל הַחֻזָּה, וּמְנִיחִים הַיָּמִין עַל הַשְּׂמֹאל לְהַגְבִּיר כַּח הַיָּמִין שֶׁהוּא רַחֲמִים עַל הָעוֹלָם (עיין סידור קול יעקב כוונת תפילת מנחה).

ברכות פרק ג-ד-ה, תענית ב. רמב"ם הל' תפלה, ספר המצוות מצות עשה ה', סמ"ג עשין י"ט, סמ"ק סי' י"א, אורח חיים סי' פ"ט.

משנה הלכות

שירחמו עליו מן השמים^{יב}, ועל כל פנים עשה שאלת חכם.

שאר פרטי דינים. ולעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואח"כ יתפלל^{יג}, ומטעם זה אומרים פסוקי דזמרה. בשעת הדחק בימות החמה תיקנו תפילת הבינונו, ובימות הגשמים וכן במוצאי שבת ויום טוב אין מתפללין הבינונו^{יד}. העונה אמן פותחין לו שערי גן עדן, וְהַעוֹנָה יֵהָא שְׁמִיָּה רַבָּה בְּכָל כּוּחוֹ קוֹרְעִין לוֹ גַזֵּר דִּינוֹ שֶׁל שִׁבְעִים שָׁנָה^{טו}. וכתב הסמ"ק 'אוי להם למדברים דברים בטלים או עושים שחוק וקלות ראש בבית הכנסת, וסיפרו אבותינו וראינו בעינינו כי כמה בתי כנסיות

לבין הקיר^{יז}. חמישה דברים מעכבים התפלה אפילו הגיע זמנה, טהרת ידים, כיסוי הערוה, טהרת מקום לתפילה, הצריך לנקביו, וכוונת הלב^{יח}. ויש דברים אחרים שהם לכתחילה להתפלל בעמידה, ונגד המקדש, תיקון הגוף ומלבושיו, וישוה הקול, כריעה בברכות, ובדיעבד אינו מעכב^{יט}. וגדולה תפילה בציבור^כ, והקובע מקום לתפילתו אלקי אברהם בעזרו^{כא}. ובתוך ד' אמות הוה קבעי^{כב}. שכח או נאנס ולא התפלל שחרית, מתפלל מנחה שתיים וכן כולם, ואם הזיד ולא התפלל אין לו תשלומין^{כג}. מי שמימיו נוטפין כל שעה ואי אפשר לו להעמיד עצמו עכ"פ זמן שמונה עשרה אסור להתפלל עד

יב. ע"פ ירמיה י, כג. יג. רמב"ם שם ה"ו. או"ח סי' צ' סכ"א. יד. רמב"ם שם ה"א. טו. רמב"ם פ"ה ה"א. טז. רמב"ם פ"ח ה"א. או"ח סי' צ' ס"ט. יז. או"ח שם סי"ט. יח. מגן אברהם שם ס"ק ל"ד. יט. רמב"ם שם פ"ג ה"ח-ט. או"ח סי' ק"ח ס"א וס"ז. כ. עיין שו"ת משנה הלכות ח"ב סימן ס"א-ס"ח. כא. ע"ז ז: כב. רמב"ם שם פ"ב ה"ב-ג-ד. או"ח סי' ק"י ס"א. כג. שבת קיט:

מצוה תלד

ובו תדבק (מצות עשה קפ"ד)

צוה הקדוש ברוך הוא להתחבר ולדבק ולהתיוחד עם חכמי התורה האמתיים שנאמר (דברים י, כ) 'ובו תדבק'.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כְּדֵי שְׁעַל יָדָם נִדְבַק בְּיוֹצֵר כָּל יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ (עין חינוך). וּלְפִי שְׁדַרְכּוֹ שֶׁל אָדָם לְהִיּוֹת נִמְשָׁךְ בְּדַעוֹתָיו וּבְמַעֲשָׂיו אַחַר מִידְעָיו וְחִבְרָיו וְנוֹהֵג בְּמִנְהַג אֲנָשֵׁי מְדִינָתוֹ, לְפִיכָּךְ צָרִיךְ אָדָם לְהִתְחַבֵּר לְצַדִּיקִים וְלִישָׁב אִצְלַל הַחֲכָמִים תָּמִיד כְּדֵי שְׁיִלְמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים, וְיִתְרַחַק מִן הָרָשָׁעִים הַהוֹלְכִים בַּחֲשֵׁךְ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִלְמַד

משנה הלבות

בישראל שמקיימים מצוה זו בפרטיה וכלליה". ועוד דרשו בספרי (פר' עקב יג) "ולדבקה בו" למוד דבריו שמתוך כך אתה מכיר ממני שאמר והיה העולם. והרמב"ן (דברים יא, כב) כתב שיהא זוכר השי"ת תמיד במחשבתו ולא יפריד עד שיהיו דבריו עם בני אדם בפיו, ולבו לפני השי"ת, והוא נעשה מעון לשכינה.

שלא להתחבר לרשעים. ואסור להתחבר לרשעים, והמתחבר להם נעשה חבר לאיש משחית וגורם גיהנם לעצמו, ואפילו להסתכל בפניו של רשע אסור. וכתב הרמב"ם^ב 'ואם היו המדינות שהוא יודעם ושומע שמועתן נוהגין בדרך לא טובה כמו זמנינו, או שאינו יכול ללכת למדינה שמנהגותיהם טובים מפני הגייסות, או מפני החולי, ישב לבד יחידי שנאמר (איכה ג, כח) 'ישב בדד וידום', ואם היו רעים וחטאים שאין

אשר נהפכו להיות בתי עובדי אלילים על שהיו נוהגין בהם קלות ראש' עד כאן, והבן זאת.

תלד) גדר ומעלת דביקות בתלמידי חכמים. קיום המצוה. אמרו רז"ל (כתובות קיא:): 'וכי אפשר להדבק בו והכתיב 'כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא', אלא הדבק בחכמים להנותם ולעשות להם פרקמטיא ולישא בת תלמידי חכמים, ולהשיא בתו לתלמידי חכמים, וכיוצא בו, ונמצא מתדבק בתורה שנקראת אש, ולפיכך צריך אדם שישתדל שישא בת תלמיד חכם, וישיא בתו לתלמיד חכם ולאכול ולשתות עם תלמיד חכם, ולעשות פרקמטיא לתלמיד חכם, והמתחבר בהם בכל מיני חיבור עליו נאמר 'ולדבקה בו', ואמרו רז"ל (אבות פ"א מ"ד) 'הווי מתאבק בעפר רגליהם ושותה בצמא את דבריהם', ואשריהם ליחידי סגולה

מִמַּעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים. הוּא שְׁאֹמֵר שְׁלֹמֵה הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשְּׁלוֹם (משלי יג, כ)
 'הוֹלֵךְ אֶת חַכְמִים יַחְכֵּם וְרָעָה כְּסִילִים יְרוּעַ', וְאוֹמֵר (תהלים א, א) 'אֲשִׁירִי
 הָאִישׁ וְגוֹ' (רמב"ם הל' דעות פ"ו ה"א). וְכִמּוֹ שֶׁהַמְּלָכִים וּבְנֵיהֶם יַחְזִיקוּ לָהֶם
 לְעוֹלָם רוֹפֵא מִמַּחָה בְּחִבְרָתָם וְהוֹלְכִים אֶצְלָם בְּכָל פַּעַם לְהוֹדִיעַ לָהֶם
 הַיֵּאֵךְ לְהַתְנַהֵּג לְטוֹבַת בְּרִיאוֹתָם, וְכָל אֲשֶׁר יֹאמֵר לָהֶם יַעֲשֶׂהוּ, וְלַפְעָמַיִם
 אֶפְלוּ בְּלִי לְהַגִּיד טַעַם הַדְּבָר אוֹ שְׁלֹא מֵצִאוּ בְּסַפְרֵי הָרוֹפְאִים אוֹ שְׁאִינוּ
 רוֹצִה לְהַגִּיד מִשּׁוֹם טַעַם כְּמוֹם שֵׁשׁ לוֹ, כִּךָּ יִשְׂרָאֵל בְּנֵי מְלָכִים הֵם:
 צְרִיכִין לְהַתְדַבֵּק בְּרוֹפְאֵי נַפְשׁ חַכְמֵי הָאָמֶת וְלִלְמֹד מֵהֶם דְּרָכֵי הַשֵּׁם
 יִתְבָּרַךְ וְחַיֵּי נַפְשֵׁי.

כתובות קיא: רמב"ם הל' דעות פ"ו, ספר המצוות מצות עשה ו', סמ"ג עשין ח', סמ"ק סי' מ"ה.

מצוה תלה

וּבְשֵׁמוֹ תִּשְׁבַּע (מצות עשה קפ"ח)

צְוָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהִשְׁבַּע בְּשֵׁמוֹ יִתְבָּרַךְ בְּעַת הַצָּרָה לְקַיֵּם דְּבָר אוֹ
 לְהַכְחִישׁוֹ, שְׁנֹאֹמֵר (דברים י, כ) 'וּבְשֵׁמוֹ תִּשְׁבַּע'.

משנה הלכות

וענשו גדול מאוד, כי הם קיום התורה ויסוד
 חזק לתשועת הנפשות.

תלה גדרי המצוה. מצות עשה על כל מי
 שנתחייב שבועה בבית דין
 שישבע בה', שנאמר 'ובשמו תשבע', ובין
 בשם המיוחד ובין בכינוי^ג, ואסור לישבע
 בדבר אחר עם שמו, וכל המשתתף דבר אחר
 בשבועה נעקר מן העולם^ד. והרמב"ן ז"ל^ה

מניחים אותו לישב במדינה אלא אם כן
 נתערב עמהם ונוהג במנהגם הרע, יצא
 למערות ולחוחים ולמדברות ואל ינהג עצמו
 בדרך חטאים, כענין שנאמר (ירמיה ט, א) 'מי
 יתננו במדבר מלון אורחים' עכ"ל קדשו.
 ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות,
 והעובר על זה ואינו מתחבר עמהם לקבוע
 בלבו אהבתם ומשתדל בטובתם בזמן שיש
 סיפוק בידו לעשות כן ביטל מצות עשה זו

ג. שבת סז. קיא. קכת. ד. ע"ע רמב"ם הל' דעות פ"ב ה"א. א. רמב"ם הל' שבועות פ"א ה"א. ב. סמ"ג
 ע"פ סנהדרין לח: ג. רמב"ם שם ה"ב. ועיין מחה"ש או"ח סי' קנ"ו ס"ק ב. סמ"ג בשם סנהדרין סג. ד. ספר
 המצוות מצוה ז.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי בְהִיּוֹתוֹ נִשְׁבַּע בְּמִי שְׂאֵמֶר וְהָיָה הָעוֹלָם עַל קִיּוֹם
הַדָּבָר הַהִכְרָחִי וְנִצְרָךְ לְזֶה, יוֹרֵה בְּזֶה גְדֻלָּתוֹ וְרוֹמְמוֹתוֹ וּכְבוֹדוֹ,
כִּי לֹא יִחְלִיף אֶת דְּבָרוֹ מִכַּח הַשְּׂבוּעָה בְּשֵׁמוֹ יִתְפָּרֵךְ וּבְזֶה הוּא מוֹדֵה בְּהַשֵּׁם
שְׂאֵם נִשְׁבַּע לְשִׁקֵּר יַעֲנֵשׁ מִמִּי שֶׁנִּשְׁבַּע בּוֹ (אלה המצות (חאגיז) מצוה תלה). גַּם כִּי
הָאוֹהֵב אוֹהֵבוּ בְּיוֹתֵר נִשְׁבַּע בְּשֵׁמוֹ לְהַזְכִּיר גְּדֻלָּתוֹ, וְהַנִּשְׁבַּע בְּחַיֵּי הַמֶּלֶךְ
בְּשִׁקֵּר מְתִיזִין אֶת רֵאשׁוֹ וְחִמּוֹר הוּא מְכַל הָעֵבְרוֹת, שְׁהַרוּצָה וְהַגּוֹנֵב
וְהַנּוֹאֵף לֹא יַעֲבֵרוּ בְּכָל עֵת שְׂיִרְצוּ, וְיִמְנְעוּ מֵעֲשׂוֹת רָשָׁע לְעֵתִים, גַּם לֹא
יִנְיַחוּהוּ אַחֲרֵים, אֲבָל הַמְּרַגֵּל עֲצֵמוֹ לְשִׁבַע עַל כָּל דְּבוּר יִשְׁבַע מֵאֵה

משנה הלכות

בשם מפני גודל ענשה שלא ישתומם העולם
בעוון שבועות, ויש חילוק בין שבועה
דאורייתא לדרבנן^א.

לפני עיור במשביע. ובספר מוצל מאש
הוקשה המשביע חבירו בשביל ממונו
וידוע שנשבע לשקר, אם כן עבר על 'לפני
עיורו' וצריך לפזר כל ממונו שלא יעבור
בלאו, ובשו"ת בית שערים למרן זקני ביורה
דעה (ס' יז) תירץ לפי מה שכתב חוות יאיר
(ס' קלט) דבלאו שאין בו מעשה אין צריך
לבזבז כל ממונו, והכי נמי על הלאו ד'לפני
עיורו' עיין שם. אמנם עיין רש"י (שבועות
לט: ד"ה חלה על שניהן) שאם נשבע לשקר
יש עליו עונש שבועת שקר, וגם על
המשביעו שגרם כל זה שלא היה לו לישא
וליתן עם זה, ואם נשבע באמת יש על
המשביע עונש שבועת שוא שהשביעו, ועל
הנשבע יש עונש שבועת שוא בחנם
שנתגלגלה על ידו, עיין שם. וכן כתב בסמ"ג

חולק וסבירא ליה דאין זה מצות עשה אלא
היתר, כלומר שהרוצה מותר לו לישבע ואם
לא ירצה לישבע לעולם הרשות בידו. ואמרו^ב
"את ה' אלקיך תירא אותו תעבוד ובו תדבק,
אם תקיים והולך בכל מידותם אז 'בשמו
תשבע', ואם לאו לא תהיה רשאי לישבע
בשמו'. ומותר לישבע לזרז עצמו לדבר
מצוה^ג.

סדר השבועה. כיצד סדר השבועה, אחז
ספר תורה בזרועו והוא עומד ונשבע
בשם או בכינוי, בשבועה או באלה, מפיו או
מפי הדיינין, ומשביעין בלשון קודש,
ומודיעין את הנתבע שיהא מכיר בלשון
השבועה^ד. הנשבע מפיו עומד ואומר הריני
נשבע באלקי ישראל, במי ששמו רחום, חנון,
שאיני חייב לזה כלום, וכן אם אמר בלשון
ארור^ה. מפי הדיינין הם משביעים והוא עונה
אמן^ו, וכתבו הרי"ף ורש"י והראב"ד בשם
הגאונים דבדורות אחרונים ביטלו שבועה

ה. רש"י שם. ו. יו"ד ס' ר"ג ס"ו. ז. רמב"ם שם ה"ח. חו"מ ס' פ"ז ס"ז. ח. רמב"ם שם ה"ט. חו"מ שם.
ט. רמב"ם שם ה"י. חו"מ שם ס"ט. י. ראב"ד שם ה"ג. חו"מ שם ס"ט. יא. חו"מ שם ס"ח.

שְׁבוּעוֹת בְּכָל יוֹם בְּלִי הַנָּאֵה כָּלֵל, לְכֵן רַק אִם יִהְיוּ בּוֹ כָּל הַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת
אֲזִי וּבְשֵׁמוֹ תִּשְׁבַּע'י^ב (מעמי מצות (לר"מ הבבלי) מצות עשה קפה).

נדרים כ. פנהדרין סג. תמורה ג: רמב"ם הל' שבועות פי"א, ספר המצוות מצות עשה ז', סמ"ג
עשין קכ"ג, סמ"ק סי' ק"ח, יראים מצוה שט"ו, יורה דעה סי' רל"ז.

פְּרִשְׁתָּ רְאֵה יֵשׁ בָּהּ י"ז מִצְוֹת עֲשֵׂה וּל"ח לֹא תַעֲשֶׂה

מִצְוָה תְּלוּ

אֲבָד תְּאֲבִדוֹן (מִצְוֹת עֲשֵׂה קפ"ו)

צְוָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאֲבָד בְּתֵי עֲבוּדָה זָרָה כָּלֵם וּמְשֻׁמְשֵׂיָהּ וְלֹא נִגְיַח
מִמֶּנָּה רִשָּׁם, שְׁנַאֲמַר (דברים יב, ב) 'אֲבָד תְּאֲבִדוֹן אֶת כָּל הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר
עֲבַדוּ שֵׁם הַגּוֹיִם'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. בְּדִי לְשַׁרְשׁ אַחַר עֲבוּדָה זָרָה עַד שֶׁלֹּא יִשָּׂאֵר מִמֶּנָּה
זְכוּרֹן כָּלֵל, לְפִי שְׁאוֹתֵן הַמְּקוֹמוֹת מְשֻׁפָּע עֲלֵיהֶם כַּחוֹת מְשֻׁמוֹת
הַטְּמֵאָה וְנִפְסָד וְנִתְעַפֵּשׁ הָאוִיר אֲשֶׁר סְבִיבָהּ וּמִטְמֵאָה בְּנֶדֶה, וְלָכֵן בָּאָה
הַמִּצְוָה לְאֲבָד הַמְּקוֹמוֹת שֶׁעֲבַדוּ שֵׁם. וּמָה נֶדֶה אַחַר שְׁנִמְתְּרָה טְהוֹרָה, בֵּין

משנה הלכות

ובספרי (פר' ראה ח) 'מניין אתה אומר שאם
קצץ אשירה והחליפה אפילו עשרה פעמים
שחייב אדם לקוצצה, תלמוד לומר 'אבד
תאבדו'. וכאשר יגדענה צריך לשרש
אחריה, וצריך לשנות את שמן לגנאי שנאמר
(דברים ז, כו) 'שקץ תשקצגו', היו קורין לה
בית גליא קורא לה בית כריא^ב. ובארץ
ישראל מצוה לרדוף אחריהם אפילו במקום
שלא כבשנו^ג עד שנאבד אותה מכל ארצינו,

(עשה קכ"ג) וצריך עיון. ונוהג בכל מקום
ובכל זמן בזכרים ונקבות.

תלו) קיום המצוה. מצות עשה לאבד
עבודה זרה ומשמישה בכל
מיני איבודים, כגון שריפה, וזורה לרוח, או
שחוק, הריסה, וכריתה, הכלל כל עבודה זרה
איבוד הראוי לה, ובאופן שהוא נשחת עד
שיאבד מן העולם ולא ישאר ממנה רושם^א.

יב. עיין רש"י דברים ו, יג. תלו) א. רמב"ם הל' עכו"ם פי"ח ה"ו. י"ד סי' קמ"ו סי"ד. ג. י"ד שם סט"ו.
ג. סמ"ג.

עבודה זרה אם בטלה עכו"ם מתרת (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) מצות עשה קפו). ומשל למלך שחפץ לבנות לו פלטרין לדור בו ומצאו המקום בלתי מהור מהטנפת, ולכן מצוה הראשונה צוה להם לפנות את המקום מכל טנוף וחלי ואחר כך יבנו לו ארמון לפי כבוד המלך, כך רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל ולדור ביניהם, ולכן צוה לאבד את כל המקומות המטנפות מטנוף עבודה זרה ויבנו לו בית המקדש (עין אשל אברהם (טוביאנה) מצוה יד. ובאלישיך דברים יב, כג.). ועל דרך הפשט בזה פדי שלא יכשלו בהם בני ישראל בזמן מהזמנים נצטוו לאבדם.

ע"ז מה: נא: רמב"ם הל' עכו"ם פ"ז, ספר המצוות מצות עשה קפ"ה, סמ"ג עשין י"ד, סמ"ק סי' ע"ז, יראים סי' ע"א, יורה דעה סי' קמ"ו.

משנה הלכות

דיני ביטול עבודה זרה. וכל אלו בעבודה זרה שלא ביטלוהו עכו"ם, אבל עבודה זרה שביטלה גוי בר דעת הרי זו מותרת בהנאה. המבטל אלילים נתבטלו משמשיה, ביטל שמשיה לא נתבטלה עבודה זרה. הניחו גוים עבודה זרה והלכו להם, בשעת שלום מותרות ובשעת מלחמה אם יכולים לחזור ולא חזרו ג"כ מותרות ואם לאו אסורות. ומהאי טעמא אסור לכנות שום עבודה זרה אפילו בזמן הזה ואפי' בחוץ לארץ, אלא אם יצטרך להזכירה יכנה לה שם לגנאי. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, ואם עבר ולא איבד עבודה זרה שיש בידינו לאבד ביטל עשה זו.

שנאמר 'אשר עבדו שם הגויים אשר אתם יורשים אותם', ובחוץ לארץ אין מצווין לרדוף אחריה אלא בכל מקום שנכבשו אותו בלבד נאבד כל עבודה זרה שם. ולשנות השם נראה דגם בחוץ לארץ חייב מדהביא הסמ"ג לשון הספרי 'ומנין שמצוה שישנו השם שנעשה שיהיה להם לגנאי וכו', ואחר כך כתב 'ובארץ ישראל מצוה לרדוף וכו', משמע דשינוי השם אפילו בחוץ לארץ, ועיין ט"ז ביוורה דעה (סי' קמ"ו ס"ק יב), ובנקודות הכסף שם חולק עליו, אבל מדברי הסמ"ג ראיה להט"ז, ועיין בסביב ליראיו ביראים (מצוה ע"א) ודבריו גם כן צריך עיון מהסמ"ג הנ"ל.

ד. עיין רש"י ע"ז מג: ד"ה וזורה. ה. רמב"ם שם פ"ז ה"א. ו. רמב"ם שם פ"ח ה"ט. יו"ד שם ס"ה. ז. רמב"ם שם. יו"ד שם ס"ג. ח. רמב"ם שם ה"א. יו"ד שם ס"י. ט. סמ"ג.

מצוה תלו

שֶׁלֹּא לְמַחֵק שִׁמּוֹת הַקְּדוּשִׁים (לא תַעֲשֶׂה רנ"א)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְעַם קְדָשׁוֹ שֶׁלֹּא לְמַחֵק שׁוֹם מִשִּׁמּוֹת הַקְּדוּשִׁים וְלֹא לְהַרֵם כָּל דְּבָר שֶׁבִקְדָּשָׁה אִוּ מְקוֹם קְדוֹשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יב, ד) 'לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי בְּנִשְׁתַּבְּחַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הַקְּדוֹשׁ בְּאִימָה בְּרַתֵּת וּבְזִיעַ, מֵתוֹךְ כֶּךָ יִכְנִיסוּ בְּלִבָּם הַפֶּחַד וְהִירָאָה גְדוּלָּה אֶל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ (חינוך), וְכָל הַנּוֹתֵץ בֵּית שְׁתֵּמְלֶךְ שׁוֹכֵן בּוֹ גְדוֹל עֲוֹנוֹ מִנְּשֵׂא, וּמְכַל שֶׁבֶן הַמוֹחֵק שֵׁם הַמְּלֶךְ שֶׁבְּזִיוֹן גְדוֹל הוּא לְמַלְךְ (אף שְׁאִינוֹ עוֹשֶׂה כְּזֶה שׁוֹם דְּבָר לְמַלְךְ עֲצֻמוֹ, עַל כָּל פְּנִים הַעוֹשֶׂה נִתְפָּן לְרַעָה). וּכְתִיב (שמות כה, ח) 'וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי

משנה הלכות

שאר שבחים כגון חנון, רחום, הגדול, הגיבור, והנורא, הנאמן, מקום, וכיוצא באלו מותר למחוק. שם שלום נסתפקו בו הפוסקים אי הוה מן הנמחקים. 'שלמה' האמור בשיר השירים אינו נמחק. וצריך לכתוב השם כסדרן. המוחק על מנת לתקן נחלקו הראשונים ז"ל אי מותר למחוק.^ו

נתיצת ההיכל ושאר פרטי דינים. ובכלל הלאו הנותץ אבן מן ההיכל ומן המזבח, ומן העזרה, והשורף עצי הקודש, ואם עבר על שלשתן יחד לוקה ג'. וכתב רבינו בעל הלכות גדולות שאם כתב שם במקום שאינו ראוי לכתוב לא קדוש כולי גליון, וכן

תלו) מחיקת שמות הקדושים. כל המוחק שם משמות הקדושים שאינם נמחקים במזיד והתראה לוקה.^א וז' שמות שאינם נמחקים הם, יו"ד ה"א וא"ו ה"א, אדנ"י, א"ל, אלו"ה, אלקים, שד"י, צבאו"ת. המוחק אפילו אות אחת מהן לוקה.^ב מחק מקצת מן האות באופן שעדיין השם קיים וכשר לקריאה אינו לוקה, מכל מקום אסור לעשות כן, והמנחת חינוך כתב כאן דכהאי גוונא ליכא איסור כלל והוא פלא.^ג אותיות הנטפלות לשם מאחריו כגון ך' ד'אלקיך' וס' של 'אלקיכם' אינם נמחקים, ומכין אותן מרדות.^ד ש"ד משד"י נמחק, א"ל מאלקי"ם או י"ה מהשם אינו נמחק שהוא שם בפני עצמו.^ה

תלו) א. רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ו ה"א. ב. רמב"ם שם ה"ב. יו"ד סי' רע"ו ס"ט. ג. עיין יו"ד שם סי"א בהגה. ד. רמב"ם שם ה"ג. יו"ד שם ס"ט. ה. רמב"ם שם ה"ד. יו"ד שם ס"י. ו. רמב"ם שם ה"ה. ז. עיין יו"ד שם סי"ג. ועיין גם באו"ח סי' פ"ד ס"א. ח. רמב"ם שם ה"ט. ט. עיין בבית יוסף סי' רע"ו, ותשב"ץ ח"א סי' ב, וחתם סופר יו"ד סי' רס"ז, ובחו"ו סי' ח. י. רמב"ם הל' בית הבחירה פ"א הי"ז. והל' יסודי התורה פ"ו ה"ז.

בְּתוֹכְכֶם, וּבֵית הַכְּנֶסֶת וּבֵית הַמִּדְרָשׁ הוּא מְקַדֵּשׁ מְעַט וְהַנּוֹתְצוֹ נוֹתֵץ חֶסֶם וְחִלְיָה פְּלִטְרִין שֶׁל מְלֶכֶה, וְכֹל שֶׁבֶן מוֹחֵק שֵׁם מִשְׁמוֹת הַקְּדוֹשִׁים. וְאַף שְׂאֵי אֶפְשֶׁר לִיצִיר חֶמֶר לְנִתְּץ וְלִהְרֵם שׁוֹם קְדוּשָׁה חֶסֶם וְחִלְיָה, וְכֹל שֶׁבֶן לְהַפְסִידוֹ, מִכָּל מְקוֹם הַזְּהִירָה הַתּוֹרָה שְׁלֵא לַעֲשׂוֹת בְּקְדוּשָׁה מַה שְׁעוֹשִׂין בְּמַמְאָה (עֵיין שְׁלֵה"ק פ'ר' רָאָה תוֹרָה אור). וְעַל דֶּרֶךְ הַרְמוֹז שְׁלֵא תַעֲשׂוּ כְּמַעֲשֵׂיהֶם, כְּמַעֲשֵׂה עַבְדֵי, וְעַל יְדֵי זֶה יִגְרַם הָעוֹן לְמְקַדֵּשׁ לְחָרֵב כְּאֲשֶׁר גָּרַם בְּעוֹנוֹתֵינוּ הַרְבֵּים לְחָרְבֵן הַמְּקַדֵּשׁ (עֵיין סַפְרֵי פ'ר' רָאָה ט), וְהַהוֹרֵם בֵּיתוֹ שֶׁל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יִהְרֵם גּוֹפּוֹ.

שבת קכ. מכות כב. שבועות פה. מנחות פ: רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ו, ספר המצוות פא תעשה ס"ה, סמ"ג לאוין סי' ג', יורה דעה סי' רע"ז.

מצוה תלח

לְהִבְיֵא נִדְרוֹ בְּרִגְלֵי (מִצְוַת עֲשֵׂה קפ"ז)

צְוָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִי שְׁנִדְרָה אוֹ נִדָּב קֶרְבֵן לַה' שְׂיִבְיֵאנוּ בְּרִגְלֵי הָרֵאשׁוֹן אַחֲרֵי נִדְרוֹ, שְׁנֵאמַר (דברים יב, ה-ו) 'וּבִאתָ שָׁמָּה. וְהִבַּאתֶם שָׁמָּה עֲלֵתֵיכֶם וּזְבַחֵיכֶם' וְגו'.

משנה הלכות

והמאבד מכין אותו מרדות, כתבן מין או אפיקורס ישראל אפילו ספר תורה כולה שורפין אותה עם אזכרות שלה, גוי שכתב שם גונזין אותו, כתבי קודש שבלו גונזין אותם². גרם מחיקה כתבו הפוסקים דמותר³. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, ועובר ומוחק דרך השחתה לוקה.

תלח) גדרי המצוה וזמנו. קיום המצוה, מי שנדר או נדב קרבן לה' או שאר

אם כתב על ידות הכלים⁴, אבל אם כתב שם על יריעה אפילו בטעות כתב הסמ"ג דכל היריעה קדושה ובלבד שנתכוון לשם. ואסור לחתוך מן היריעה אפילו מן הצד כיון דנתקדשה כל היריעה, ועיין מה שכתבנו בשו"ת משנה הלכות (ח"ב סי' יח-יט), ואסור לחתוך גליונות ספר תורה שנתיישנו ולדבקם על אחרת⁵, ויש להזהיר על זה סופרי הזמן. כל כתבי קודש שכתבן ישראל ופירושיהן וביאוריהן אסור לשורפן או לאבדן ביד,

יא. עיין רמב"ם הל' יסודי התורה שם ה"ו. י"ד סי' רע"ז סי"ג. יב. שו"ת חתם סופר י"ד סי' רע"ט, הובא בשו"ת משנה הלכות ח"ב סי' יח. יג. רמב"ם שם ה"ח. י"ד סי' רפ"א ס"א, וסי' רפ"ב ס"ה וס"ו. יד. מנחת חינוך ע"פ רמב"ם שם ה"ו. ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ה סי' קכ"א.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. שְׂאִין רְאוּי לְאָדָם לְהִתְרַשֵּׁל וּלְהִתְעַצֵּל בְּמָה שְׂנָדָר
לְעִשׂוֹת מִצְוָה, וְאִם הַמּוֹלִיךְ מִתְּנָה לְמֶלֶךְ בְּשֵׁר וְדָם אוֹ מִכְּבִיא לוֹ
חֻבּוֹ יִזְהַר הַרְבֵּה לְעִשׂוֹת הַדְּבָר בְּעֵתוֹ וּבְזִמְנוֹ, כָּל שֶׁכֵּן הַמִּכְּבִיא חֻבּוֹ אוֹ
מִתְּנָתוֹ לְפָנֵי מֶלֶךְ מְלָכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא (חינוך. ועיין מצודת דוד (רדכ"ז)
מצוה שס"ט). גַּם כִּי לְפַעְמִים אִם לֹא יִזְדָּרוּ לְהִכְבִּיא בְּזִמְנוֹ יָבֵא לְיָדֵי שְׂכָחָה אוֹ
שְׂגָגָה וְלֹא יִשְׁלַם הַגֵּדֵר וַיִּכְשַׁל בְּקִדְשׁ (מצודת דוד ש"ם), וּמִלְּבַד כִּי לְפַעְמִים חָס
וַחֲלִילָה יָמוּת אִם יֵאָרִיךְ זִמְן הַבְּאָתוֹ וְלֹא יִשְׁלַם גְּדָרוֹ וַיִּהְיֶה בּוֹ חֲטָא. וְלֹא
רָצָה הַפְּתוּב לְהִטְרִיחַ עָלָיו שְׂיַעֲלֶה מִיַּד לְשִׁלְמֵם גְּדָרוֹ, דָּאֵן יִמְנַע וְלֹא יִדַּר,
אֶלָּא בְּעִלּוֹתוֹ לְרַגֵּל מַעֲלָה עִמּוֹ כָּל גְּדָרָיו וְנִדְבּוֹתָיו (חינוך). וּמִיָּהוּ לֹא נִתְחַיֵּב

משנה הלכות

דאפילו אם עלה אינו עובר^א. היה הקרבן
חולה אינו עובר^ב. נשים נחלקו הפוסקים אי
עוברים בלאו ועשה זה^א. יורש עובר בעשה
זו^א. טומטום פטור^ב.

באיזה קרבן עוברים. הקדיש בהמה למזבח
ונפל בה מום ופדאה על בהמה
אחרת, אם לא הביאה עובר בעשה^א, וכל
הקרבנות שעבר עליהן רגל ראשון ואפילו
עברו ג' רגלים לא נפסלו, אלא שעובר עליהם
בכל יום בבל תאחר וכשרים להקרבה, ובית
דין מעשין אותו עד שיקריב ברגל שפגע בו
תחילה^א.

צדקה. והמתחייב עצמו בצדקה מחוייב
ליתנה מיד, ואם אין עני נמצא
יפרישו ויתגנו לעני כשימצא, ואם נדר לעני

דברים שאדם חייב בהן, כערכין ודמים
ומעשרות ומתנות עניים, מצות עשה מן
התורה שיביא הכל ברגל ראשון שפגע בו,
שנאמר 'ובאת שמה. והבאתם שמה', כלומר
בעת שתבוא שמה תביא כל מה שאתה חייב
בו ותתן כל חוב שעליך לשם, הגיע הרגל
ולא הביא ביטל מצוה עשה זו^א. ואינו עובר
עד שיעבור עליו כל הרגל^ב, נדר באמצע
הרגל אינו עובר אלא מרגל הבא, הגיע רגל
הבא מקצת מן השני ומקצת מן הראשון
מצטרף והוי ליה כל הרגל, שמיני עצרת
לענין זה בכלל סוכות הוא ואינו עובר עד
לאחר שמיני עצרת^א.

מי עובר. ואינו עובר אלא מי שהיה מחוייב
לבוא לבית המקדש, היה חיגר וכיוצא
בזה שפטור מלעלות אינו עובר, ונראה

(תלח) א. רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פי"ד הי"ג. ב. תוס' ר"ה ה: ד"ה שהומם בתוך הרגל, ועיין משנה למלך
שם, מנחת חינוך. ג. מנחת חינוך. ד. שם. ה. עיין מנחת חינוך מצוה תקע"ד-תקעה. ו. עיין מנחת חינוך
דזה מחלוקת רמב"ם וראב"ד הל' חגיגה פ"א ה"א, ועיין שאגת אריה סי' ס"ו. ז. מנחת חינוך ע"פ רמב"ם הל'
מעשה הקרבנות שם הי"ד. ח. מנחת חינוך. ט. רמב"ם שם. י. שם הט"ו.

עֲדוּן בָּלְאוּ לְאַחַר רֶגֶל אֶחָד עַד שִׁיעֲבְרוּ עָלָיו שְׁלֹשׁ רִגְלִים, דְּבַג' פְּעָמִים הָיָה חֲזָקָה וְכִיּוֹן דְּפִשַׁע כּוּלֵי הָאֵי פּוֹשַׁע הוּא, אֲכַל פְּעַם אַחַת וּשְׁנַיִם יִקְרָה אֲשֶׁר לֹא יָבִיא וְלָכֵן אֵינּוּ אֵלָא בְּעֵשְׂהָ" (עיין מצודת דוד שם).

ר"ה ו. רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פי"ד, ספר המצוות מצות עשה פ"ג, סמ"ג עשין קפ"ו.

מצוה תל"ט

שְׁלֹא לְהַעֲלוֹת קָרְבָּן חוּץ לְעֹזָרָה (לא תעשה רנ"ב)

הַזְהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לְהַעֲלוֹת שׁוֹם דְּבָר מִהַקְּרָבָנוֹת חוּץ לְעֹזָרָה, שְׁנַיִמָּאֵר (דברים יב, יג) 'הַשְּׁמֹר לָךְ פֶּן תַּעֲלֶה עֲלֵתֶיךָ בְּכָל מְקוֹם'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי הַמְּקוֹם גֹּרָם לְקַדְשָׁהּ, וְזוֹ הוּא תִּקְנָה לַמְּקָרִיב וְלַנִּקְרָב, דְּהֵינּוּ הַקְּרָבָן, שֶׁתְּרוּיָהּ צְרִיכִין תִּקּוּן, וְהַמַּעֲלָה אוֹתוֹ בְּחוּץ דוֹחָה אוֹתוֹ מְקַדְשָׁתוֹ וְתִקְנָתוֹ, וּמִתִּי יִהְיֶה לוֹ תִּקְנָה, כִּי אוֹלֵי יִצְטָרֵךְ לְהַתְּנַלְגַּל עוֹד הַפֶּעַם עַד שְׂכִיבָא לְתִקּוּן הַשְּׁלָם, וְהַגֹּרָם זֶה גְּדוֹל עֲוֹנוֹ מִנְּשֵׂא,

משנה הלכות

והעלה בחוץ או שחט בחוץ והעלה בפנים חייב אחת.^א

שחיטה והעלאת הפטורות. ואינו חייב אלא על קדשים הראויין להקריב על גבי מזבח, אבל השוחט בחוץ אחד מאיסורי המזבח או מחטאות המתות הרי זה פטור.^ב מחוסר זמן בגופו, כגון ולד בהמה שלא שלמו לו ז' ימים, ותורין שלא הגיע זמנו, וכן בהמה שנשחטה אמו היום ואינו ראוי עד למחר, פטור על כל אלו.^ג בעלים שלא הגיע זמנו ליקרב כגון זבה בימי ספירה ומצורע שנשחט חטאתם או אשם בחוץ

ידוע אינו חייב עד שימצאנו, נדר לגבאי צדקה במקום שנהגו שהגבאי גובה אינו עובר עד שיבקשונו.^ד ונוהג בזמן הבית, ולענין צדקה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

תל"ט) גדרי החיובים. המקריב קרבן שכשר להקריב למזבח חוץ לעזרה ביטל מצות עשה ועבר על לא תעשה, ואם הקריב במזיד חייב כרת ובהתראה מלקות ובשווג מביא חטאת קבוע.^ה וכן השוחט חוץ לעזרה אף על פי שלא העלם חייב כרת,^ו והשוחט וגם העלה בחוץ חייב שתים, אחת על השחיטה ואחת על ההעלאתה, שחט בפנים

יא. ר"ה ו. יב. יו"ד סי' רנ"ז ס"ג. א. רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פי"ח ה"ב. ב. שם ה"ג. ג. שם ה"ה. ד. שם ה"ו. ה. שם ה"ז-ח.